

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

KENTSEL DÖNÜŞÜME ELEŞTİREL BİR
YAKLAŞIM: FİKİRTEPE ÖRNEĞİNDE
SÖYLEM ANALİZİ

Göksel ÖKSÜZ

DOKTORA TEZİ

Mimarlık Anabilim Dalı

Mimari Tasarım Programı

Danışman

Doç. Dr. Feride Pınar ARABACIOĞLU

Ekim, 2025

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**KENTSEL DÖNÜŞÜME ELEŞTİREL BİR YAKLAŞIM:
FİKİRTEPE ÖRNEĞİNDE SÖYLEM ANALİZİ**

Göksel ÖKSÜZ tarafından hazırlanan tez çalışması 06.10.2025 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı, Mimari Tasarım Programı **DOKTORA TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Feride Pınar ARABACIOĞLU
Yıldız Teknik Üniversitesi
Danışman

Jüri Üyeleri

Doç. Dr. Feride Pınar ARABACIOĞLU, Danışman
Yıldız Teknik Üniversitesi

Prof. Dr. Aslı SUNGUR, Üye
Yıldız Teknik Üniversitesi

Doç. Dr. Kunter MANİSA, Üye
Yıldız Teknik Üniversitesi

Prof. Dr. Ebru Firidin ÖZGÜR, Üye
Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi

Prof. Dr. Ali Devrim IŞIKKAYA, Üye
Bahçeşehir Üniversitesi

Danışmanım Doç. Dr. Feride Pınar ARABACIOĞLU sorumluluğunda tarafımca hazırlanan Kentsel Dönüşüme Eleştirel Bir Yaklaşım: Fikirtepe Örneğinde Söylem Analizi başlıklı çalışmada veri toplama ve veri kullanımında gerekli yasal izinleri aldığımı, diğer kaynaklardan aldığım bilgileri ana metin ve referanslarda eksiksiz gösterdiğimi, araştırma verilerine ve sonuçlarına ilişkin çarpıtma ve/veya sahtecilik yapmadığımı, çalışmam süresince bilimsel araştırma ve etik ilkelerine uygun davrandığımı beyan ederim. Beyanımın aksinin ispatı halinde her türlü yasal sonucu kabul ederim.

Göksel ÖKSÜZ

Eşime
ve
kızıma

TEŞEKKÜR

Bu doktora tezinin hazırlanma sürecinde akademik birikimini, yol göstericiliğini ve eleştirel yaklaşımını her aşamada benimle paylaşan değerli danışmanım Doç. Dr. Feride Pınar Arabacıoğlu'na en içten teşekkürlerimi sunarım. Kendisi, bu çalışmanın bilimsel çerçevesinin oluşmasında belirleyici bir rol oynamıştır.

Tez İzleme Komitesi'nde yer alan saygıdeğer hocalarım Prof. Dr. Ebru Firidin Özgür ve Doç. Dr. Kunter Manisa'ya, tez sürecinin farklı aşamalarında sundukları yapıcı görüşler, titiz değerlendirmeler ve yönlendirici katkıları için ayrıca teşekkür ederim.

Tez jürisinde yer alan değerli hocalarım Prof. Dr. Aslı Sungur ve Prof. Dr. Ali Devrim Işıkkaya'ya, değerlendirmeleri, önerileri ve bu süreçte sağladıkları akademik katkılar nedeniyle şükran borçluyum.

Saha araştırmasına katılarak deneyimlerini benimle paylaşan tüm hak sahiplerine, ada temsilcilerine, meslek profesyonellerine ve yerel yöneticilere teşekkür ederim. Onların aktardığı söylemler, bu çalışmanın temel veri kaynağını oluşturmuştur.

Akademik yolculuğum boyunca sevgi, anlayış ve sabırlarıyla her zaman yanımda olan eşim Ebru'ya, kızım Ebrar Mihrimah'a ayrıca desteğini her daim hissettiğim aileme gönülden teşekkür ederim. Yoğun çalışma dönemlerinde bana eşlik ederek sakinliği ve neşesiyle motivasyon kaynağı olan kedim Kaju'ya da ayrıca teşekkür ederim.

Bu tez, farklı akademik perspektiflerin, içten iş birliklerinin ve çok yönlü desteklerin bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Emeği geçen herkese içtenlikle minnettarım.

Göksel ÖKSÜZ

İÇİNDEKİLER

ŞEKİL LİSTESİ	viii
TABLO LİSTESİ	ix
ÖZET	x
ABSTRACT	xii
1 GİRİŞ	1
1.1 Literatür Özeti	3
1.2 Tezin Amacı	8
1.3 Tezin Önemi	10
1.4 Tezin Kapsamı ve Sınırları	11
2 KURAMSAL ÇERÇEVE	14
2.1 Kentsel Dönüşümün Kuramsal Temelleri	14
2.1.1 Kentsel Dönüşüme Sosyoloji Temelli Yaklaşımlar	15
2.1.2 Kentsel Dönüşüme Şehircilik Temelli Yaklaşımlar	18
2.1.3 Kentsel Dönüşüme Ekonomi Temelli Yaklaşımlar	21
2.1.4 Mekânsal Yeniden Üretim ve Kentsel Dönüşüm	23
2.1.5 Neoliberal Kentleşme ve Kentsel Dönüşüm	25
2.1.6 Risk Toplumu ve Kentsel Dönüşüm	30
2.1.7 Psikolojik ve Toplumsal Refah Yaklaşımı	33
2.2 Söylem ve Söylem Analizi	34
2.2.1 Söylem Kavramının Farklı Tanımları ve Önemi	35
2.2.2 Söylemin Güç, İdeoloji ve Toplumsal Yapı ile İlişkisi	37
2.2.3 Farklı Söylem Analizi Yaklaşımları	39
2.2.4 Söylem Analizinde Yöntemsel Yaklaşımlar, Uygulama Örnekleri ve Veri Analizi	43

2.3	Kentsel Dönüşüm ve Söylem İlişkisi	48
2.3.1	Söylemin Kentsel Dönüşüm Süreçlerinin Meşrulaştırılmasındaki Rolü	49
2.3.2	Aktörlerin Söylemsel Stratejileri ve Söylem Çatışmaları.....	51
2.3.3	Kentsel Dönüşümde Kullanılan Temel Söylemler ve Temalar	54
3	ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	64
3.1	Araştırma Deseni.....	64
3.1.1	Nitel Araştırma Yaklaşımının Benimsenme Gerekçesi.....	64
3.1.2	Çalışmanın Epistemolojik ve Ontolojik Temelleri.....	66
3.2	Çalışma Alanı.....	69
3.2.1	Fikirtepe'nin Sosyo-Ekonomik ve Mekânsal Özellikleri	70
3.2.2	Fikirtepe Kentsel Dönüşüm Sürecinin Tarihsel Aşamaları	73
3.3	Veri Toplama Yöntemleri	84
3.3.1	Belge Tarama: Karar Vericilere Ait Yazılı ve Görsel Materyaller ..	84
3.3.2	Yarı Yapılandırılmış Mülakatlar: Etkilenen Topluluklardan, İlgili Aktörlerden Veri Toplama Süreci.....	86
3.3.3	Veri Toplama Sürecinde Etik Değerler	88
3.4	Veri Analizi Yöntemi.....	88
3.4.1	Söylem Analizi	89
3.4.2	Verilerin Kodlanması, Kategorileştirilmesi ve Temaların Oluşturulması Süreci.....	90
3.4.3	Verilerin Yorumlanması, Görselleştirme, Diyagramların Kullanımı... ..	92
3.5	Geçerlilik ve Güvenilirlik	93
3.5.1	Çalışmanın Geçerlilik ve Güvenirliğini Arttırmaya Yönelik Stratejiler.....	93
4	BULGULAR	96
4.1	Karar Vericilerin Söylem Analizi	99
4.1.1	Dönemsel Olarak Karar Vericilerin Söylemlerinde Öne Çıkan Temalar ve Kavramlar	99

4.1.2 Karar Vericilerin Söylemlerindeki Değişim ve Süreklilikler	154
4.1.3 Karar Vericilerin Söylemleri Aracılığıyla Kentsel Dönüşüm Sürecini Nasıl Meşrulaştırdıklarına Dair Örnekler	158
4.2 Etkilenen Toplulukların Söylem Analizi	169
4.2.1 Mülakatlardan Elde Edilen Veriler Doğrultusunda Etkilenen Toplulukların Kentsel Dönüşüm Sürecine Yönelik Algıları, Deneyimleri ve Eleştirileri	170
4.2.2 Etkilenen Toplulukların Söylemlerinde Öne Çıkan Temalar ve Kavramlar.....	179
4.2.3 Etkilenen Toplulukların Söylemlerinde Benzerlikler ve Farklılıklar	186
5 SONUÇ	197
KAYNAKÇA	208
A SÖYLEM ÖZET TABLOLARI	219
B TEMATİK GRUPLANDIRMA TABLOLARI	239
TEZDEN ÜRETİLMİŞ YAYINLAR	250

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1.1	Tezin yöntemsal kurgusu	13
Şekil 2.1	Nitel araştırmada kodlardan kategorilere kademeli geçiş sürecini sembolize eden şema.....	47
Şekil 2.2	Londra Docklands dönüşüm alanının güncel 3D hava görüntüsü.	54
Şekil 2.3	Barselona Olimpiyat Köyü’nden bir görüntü.	55
Şekil 2.4	Maslak–Levent hattını gösteren görüntü.	56
Şekil 3.1	Fikirtepe kentsel dönüşüm proje alanı ile mahalle sınırlarını gösteren harita.....	74
Şekil 3.2	1786 tarihli İstanbul haritası	75
Şekil 3.3	Fikirtepe kentsel dönüşüm proje alanının 1946 ve 1966 yıllarındaki havadan görünümü	77
Şekil 3.4	Fikirtepe kentsel dönüşüm proje alanının yıllara göre.....	78
Şekil 3.5	Kentsel dönüşüm öncesi Fikirtepe.....	78
Şekil 3.6	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından hazırlanan yeni etaplama alanlarını gösteren harita	82
Şekil 3.7	Fikirtepe kentsel dönüşüm alanının tamamını gösteren hava fotoğrafı..	83
Şekil 3.8	Araştırmanın safhaları.....	90
Şekil 4.1	Fikirtepe kentsel dönüşüm süreci	102
Şekil 4.2	Karar Vericilerin 1. döneme ait söylem kodlarının balon diyagramı ...	115
Şekil 4.3	Karar Vericilerin 2. döneme ait söylem kodlarının balon diyagramı ...	127
Şekil 4.4	Karar Vericilerin 3. döneme ait söylem kodlarının balon diyagramı ...	139
Şekil 4.5	Karar Vericilerin 4. döneme ait söylem kodlarının balon diyagramı ...	151
Şekil 4.6	Karar vericilerin dönemler arası tematik kod yoğunluğu (Bu şekil, karar vericilerin her dönemde öne çıkardığı tematik yoğunlukları göstermektedir. Diyagram, söylem analizinden elde edilen toplam kod sayıları üzerinden hazırlanmıştır.).....	155
Şekil 4.7	Etkilenen topluluklar ile yapılan tüm mülakatlara ait söylem kodlarının balon diyagramı.....	182
Şekil 4.8	Etkilenen topluluklar ile yapılan tüm mülakatlara ait söylem kodlarının temalara göre yoğunluğu	189

TABLO LİSTESİ

Tablo 2.1 Kentsel Dönüşümde Söylemin Tematik Katmanları: Kuramsal ve Analitik Eşleştirme.....	62
Tablo 3.1 Araştırma Kapsamındaki Belgelerin Türlerine Kaynaklarına ve Dönemsel Dağılımına Göre Özeti	85
Tablo 4.1 Kentsel Dönüşüm Söylemleri ile Analiz Eksenleri Arasındaki İlişki ...	97
Tablo 4.2 Kentsel dönüşümün aktörleri	101
Tablo 4.3 Karar vericilerin analize tabi tutulan söylemleri	104
Tablo 4.4 Karar Vericilerin 1.Dönem Söylemlerindeki Kodların Tematik Dağılımı (Kodlar, her dönemde ilgili tema başlığı altında sıklıklarına göre sıralanmıştır.).....	109
Tablo 4.5 Karar Vericilerin 2.Dönem Söylemlerindeki Kodların Tematik Dağılımı (Kodlar, her dönemde ilgili tema başlığı altında sıklıklarına göre sıralanmıştır.).....	119
Tablo 4.6 Karar Vericilerin 3.Dönem Söylemlerindeki Kodların Tematik Dağılımı (Kodlar, her dönemde ilgili tema başlığı altında sıklıklarına göre sıralanmıştır.).....	131
Tablo 4.7 Karar Vericilerin 4.Dönem Söylemlerindeki Kodların Tematik Dağılımı (Kodlar, her dönemde ilgili tema başlığı altında sıklıklarına göre sıralanmıştır.).....	143
Tablo 4.8 Karar Verici Söylemlerinde öne çıkan temalar	153
Tablo 4.9 Karar Verici Söylemlerinde Tematik Kodların Dönemsel Dağılımı (Kodlar, her dönemde ilgili tema başlığı altında sıklıklarına göre sıralanmıştır.).....	156
Tablo 4.10 Etkilenen topluluklar ile yapılan mülakatlar	169
Tablo 4.11 Etkilenen toplulukların Kentsel Dönüşüm sürecine Yönelik Algıları, Deneyimleri, Eleştirileri	178
Tablo 4.12 Etkilenen topluluklar ile yapılan mülakatlarda ortaya çıkan söylem kodları.....	183
Tablo 4.13 Etkilenen toplulukların söylemlerindeki benzerlikler ve farklılıklar	186
Tablo 4.14 Etkilenen topluluklar ile yapılan mülakatlarda öne çıkan söylem temaları ve kod sayıları	188

Kentsel Dönüşüme Eleştirel Bir Yaklaşım: Fikirtepe Örneğinde Söylem Analizi

Göksel ÖKSÜZ

Mimarlık Anabilim Dalı
Mimari Tasarım Programı
Doktora Tezi

Danışman: Doç. Dr. Feride Pınar ARABACIOĞLU

Kentsel dönüşüm süreçlerinin sosyal, ekonomik ve fiziksel yapıları yeniden şekillendirme potansiyeli, bu süreçlerde yer alan aktörlerin söylemleriyle yakından ilişkilidir. Bu çalışma, bu etkileşimi derinlemesine incelemeyi amaçlamaktadır. Kentsel dönüşüm projeleri yalnızca fiziksel yeniden yapılanma süreci değil, aynı zamanda toplumsal algı ve dönüşümün yönlendirilmesinde önemli bir söylem pratiğidir. Çalışmanın özgünlüğü kentsel dönüşümün yalnızca fiziksel boyutlarıyla değil, aynı zamanda toplumsal etkileriyle de ele alınarak aktörlerin söylemlerinin bu süreçleri nasıl biçimlendirdiğini ortaya koymasıdır.

Bu araştırma, Fikirtepe gibi güncel bir kentsel dönüşüm alanını ele alarak, buradaki karar vericilerin ve etkilenen toplulukların söylemlerini, söylem analiziyle analiz etmiş ve elde ettiği bulguları diyagramlarla somutlaştırmıştır.

Çalışma, mevcut literatürdeki kentsel dönüşüm ve söylem ilişkisi üzerine yapılan çalışmalara ışık tutarak, literatürde bu alandaki boşlukları doldurmayı amaçlamaktadır.

Sonuçlar, kentsel dönüşümdeki söylem ilişkilerinin çok boyutlu etkilerini ve aktörlerin bu süreçlerdeki rolünü ortaya koymuştur. Karar vericilerin söylemlerinde fiziksel dönüşüm, ekonomik kazançlar ve idari yapı ön plana çıkarken sosyal boyutun daha sınırlı kaldığı görülmüştür. Etkilenen toplulukların söylemleri ise dönüşüm sürecinin belirsizlikleri, iletişim eksiklikleri ve ekonomik beklentiler etrafında şekillenmiştir.

Gelecek araştırmalar farklı şehirlerdeki ve farklı ölçeklerdeki kentsel dönüşüm projeleri üzerinde benzer söylem analizleri yaparak bu süreçlerin farklı sosyal, kültürel ve ekonomik bağlamlardaki etkilerini daha geniş bir çerçevede ele alabilir.

Bu araştırma kentsel dönüşüm ve söylem ilişkisinin kavramsallaştırılmasıyla bu süreçlerin yalnızca fiziksel değil aynı zamanda toplumsal boyutlarının da nasıl belirlendiğine dair yeni bir bakış açısı getirmektedir. Çalışma, bu alanda yapılacak araştırmalar için teorik bir temel oluşturarak kentsel dönüşüm uygulamalarının daha kapsamlı ve toplumsal ihtiyaçlara duyarlı bir şekilde ele alınmasına katkı sağlamayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Kentsel Dönüşüm, Fikirtepe, Yenileme, Söylem Analizi

ABSTRACT

A Critical Approach to Urban Transformation: Discourse Analysis of The Fikirtepe Case

Goksel OKSUZ

Department of Architecture
Doctor of Philosophy Thesis

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Feride Pınar ARABACIOĞLU

The potential of urban transformation processes to reshape the social, economic, and physical structures of cities is closely linked to the discourses of the actors involved in these processes. This study aims to examine this interaction in depth. Urban transformation projects are not merely physical reconstruction processes, but also significant discursive practices that guide societal perception and transformation. The originality of this research lies in its comprehensive approach, addressing not only the physical aspects of urban transformation but also its social impacts, and revealing how the discourses of different actors shape these processes.

This research focuses on a contemporary urban transformation area, Fikirtepe, and analyzes the discourses of both decision-makers and affected communities through discourse analysis. The findings are visualized using diagrams to provide a concrete representation of the discursive dynamics.

By shedding light on the relationship between urban transformation and discourse, the study aims to fill existing gaps in the literature. The results demonstrate the multi-dimensional effects of discourse relations in urban transformation and highlight the roles played by various actors. While the discourses of decision-

makers emphasize physical transformation, economic gains, and administrative control, the social dimension remains relatively limited. In contrast, the discourses of affected communities revolve around uncertainty, lack of communication, and economic expectations.

Future research could apply similar discourse analysis methods to urban transformation projects in different cities and at varying scales, thereby addressing the effects of these processes within diverse social, cultural, and economic contexts.

By conceptualizing the relationship between urban transformation and discourse, this study offers a new perspective on how these processes are shaped not only physically but also socially. It aims to provide a theoretical foundation for future research in the field and to contribute to more comprehensive and socially responsive urban transformation practices.

Keywords: Urban Transformation, Fikirtepe, Renewal, Discourse Analysis

1 GİRİŞ

Kentsel dönüşüm, kentsel sorunlara çözüm üretmek amacıyla, değişime uğrayan bir bölgenin ekonomik, sosyal ve çevresel koşullarına kalıcı bir çözüm sağlamaya çalışan kapsamlı bir vizyon ve eylem olarak tanımlanmaktadır (Thomas, 2003). Kentsel dönüşüm, fiziksel mekânın yeniden şekillendirilmesiyle sınırlı kalmayıp aynı zamanda ekonomik, sosyal ve politik dinamiklerin yeniden inşasıdır. Ülkemizde “kentsel dönüşüm” kavramı, 1999 Marmara ve Düzce depremlerinin sonucu getirdiği büyük yıkım ile gündeme gelmiştir. Afetler nedeniyle yapıların kullanılamaz hale gelmesi, ülkemizin bir deprem ülkesi olduğunun hem halk hem de devlet tarafından kabulünü sağlamış, bu durum kentsel dönüşüm projelerinin gerekliliğini ve aciliyetini artırmıştır.

Fikirtepe, İstanbul’un merkezi bir konumunda yer almasına rağmen uzun yıllar boyunca plansız yapılaşma, düşük nitelikli konut stoğu ve yetersiz altyapı koşullarıyla karakterize edilen bir çöküntü alanı olarak varlığını sürdürmüştür. Bu durum, bölgedeki kentsel dönüşüm sürecini yalnızca fiziksel mekânların yenilenmesiyle sınırlı olmayan; aynı zamanda sosyal, ekonomik ve çevresel boyutları içeren çok katmanlı bir yeniden yapılanma süreci hâline getirmiştir. Bölgenin 1. derece deprem kuşağında yer alması, mevcut yapıların mühendislik hizmeti almadan inşa edilmiş olması ve kullanıcı güvenliğini tehdit eden koşulları, dönüşüm için acil bir gerekçe oluştururken; aynı zamanda Fikirtepe’nin yüksek arsa değeri ve kent içi ulaşım akslarına yakınlığı, bölgeyi yeniden yapılandırma girişimleri açısından cazip bir alan hâline getirmiştir. Bu bağlamda Fikirtepe kentsel dönüşümü, Türkiye’de afet riskine karşı dirençli kentler oluşturma hedefi ile yatırım odaklı yeniden yapılandırma çabalarının kesişiminde yer alması nedeniyle simgesel ve deneyimsel açıdan önemli bir örnek teşkil etmektedir. Kentsel dönüşüm projeleri, kent sakinlerinin mekânsal deneyimlerini ve bu süreçte yer alan aktörler arasındaki güç ilişkilerini hem şekillendiren hem de bu dinamiklerden etkilenen çok

katmanlı yapılarıdır. Bu bağlamda, kentsel dönüşümde kullanılan söylemlerin, dönüşüm süreçlerini nasıl şekillendirdiğini ve meşrulaştırıldığını anlamada kritik bir rol oynadığı görülmektedir. Söylem, dönüşüm süreçlerinin yalnızca fiziksel ve mekânsal müdahalelerle sınırlı kalmadığını; aynı zamanda bu süreçlerin yasallaşmasını sağlayan, yönlendiren ve ideolojik üretimlerde etkili bir araç olarak kullanıldığını göstermektedir. Kentsel dönüşümün tarihsel gelişimi, farklı teorik yaklaşımlar ve aktörlerin söylemsel stratejileri literatürde kapsamlı bir şekilde ele alınmaktadır. Bu çalışmada, kentsel dönüşüm süreçlerinin söylemler üzerinden nasıl şekillendiğini analiz edebilmek adına mevcut araştırmalar incelenmiş ve kavramsal bir çerçeve oluşturulmuştur.

Bu doğrultuda, tez Fikirtepe Kentsel Dönüşüm süreci özelinde, farklı aktörlerin söylemlerinin dönüşümün yönünü ve meşruiyetini nasıl etkilediğini incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırmanın temel sorusu, “Kentsel dönüşüm süreçlerinde aktörlerin söylemleri, uygulamaların biçimlenmesinde ve toplumsal kabulün inşa edilmesinde nasıl bir rol oynamaktadır?” sorusunu merkezine almaktadır. Bu temel soru çerçevesinde geliştirilen hipotezler şunlardır:

Hipotez 1: Karar vericiler afet riski ve fiziksel güvenlik söylemleriyle dönüşümü meşrulaştırırken, topluluklar süreci mağduriyet, hak kaybı ve belirsizlikler üzerinden tanımlamaktadır. Bu karşıtlık, kentsel dönüşümü yalnızca teknik bir müdahale olmaktan çıkarıp, aktörler arasında çatışma ve müzakere alanı haline getirmektedir.

Hipotez 2: Afet riski ve modernleşme söylemleri, yalnızca karar verici söyleminin bir parçası değil, aynı zamanda dönüşümün hızını, merkeziyetçi yönetim biçimlerini ve ekonomik öncelikleri belirleyen ana araç haline gelmiştir. Söylem, Fikirtepe’de dönüşümün yönünü doğrudan tayin eden hegemonik bir unsur olarak işlev görmüştür.

Bu hipotezlerin sınanabilmesi ve söylemlerin dönüşüm süreçlerindeki rolünün daha kapsamlı biçimde anlaşılabilmesi amacıyla, çalışmada aşağıdaki araştırma sorularına yanıt aranmaktadır:

Karar Vericilerin Söylemleri:

- Kentsel dönüşüm sürecinde karar vericilerin (devlet yetkilileri, yerel yönetimler) kullandığı söylemler nelerdir ve bu söylemler zaman içinde nasıl bir değişim göstermiştir?
- Kentsel dönüşüm sürecinde söylem, bir meşruiyet aracı olarak nasıl işlev görmektedir? Karar vericiler, söylemleri kullanarak kentsel dönüşüm projelerini hangi gerekçelerle (örneğin, afet riski, modernleşme) meşrulaştırmaktadır?

Etkilenen Toplulukların Söylemleri:

- Fikirtepe kentsel dönüşüm sürecinden etkilenen toplulukların (yerel halk, sakinler) söylemleri nelerdir? Bu söylemlerde öne çıkan endişeler, talepler ve beklentiler nelerdir?
- Etkilenen toplulukların söylemlerinde öne çıkan "mağduriyet" kavramı, kentsel dönüşüm sürecindeki hangi deneyimlerle ilişkilidir? Bu mağduriyet algısı, karar vericilerin söylemleriyle nasıl bir etkileşim içindedir?

Söylemlerin Karşılaştırılması:

- Karar vericilerin ve etkilenen toplulukların kentsel dönüşümüne ilişkin söylemleri arasında benzerlikler ve farklılıklar var mıdır? Bu benzerlik ve farklılıklar, kentsel dönüşüm sürecini nasıl etkilemektedir?

Söylemsel Örüntüler:

- Söylem analizi yöntemi kullanılarak, Fikirtepe kentsel dönüşüm sürecinde aktörlerin söylemleri aracılığıyla hangi söylemsel örüntüler ortaya çıkmıştır? Bu örüntüler, aktörler arasındaki güç ilişkilerini ve dönüşüm sürecine yönelik algıları nasıl yansıtmaktadır?
- Fikirtepe kentsel dönüşüm sürecinde kullanılan dil ve söylemler, yalnızca sürecin toplumsal algısını mı şekillendirmekte yoksa aynı zamanda projelerin yönelimini de etkilemekte midir?

1.1 Literatür Özeti

Kentsel dönüşüm, kentlerin zaman içinde karşılaştığı ekonomik, sosyal ve fiziksel zorluklara yanıt olarak kent dokusunun yenilenmesi ve iyileştirilmesi sürecidir.

Literatürde bu süreç, yalnızca mevcut yapıların modernize edilmesiyle sınırlı kalmayıp aynı zamanda toplumsal, ekonomik ve çevresel açıdan da dönüşümü ifade etmektedir. Roberts, Sykes ve Granger (2016), kentsel dönüşümü "kapsamlı bir vizyon ve eylem" olarak tanımlar ve yerel alanlardaki ekonomik, fiziksel, sosyal ve çevresel koşullarda kalıcı iyileşmeler sağlamayı amaçladığını vurgular (s.18).

Benzer şekilde, Özden (2016), kentsel dönüşümün sadece fiziksel yapıları yenilemekle kalmayıp, sosyal ve ekonomik yapıları da iyileştirerek, sürdürülebilir yaşam alanları oluşturmayı hedeflediğini belirtmektedir. Kentsel dönüşüm, bu bakış açısıyla hem fiziksel hem de toplumsal düzeyde bütünsel bir dönüşüm süreci olarak ele alınmaktadır.

Araştırmalarda farklı gerekçeler ile temellendirilen kentsel dönüşüm dinamiklerini Roberts ve Sykes (2000), beş ana tema çerçevesinde inceler;

- Şehirlerdeki fiziki koşullar ile sosyal ve politik yanıtların ilişkisi,
- Konut ve sağlık sorunlarının çözülmesi gerekliliği,
- Sosyal iyileşme ile ekonomik ilerleme arasındaki bağlantı,
- Kentsel büyümenin kontrol altına alınması,
- Kentsel politikanın değişen rolü.

Özsoy ve Görgülü (2022), özellikle gelişmekte olan ülkelerde doğal afetlerin etkisiyle kentsel dönüşüm süreçlerinin daha belirgin hâle geldiğini belirtmektedir. Türkiye bağlamında ise Özden ve Kubat (2003), kentsel dönüşümün temel etkenlerini göç, yasa dışı yapılaşma ve deprem gibi dinamikler üzerinden açıklamaktadır. Bu değerlendirmeler, kentsel dönüşümün yalnızca fiziksel bir müdahale süreci olmadığını; aynı zamanda sosyal ve ekonomik dengelerin de gözetilmesini gerektiren çok boyutlu bir dönüşüm süreci olduğunu ortaya koymaktadır.

Kentsel dönüşümün tarihsel evriminde Sanayi Devrimi belirleyici bir dönüm noktası olmuştur. Endüstri Devrimi ile birlikte kent merkezlerine yönelen yoğun işçi göçü, kentlerdeki yaşam koşullarını olumsuz etkilemiş; özellikle işçi sınıfının karşı karşıya kaldığı sağlıksız ve yetersiz barınma koşulları, ekonomik, sosyal ve fiziksel sorunların derinleşmesine yol açmıştır. Bu koşullar, kentsel dönüşüm müdahalelerinin gündeme gelmesine neden olmuş; söz konusu müdahaleler ağırlıklı olarak sosyal konut projeleri, sağlıklaştırma uygulamaları ve kapsamlı

kamulaştırmalarla biçimlenmiştir (Gürler, 2003). 19. yüzyılın ortalarından itibaren ise, kentlerdeki yaşam kalitesini artırma hedefiyle kamusal açık alanlara yönelik projeler öne çıkmış ve bu doğrultuda büyük parklar inşa edilmiştir (LeGates ve Stout, 1998). Bu tür projeler, kentsel çevreyi daha yaşanabilir kılmayı amaçlamış ve doğa unsurlarını kent dokusuna entegre etmeyi hedeflemiştir.

Kentsel dönüşümün tarihsel sürecine bakıldığında, temelinde “değişim” kavramının yer aldığı toplumsal, ekonomik, politik ve fiziksel faktörlerin etkileşimiyle şekillenen süreçlerin ve müdahalelerinin çoğunlukla çöküntü alanlarında yoğunlaştığı görülmektedir.

Carmon (1999) ve Gürler (2003) gibi araştırmacılar, kentsel dönüşümün ilk kez Batı’daki gelişmiş ülkelerde bu sosyal ve ekonomik çöküntü alanlarını yeniden canlandırmaya yönelik müdahalelerle başladığını belirtmektedir. Özellikle, eski sanayi ve liman alanlarında yapılan projeler, kentlerin ekonomik gelişimine katkı sağlamayı amaçlamıştır. Bu bağlamda, Batı kentlerinde, sosyal ve ekonomik yapıları yeniden şekillendiren bu projeler, zamanla mekânsal biçimlenmeye önemli müdahaleler yapmıştır.

Bu müdahale dönemlerini Carmon (1999), üç bölümde inceler. Onun tabiriyle, ilk kuşak olan "Buldozer Çağı" (1950'ler), gecekondü bölgelerinin yıkılması ve kamu konutları inşa edilmesiyle başlamıştır. Ancak, bu dönemin yüksek sosyal ve psikolojik maliyetleri nedeniyle eleştirildiği de literatürde sıklıkla vurgulanmaktadır. İkinci kuşakta, mahalle rehabilitasyonu ve sosyal sorunlara odaklanan bir yaklaşım benimsenmiştir. 1960'larda başlayan bu yaklaşım, özellikle mevcut konutların ve çevrenin iyileştirilmesini amaçlamıştır. Ancak bu dönemde Avrupa’daki projeler genellikle sadece fiziksel iyileştirme odaklı kalmış, sosyal yapıları güçlendirmeye yönelik müdahaleler yetersiz kalmıştır (Gürler, 2003). Üçüncü kuşakta ise, ekonomik kalkınma ve piyasa odaklı stratejiler öne çıkmıştır. Bu dönemde kamu-özel sektör iş birlikleri ve kentsel dönüşüm projelerinin temel unsurlarını oluşturmuştur.

Türkiye’de kentsel dönüşüm süreci, Osmanlı dönemine kadar uzanır. 1854’teki Aksaray yangını ve 1864’teki Hocapaşa yangını sonrası yapılan düzenlemeler, ilk kentsel dönüşüm girişimleri olarak değerlendirilmektedir (Tekeli, 1985).

Cumhuriyet sonrası Türkiye'deki kentsel dönüşüm, dört ana dönemde şekillenmiştir. İlk dönemde (1923-1950), Cumhuriyetin ilk yıllarında, başkent Ankara'nın modern bir şehir olarak planlanması ön plana çıkmıştır. Ataöv ve Osmay (2007), Özden (2016) ve Tekeli (2010) bu dönemde yapılan dönüşüm projelerinin, başkentte modernleşme amacını taşıdığını belirtmektedir. 1950-1980 yılları arasında ise kırsaldan kentlere olan göç, gecekondulaşmayı tetiklemiş ve kentsel dönüşüm, gecekonduların yer aldığı alanlarda iyileştirmeler yapmak hedefiyle şekillenmiştir. 1980 sonrası dönemde neoliberal politikaların etkisiyle, kentsel dönüşüm projeleri sadece gecekondulaşmayı temizliği değil, aynı zamanda âtıl alanların yeniden yapılandırılmasını da hedeflemiştir (Özden, 2016). Bu dönemde, Toplu Konut İdaresi'nin kurulması ve konut yasalarının çıkarılması gibi düzenlemeler sürecin hızlanmasını sağlamıştır (Tekeli, 2010).

Kentsel dönüşüm süreçlerinde rol alan aktörler çok boyutlu ve heterojen bir yapıya sahiptir; bu aktörler arasındaki etkileşim, dönüşüm süreçlerinin başarısını belirleyen temel dinamiklerden biridir. Harvey (1989), kentlerin yalnızca fiziksel mekânlardan ibaret olmadığını; aynı zamanda ekonomik, sosyal ve politik güçlerin ürünü olarak biçimlendiğini vurgulamaktadır.

Kentsel dönüşüm aktörleri; devlet, yerel yönetimler, özel sektör ve halk olarak tanımlanabilir (Sadioğlu ve Ergönül, 2020). Roberts (2000) ve Yılmaz (2019), bu aktörlerin her birinin kentsel dönüşüm süreçlerinde karar alma ve uygulama aşamalarında etkili olduğunu belirtmektedir. Özellikle devlet ve yerel yönetimler, dönüşüm politikalarının belirlenmesi ve uygulanmasında merkezi bir rol üstlenirken, özel sektör sermaye akışının yönlendirilmesinde ve projelerin gerçekleştirilmesinde önemli bir paydaş konumundadır. Halk ise hem doğrudan etkilenen hem de meşruiyetin sağlanmasında kritik bir aktör olarak öne çıkmaktadır.

Akademik literatürde bu aktörlerin rollerine ilişkin çeşitli sınıflandırmalar yapılmıştır. Örneğin Healey (1997), kentsel dönüşümde aktörler arası ilişkiyi yönetim perspektifiyle ele alırken; Çoban (2012), karar verici aktörlerin söylemsel çerçevelerle süreci nasıl meşrulaştırdığını incelemektedir. Kentsel dönüşüm projelerinde, özel sektörün kâr odaklı yaklaşımı ile halkın taleplerinin çoğu zaman çeliştiği görülmektedir. Nitekim Şahin (2015), kalkınma ve ekonomik büyüme söylemiyle meşrulaştırılan bu süreçte, toplumun büyük bir kesiminin

yaşam kalitesinin feda edildiğini ve ülke kaynaklarının adaletsiz biçimde dağıtıldığını vurgulamaktadır. Etkilenen topluluklara yönelik çalışmalar ise genellikle halkın dönüşüm süreçlerine katılım düzeyi, sürece ilişkin algıları ve maruz kaldığı mağduriyetler üzerinden şekillenmektedir. Bu çalışmalar, karar verici ve uygulayıcı aktörlerin söylemleri ile yerel halkın deneyimleri arasında önemli bir fark olduğunu ve bu farkın dönüşümün sosyal meşruiyetini doğrudan etkilediğini göstermektedir.

Kentsel dönüşümdeki söylemler, projelerin toplumsal algısını şekillendirmenin yanı sıra, güç ilişkilerini de etkileyen önemli bir araçtır. Ercan ve Danış (2019), söylemi yalnızca bir iletişim aracı olarak görmemekte, aynı zamanda güç ilişkilerini belirleyen bir denetim aracı olarak tanımlamaktadır. Türkiye’de, devlet ve yerel yönetimler, genellikle "modernleşme", "afet riski" ve "sürdürülebilirlik" gibi temalar üzerinden kentsel dönüşüm projelerini meşrulaştırmaktadır (Türkün, Öktem Ünsal ve Yapıcı, 2013). Aynı şekilde, medya da bu söylemleri yayma noktasında merkezi bir rol oynamaktadır. Altıntaş (2012), medyanın, projeleri toplumsal olarak kabul edilebilir kılmak için "zorunluluk" ve "kurtuluş" temalarını işlediğini vurgulamaktadır. Ancak, bu süreçte yerel halkın mağduriyetleri çoğu zaman göz ardı edilmekte bu da söylemin bir hegemonya aracı olarak kullanıldığını göstermektedir.

Söylem analizi, bu tür güç ilişkilerini ve meşrulaştırma stratejilerini çözümlemeye etkili bir yöntem olarak kent çalışmaları literatüründe giderek daha fazla yer bulmaktadır. Michel Foucault’nun bilgi, iktidar ve söylem arasındaki ilişkilere dair kuramsal çerçevesi; söylemin, toplumsal gerçekliği kuran bir araç olduğu fikrini ortaya koyarak bu yöntemin temelini oluşturmuştur (Foucault, 1972). Jorgensen ve Phillips (2002), söylem analizini yalnızca dilsel yapıların değil, toplumsal anlamların da incelendiği bir yöntem olarak tanımlar. Fairclough’un eleştirel söylem analizine dayanan çalışmaları ise, söylemin ideolojik işlevlerini açığa çıkarmayı amaçlar. Söylem analizini kentsel dönüşüm uygulamalarının meşrulaştırılması, toplumsal rızanın inşası ve aktörler arası güç ilişkilerinin çözümlemesi amacıyla kullanmışlardır. Böylelikle söylem analizi, kentsel dönüşümde yalnızca görünürdeki müdahaleleri değil, bu müdahalelerin arkasındaki zihinsel ve ideolojik yapıları da görünür kılan disiplinler arası bir araştırma alanı olarak öne çıkmaktadır.

Bu çalışma, mevcut literatürde ağırlıklı olarak kentsel dönüşümün fiziksel, ekonomik veya hukuki boyutlarına odaklanan yaklaşımların ötesine geçerek, dönüşüm süreçlerini söylemsel üretimlerle birlikte ele alan araştırmaların sınırlı olması nedeniyle önemli bir boşluğu doldurmayı amaçlamaktadır. Literatürde, kentsel dönüşüm kararlarının meşrulaştırılmasında kullanılan dilin, aktörlerin söylemleri aracılığıyla nasıl biçimlendiğine dair derinlemesine çözümlemelere nadiren yer verilmektedir. Özellikle Türkiye bağlamında, karar vericiler ile etkilenen topluluklar arasındaki söylemsel çelişkilerin, gerilimlerin ve örtüşmelerin dönüşümün yönünü nasıl etkilediği yeterince ele alınmamıştır. Bu çalışma, Fikirtepe örneği üzerinden hem karar vericilerin hem de etkilenen toplulukların söylemlerini karşılaştırmalı olarak analiz ederek, söylemin yalnızca bir sonuç değil, aynı zamanda dönüşümün biçimlendirici bir bileşeni olduğunu ortaya koymayı hedeflemektedir. Bu doğrultuda, gelecekteki kentsel dönüşüm süreçlerinin daha bütüncül ve eleştirel bir perspektifle değerlendirilmesine katkı sunulması amaçlanmaktadır.

1.2 Tezin Amacı

Bu tez, kentsel dönüşüm süreçlerini yalnızca fiziksel müdahaleler ve mekânsal yeniden yapılandırmalar üzerinden değil; aynı zamanda söylemsel üretimler, toplumsal algılar ve aktörler arası ilişkiler bağlamında ele alarak, “kentsel dönüşüm-söylem” ilişkisini çok boyutlu bir şekilde kavramsallaştırmayı amaçlamaktadır. Çalışmanın temel amacı, kentsel dönüşümün arkasında yer alan söylemsel yapıların, karar alma süreçlerine nasıl yön verdiğini ve bu süreçte yer alan aktörlerin söylemleri aracılığıyla nasıl bir meşruiyet, rıza ve hegemonya üretildiğini ortaya koymaktır. Bu bağlamda tez, söylemin yalnızca dönüşüm kararlarının gerekçelendirilmesinde kullanılan bir araç olmadığını; aynı zamanda dönüşüm sürecini şekillendiren ve yönlendiren kurucu bir unsur olduğunu ileri sürmektedir.

Çalışmada, kentsel dönüşüm projelerinin yalnızca teknik ve yasal boyutlarıyla değil, bu sürece ilişkin geliştirilen söylemlerle birlikte ele alınması gerektiği vurgulanmaktadır. Zira dönüşüm, yalnızca yapılı çevrenin fiziksel dönüşümünü değil; aynı zamanda kimliklerin, mekânsal aidiyetlerin ve güç ilişkilerinin yeniden üretildiği bir süreçtir. Bu nedenle, dönüşüm sürecine ilişkin söylemlerin analiz

edilmesi, bu politikaların arkasındaki zihniyet yapılarının, değer yargılarının ve ideolojik tercihlerinin de çözümlenmesine olanak tanır. Bu bağlamda tez, söylem analizini bir yöntem olarak benimseyerek, dönüşümün arkasında yer alan anlatıları, normatif çerçeveleri ve hegemonik stratejileri incelemeyi amaçlamaktadır.

Bu çalışmanın özgün yönlerinden biri, kentsel dönüşüm süreçlerini yalnızca fiziksel ya da yasal müdahale biçimleri olarak değil, aynı zamanda bir “söylem pratiği” olarak ele almasıdır. Literatürde kentsel dönüşüm genellikle planlama politikaları, mülkiyet yapısı, yasal düzenlemeler ve ekonomik etkiler çerçevesinde incelenmektedir. Oysa bu tez, dönüşüm süreçlerinin ardındaki dilsel yapıları, meşruiyet üretim mekanizmalarını ve söylemsel çatışmaları merkeze alarak bu alandaki önemli bir boşluğu doldurmayı amaçlamaktadır. Dönüşümün hangi kavramlarla tanımlandığı, hangi söylemler aracılığıyla meşrulaştırıldığı ve bu söylemlere kimlerin, nasıl tepkiler verdiği gibi sorular çalışmanın temel araştırma alanını oluşturmaktadır. Bu doğrultuda söylem, yalnızca dönüşümün sonucu olarak değil; aynı zamanda süreci biçimlendiren kurucu bir dinamik olarak kapsamlı biçimde analiz edilmektedir.

Tez, bu kuramsal ve yöntemsel çerçeve doğrultusunda Türkiye’nin en bilinen ve en çok tartışılan kentsel dönüşüm alanlarından biri olan Fikirtepe örneğini incelemektedir. Fikirtepe hem merkezi konumu hem de uzun süredir devam eden dönüşüm süreciyle; merkezi ve yerel yönetimler, özel sektör temsilcileri, müteahhit firmalar, sivil toplum kuruluşları ve mahalle sakinleri gibi farklı aktörlerin söylemlerinin bir araya geldiği, çatıştığı ve yeniden üretildiği özgün bir çalışma alanı sunmaktadır. Bu bağlamda yapılan analizler, söylemlerin dönüşüm süreçlerini nasıl şekillendirdiğini, hangi aktörlerin hangi söylemleri öne çıkardığını ve bu söylemlerin kamusal politikaları, toplumsal yaklaşımları ve mekânsal sonuçları nasıl etkilediğini ortaya koymaktadır.

Söylem analizi yöntemi kapsamında hem yazılı belgeler (resmî açıklamalar, yasa metinleri, plan notları, medya haberleri) hem de ilgili aktörlerle gerçekleştirilen derinlemesine mülakatlar aracılığıyla elde edilen veriler değerlendirilmiştir. Bu veriler üzerinden, kentsel dönüşüm sürecine ilişkin söylemsel örüntüler, temalar ve karşıtlıklar belirlenmiş; aktörlerin kullandığı dilin, söylemsel stratejilerin ve ideolojik çerçevelerin dönüşüm üzerindeki etkisi çözümlenmiştir.

Sonuç olarak, bu çalışmanın temel amacı; Türkiye’deki kentsel dönüşüm pratiğini, özellikle Fikirtepe örneği üzerinden, söylem merkezli bir yaklaşımla analiz ederek, dönüşüm sürecinin nasıl inşa edildiğini, aktörlerin bu sürece nasıl katıldığını ve söylemlerin fiziksel ve toplumsal sonuçlarını kavramsal ve ampirik düzeyde ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda tez, söylemin dönüşüm üzerindeki yönlendirici etkisini açığa çıkaran özgün bir analiz çerçevesi geliştirerek hem literatüre katkı sunmayı hem de gelecekteki dönüşüm politikaları için eleştirel bir zemin oluşturmayı hedeflemektedir.

1.3 Tezin Önemi

Bu çalışma, kentsel dönüşüm süreçlerini yalnızca fiziksel yeniden yapılanma pratikleriyle sınırlı bir çerçevede ele almak yerine, dönüşümün söylemsel boyutunu odağa alarak mevcut literatüre hem kuramsal hem de uygulamalı düzeyde anlamlı bir katkı sunmayı amaçlamaktadır. Söylemlerin yalnızca bireysel ifadeler değil, aynı zamanda toplumsal gerçekliği kuran ve yeniden şekillendiren yapılar olduğunu ortaya koyan kuramsal yaklaşımlardan (bkz. Jorgensen ve Phillips, 2002) hareketle, bu tez; dönüşüm uygulamalarının arka planındaki dilsel yapıları analiz etmekte, karar alma süreçlerinin hangi ideolojik çerçevelerle yönlendirildiğini ve meşrulaştırıldığını irdelemektedir. Bu yönüyle çalışma, kentsel dönüşüm ve söylem teorilerini bir araya getirerek disiplinler arası bir perspektif sunmakta ve özgün bir metodolojik yaklaşım geliştirmektedir.

Çalışmanın akademik katkılarından biri, Türkiye’de çoğunlukla teknik ve hukuki çerçeveler içinde değerlendirilen kentsel dönüşüm olgusunu; toplumsal algılar, aktörler arası güç ilişkileri ve hegemonya üretimi gibi kavramlar eşliğinde, söylem merkezli bir analizle ele almasıdır. Bu çerçevede tez, mekânsal müdahalelerin ardında yer alan siyasi, ekonomik ve kültürel anlatıları açığa çıkararak; kentsel dönüşümün yalnızca planlama ve inşa süreçlerinden ibaret olmadığını, aynı zamanda bir "anlam üretim süreci" olduğunu ileri sürmektedir. Özellikle 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkındaki Kanun sonrası uygulamaların giderek daha merkezîyetçi bir yapıya bürünmesi ve katılımcılığın sınırlandırılması, dönüşümün demokratik meşruiyetini tartışmalı hale getirmiştir. Bu bağlamda tez, dönüşüm söylemlerinde sıkça kullanılan “risk”, “yenileme”, “kamu yararı” ve “modernleşme” gibi kavramların, karar alma süreçlerinde nasıl

bir hegemonya inşa ettiğini ayrıntılı biçimde incelemekte ve söylem analizini planlama literatürüyle ilişkilendiren öncü bir yaklaşım ortaya koymaktadır.

Uygulamaya dönük katkı açısından ise bu çalışma, kentsel dönüşüm süreçlerinin toplumsal boyutuna ışık tutarak daha kapsayıcı ve katılımcı politikaların geliştirilmesine zemin hazırlamaktadır. Özellikle yerel halkın sürece dahil edilmediği, kararların yukarıdan aşağıya bir yaklaşımla alındığı örneklerde, dönüşüm projelerinin sosyal meşruiyet üretmekte zorlandığı ve yerel düzeyde çeşitli direnç biçimleriyle karşılaştığı gözlemlenmektedir. Bu kapsamda çalışma; aktörler arası iletişimin, şeffaf yönetim anlayışının ve taban katılımının önemine vurgu yaparak, başarılı bir dönüşüm sürecinin yalnızca teknik yeterlilikle değil, toplumsal kabul ve adalet ilkeleriyle birlikte yürütülmesi gerektiğini savunmaktadır. Fikirtepe örneğinde yaşanan söylemsel kopukluklar, güven sorunları ve sosyal gerilimler, dönüşümün fiziksel olmanın ötesinde toplumsal bir süreç olduğunu açık biçimde ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak bu tez, tümevarımcı ve post-pozitivist yaklaşımlar doğrultusunda; karar vericiler, özel sektör, halk ve sivil toplum kuruluşları gibi farklı aktörlerin dönüşüm süreçlerine ilişkin söylemlerini inceleyerek, bu söylemlerin dönüşümün yönünü, kapsamını ve algısını nasıl etkilediğini analiz etmektedir. Söylemlerin yalnızca içeriklerini değil; aynı zamanda aktörler arasında ortaya çıkan karşıtlıkları, örtüşmeleri ve gerilimleri de dikkate alarak, dönüşüm politikalarının ardındaki çok katmanlı yapıyı çözümlemektedir. Böylece söylemin, kentsel dönüşüm politikaları üzerindeki yönlendirici ve kurucu gücünü ortaya koymakta hem akademik literatüre hem de pratik politika yapım süreçlerine eleştirel ve yol gösterici bir katkı sunmaktadır.

1.4 Tezin Kapsamı ve Sınırları

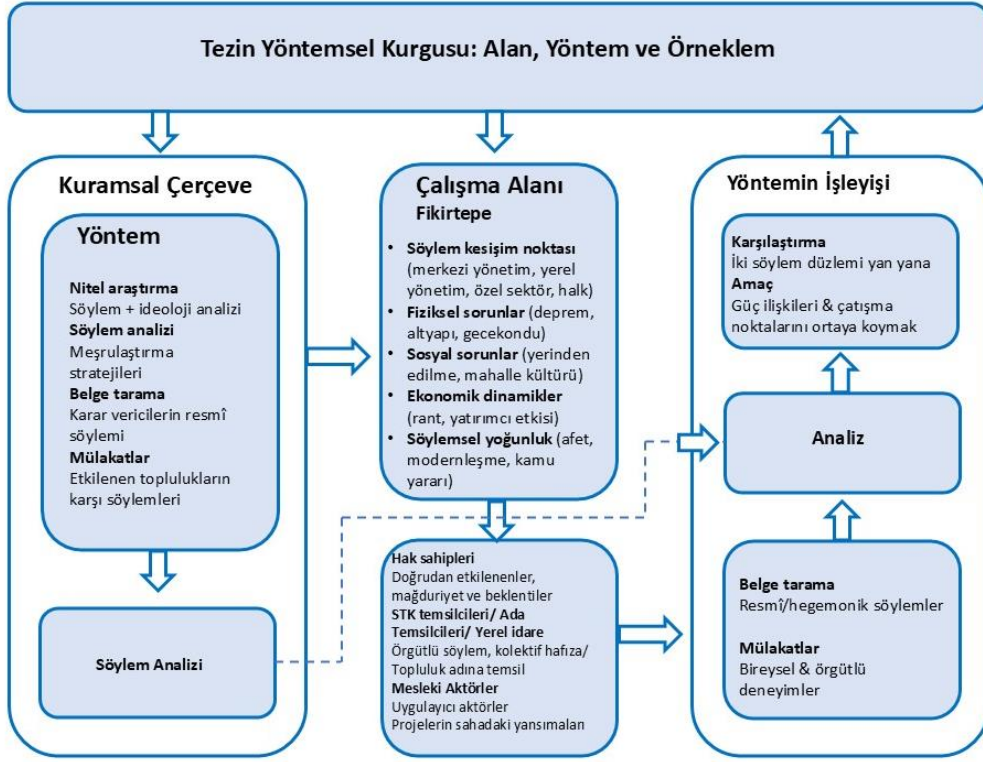
Bu tez çalışması, Türkiye’de kentsel dönüşüm süreçlerinin söylemsel inşasını Fikirtepe örneği üzerinden incelemektedir. Çalışmanın mekânsal kapsamı, İstanbul’un Kadıköy ilçesinde yer alan ve son yıllarda Türkiye'nin en dikkat çeken kentsel dönüşüm alanlarından biri olan Fikirtepe ile sınırlıdır. Bu alan, dönüşüm sürecinin çok aktörlü yapısını somut biçimde yansıtmaları ve fiziksel yenilemenin ötesinde toplumsal, ekonomik ve ideolojik boyutlarıyla dikkat çeken bir örnek teşkil etmesi nedeniyle tercih edilmiştir.

Zamansal açıdan, analiz kapsamında ele alınan söylemler 2005–2023 yılları arasındaki süreci kapsamaktadır. Bu dönem, Fikirtepe’de dönüşümün ilk kez kamuoyunun gündemine girmesinden başlayarak güncel planlama uygulamalarına kadar olan süreci içermektedir. Bu zaman dilimi, dönüşüm sürecinin farklı evrelerinde öne çıkan söylemsel değişimleri gözlemlemeye olanak sağlamaktadır.

Kuramsal kapsam bakımından çalışma, kentsel dönüşümün yalnızca fiziksel ve yapısal müdahalelerle açıklanamayacağı; aynı zamanda söylemler aracılığıyla biçimlendirilen, ideolojik temellere dayanan çok katmanlı bir süreç olduğunu ileri sürmektedir. Bu doğrultuda söylem, yalnızca bir iletişim biçimi değil, aynı zamanda dönüşüm sürecini yönlendiren ve meşrulaştıran kurucu bir unsur olarak ele alınmaktadır. Çalışmada söylem kuramı ve söylem analizi yönteminden yararlanılmış; aktörlerin söylemleri, bu söylemlerin taşıdığı anlam örüntüleri ve güç ilişkileri bağlamında incelenmiştir.

Yöntemsel açıdan çalışma, nitel araştırma yaklaşımı temelinde yapılandırılmış olup, söylem analizi yöntemi ile veri çözümlemesi gerçekleştirilmiştir. Veriler, karar vericilerin resmî belgeleri, yasa metinleri, plan notları, medya haberleri ve saha araştırması kapsamında yapılan mülakatlar yoluyla elde edilmiştir. Söylemlerin içeriği analiz edilerek, kentsel dönüşüm süreçlerinde söylemin nasıl bir rol oynadığı çok boyutlu olarak değerlendirilmiştir.

Bu kapsam ve yöntemsel yaklaşım doğrultusunda, araştırmanın bütüncül yapısını, veri toplama sürecini, aktör gruplarını ve söylem analizinin işleyişini şematik biçimde özetleyen çalışma kurgusu aşağıda sunulmuştur. Şekil 1.1 tezin yöntemsel mimarisini bir bütün olarak görünür kılan ve araştırmanın hangi aşamalardan oluştuğunu sistematik biçimde ortaya koyan bir yol haritası niteliğindedir.

Şekil 1.1 Tezin yöntemsal kurgusu

Tezin sınırları, öncelikle çalışmanın tek bir örnek alan üzerinden gerçekleştirilmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Fikirtepe örneği üzerinden elde edilen bulguların diğer kentsel dönüşüm alanlarına doğrudan genellenmesi sınırlı olabilir; ancak bu durum, çalışmanın derinlemesine analiz yetkinliğini ve bağlamsal geçerliliğini ortadan kaldırmamaktadır. Ayrıca, çalışmanın odağını söylem çözümlemesi oluşturduğundan, hukuki, teknik ya da mekânsal planlama süreçleri yalnızca söylem bağlamında ele alınmış; bu alanlarda ayrıntılı teknik değerlendirmelere yer verilmemiştir.

Bu kapsamda tez, sınırlılıklarının farkında olarak, kentsel dönüşümün söylem temelli analizine odaklanmakta ve bu yönüyle literatürdeki kuramsal ve yöntemsal boşlukları doldurmayı hedeflemektedir.

2 KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu çalışmanın kuramsal çerçevesi, kentsel dönüşüm olgusunu çok boyutlu bir perspektifle ele almayı amaçlamaktadır. Kentsel dönüşüm, yalnızca fiziksel mekânın yeniden inşası olarak değil; aynı zamanda ekonomik çıkarlar, toplumsal yapılar, yönetim ilişkileri ve söylemsel pratiklerin kesişiminde şekillenen karmaşık bir süreç olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda kuramsal çerçeve, dönüşüm süreçlerinin altında yatan yapısal dinamikleri ortaya koyarken, aynı zamanda bu süreçlerin nasıl anlamlandırıldığını ve meşrulaştırıldığını da analiz etmeyi hedefler. İlk olarak, dönüşümün arka planını oluşturan kuramsal yaklaşımlar, ekonomik, sosyolojik ve şehircilik temelli perspektiflerle incelenecek; ardından söylem kuramı ekseninde, dönüşüm süreçlerinin iktidar, rıza ve meşruiyet üretimiyle olan ilişkisi çözümlenecektir. Böylece, Fikirtepe özelinde yapılacak söylem analizine sağlam bir kavramsal ve teorik zemin oluşturulması amaçlanmaktadır.

2.1 Kentsel Dönüşümün Kuramsal Temelleri

Kentsel dönüşüm, yalnızca fiziksel bir mekân yenileme süreci değil; aynı zamanda toplumsal, ekonomik ve siyasal boyutlarıyla derin anlamlar taşıyan çok katmanlı bir dönüşüm biçimidir. Bu çok boyutlu yapısı nedeniyle, kentsel dönüşüm olgusunu kavramsal olarak açıklamak için farklı disiplinlerden yararlanmak gerekmektedir. Sosyoloji, şehircilik, siyaset bilimi, ekonomi ve çevre çalışmaları gibi çeşitli alanlar, bu süreci kendi kuramsal çerçeveleri içerisinde analiz etmiş ve farklı açıklayıcı modeller geliştirmiştir. Bu kapsamda, kentsel dönüşümün sosyal yapı üzerindeki etkilerinden mekânsal adalet tartışmalarına, neoliberal politikaların kent politikalarına yansımalarından risk toplumu ve afet söylemlerine kadar uzanan geniş bir teorik zemine başvurulmaktadır. Bu bölümde, söz konusu kuramsal

yaklaşımlar tematik başlıklar altında ele alınarak, kentsel dönüşümün teorik temelleri sistematik biçimde tartışılacaktır.

2.1.1 Kentsel Dönüşüme Sosyoloji Temelli Yaklaşımlar

Kentsel dönüşüm, kentin fiziksel dokusunda gerçekleştirdiği değişimlerin ötesinde, toplumun sosyolojik yapısını da doğrudan etkileyen karmaşık dinamiklere sahiptir. Kentsel dönüşüm süreçlerinde, toplumsal eşitsizliklerin derinleşmesi, yerinden edilme, sosyal bağların kopması ve toplumsal aidiyet duygusunun zayıflaması gibi sosyal meseleler sıklıkla ön plana çıkmaktadır.

Modernleşme ve mekânsal iyileştirme gibi olumlu niyetlerle başlatılan bu süreçler, çoğu zaman yerel toplulukların kültürel ve sosyal bütünlüklerini tehdit eden sonuçlar doğurmakta, bireyler arasındaki sosyal ilişkileri dönüştürmektedir. Kentsel dönüşüm projelerinin temelinde her ne kadar yaşam kalitesini artırma ve çöküntü alanlarını iyileştirme gibi sosyal hedefler bulunsa da Türkiye’deki uygulamaların ağırlıklı olarak ekonomik büyüme, rant ve kârlılık odaklı ilerlediği, bu durumun ise ciddi sosyolojik sorunlara yol açtığı belirtilmektedir (Akalin, 2016).

Uzer ve Sallan Gül’ün (2023), Bursa Doğanbey Mahallesi’nde gerçekleştirdikleri saha araştırmasına dayanan çalışmasında, kentsel dönüşümün komşuluk ilişkilerinin zayıflaması, mahalle kültürünün çözülmesi ve sosyal etkileşim kaybı gibi çok boyutlu sosyolojik etkiler yarattığı tespit edilmiştir. Özellikle 65 yaş üstü bireyler açısından bu dönüşüm süreci, yazarlar tarafından “sosyal bir erozyon” olarak tanımlanmaktadır.

Benzer şekilde, İşlek ve Şengül’ün (2024), Alibeyköy Kentsel dönüşüm projesi üzerine yaptığı çalışmada, kentsel dönüşüm sonrası mahalle yaşamının dayanışma, yardımlaşma ve güven duygusu açısından zayıfladığı ortaya konmaktadır.

Dönüşüm projeleri genellikle ekonomik getiri potansiyeli yüksek alanlarda başlatılmakta, bu alanlarda yaşayan dar gelirli gruplar artan arsa değerleri ve rant baskısı nedeniyle yaşadıkları bölgelerden dışlanmaktadır.

Kentsel dönüşümün dışlayıcı etkisini mekânsal yer değiştirme bağlamında ele alan Engincan, (2015), “Tamamlanan her yenileme projesi ile ortadan kaldırıldığı düşünülen sefalet mahalleleri, gerçekte kentin başka alanlarına ötelenmekte; böylece yoksulluk yalnızca yer değiştirmekte ve dışlanmışlık daha da derinleşmektedir” diyerek, bu durumun, özellikle kent merkezlerinde yaşayan

yoksul grupları sistematik olarak merkezden uzaklaştırdığına işaret etmektedir (s. 118).

Benzer şekilde, Koçancı ve Ergun (2018), kentsel dönüşüm süreçlerinin yalnızca fiziksel bir yer değiştirmeye indirgenemeyeceğini; aksine bu süreçlerin, yoksulluğu yeniden üreten ve onu farklı mekânsal biçimlerde kent dokusuna yayan yapılar oluşturduğunu ifade etmektedir. “Günümüz popüler kentsel uygulamalarından olan kentsel dönüşüm süreçleri yoksulluğun görünümünü değiştirmekle kalmayıp yoksulluğu mekânsal olarak da ayırıştıran bir yapıdadır” (s.53).

“Kentsel dönüşüm projelerinin sıkça karşılaşılan bir uygulaması haline gelen mekânsal dışlama neticesinde dezavantajlı gruplar ya görülmeyecekleri bir biçimde kent merkezlerinin izole bölgelerine itilmekte ya da dezavantajlarının görülemeyeceği yeni kentsel mekânlar yaratılmaktadır” (Akalin, 2016, s.261).

Kentsel dönüşüm projelerinin, sıklıkla dezavantajlı grupları gözden uzak alanlara iterek ve bu gruplar için kent içinde alternatif ama izole mekânlar yarattığı vurgulanmaktadır. Bu sürecin özellikle Romanlar, mülteciler ve göçmenler gibi kırılgan gruplar üzerinde daha belirgin etkiler yarattığına da dikkat çeken Akalin (2016), bu durumu “Son zamanlarda da kentsel dönüşüm projeleri kapsamında yoksul, Roman, göçmen, mülteci ve sığınmacı gibi dezavantajlı grupların kamusal alanın dışına itilmesi, onların görünmez kılınması yani mekânsal olarak dışlanması söz konusu olmaktadır.” şeklinde ifade etmektedir (s. 295).

Bu örnekler göstermektedir ki, kentsel dönüşüm süreçlerinde yalnızca fiziksel mekânların değil, aynı zamanda toplumsal yapıların, ilişkilerin ve kimliklerin de dönüşümü söz konusudur. Nitekim bazı çalışmalar, bu dönüşümün etkilerini daha çok sosyal bağların zayıflaması, aidiyet duygusunun kaybı ve kolektif hafızanın silinmesi bağlamlarında ele almaktadır. Bu bağlam, dönüşümün yarattığı mekânsal ayırışmadan çok, bireylerin ve toplulukların sosyal deneyimlerine odaklanmaktadır.

Bu süreç sadece fiziksel bir yer değiştirme değil, aynı zamanda sosyal bağların çözülmesi anlamına da gelmektedir. Yerinden edilen bireyler, yeni yaşam alanlarında sosyo-kültürel olarak yabancılaşmakta, yeni mekânlarda aidiyet kurmakta zorlanmaktadır. Özden (2010) bu durumu şöyle açıklar: “Kentsel yenileme süreçleri çoğunlukla yerinden etmelerle, yıkımlarla, değer artışlarıyla...

sonuçlanmakta, ancak bu ciddi sorun, bugün itibariyle halen görmezden gelinmektedir” (s. 20).

Dışlanmanın bir başka boyutu da mahalle kültürünün ve sosyal hafızanın kaybıdır. Özellikle eski kent dokusunda hâkim olan dayanışma ve komşuluk ilişkileri, dönüşüm sonrası inşa edilen güvenli sitelerde yerini bireysel yaşam tarzlarına bırakmaktadır. Gürbüz (2025), bu dönüşümün sonuçlarını şöyle ifade eder: “Geleneksel mahalle kültürü, kent yaşamının sosyal dokusunu güçlendiren bir yapı sunarken, modern konutlar bireyleri güvenli ama sosyal bağlardan yoksun mekânlara hapsetmektedir” (s. 19).

Bu durum yalnızca sosyal ilişkileri değil, aynı zamanda aidiyet hissini de zayıflatmaktadır. İnsanlar, geçmişe dair bir özlem geliştirmekte ve yeni yaşam alanlarında kendilerini yabancı hissetmektedirler. İşlek ve Şengül (2024), Alibeyköy örneğinde bu kopuşun izlerini açıkça ortaya koymaktadır: “Katılımcılar... yeni sitelerinde güvenlik görevlileri olsa dahi yine de çocuklarını emanet etme konularında... güvenlik sorunu yaşamaktadırlar” (s. 82).

Bu bağlamda, kentsel dönüşüm projelerinin yalnızca ekonomik ya da fiziksel ölçütlerle değerlendirilmesi yeterli değildir. Çünkü bu projeler, kent yaşamının sosyal dokusunu doğrudan etkilemektedir. Koçancı ve Ergun’un (2018) da vurguladığı gibi, mekânsal ayrışma aynı zamanda kültürel, siyasal ve ekonomik dışlanma biçimlerini de beraberinde getirmektedir. Yoksul sosyal konut uygulamaları bile, mekânsal dışlamanın kurumsallaştığı alanlara dönüşmektedir: “Türkiye’nin alt sınıflar/gelirsizler için yönettiği... ‘Yoksul Sosyal Konutlar’ yukarıda bahsedilen mekânsal ayrıştırmanın en yoğun yaşandığı bölgelerdir” (s. 62).

Sonuç olarak, sosyolojik yaklaşımlar, kentsel dönüşümün yalnızca fiziksel veya ekonomik bir müdahale olmadığını; aynı zamanda bireylerin kimlikleri, toplumsal ilişkileri ve yaşamsal deneyimleri üzerinde derin etkiler yaratan çok katmanlı bir eylem süreci olduğunu ortaya koymaktadır.

Bununla birlikte, sosyolojik yaklaşımlar kapsamında yalnızca sosyal ilişkilerin çözülmesi değil, kentsel belleğin ve kültürel mirasın da dönüşüm süreçlerinden doğrudan etkilendiği görülmektedir. Özellikle tarihsel kent dokularında gerçekleştirilen dönüşüm projeleri, kolektif hafızayı zedelemekte ve yerel

kimliklerin sürekliliğini tehdit etmektedir (Orbaşlı, 2020). Sulukule ve Tarlabası gibi örneklerde olduğu gibi, yerinden edilen topluluklar sadece fiziksel değil, kültürel anlamda da kayıplar yaşamaktadır. Bu durum, kentsel dönüşümün yalnızca fiziksel müdahaleler olarak değil, aynı zamanda kültürel varlıkların korunması ve yaşatılması sorumluluğuyla da ele alınmasını zorunlu kılmaktadır. Ayrıca, bu süreçte hak temelli yaklaşımlar da önem kazanmaktadır. Lefebvre'in "kent hakkı" kavramıyla ifade edilen, herkesin yaşadığı kente eşit biçimde erişme ve katılma hakkı, Türkiye'deki birçok dönüşüm projesinde ihlal edilmektedir. Katılımcı süreçlerin yokluğu, toplumsal meşruiyet krizlerine ve yerel direniş hareketlerine yol açmakta; bu da kentsel dönüşümün toplumsal temelde yeniden değerlendirilmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır.

2.1.2 Kentsel Dönüşüme Şehircilik Temelli Yaklaşımlar

Kentsel dönüşüm, kentlerin fiziksel dokusunu dönüştürmenin ötesinde, mekânsal planlama, kamusal alan üretimi, ulaşım ve altyapı entegrasyonu, afet riski yönetimi ve sürdürülebilirlik gibi şehircilik disiplininin merkezinde yer alan pek çok bileşeni kapsayan bütüncül bir süreçtir.

Şehircilik temelli yaklaşımlar, dönüşümün teknik, mekânsal ve işlevsel boyutlarını ön plana çıkarmakta, kentsel sistemlerin verimli, sürdürülebilir ve yaşanabilir biçimde yeniden kurgulanmasını amaçlamaktadır (Healey, 2004).

Lefebvre (1991) ve Carmona (2019) modern şehircilik yaklaşımlarında, kentsel değişim ve dönüşümün salt bir fiziksel müdahale olmaktan çıkarılarak, mekânsal adalet, bütünlük planlama ve kamusal alan üretimi gibi kavramlarla birlikte değerlendirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Bu bağlamda dönüşüm, yalnızca yapısal risk taşıyan konutların yıkılıp yeniden yapılması değil; kamusal mekânların işlevsel hale getirilmesi, ulaşım ağlarının entegrasyonu, çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması ve kentsel yaşam kalitesinin artırılması gibi çok boyutlu hedefleri içermelidir.

Ancak Türkiye'de bu yaklaşım genellikle uygulamada yeterince yansıtılamamaktadır. Kentsel dönüşüm projeleri çoğunlukla yapı bazlı ele alınmakta, planlama bütünlüğünden uzak, rant odaklı bir yaklaşımla yürütülmektedir. Cihangir-Çamur ve Korkmaz (2021), bu durumu şöyle ifade etmektedir: "Ülkemizde kentsel dönüşüm mevzuatının içeriği, mekânsal

planlamanın sosyal, kültürel, ekonomik vb. yere bağılı olarak değişen bileşenlerden oluşan çok boyutlu yapısı ile ilişkiyi kuramamış, kurumsallaşamamış ve siyaset ile inşaat sektörünün sürdürülmesine dayalı rant üretme temelli politikalar arasında sıkışıp kalmıştır” (s. 104).

Bu durum, dönüşüm kararlarının çoğu zaman siyasal müdahaleler ve özel sektör dinamikleri tarafından yönlendirilmesine neden olmakta; şehircilik ilkelerinin gözetilmediği, kısa vadeli rant hedeflerinin önceliklendirildiği bir tablo ortaya çıkarmaktadır.

Okumuş ve Eyüboğlu (2015), özellikle 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun’a atıfta bulunarak, bu durumu şöyle ifade etmektedir: “Batı’daki kentleşme politikalarında bir planlama aracı olarak yer edinen kentsel dönüşüm, Türkiye’de sürekli olarak farklı boyutlarıyla yorumlanarak ortaya konulmuş; yeni yasal ve yönetsel düzenlemelerle kentsel planlamada yer edinmiştir” (s. 94).

Bektaş (2014), kentsel dönüşümün sadece konut takası veya deprem riskine indirgenmesinin, aslında yeni kentsel sorunları doğurduğunu ve bütüncül planlama anlayışından uzaklaşıldığını ifade eder. Bektaş’a (2021) göre, çoğu riskli alan ilanı, gerçek tehlikelerden çok sermaye beklentilerine göre şekillenmekte ve bu durum dönüşümün bilimsel temellerden uzaklaşmasına neden olmaktadır.

Bu çerçevede, planlama süreciyle entegre olmayan dönüşüm girişimlerinin kent bütünlüğünü zedelediği görülmektedir. Seydioğulları (2016), kentsel dönüşüm uygulamalarının mutlaka geniş kapsamlı ve üst ölçekli stratejik planlarla uyum içinde olması gerektiğini belirtmekte; dönüşüm politikalarının ise sürdürülebilirlik ve yaşam kalitesini artırıcı hedeflerle bütünleşmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Yıldız ve Baz’a (2021) göre ise her dönüşüm uygulamasının ilk adımı, o dönüşüme neden ihtiyaç duyulduğunun nesnel biçimde tespit edilmesi ve dönüşümün planlama ihtiyacı temelinde gerekçelendirilmesidir.

Ancak Türkiye’de planlama yetkilerinin parçalanması ve merkezi otoritenin yerel ölçeğe hâkimiyet kurması, dönüşüm projelerinin planlamadan bağımsız ilerlemesine neden olmaktadır (Bektaş, 2021). Bu durum plan kararlarının zedelenmesine ve mekânsal bütünlük kaybına yol açmaktadır.

Günümüz şehircilik anlayışında dönüşüm projeleri, çok paydaşlı ve katılımcı süreçler olarak tasarlanmakta, kent politikalarının aşağıdan yukarıya doğru şekillendiği bir yapı benimsenmektedir. Batı yazınında kamu, özel sektör, sivil toplum ve yerel halkın birlikte yer aldığı planlama süreçleri norm haline gelmiştir (Akkar, 2006).

Buna karşın, Türkiye’de bu katılımcı yapı yeterince yerleşmemiştir. Kılıç ve Göksu (2018), bu durumu şu sözlerle ifade etmektedir: “Türkiye’de özellikle 2000 sonrası dönemde neoliberalizm etkisinde, merkezileşen karar alma mekanizmaları doğrultusunda uygulamaya geçirilen kentsel mekâna yönelik müdahale pratikleri, değişen planlama paradigmaları bağlamında ön plana çıkan katılım, şeffaflık, demokrasi kavramları ile örtüşmeyen, zıtlık yaratan, çelişen bir düzlemde vuku bulmaktadır” (s. 202). Yazarlar, bu ifadeyle Batı’daki uygulamalarla karşılaştırıldığında Türkiye’de zıt bir tablo ortaya çıktığını vurgulamaktadır.

Bununla birlikte, şehircilik temelli yaklaşımlar yalnızca planlama ilkelerini değil, aynı zamanda sürdürülebilirlik perspektifini de dönüşümün merkezine yerleştirmektedir. Tataroğlu ve Uzun (2023), mevcut küresel krizlerin, kentlerin dönüşümünü kaçınılmaz kıldığını ve bu dönüşümün sürdürülebilirlik perspektifiyle yönetilmesi gerektiğini ifade etmektedir.

Boyraz ve Hoş (2014) ise, kentsel dönüşüm projelerinde yerleşimlerin doğal, morfolojik ve iklimsel özelliklerinin göz ardı edilmeden, yerel bağlamla uyumlu biçimde planlama yapılması gerektiğini savunmaktadır. Aksi durumda projeler, sıkışık ve niteliksiz yaşam alanlarına dönüşme riski taşımaktadır.

Sonuç olarak, kentsel dönüşümün başarısı ancak şehircilik disipliniyle kurulan bütüncül bir ilişkiyle mümkündür. Dönüşümün sadece yapı bazında değil, kent ölçeğinde; yalnızca fiziksel değil, sosyal, çevresel ve ekonomik boyutlarıyla birlikte düşünülmesi gerekir. Planlamaya entegre olmayan, parçacıl ve rant odaklı dönüşüm modelleri yerine, sürdürülebilirlik, katılımcılık ve mekânsal adalet ilkelerine dayanan yeni şehircilik yaklaşımlarının benimsenmesi gereklidir. Bu doğrultuda, Türkiye’nin mevcut dönüşüm politikalarının şehircilik ilkeleri ışığında yeniden değerlendirilmesi, gelecekte daha yaşanabilir kentler oluşturma için ön koşuldur.

Öte yandan, şehircilik yaklaşımlarının temel bileşenlerinden biri olan çevresel sürdürülebilirlik ilkeleri, Türkiye’deki kentsel dönüşüm uygulamalarında çoğu

zaman göz ardı edilmektedir. Yeşil alanların korunması, yağmur suyu yönetimi, enerji verimliliği ve karbon salınımının azaltılması gibi çevresel hedeflerin, dönüşüm projelerine entegre edilmesi gerekirken, uygulamalar daha çok yapı yoğunluğunu artırma ekseninde ilerlemektedir (Tataroğlu ve Uzun, 2023). Ayrıca, şehircilik temelli değerlendirmelerde dönüşüm sürecinin siyasal ve hukuki boyutları da göz ardı edilmemelidir. Merkezi yönetimin planlama yetkilerini yoğunlaştırması, yerel katılımı sınırlamakta ve demokratik yönetim ilkeleriyle çelişmektedir. Bu durum, kentsel planlamanın teknik bir faaliyet olmaktan çıkarak siyasal bir araç hâline gelmesine yol açmaktadır. 5366 ve 6306 sayılı kanunların uygulanışı, hukuki güvenlik, malik rızası ve mülkiyet hakkı açısından ciddi tartışmalar yaratmaktadır. Dolayısıyla şehircilik yaklaşımları, yalnızca mekânsal organizasyon değil, aynı zamanda çevresel duyarlılık, adil yönetim ve hukuki meşruiyet boyutlarıyla birlikte ele alınmalıdır.

2.1.3 Kentsel Dönüşüme Ekonomi Temelli Yaklaşımlar

Kentsel dönüşüm süreçleri, sadece fiziksel çevrenin yenilenmesi değil, aynı zamanda ekonomik kaynakların yeniden dağıtılması ve sermaye hareketlerinin yeniden yapılandırılması sürecidir. Ekonomi disiplini, kentsel dönüşümü ağırlıklı olarak arz-talep dinamikleri, mülkiyet ilişkileri, sermaye birikimi süreçleri ve mekânsal rant üretimi bağlamında ele almaktadır. Bu yaklaşım, kent mekânını bir değer üretim alanı olarak görür ve dönüşüm süreçlerini de sermayenin kâr maksimizasyonu hedefiyle uyumlu bir şekilde analiz eder.

Harvey'in (2008) mekânsal adalet ve sermaye birikiminin mekânsal düzenlemeleri üzerine çalışmaları, ekonomik temelli dönüşüm analizlerinin teorik temelini oluşturur. Harvey'e göre, kapitalist sistem, birikim krizlerini aşmak amacıyla mekânı sürekli yeniden üretir. Bu bağlamda, kentsel dönüşüm projeleri de sermayenin yeni kâr alanları yaratma çabasının bir sonucu olarak ortaya çıkar. Kentin çöküntü bölgeleri, düşük değerli alanlar olarak görülür ve sermaye için yeniden değerlendirilmeye uygun alanlar haline gelir.

Bu bakış açısına uygun olarak Mukul (2012), kapitalizmin sürekli kâr arayışıyla birlikte coğrafi mekânları yeniden şekillendirdiğini ve bu düzenlemelerin sermaye için birikim alanları yarattığını ifade eder. Benzer şekilde İçli (2013), kent çeperlerinde artan rezidanslar ve alışveriş merkezlerinin, düşük rantlı alanların yeni

yapılaşmayla yüksek değere kavuşturulmasını, sermayenin yeniden üretilmesini sağlama amacına hizmet ettiğini belirtir.

Bir diğer önemli yaklaşım, Neil Smith'in "soylulaştırma" (gentrification) kuramı üzerinden şekillenir. Smith (1979), "rant boşluğu" (rent gap) kavramını ortaya atarak, kent içindeki düşük değerli bölgeler ile bu bölgelerin potansiyel piyasa değeri arasındaki farkın, yatırımcıları bu alanlara yönlendirdiğini belirtir. Güzey (2012), Türkiye'de devletin uyguladığı piyasa odaklı politikalarla orta ve üst gelir gruplarını çekmeyi hedeflediğini ve bunun doğrudan soylulaştırmayı tetiklediğini belirtir.

Şahin (2015), bu süreci şu sözlerle eleştirmektedir: “Diğer yandan insanlar kamulaştırma tehdidiyle evlerini ve yaşam alanlarını terk etmek zorunda bırakılmaktadır. Bu süreçte iddia edilen şey kalkınma ve ekonomik büyümenin sağlanmasıdır. Fakat bu süreç, belli bir sınıfın refahı lehine toplumun büyük çoğunluğunun yaşam kalitesi feda edilerek ülke kaynak ve olanaklarının adaletsiz şekilde dağıtılması şeklinde işlemektedir” (s. 51). Yazar, bu ifadeleriyle kalkınma söylemi üzerinden meşrulaştırılan kamulaştırma tehditlerinin, halkın yaşam alanlarından edilmesine yol açtığını vurgulamaktadır.

Kentlerin uluslararası rekabet ortamında avantaj elde edebilmesi, dönüşüm projelerini yatırım çekici hale getirme çabasıyla ilişkilidir. Dünya Bankası (2021), Türkiye'nin kentsel dönüşüm ve dayanıklılık süreçlerini desteklemek amacıyla hazırladığı raporunda, kentsel dönüşüm projelerinde özel sektörün katılımını artırmak, finansman olanaklarını genişletmek amacıyla çeşitli mekanizmaların (kamu-özel ortaklıkları, finansman modelleri) oluşturulması ve özel sektörün finansman ve uygulama alanında etkin rol alması gerekliliğini belirtmiştir.

Kalağan ve Çiftçi (2012), yerel halk, sivil toplum ve özel sektör gibi aktörlerin sürece dahil edilmesinin sürdürülebilirlik açısından önemli olduğunu vurgular. Ancak, Köseoğlu ve Sönmez (2022), Fikirtepe örneğinden hareket ile bu iş birliklerinin rant savaşına dönüştüğünü belirtir. Meydan (2013), bu dönüşümlerin yeni rant alanları ve servet dağılımında dengesizlik yarattığını belirtir. Okat ve İnce (2021), konut ve kat sayısındaki artışın kentleri yoğun, sürdürülemez ve kırılgan hale getirdiğine dikkat çeker.

Ekonomik yaklaşımlar, kentsel dönüşümleri rant yaratımı, sermaye birikimi ve piyasa odaklı yeniden düzenleme süreçleri olarak görür. Ancak bu yaklaşımların süreç içindeki toplumsal etkileri ihmal etmesi, sosyal adalet, kapsayıcılık ve yaşam kalitesi gibi unsurları ikincil plana atması sürecin meşruiyetini zedeleyebilmektedir. Bu nedenle ekonomik analizlerin, sosyal boyutlarla bütünleşerek ele alınması kritik bir gerekliliktir.

Ekonomik temelli yaklaşımlar kentsel dönüşüm süreçlerini sermaye birikimi ve rant üretimi bağlamında analiz ederken, bu süreçlerin hukuki altyapısıyla da doğrudan ilişkili olduğu unutulmamalıdır. Türkiye’de dönüşüm uygulamalarının büyük bölümü, 5366 ve 6306 sayılı yasalarla şekillenmiş olup, bu düzenlemelerin piyasa önceliklerini öncelediği; kamulaştırma, malik rızası ve mülkiyetin yeniden dağıtımı gibi konularda sosyal adalet ilkeleriyle çelişebildiği gözlemlenmektedir. Hukukun, mekânsal adaletin ve dönüşümün toplumsal kabulünün teminatı olması gerekirken; dönüşümün hukuki araçlarla piyasa lehine yeniden kurgulanması, ciddi meşruiyet sorunlarını beraberinde getirmektedir (Kuyucu ve Ünsal, 2010). Bu nedenle ekonomik analizlerin, yalnızca piyasa mekanizmaları değil, aynı zamanda mülkiyet rejimi ve hukuki düzenlemeler açısından da değerlendirilmesi gerekmektedir.

2.1.4 Mekânsal Yeniden Üretim ve Kentsel Dönüşüm

Kentsel mekânın yeniden üretimi, mekânın toplumsal, ekonomik ve politik güçler tarafından sürekli olarak yeniden şekillendirilmesi anlamına gelir.

Lefebvre'ye (2014), mekânın toplum tarafından nasıl üretildiğini açıklarken “mekânsal üçlü” kuramını ortaya koyar: tasarlanan mekân (öznelerin zihinlerinde planlanan soyut mekân), algılanan mekân (gündelik pratiklerde deneyimlenen somut mekân) ve yaşanan mekân (kültürel ve simgesel olarak anlamlandırılan mekân)

Mekânsal üretim, sadece fiziksel bir etkinlik değil, aynı zamanda ideolojik ve politik bir süreçtir. Tasarlanan mekânlar, güç sahiplerinin toplumu yönlendirmek ve iktidar ilişkilerini yeniden üretmek için araçtır. Dolayısıyla, mekânın üretimi aynı zamanda toplumsal eşitsizlikleri ve çatışmaları yeniden şekillendiren bir mekanizmadır.

Marksist kent kuramı çerçevesinde, mekânsal yeniden üretim kavramı sermaye birikimi ve kriz dinamikleriyle de ilişkilendirilir.

Manuel Castells, kapitalist kentlerde devletin sağladığı konut, ulaşım ve altyapı gibi kamusal hizmetlerin “kolektif tüketim” adı altında sermaye birikiminin sürekliliğini sağladığını ve kentsel mekânın gelişimine katkıda bulunduğunu belirtmektedir (akt. Karaçizmeli, 2021).

Bu bakış açısı, kent mekânının yeniden üretiminin, yalnızca piyasa güçlerinin değil, devletin de aktif rol oynadığı bir süreç olduğunu ortaya koyar.

Harvey ise sermaye birikiminin mekânsal boyutuna dikkat çekerek, kapitalizmin krizlerini aşmak için artı değeri kent mekânına yatırarak “mekânsal bir çözüm” aradığını belirtir. Harvey’in (2012) ifadesiyle,

"Geleneksel kent, dizginlenemeyen kapitalist gelişmenin kurbanı olarak yok edilmiştir; birikmiş sermayeyi sürekli olarak elden çıkarma ihtiyacının yönlendirdiği, toplumsal, çevresel ya da siyasal sonuçlar ne olursa olsun durmaksızın ve yayılmacı biçimde süren kentsel büyümenin kurbanı olmuştur" (s.15-16).

Bu vurgu, kentsel dönüşüm projelerinin altında yatan itici gücün çoğunlukla sermayenin yeni yatırım alanları yaratma gereksinimi olduğunu kuramsal olarak açıklar. Başka bir deyişle, kapitalist ekonomide kent mekânı, değer üretiminin ve artı değerın realize edilmesinin bir aracı haline gelerek sürekli yeniden üretilir.

Mekânsal yeniden üretimin sonuçlarından biri, kentsel mekânda eşitsizliklerin ve ayrışmaların yeniden üretilmesidir. Mekân, bir yandan sermaye için yeniden değerlendirilen, diğer yandan farklı toplumsal grupların kent içindeki konumlarını da dönüştürür.

Örneğin İstanbul’da son yıllarda gerçekleşen büyük ölçekli kentsel projeler, lüks rezidanslar, ofis kuleleri ve kapalı siteler şeklinde ortaya çıkmış; bu yeni mekânsal adacıklar çevrelerinden fiziki olarak ayrışarak, uzun yıllardır o bölgede yaşayan dar gelirli kesimler ile yeni üst sınıf sakinler arasında belirgin bir sosyo-mekânsal ayrışmaya yol açmaktadır.

Bu durum, mekânın yeniden üretimi sürecinin sadece fiziksel bir dönüşüm olmayıp, aynı zamanda toplumsal yapıların ve güç ilişkilerinin de yeniden örgütlenmesi

anlamına geldiğini gösterir. Türkiye’de birçok akademik çalışma, kentsel dönüşüm projelerinin mekânsal yeniden üretim boyutuna işaret ederek, dönüşen mahalle dokularında mülkiyet ilişkilerinin ve demografik yapının nasıl değiştiğini ortaya koymuştur.

Örneğin, Örgen Uğurlu (2013), neoliberal politikalar ekseninde Türkiye’de kentsel mekânın yeniden üretimini irdeleyerek 1980 sonrası sermaye birikim stratejilerinin kent mekânını nasıl şekillendirdiğini ortaya koymaktadır.

Bu tür kuramsal katkılar, kentsel dönüşüm uygulamalarını mekânın metalaşması, arsa değerlerinin yükseltilmesi ve kentin kapitalist yeniden yapılanması süreçleriyle bağlantılı olarak açıklamaktadır.

2.1.5 Neoliberal Kentleşme ve Kentsel Dönüşüm

1980’lerden itibaren dünya genelinde kentleşme süreci, neoliberalizm olarak adlandırılan ekonomi-politik yeniden yapılanmanın etkisi altına girmiştir. Neoliberal kentleşme, temelde piyasa güçlerinin serbest bırakılmasını, kentsel gelişmenin özel sektör öncülüğünde gerçekleşmesini ve kamu sektörünün düzenleyici rolünün asgariye indirilmesini öngören bir yaklaşımı tanımlar. Peck ve Tickell (2002), neoliberalizmin kentleri piyasa odaklı düzenlemelerle yeniden şekillendirdiğini vurgular. Mukul (2012), kentsel dönüşümüne neo-liberal politikalar ekseninden bakarak “Günümüzde kentsel dönüşüm uygulamalarını neo-liberal küreselleşmenin yol açtığı kapitalizmin eşitsiz gelişimi ya da eşitsiz coğrafi gelişme olarak görebiliriz” şeklinde tanımlar.

Neil Brenner ve Nik Theodore (2012), “fiilen var olan neoliberalizm” kavramıyla, neoliberal politikaların sahada tek tip olarak işlemediğini; her kentin kendi kurumsal, tarihsel ve mekânsal bağlamına göre biçimlendiğini vurgularlar (çev. Ş. Geniş). Bu yaklaşıma göre kentler, neoliberal dönüşüm projelerinin kök saldığı kritik coğrafi mekânlar olmanın ötesinde, aynı zamanda bu projelerin sınırlarının, çelişkilerinin ve direniş dinamiklerinin de görünür hale geldiği arenasal mekânlardır.

Nitekim kent mekânı, neoliberal ideolojinin vaat ettiği refahın gerçekleşmediği durumlarda politik tepkilerin ve direniş hareketlerinin odağı haline gelebilmektedir. Neoliberal ideoloji, söylemde devleti küçültüp piyasayı yüceltme iddiasını taşısa da uygulamada güçlü devlet müdahalesine olan ihtiyacı beraberinde getirmektedir. Bu

durum, Brenner, Peck ve Theodore'un (2012, çev. Ş. Geniş) da eleştirel biçimde vurguladığı temel çelişkilerden biridir. Kartal ve Gençtürk (2022) ise devleti, mülkiyetin yeniden dağıtımında piyasa lehine hareket eden bir aktör olarak görür ve kentsel dönüşüm uygulamalarını Neoliberal kentsel politikaların mekâna yönelik müdahale araçlarından biri olarak tanımlar.

Neoliberalizmin ideali, tamamen rekabetçi ve özgür piyasanın egemen olduğu bir düzen tahayyülüdür; fakat gerçekte piyasa egemenliğini dayatmak ve ortaya çıkan sosyal-ekonomik sorunları yönetebilmek için otoriter ve disipliner devlet müdahalelerinin arttığı görülmüştür

Harvey (2005), neoliberal devletin kuramsal çerçevesi ile pratikteki işleyişi arasındaki çelişkiye şu sözlerle dikkat çeker:

“Neoliberal teoride devletin rolü makul derecede tanımlanabilir. Ancak neoliberalizasyonun pratiği, teorinin sağladığı şablondan önemli ölçüde sapacak şekilde evrimleşmiştir. Son otuz yılda devlet kurumlarının, yetkilerinin ve fonksiyonlarının biraz kaotik evrimi ve bölgesel gelişiminin dengesizliği, neoliberal devletin istikrarsız ve çelişkili bir siyasi biçim olabileceğine işaret eder” (s. 64).

Theodore, Peck ve Brenner (2011) ise neoliberal kentleşme sürecini “yık-yap” dinamikleriyle açıklar: önce refah devleti uygulamalarının tasfiyesi, ardından kenti girişimcilik, rekabet ve sermaye için cazip hale getirecek politikaların inşası. Bu süreç, kentsel ölçekte yaratıcı yıkım olarak adlandırılan sonuçlara yol açar; Fordist-Keynesyen dönemin kurumsal yapılarını tasfiye eden neoliberal politikalar, yerine coğrafi olarak eşitsiz, toplumsal olarak gerici ve siyasi olarak kırılgan yeni mekânsal düzenlemeler getirmiştir (Theodore, Peck ve Brenner, 2011).

Kısacası neoliberal kentleşme, kenti bir yandan küresel sermaye için yatırım alanı haline getirirken, diğer yandan da kent içi eşitsizlikleri ve kırılganlıkları derinleştiren bir dizi mekânsal, toplumsal ve yönetsel dönüşümü beraberinde getirmiştir. Özkan ve Sıdal'a (2008) göre, neo-liberal politikalar ekseninde kentsel dönüşüm, kentin çok uluslu firmalar açısından yeni bir yatırım ve denetim alanına dönüşmesiyle doğrudan ilişkilidir. Fordist üretim krizinin ardından sermaye, kenti stratejik bir mekân olarak yeniden tanımlarken, ulus devletin sınırları bu yeni

dönemde yetersiz kalmakta; böylece kentler, küresel sermaye için ulus devletin alternatifi haline gelmektedir.

Bu bağlamda kentsel girişimcilik kavramı ortaya çıkar: Mega projeler, uluslararası etkinlikler (EXPO, Olimpiyat vb.), marka şehir ve küresel şehir söylemleriyle kentler birbirleriyle yatırım çekme yarışına girmiştir. İçli (2013), neoliberal kentleşmenin uygulanma biçimini şu şekilde ifade etmektedir: “Neoliberal kentleşme iki önemli adımla uygulanmaktadır. Bunlardan ilki büyük ölçekli kentsel projelerin uygulanması, ikincisi de bu projeleri yürüten küresel, ulusal ve yerel ortaklıkların birlikte faaliyetleri” (s. 250).

Özellikle 1980’lerde neoliberalizm, kapitalist küreselleşmenin egemen ideolojisi haline gelirken, kentlerde serbest ticaret bölgeleri, finans merkezleri, lüks konut projeleri gibi adımlarla yerellikler arası rekabet yoğunlaştırılmıştır.

Buna paralel olarak, kentsel mekânın her köşesinin ekonomik değere dönüştürülmesi, yani metalaştırılması, neoliberal dönemde hız kazanmıştır. Kamuya ait arsaların özelleştirilmesi, tarihi ve kültürel değerlerin ticarileştirilmesi, kentsel rantın en yüksek düzeye çıkarılması hedefiyle imar planlarının değiştirilmesi gibi uygulamalar, Avrupa’dan Amerika’ya pek çok şehirde gözlemlenmiştir.

Örneğin, İngiltere’de 1980’lerde Thatcher hükümetinin konut piyasasını serbestleştirilmesi ve kamusal konutları özelleştirmesi, evsizlik oranlarının artmasına, suç oranlarının yükselmesine ve pek çok sosyo-mekânsal sorunun derinleşmesine yol açmıştır. Bu gelişmeler, neoliberal reformlara klasik bir örnek olarak değerlendirilmektedir (Fowlds, 2020).

Benzer şekilde, İspanya’da 1992 Barselona Olimpiyatları ve Yunanistan’da 2004 Atina Olimpiyatları gibi mega-etkinlikler, kentleri küresel vitrine çıkarırken, kentsel mekânın neoliberal dönüştürülmesinin araçları haline gelmiştir. Qu ve Spaans (2009), bu süreci şu sözlerle açıklar: “Mega-etkinlik stratejisi, alan geliştirme ve kentsel yönetim için yeni bir araç olarak değerlendirilmektedir. Önceki Olimpiyat şehirleriyle karşılaştırıldığında, Barselona’daki Olimpiyat projeleri yalnızca yeni spor tesisleri inşa etmenin ötesine geçmiş ve kentsel yenilemeye yönelik yeni bir planlama yaklaşımını temsil etmiştir” (s. 1292).

Souliotis, Sayas ve Maloutas (2014), 2004 Atina Olimpiyatları'nın neoliberal kentsel politikaların uygulanmasında bir dönüm noktası olduğuna dikkat çekerek süreci şu şekilde özetlemektedir:

“2004 Olimpiyat Oyunları, neoliberal yönelimli kentsel politikaların uygulanmasında bir katalizör işlevi görmüştür: altyapılara yapılan seçici yatırımlar ve başkentte gerçekleştirilen münferit simgesel projeler, ülkenin uluslararası rekabet gücünü artırmayı amaçlamıştır; iş dünyası elitlerinin proje uygulamalarına katılımının teşvik edilmesi ve planlama sorumluluklarının ‘yarı-kamusal kuruluşlara’ (quango'lara) devredilmesi ise ‘devletin geri çekilmesi’ hedefiyle gerçekleştirilmiştir” (s. 12).

Bu örnekler, neoliberal kentleşmenin Avrupa bağlamında da piyasa önceliklerinin kent politikalarına hâkim olması ve kentlerin uluslararası sermaye için yeniden örgütlenmesi şeklinde tezahür ettiğini gösterir.

Türkiye’de neoliberal kentleşme, 24 Ocak 1980 kararları ve 12 Eylül 1980 darbesi sonrasında uygulanan yapısal uyum politikalarıyla ivme kazanmıştır. 1980’lerde Özal hükümetiyle başlayan serbest piyasa yanlısı ekonomi politikaları, kent planlamasında da yansımalarını buldu. Örneğin Toplu Konut İdaresi’nin (TOKİ) 1984’te kuruluşu, konut üretiminin devlet tarafından piyasa mekanizmalarıyla desteklenmesi anlamına geliyordu.

1980 sonrası çıkarılan çeşitli imar affı düzenlemeleri, gecekonduların yasallaştırılması, alım-satımının mümkün hale gelmesi ve kamuya ait taşınmazların satış yoluyla devri gibi uygulamalar aracılığıyla kentsel arazilerin özel kullanım ve piyasa mekanizmalarına açılmasına zemin oluşturmuştur (İlgün ve Uysal, 2022).

2000’lere gelindiğinde, özellikle Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) iktidarıyla birlikte neoliberal kentleşme politikaları hızlandı ve kurumsallaştı. Kentsel dönüşüm, bu dönemde kentleşme politikalarının merkezine oturdu ve güçlü yasal dayanaklarla uygulanmaya başladı. 2005’te yürürlüğe giren 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması kanunu ile 2012’de çıkarılan 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi kanunu, kentsel dönüşüm süreçlerini hem hızlandıran hem de merkezi hükümete geniş yetkiler veren düzenlemeler olarak öne çıktı.

Bu yasaların uygulanmasıyla Türkiye şehirlerinde çok sayıda soylulaştırma (gentrification) örneği ve yerinden etme vakası yaşandı. Neoliberal kentleşme söylemi, genellikle olumlu kavramlar üzerinden meşrulaştırıldı: Tarihi dokunun korunması, deprem riskine karşı güvenli konutlar inşa edilmesi, yaşam koşullarının iyileştirilmesi, kente rekabet gücü kazandırılması gibi argümanlar sıkça kullanıldı.

Nitekim Ülke E. Uysal'ın (2012) Sulukule üzerine yaptığı çalışma, Türkiye'de neoliberal kentleşme politikalarının “kentsel dönüşüm” adı altında genellikle koruma, yenileme ve güvenlik söylemleriyle paketlenip sunulduğunu, ancak gerçekte bu projelerin alt gelir gruplarını yerinden ederek kentsel rantı sermayeye açtığını ortaya koymaktadır.

Neoliberal kentleşme sürecine yönelik eleştiriler, literatürde birkaç ana eksenle yoğunlaşır. Birincisi, bu sürecin toplumsal adaletsizlik ürettiği vurgulanır. Kent içindeki eşitsizlikler derinleşmekte; lüks projeler ile yoksul mahalleler arasındaki uçurum büyümektedir. Örneğin İstanbul'da Tarlabası, Sulukule, Başbüyük gibi mahallelerde uygulanan kentsel dönüşüm projeleri, mevcut sakinleri uzaklaştırıp yerine daha varlıklı kesimleri getirmesi nedeniyle “devlet destekli soylulaştırma” olarak nitelendirilmiştir (Kuyucu ve Ünsal, 2010).

Tuna Kuyucu ve Özlem Ünsal'ın çalışmalarında işaret ettiği gibi, bu projeler aslında bir mülkiyet transferi mekanizması olarak işlemiş, dar gelirli olanların ellerindeki arsa ve konutlar hukuki düzenlemeler yoluyla sermaye çevrelerine aktarılmıştır. İkinci eleştiri eksenini, kentsel demokratik yönetim ile ilgilidir: Neoliberal projeler genellikle katılımcılıktan uzak, tepeden inme kararlarla yürütülmekte; bu da kent hakkı söylemini gündeme getirmektedir. Lefebvre'in ortaya attığı “kent hakkı” kavramı ve Harvey'in bunu güncelleyerek vurguladığı anlamıyla, kenti kimin için ve nasıl dönüştüreceği sorusu önem kazanır. Sulukule'de kurulan platform veya Gezi Parkı protestosu gibi örnekler, hak temelli ve taban hareketlerinin neoliberal kentleşmeye tepkisini simgelemektedir.

Üçüncü olarak, neoliberal kentleşmenin uzun vadeli sürdürülebilirlik açısından eleştirisi yapılır: Hızlı ve piyasa odaklı kentsel büyüme, çevresel riskler (yeşil alanların tahribatı, iklim değişikliğine duyarsızlık) ve toplumsal riskler (afetlere karşı kırılgan yapılaşma, sosyal dışlanma) yaratmaktadır. Bu noktada literatürde son dönemde “dayanıklı (resilient) kent” ve “sürdürülebilir kentleşme” kavramları,

neoliberal yaklaşımların eksiklerini gidermeye dönük tartışmalar olarak belirmiştir. Sonuç olarak, neoliberal kentleşme kuramı, kentsel dönüşümü küresel sermaye dinamikleri, devletin rolü ve ortaya çıkan toplumsal sonuçlar ekseninde değerlendirilmesini sağlar. Türkiye ve Avrupa deneyimleri, her ne kadar farklı ölçek ve hızlarda cereyan etse de bu ortak kuramsal çerçeve içinde anlaşılabilir niteliktedir.

Neoliberal kentleşme süreci yalnızca ekonomik rasyonalitenin kent politikalarına hâkim olmasıyla değil, aynı zamanda demokratik yönetim yapılarının zayıflamasıyla da karakterize edilmektedir. Özellikle dönüşüm kararlarının merkezi yönetim tarafından alınması, yerel halkın, sivil toplumun ve meslek örgütlerinin sürece katılımını sınırlamakta; bu durum kentlerin ortak yaşam alanı olarak şekillenmesini engellemektedir. Oysa çağdaş planlama anlayışı, çok aktörlü ve katılımcı yönetim modellerini esas alır (Healey, 1997). Türkiye’de bu eksiklik, Gezi Parkı protestoları ve Sulukule platformları gibi yerel direniş pratiklerinde görünür hâle gelmiştir. Bu bağlamda hak temelli yaklaşımlar, kentsel dönüşüm süreçlerinde yalnızca fiziksel planlamayı değil, aynı zamanda adil temsiliyet, eşit yurttaşlık ve kent hakkı ilkelerini de merkeze almayı gerekli kılmaktadır. Kentsel dönüşümün meşruiyeti ancak bu ilkelerin gözetilmesiyle sağlanabilir.

2.1.6 Risk Toplumu ve Kentsel Dönüşüm

Modern toplumların karşı karşıya kaldığı risklerin niteliği ve dağılımı, kentsel dönüşüm tartışmaları için önemli bir kuramsal çerçeve sunmaktadır. Alman sosyolog Ulrich Beck’in Risk Toplumu kuramı (1986), sanayi toplumunun başarı hanesine yazılan ilerlemelerin bir yan ürünü olarak, hiç öngörülme-yen yeni tehlikelerin ortaya çıktığını savunur. Beck, risk toplumunu, “sanayi toplumunun şimdiye dek izlediği yolda yaratılan tehditlerin ağır bastığı bir modernlik evresi” olarak tanımlar (Çuhacı, 2007, 129-157).

Bu evrede, klasik sanayi toplumunda bilim ve teknoloji yoluyla kontrol altına alınabileceği düşünülen riskler, öngörülemez ve denetimi güç bir hale gelmiştir. Başka bir deyişle, modernleşmenin getirdiği üretim ve refah artışı, beraberinde toplumun karşı karşıya kaldığı yeni belirsizlikleri ve tehlikeleri getirmektedir. Beck’e göre günümüzün riski ne doğal felaketlerin rastlantısallığına ne de kadere

atfedilebilir; aksine insan kararlarının ve toplumsal eylemlerin istenmeyen sonuçları olarak üretilmektedir (Çuhacı, 2007).

Örneğin nükleer enerji, kimyasal endüstri, gen teknolojileri veya fosil yakıtlara dayalı sanayileşme gibi alanlarda ortaya çıkan riskler, ulusal sınırları aşan ve tüm toplumu etkileyen boyutlara ulaşmıştır. Bu nedenle Beck, risk toplumunda sınıfsal konumların yerini risk konumlarının aldığını, zira zengin-fakir demeden herkesi (elbette farklı düzeylerde de olsa) etkileyebilen bir risk dağılımının söz konusu olduğunu belirtir. Ancak bu, risklerin tamamen sınıfsal körlükle dağıldığı anlamına gelmez; tam tersine, risklerin yönetimi ve etkilerinden kaçınma imkânı, ekonomik güce ve bilgiye erişimle yakından ilişkilidir. Nitekim Beck, risk toplumunu bir sınıf toplumu olmaktan ziyade, küresel ölçekte etkileri olan ve yeni tür eşitsizlikler yaratan bir toplum tipi olarak görür.

Risk toplumu kuramı, kentler ve kentsel dönüşüm politikaları açısından da ufuk açıcı kavrayışlar sunar. Kentler, yoğun nüfusları ve altyapı sistemleriyle, modern risklerin hem en fazla yoğunlaştığı hem de en görünür hale geldiği mekânlardır. Sanayi devriminin kentleşmeyi hızlandırmasıyla birlikte, kentler salgın hastalıklardan çevre kirliliğine, fabrikalardaki iş kazalarından altyapı çöküşlerine dek birçok riskin sahnesi olmuştur. Beck’in işaret ettiği yeni tür riskler ise daha çok insanın ürettiği riskler olduğundan (örneğin iklim değişikliği, nükleer kazalar, büyük endüstriyel kazalar), kent planlaması ve yönetimi bu risklerle başa çıkmak üzere yeni stratejiler geliştirmek zorundadır.

Toplumun kendisini (ürettiği riskler bağlamında) yeniden düşünerek, riskleri azaltacak önlemler alması gerekmektedir. Giddens’a (1991) göre, insanlar risk ortamıyla pasif biçimde yüzleşmez; aksine, geleceği öngörerek potansiyel tehditlere karşı önlem alma çabasına girerler. Bu da modernliğin ayırt edici özelliklerinden biridir.

Kentsel dönüşüm de çoğu zaman bu bağlamda meşrulaştırılır: Kentlerin “dirençli” hale getirilmesi, afet risklerine karşı dayanaklı kentsel altyapı kurulması, eskiyen yapı stoğunun yenilenmesi gibi hedefler, risk toplumunun gereklilikleri olarak sunulur. Özellikle Avrupa kentlerinde 2000’li yıllarda popülerleşen “kentsel dayanıklılık” (urban resilience) kavramı, kentlerin hem iklim krizine hem de depremler gibi doğal afetlere hazırlıklı olması gerektiği fikrine dayanır. Örneğin

birçok Avrupa şehri, iklim değişikliğinin getirdiği sel, sıcak hava dalgası gibi risklere karşı uyum planları yapmakta; ayrıca 21. yüzyılda ortaya çıkan terör saldırıları, salgın hastalıklar gibi risklere karşı da kent güvenlik stratejileri geliştirilmektedir. Bu gelişmeler, Beck'in kuramının pratikte kentsel politika ve planlamaya yansımaları olarak görülebilir.

Türkiye'de risk toplumu olgusunun kentsel dönüşüm politikalarına yansımaları, özellikle 1999 Marmara Depremi sonrasında belirginleşmiştir. 17 Ağustos 1999 Depremi, Türkiye kentlerindeki çarpık yapılaşmanın ve denetimsizliğin yol açabileceği kitlesel riskleri acı bir şekilde ortaya koymuştur. Bu felaketin ardından, kentsel planlama mevzuatına “afet riski” kavramı güçlü biçimde dâhil edilmiştir. Örneğin, 2000’li yılların başında revize edilen planlama yönetmeliklerinde ve 2012 tarihli 6306 sayılı Kanun’da “afet riski altındaki alanlar” ve “riskli yapılar” tanımlanarak bu alanların öncelikli dönüşümüne olanak tanınmıştır (Çilingir ve Güler, 2020).

Beck'in risk toplumu tezine paralel biçimde, Türkiye’de politika yapıcılar çok boyutlu güvenlik tehditlerine açık bir toplum düzeni içinde olduğunu vurgulayarak afet risklerini azaltmayı temel hedeflerden biri olarak konumlandırmıştır. Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkındaki Kanun’un gerekçesinde, “can ve mal kaybına yol açabilecek alanların dönüştürülmesi” ifadesi yer alarak, kentsel dönüşümün başlıca amacının risklerin bertaraf edilmesi olduğu belirtilmiştir. Bu sayede kentsel dönüşüm, kamuoyu nezdinde hayati bir zorunluluk ve kaçınılmaz bir adım olarak sunulmuştur.

Ne var ki, bazı araştırmacılar risk söyleminin kentsel dönüşümde hegemonik bir araç olarak da kullanılabildiğine dikkat çekerek, deprem riski gibi söylemlerin aslında rant potansiyeli yüksek bölgelerin dönüşümüne meşruiyet sağlandığını öne sürmektedir.

Başarmak (2017), Türkiye’deki dönüşüm sürecini şu şekilde tanımlamaktadır: “Türkiye’de özellikle 2000’li yıllar sonrasında hız kazanan kentsel dönüşüm süreci, neoliberal politikalara koşut olarak kentsel rantın eşitsiz dağıtımına yönelik ilerlemekte, yerel halkın ihtiyaçları gözetilmemekte ve kentler bu şekilde eşitsizliğin mekânı haline getirilmektedir” (s. 36).

Uzer ve Gül (2023), kapitalist büyümenin kentsel mekâna etkisini şu şekilde ifade etmektedir: “Kapitalizmin yarattığı büyüme, tarihi kent merkezinde bulunan eski konut stokunun yenilenip, çöküntü alanların kentsel yenileme projeleri ile arz odaklı dönüşümleri yaygınlaştırmıştır” (s. 37).

Yine de 1999 depremi sonrası iyice su yüzüne çıkan kentsel risk gerçeği, toplumsal bilinci etkilemiş; halkın geniş kesimleri depreme dayanıklı konut talep eder hale gelmiştir. Bu durum, Beck’in dediği gibi risk toplumunda kamusal farkındalık ve politikanın risk etrafında şekillenmesi olgusuna karşılık gelir.

Sonuç olarak risk toplumu kavramı, kentsel dönüşüm kuramsal çerçevesinde bizlere şunu hatırlatır: Modern kentin dönüşümü yalnız ekonomik ve estetik kaygılarla değil, aynı zamanda varoluşsal güvenlik kaygılarıyla da şekillenmektedir. Hem Avrupa’da hem Türkiye’de, kentleri geleceğin belirsizliklerine hazırlamak gerekçesi, dönüşüm politikalarının önemli bir parçası haline gelmiştir. Beck’in kuramı, bu gelişmeyi eleştirel bir süzgeçten geçirmeyi, risk söyleminin hangi amaçlara hizmet ettiğini sorgulamayı sağlamaktadır.

2.1.7 Psikolojik ve Toplumsal Refah Yaklaşımı

Modern toplumların karşı karşıya kaldığı risklerin niteliği ve dağılımı, kentsel dönüşüm tartışmaları için önemli bir kuramsal çerçeve sunmaktadır.

Kentsel dönüşüm süreçleri yalnızca fiziksel çevrenin yeniden düzenlenmesiyle sınırlı olmayıp, bireylerin psikolojik durumları ve toplumsal refah düzeyleri üzerinde derin etkiler yaratmaktadır. Bu yaklaşıma göre, dönüşüm projeleri bireylerin yerle kurduğu duygusal bağları, sosyal aidiyet hissini ve çevresel güvenlik algısını doğrudan etkilemektedir (Tuan, 1977; Manzo, 2003). Özellikle yerinden edilme, mahallenin sosyal yapısının bozulması ve tanıdık çevrenin kaybı, bireylerde belirsizlik, kaygı, yabancılaşma ve aidiyet eksikliği gibi psikolojik tepkilere yol açabilmektedir (Fullilove, 2004).

Toplumsal bağların ve günlük yaşam rutinlerinin parçalanması, yalnızca bireylerin ruh sağlığını değil, aynı zamanda kolektif psikolojik iyilik hâlini de zedelemektedir. Mahalle ortamındaki karşılıklı güven, dayanışma ve birlikte üretme ilişkileri dönüşümle birlikte ortadan kalkmakta; bu durum, özellikle yaşlı bireyler, çocuklar, engelliler ve sosyo-ekonomik açıdan kırılgan gruplar üzerinde daha ağır etkiler yaratmaktadır. Örneğin Uzer ve Gül’ün (2023) çalışmasında, yaşlı bireylerin yeni

konut ortamlarına uyum sağlamakta zorlandıkları ve psikososyal destek yoksunluğunun sosyal izolasyona neden olduğu ortaya konulmuştur. Benzer şekilde İşlek ve Şengül'ün (2024) Alibeyköy örneği, yeni sitelere taşınan bireylerin güvenli alanlarda yaşasalar bile toplumsal aidiyet hissini kaybettiklerini göstermektedir.

Dönüşüm projeleri sonucunda bireylerin karşılaştığı psikolojik sorunlar, aynı zamanda kamusal mekânla kurdukları ilişkileri de değiştirmektedir. Önceden kamusal olan ve sosyal etkileşime açık olan sokaklar, dönüşümle birlikte özel güvenli sitelere dönüşmekte; bu durum bireylerin hem mekânsal hareketliliğini hem de sosyal görünürlüğünü sınırlamaktadır. Böylece “güvenlik” arayışı ile planlanan mekânlar, toplumsal bütünleşmeyi değil, bireysel kapanmayı ve ayrılmayı tetiklemektedir (Gürbüz, 2025).

Kentsel dönüşümün psikolojik etkilerini değerlendiren çalışmalar, planlama sürecine ruhsal ve sosyal sağlık perspektifinin entegre edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bu bağlamda çevresel psikoloji ve toplumsal refah teorileri, dönüşüm politikalarının yalnızca fiziksel ya da ekonomik hedeflere değil, aynı zamanda insanların yaşam kalitesi, sosyal bağlılık düzeyi ve ruhsal iyilik hâline yönelik sonuçlarına da odaklanmasını gerekli kılmaktadır. Kentsel mekânın yalnızca yapılaşmış bir alan değil, aynı zamanda bireylerin kimliklerinin ve aidiyetlerinin üretildiği bir toplumsal sahne olduğu unutulmamalıdır. Bu nedenle, insan merkezli ve psikososyal etkileri gözetilen dönüşüm yaklaşımlarının geliştirilmesi, kentsel dönüşümün bütüncül ve adil bir şekilde ele alınabilmesinin temel koşullarından biridir.

2.2 Söylem ve Söylem Analizi

Söylem kavramı, dilin kullanımını toplumsal bağlam içinde ele alarak dil ile toplum arasındaki etkileşimi inceleyen önemli bir kuramsal araçtır. Dilsel ifadelerin yalnızca metinsel içerikleri değil, bu içeriklerin toplumsal bağlamda nasıl anlam kazandığı ve toplumu nasıl etkilediği söylem çalışmalarının odağındadır.

Bu nedenle söylem analizi, metin ve söylemlerin ardındaki anlam dünyasını, güç ilişkilerini ve ideolojileri ortaya çıkarmaya çalışan disiplinler arası bir yöntem olarak sosyal bilimlerde yaygın biçimde kullanılmaktadır. Aşağıda, söylem

kavramının farklı tanımlarına ve önemine değinildikten sonra söylemin güç, ideoloji ve toplumsal yapı ile ilişkisi tartışılacak; ardından çeşitli söylem analizi yaklaşımları özetlenerek bu çalışma için benimsenen eleştirel söylem analizi yaklaşımının gerekçesi açıklanacaktır.

2.2.1 Söylem Kavramının Farklı Tanımları ve Önemi

Söylem terimi, günlük dilde genellikle konuşma, ifade veya belli bir konuda söylenen sözler anlamında kullanılırken, bilimsel literatürde çok daha kapsamlı ve çeşitli şekillerde tanımlanmaktadır. Fairclough (1992), söylemi “yazılı ve sözlü dil kullanımı, toplumsal bir pratik biçimi” olarak tanımlar. Bu yaklaşım, dil kullanımının herhangi bir bağlam içinde gerçekleştiğini ve toplumsal pratiklerin bir parçası olduğunu vurgular. Farklı araştırmacılar söylem kavramına kendi perspektiflerinden farklı anlamlar yüklemiştir. Örneğin:

Van Dijk (2008), söylemi “dil ile toplumsal etkileşimin bir biçimi ve toplumsal bağlamda tamamlanmış iletişimsel bir etkinlik” olarak tanımlayarak dil kullanımı ile sosyal iletişimin bütünleşik yapısını vurgular (s. 116-134).

İmer, Kocaman ve Özsoy (2011), söylemi dilbilimsel açıdan tümceden (cümleden) daha büyük dil birimleri, yani birden çok cümlenin oluşturduğu ve kendi bağlamında anlamlı bir bütün oluşturan ifade bütünü olarak tanımlar (s.227). Bu tanım, söylemin dilbilgisel boyutuna vurgu yaparak metinler arası bağlam ve bütünlük fikrini içerir.

Wodak, söylemi “belirli olaylar ile durumlar, kurumlar ve çevresindeki toplumsal yapılar arasındaki diyalektik ilişki” olarak tanımlar (akt. Güngör, 2020, s.3). Bu tanıma göre söylem, bir olgunun içinde gerçekleştiği kurumsal/toplumsal bağlam tarafından şekillendirilirken aynı zamanda o bağlamı da şekillendirir; yani söylem ile sosyal yapı karşılıklı etkileşim içindedir.

Benzer biçimde, söylemin toplumsal boyutunu vurgulayan farklı yaklaşımlar da bulunmaktadır. Wood ve Kroger (2000), dilin yalnızca bir tanımlama ve iletişim aracı değil, sosyal yaşamın merkezinde yer alan ve sosyal pratikleri oluşturan bir unsur olduğunu vurgular. Sözen’e (1999) göre ise söylem, yalnızca dilbilimsel öğelerle sınırlı olmayıp; sosyal, siyasal, kültürel ve ekonomik alanlarla da ilişkilidir ve bu yönüyle bir meta-eylem niteliği taşır.

Oktar (1996), söylemi “toplumsal grupların dillerinde, dizgesel biçimde kodlanan belirli amaç ve değerlerini yansıtan dil kullanım biçimleri” olarak açıklar (akt. Güngör, 2020, s.3). Bu görüş, söylemin her toplumsal grubun kendi değerlerine göre neyin söylenebilir olup neyin söylenemez olduğunu belirleyen, anlamları sınırlandıran bir çerçeve sunduğunu gösterir. Nitekim Foucault (1987), hiç kimsenin her istediğini her zaman ve her yerde söyleyemeyeceğini, söylemin bu yönüyle tabular ve sınırlandırıcı olabileceğini vurgular (s.24). Bu bağlamda, sessizlik dahi baskı ya da tabu sonucu ortaya çıkıyorsa, bir söylem biçimi olarak değerlendirilebilir.

Yukarıdaki tanımlar, söylemin yalnızca dilsel bir olgu değil, aynı zamanda toplumsal bir pratik olduğunu ortaklaşa vurgulamaktadır. Dilsel ifadeler dünyayı ve sosyal gerçekliği tarafsız biçimde yansıtmakla kalmaz; aksine onları şekillendirmede aktif bir rol oynar.

Söylemler, bir bakıma insanların dünya görüşünü, kimliklerini ve ilişkilerini yeniden üreten anlam çerçeveleridir. Örneğin bir toplumda hâkim olan söylem, o toplumda neyin normal veya meşru kabul edildiğini belirleyebilir. Hall (1977) söylemi, “dil vasıtasıyla görünürlük kazanan ve deneyimi düzenleyen çerçeveler bütünü” olarak tanımlar (s.322). Buna göre söylemler, insanların neyi tecrübe edebileceğini ve deneyimlerine ne anlam verebileceğini sınırlandırarak, neyin söylenip yapılabileceğini etkileyen çerçeveler dayatırlar.

Purvis ve Hunt (2014), söylemlerin bazı şeylerin dile getirilmesine olanak tanırken bazılarını kısıtladığını ya da görünmez kıldığını ifade eder. Dolayısıyla söylem kavramı, iletişimin ötesinde, toplumsal gerçekliğin dil aracılığıyla nasıl kurulduğunu anlamak açısından kritiktir. Söylem çalışmalarının önemi de buradan gelir:

Söylem analizi, bireylerin ve grupların söylemleri aracılığıyla dünyayı nasıl inşa ettiğini, güç ilişkilerini nasıl yansıttığını ve toplumsal gerçeklikleri nasıl anlamlandırdığını ortaya koyarak sosyal bilimlere derinlik kazandırır. Nitekim söylem üzerine yapılan çözümlemeler, bireyler, toplumlar ve sosyal olgular hakkında daha derin bir kavrayış sağlama yollarından biri olarak kabul edilmektedir dergipark.org.tr. Bu nedenle, özellikle toplumsal dönüşüm gibi karmaşık süreçleri inceleyen araştırmalarda söylem analizine başvurmak,

görünenin ötesindeki anlamları ve ilişkileri çözümlemek için vazgeçilmez bir yaklaşım sunar.

2.2.2 Söylemin Güç, İdeoloji ve Toplumsal Yapı ile İlişkisi

Söylem, dil ile toplumsal yapı arasındaki bağ nedeniyle her zaman bir güç ve ideoloji boyutu içerir. İktidar ilişkileri, neyin söylenebileceğini, kimin söyleyebileceğini ve hangi söylemin toplumda egemen olacağını büyük ölçüde belirler.

Foucault (1980), söylemi yalnızca bilgi ve anlam üreten bir sistem olarak değil, aynı zamanda “üzerinde konuştuğu nesneleri kuran pratikler” üreten tarihsel olarak koşullandırılmış bir oluşum olarak tanımlar (s.55). Bu bakış açısına göre söylem, bilgi ile güç arasındaki ilişkiyi somutlaştıran bir araçtır; belirli bir dönemde egemen olan söylemler, o dönemin “hakikat rejimini” ve meşru bilgi formlarını tanımlar.

Toplumda güç sahibi olan aktörler, söylem aracılığıyla kendi bakış açılarını ve değerlerini genel geçer gerçeklik olarak sunma imkânına sahiptir. Böylece söylem, belirli bilgi ve doğruluk tanımlarını kurarak iktidarın kendini pekiştirmesine hizmet edebilir. Örneğin iktidar odakları tarafından üretilen resmi söylemler, bir politikanın “zorunlu” veya “faydalı” olduğuna dair genel bir kabul yaratabilir. Bu da gücün söylem yoluyla rıza üretmesi anlamına gelir (Fairclough, 2001).

Söylemin ideoloji ile ilişkisi de son derece yakındır. İdeolojiler, dünya hakkında inanç ve değerler bütünü olarak söylem içinde kodlanır ve iletilir. Eleştirel dilbilim ve söylem araştırmaları, dilin tarafsız bir araç olmadığını; aksine ideolojik anlamların dil aracılığıyla inşa edildiğini ortaya koymuştur. Van Dijk’a (2001) göre, söylem ideolojilerin yeniden üretilmesine olanak tanır ve bu süreç toplumsal eşitsizliklerin sürmesine katkıda bulunur.

Bu bağlamda, söylem analizine ilişkin farklı yaklaşımlar, dilin toplumsal güç ilişkilerini ve ideolojik çerçevelerini açığa çıkarmada önemli bir araç sunmaktadır. Söylem analizi, dilin kullanımını sadece dilbilgisel bir yapı olmaktan öte, toplumsal gerçekliği kuran ve güç ilişkilerini yansıtan bir pratik olarak ele alır. Ercan ve Danış’ın (2019) vurguladığı gibi söylem, toplumu ve dünyayı şekillendirmede bir güç ve denetim aracı olarak işlev görür. Bu bağlamda tez, kentsel dönüşümle ilgili aktörlerin söylemlerini inceleyerek, dil aracılığıyla nasıl bir gerçeklik inşa ettiklerini ve bu söylemlerin altında yatan toplumsal/ideolojik çerçeveleri ortaya

koymayı amaçlamaktadır. Jorgensen ve Phillips (2002), söylem analizinin bireylerin dünyayı algılama ve ifade etme biçimlerini çözümleyerek, sosyal olguları anlama ve eleştirel değerlendirme imkânı verdiğini belirtir. Benzer şekilde Fairclough (1992), söylemlerin belirli bağlamlarda nesneleri ve süreçleri tanımlayıp yeniden ürettiğine dikkat çekerek, dil ile toplumsal güç dinamikleri arasındaki ilişkiyi analiz etmenin önemini vurgular.

Mevcut toplumsal düzenin devamından çıkarı olan gruplar, kendi ideolojilerine uygun söylemleri yaygınlaştırarak bu düzeni meşrulaştırmaya çalışır. Dolayısıyla ideoloji, söylemin içerdiği örtük anlamlar ve kabuller aracılığıyla toplumsal gerçekliği değiştirmeksizin olduğu gibi kabul ettirme işlevi görür. Örneğin “kentsel dönüşüm bir modernleşme ve kentsel iyileştirme projesidir” biçimindeki bir söylem, altında yatan neoliberal ideolojiyi gizleyebilir ve dönüşümün kaçınılmaz olduğu fikrini normalleştirebilir.

Bu bağlamda, söylem analizi ile ideolojik çözümleme iç içe geçmiştir. Söylem incelenerek altında yatan ideolojik yapılar açığa çıkarılabilir.

Söylem ile toplumsal yapı arasındaki ilişki çift yönlü ve diyalektiktir. Bir yandan her söylem, içinde üretildiği toplumsal, kurumsal ve tarihsel koşullardan etkilenir; diğer yandan da bu koşulları etkileyerek dönüştürebilir. Wodak’a göre söylem, olaylar, kurumlar ve durumlarla bunları kuşatan toplumsal yapılar arasındaki etkileşimli bir ilişki biçimi olarak ele alınır. Bu tanıma göre bir politikacının söylemi mevcut kurumsal yapı (örneğin yasa, medya ortamı, bürokrasi) tarafından şekillendirilirken, aynı zamanda bu yapıyı yeniden biçimlendirme potansiyeline de sahiptir.

Fairclough (1992), söylemi toplumsal bir pratik olarak ele alır ve dilin toplumsal süreçler tarafından biçimlendirildiğini öne sürer. Bu çerçevede sınıf, cinsiyet ve etnisite gibi toplumsal yapı unsurlarının söylemi etkilediği; buna karşılık bu unsurlar hakkındaki hâkim söylemlerin de toplumsal yapıları güçlendirebileceği ya da sorgulayabileceği vurgulanır. Toplumsal hiyerarşide güçlü konumda olan gruplar, kamusal söyleme daha fazla erişim olanağına sahiptir ve bu güçlerini kendi çıkarlarına uygun söylemleri yaymakta kullanabilir. Böylece güç, söylem aracılığıyla hegemonya kurarak kendi dünya görüşünü genel “doğru” olarak dayatır. Öte yandan, marjinal gruplar da karşı-söylemler geliştirerek egemen

ideolojiye meydan okuyabilir ve toplumsal değişime katkı sunabilir. Bu nedenle söylem ile toplumsal yapı birbirini karşılıklı olarak etkileyen bir bütünün parçalarıdır.

Sonuç olarak, bir toplumsal olgunun dinamiklerini anlayabilmek için onun söylemsel boyutunu analiz etmek kritik bir gereklilik taşıır.

2.2.3 Farklı Söylem Analizi Yaklaşımları

Söylem analizi alanında çeşitli kuramsal yaklaşımlar geliştirilmiştir. Her bir yaklaşım, söyleme ve dil-toplum ilişkisine farklı bir bakış sunmakta ve farklı yöntemsel varsayımlara dayanmaktadır. Bu yaklaşımlar üç ana grupta özetlenebilir:

Yapısalcı (Dilbilimsel) Söylem Analizi:

Yapısalcı analiz, kökenini yapısal dilbilimden almakta olup, söylemi öncelikle dilsel yapısı bağlamında inceler. Bu yaklaşımda amaç; metinlerin iç örgütlenişini, cümleler arası bağlaşıklık (kohesyon) ve tutarlılık (koherens) gibi unsurları, söylemin gramerini ve tekrar eden kalıpları analiz etmektir.

Harris'in (1952) ilk söylem çözümlemeleri, dildeki tekrarlar ve dağılımın analizine odaklanarak cümle-ötesi yapıları incelemiştir. Bu yaklaşım, söylemi dilsel birimler bütünlüğü olarak değerlendirir ve daha çok metnin biçimsel çözümlemesine yöneliktir. Ancak, söylemin toplumsal ya da ideolojik bağlamını açıklamakta sınırlı kalabilir.

Eleştirel Söylem Analizi:

Eleştirel söylem analizi, 1980'lerden itibaren gelişen ve söylemi toplumsal bağlam içinde eleştirel bir bakışla inceleyen yaklaşımların genel adıdır.

1980'lerden itibaren gelişen bu yaklaşım; Norman Fairclough, Teun A. van Dijk ve Ruth Wodak gibi isimlerin çalışmalarıyla kuramsallaşmıştır.

Eleştirel Söylem analizi dili toplumsal bir pratik olarak değerlendirir ve söylemin ideoloji, iktidar ve eşitsizliklerle ilişkisini merkeze alır. Bu yaklaşımın temel varsayımları arasında şunlar sayılabilir: (1) Toplumsal problemler söylem analizi için başlangıç noktasıdır – örneğin toplumsal eşitsizlik, ayrımcılık, hegemonya gibi olgular dilde nasıl tezahür ediyor, buna odaklanılır. (2) Eleştirel bir duruş esastır – analiz, mevcut söylemleri sadece tanımlamakla kalmaz, onların altında yatan güç ilişkilerini ve ideolojileri eleştirel bir şekilde ortaya çıkarır. (3) Dil ve toplum

arasındaki diyalektik ilişki vurgulanır – söylemlerin toplumu nasıl şekillendirdiği ve toplumsal yapılarca nasıl şekillendirildiği incelenir. (4) Özgürleştirici bilgi amacı güdülür – Eleştirel söylem analizi, gizli güç yapılarını ifşa ederek toplumsal farkındalığı artırmayı ve böylece eşitsizlikleri azaltmayı hedefleyen bir bilim anlayışı benimser (5) Disiplinler arası yöntem kullanılır – dilbilim, sosyoloji, psikoloji, tarih gibi farklı alanların bulguları bütüncül bir analizde birleştirilir.

Bu noktada, söylem analizinin kavramsal temellerini ortaya koyan bazı araştırmacıların görüşleri, eleştirel söylem analizinin dayandığı düşünsel zemini daha iyi anlamamızı sağlamaktadır.

Jorgensen ve Phillips (2002), söylem analizinin dilin toplumsal yaşamda izlediği farklı kalıpları anlamak için kullanılan bir yöntem olduğunu belirtir. Bu yaklaşım, yalnızca içerikteki anlamları değil, söylemlerin toplumsal bağlamda nasıl üretildiğini ve dönüşüm süreçlerini nasıl etkilediğini de araştırır. Özellikle dilin farklı sosyal gruplar tarafından nasıl kullanıldığı ve bu kullanımın toplumsal yapıların yeniden üretimine nasıl katkı sunduğu söylem analizinin temel ilgi alanlarındandır.

Söylem analizinin kavramsal dayanağının, söylemin basit bir iletişim aracı olmadığı; söylemlerimizin dünyamızı, kimliklerimizi ve sosyal ilişkilerimizi tarafsız bir şekilde yansıtmadığı, aksine onları yaratmada ve değiştirmede aktif bir rol oynadığı iddiası olduğu görülmektedir. Dilin; cümle, paragraf ve metin ile sınırlı olmadığı; sosyal, siyasi, kültürel, ekonomik alanlar gibi hayatın diğer alanları ile ilişkili olduğu görüşü benimsenmektedir.

Bu çerçevede Wood ve Kroger (2000),

“Söylem analizi hem metodolojik hem de kavramsal öğeler içeren toplumsal yaşam üzerine bir bakış açısıdır. Söylem analizi, söylem hakkında düşünme yollarını (teorik ve meta-teorik öğeler) ve söylemi veri olarak ele alma yollarını (metodolojik öğeler) içerir. Dolayısıyla söylem analizi, geleneksel metodolojilere basitçe bir alternatif değildir; bu metodolojilerin yerleştirildiği perspektiflere bir alternatiftir. Söylem analizi, genel, soyutlanmış, nicel bir yaklaşımdan belirli, ayrıntılı, nitel bir yaklaşıma geçişten daha fazlasını gerektirir. Kendi başlarına önemli olan ve aynı

zamanda söylem-analitik araştırma yapmak için bir temel oluşturan bir dizi varsayım içerir” (s. 3) ifadesiyle söylem analizinin kapsamını genişletir.

Benzer biçimde, Sözen (1999), “Dili bir pratik olarak gören ve inceleyen söylem analizi, bilgi, sosyal ilişkiler ve kimliklere ilişkin özelliklerle bunların mübadelesini ortaya çıkarmada oldukça etkin rol oynayan bir analiz çeşididir. Analizin amacı bir pratik olarak dili inceleme ve farklı anlamlarla üretilen bilgi ve bilgi/güç moduna ilişkin yapıları, onların değişim ve dönüşümlerini açığa çıkarmaktır” (s. 82) diyerek, söylem analizinin toplumsal boyutunu vurgular.

Dolayısıyla, eleştirel söylem analizi yalnızca söylemin toplumsal bağlamdaki gücünü çözümlemeyi değil, aynı zamanda bu bağlamı dönüştüren güç ilişkilerini görünür kılmayı hedeflemektedir.

Eleştirel söylem analizinin uygulamada çeşitli alt yaklaşımlar bulunmaktadır. Fairclough’un üç boyutlu modeli (metin, söylemsel pratik, toplumsal pratik), Wodak’ın tarihsel söylem yaklaşımı ve Van Dijk’in modeli bu alandaki başlıca örneklerdendir (Wodak ve Meyer, 2015).

Bu farklı alt yaklaşımlar kuramsal vurguları açısından çeşitlilik gösterse de hepsi dilin toplumsal gücünü ve ideolojik boyutunu çözümleme amacıyla birleşir.

Post-yapısalcı ve Post-Marksist Söylem Analizi:

Bu yaklaşım, yapısalcılığın sabit anlam varsayımına eleştirel bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Laclau ve Mouffe’un (1985) çalışmalarında olduğu gibi, anlamın toplumsal pratiklerle sürekli müzakereye açık olduğu vurgulanır. Bu anlayışa göre “toplum” gibi kavramlar dahi söylemsel olarak inşa edilir; sabit ve özsel bir anlam taşımazlar. Hegemonya, bu söylemsel mücadeleyle kurulmakta; söylemler, toplumsal kimlikleri ve gerçeklikleri üretmektedir. Jorgensen ve Phillips (2002), bu yaklaşımı yöntemden ziyade kuramsal bir çerçeve olarak tanımlar ve söylem analizinde farklı modellerin karşılaştırmalı kullanımını önerir.

Yukarıda özetlenen yaklaşımlar içinde, bu doktora çalışmasının amacı ve araştırma soruları göz önüne alındığında, eleştirel söylem analizi yaklaşımı özellikle uygun görülmüştür. Bu çalışmanın temel hedefi, kentsel dönüşüm sürecini aktörlerinin söylemleri üzerinden analiz etmek; dönüşüm sürecindeki ifadeler, açıklamalar ve uygulamalar arasındaki ilişkileri saptamak ve bu doğrultuda “kentsel dönüşüm–söylem” ilişkisini kavramsallaştırmaktır. Böylesi bir hedef, söylemin derinlemesine

incelenmesini ve söylem ile toplumsal güç dinamiklerinin birlikte ele alınmasını gerektirmektedir. Eleştirel söylem analizi, tam da bu gereksinime yanıt veren bir çerçeve sunar:

İlk olarak, Eleştirel söylem analizi toplumsal bir sorunu dilsel düzeyde inceleyerek işe başlar. Kentsel dönüşüm tartışmaları genellikle güç ilişkileri ve ideolojik çatışmalar barındırır. Söylem analizi, bu tür güç ilişkilerinin söyleme nasıl yansıdığını ortaya çıkarmak için uygundur. Örneğin, bir karar vericinin “gecekonduları ıslah ediyoruz” şeklindeki söylemi ile bir mahalle sakininin “evlerimiz yıkılıyor” söylemi arasındaki fark, altında farklı ideolojik çerçeveler barındırır. Eleştirel söylem analizi, bu farklı söylemlerin içindeki kelime seçimlerinden söylemsel stratejilere kadar her düzeydeki unsuru inceleyerek, hangi ideolojilerin dile geldiğini ve kimin çıkarına hizmet ettiğini çözümleyebilir.

İkinci olarak, bu çalışma söylemlerin yalnızca metinsel içeriğini değil, aynı zamanda eylemlerle ilişkisini incelemeyi hedeflemektedir. Fairclough’un (1992), geliştirdiği üç boyutlu eleştirel söylem analizi modeli özellikle bu bakımdan değerlidir. Kentsel dönüşüm sürecinde aktörlerin söylemleri, bu üç boyutta ele alınarak, söylenenlerin arkasındaki niyetler, söylemin kimler tarafından hangi koşullarda dolaşıma sokulduğu ve bu söylemlerin kentsel mekânın dönüşümüne nasıl yansıdığı anlaşılabilir. Eleştirel söylem analizi, dil ile eylem arasındaki bağı inceleyerek “söylenen” ile “yapılan” arasındaki tutarlılığı veya çelişkiyi saptamamıza olanak tanır. Bu da araştırma sorularımız açısından hayati önemdedir.

Üçüncü olarak, Eleştirel söylem analizinin eleştirel ve özgürleştirici bilgi amacı, akademik bir tez çalışmasında toplumsal faydayı gözeten bir perspektif sunar. Kentsel dönüşüm olgusu, barınma hakkı, mülkiyet, sosyal adalet gibi boyutlar içerdiğinden, bu konuyu incelerken eleştirel bir bakış takınmak, olası adaletsizlikleri ve güç suiistimallerini ortaya koymak araştırmacının sorumluluklarından biri olarak görülebilir. Eleştirel söylem analizi, dildeki iktidar ilişkilerini açığa çıkararak adaletsizliklere ışık tutmayı hedefler (Topuz ve Aslan, 2024). Bu yönüyle, çalışmamız kentsel dönüşüm söylemlerini analiz ederek, kentsel politikaların dilsel meşrulaştırma biçimlerini ve bu süreçteki güç asimetrisini görünür kılmayı amaçlamaktadır. Bu da nihayetinde literatüre ve uygulamaya, daha adil ve katılımcı şehircilik politikaları geliştirme yönünde katkı sağlayabilir.

Bu gerekçelerle, tez kapsamında eleştirel söylem analizi yaklaşımı benimsenmiştir. Uygulamada, Fairclough, van Dijk ve Wodak gibi öncü isimlerin geliştirdiği kavramsal çerçevelerden yararlanılarak, kentsel dönüşüm aktörlerinin söylemleri çok katmanlı bir analizle çözümlenecektir. Böylece aktörlerin dilinde ortaya konulan kavramlar, metaforlar, anlatılar ile fiiliyatta gerçekleşen uygulamalar arasındaki ilişkiler eleştirel bir gözle değerlendirilebilecek; “kentsel dönüşüm – söylem” ilişkisi somut örnekler üzerinden kavramsallaştırılabilecektir. Eleştirel söylem analizinin sunduğu kavramsal derinlik ve yöntemsel araçlar sayesinde, kentsel dönüşüm olgusunu sadece fiziksel veya ekonomik bir süreç olarak değil, aynı zamanda söylemsel bir olgu olarak anlamak mümkün olacaktır. Bu da tezin, dil ve toplum etkileşimine dair kuramsal tartışmalara dayanan sağlam bir zemine oturmasını ve bulguların sosyal bilimler yazını içinde tutarlı bir şekilde tartışılmasını güvence altına almaktadır.

2.2.4 Söylem Analizinde Yöntemsel Yaklaşımlar, Uygulama Örnekleri ve Veri Analizi

Bu çalışmada söylem analizi, özellikle eleştirel bir perspektifle ele alınmıştır. Amaç, farklı aktör gruplarının (örneğin karar vericiler vs. etkilenen topluluklar) kentleşme sürecine dair söylemlerini karşılaştırarak aralarındaki güç ilişkilerini, çıkar çatışmalarını ve meşrulaştırma stratejilerini ortaya koymaktır. Söylem analizi yöntemi sayesinde, aktörlerin kullandıkları dilin ardındaki niyetler ve anlamlar çözümlenmekte; böylece kentsel dönüşüm politikalarının şekillenmesinde söylemin rolü anlaşılmaktadır. Araştırmada söylem çözümlemesi yapılırken dilin söz dizimsel/gramatik yapısından çok, içerdiği anlam ve niyetler inceleme konusu yapılmıştır. Nitekim çalışma kapsamında elde edilen verilerin söylemsel incelemesi, kullanılan dilin gramerinden ziyade aktörlerin söylem aracılığıyla süreçte neyi inşa etmeye çalıştıklarını anlamaya odaklanan bir içerik çözümlemesi niteliğindedir. Bu yaklaşım, söylem analizinin içerik analizi temelli bir uygulaması olarak görülebilir; dilin bağlam içerisindeki işlevini ve söylemin toplumsal bağlamda taşıdığı anlamı çözümlemeye yöneliktir.

Analiz sürecinde, araştırma sorularına uygun olarak belirli temalar üzerinde yoğunlaşmış ve örneklem büyüklüğünden çok, elde edilen verilerin niteliksel derinliğine önem verilmiştir. Söylem analizinin başarısı, örneklem büyüklüğü ile doğrudan ilişkilendirilmemektedir. Daha ziyade, araştırmanın spesifik sorularına ve

bu soruların analizine odaklanılması önemlidir. Sözen (1999), söylem analizinde örneklem büyüklüğünün değil, kullanılan verilerin niteliksel içeriğinin ve bu verilerin araştırma soruları bağlamında ele alınmasının kritik olduğunu belirtmektedir (s. 95). Benzer şekilde, Çelik ve Ekşi (2008), “söylem analizinde örneklem büyüklüğü önemli bir konu değildir, çünkü analizde asıl odak noktası, çok sayıda bireyden elde edilen verilerden ziyade, az sayıda bireyden elde edilen derinlemesine dilsel malzeme ürünleridir” şeklinde ifade etmektedir (s.110).

Literatürde de vurgulandığı üzere, söylem analizinde örneklem sayısından ziyade verinin niteliği kritik görülmektedir. Bu doğrultuda, tez kapsamında sınırlı sayıdaki katılımcıdan ve dokümandan elde edilen yoğun içerikler analiz edilmiş; geniş fakat yüzeysel bir veri yığını yerine, odaklı ve derinlemesine bir dilsel malzeme incelenerek güvenilir sonuçlar elde edilmeye çalışılmıştır. Bu tercih, söylem analizinin doğasına uygun olarak, çalışma konumuza yönelik daha anlamlı ve bağlamsal içgörüler sunmaktadır.

Literatürde Söylem Analizi Örnekleri

Söylem analizi, kentsel dönüşüm süreçlerinde aktörlerin güç ilişkilerini nasıl şekillendirdiğini ve bu süreçlerde nasıl konumlandıklarını anlamak için önemli bir yöntem olarak kullanılmaktadır. Literatürde söylem analizi kullanılarak gerçekleştirilen bazı çalışmalar, farklı bağlamlardaki kentsel dönüşüm süreçlerini inceleyerek bu yöntemin önemini ortaya koymuştur.

Örneğin, Jacobs (2006) çalışmasında, söylem analizinin kentsel politika araştırmalarında nasıl kullanıldığını ve karar alma süreçlerindeki ideolojik yönlendirmeleri nasıl ortaya çıkardığını göstermektedir. Jacobs’a göre söylem analizi, yalnızca politika metinlerini değil, aynı zamanda aktörlerin söylem yoluyla nasıl hegemonya kurduklarını da incelemektedir. Bu bağlamda, kentsel dönüşüm projelerinin nasıl meşrulaştırıldığı ve hangi kavramlarla sunulduğu söylem analizi ile açıklığa kavuşturulabilmektedir.

Benzer şekilde, Oevermann ve Mieg (2015) tarafından gerçekleştirilen "Kentsel Dönüşümlerin Keşfi: Kültürel Miras Koruma ve Kentsel Gelişim Alanında Eşzamanlı Söylem Analiz" başlıklı çalışmada, Almanya’daki Zollverein kömür madeni dönüşüm süreci ele alınarak, farklı aktörlerin söylemlerinin nasıl çatıştığı ve nasıl uzlaşmaya vardığı analiz edilmiştir. Çalışma, söylem analizinin kentsel

planlama süreçlerindeki çatışmaları anlamada nasıl kullanılabileceğini ele almakta ve mekânsal dönüşümlerin toplumsal söylemlerle nasıl etkileşime girdiğini göstermektedir.

"Uyarlanabilir Bir Strateji İçin Mücadele: Kentsel Yenileme Süreçlerinin Söylem Analizi – Guangzhou Enning Yolu Örneği?" başlıklı çalışma, kentsel dönüşüm süreçlerinde söylem analizinin nasıl kullanılabileceğini örnekleyen önemli bir vakayı ele almaktadır (Tan ve Altrock, 2016). Çalışma, Çin'in Guangzhou kentindeki Enning Road yenileme projesi üzerinden farklı aktörlerin söylemlerinin nasıl şekillendiğini ve bu söylemlerin kentsel dönüşüm stratejilerini nasıl etkilediğini incelemektedir. Özellikle, söylem analizinin devlet, medya, sivil toplum kuruluşları ve yerel halk arasındaki güç ilişkilerini ve çıkar çatışmalarını nasıl açığa çıkardığını göstermesi açısından dikkat çekicidir.

Bu çalışmalar, kentsel dönüşüm sürecinin yalnızca fiziksel değişimlerle değil, aynı zamanda söylemler aracılığıyla da şekillendiğini göstermektedir. Söylem analizi, kentsel dönüşüm projelerinde meşruiyet yaratma süreçlerini anlamak, aktörlerin yaklaşımlarını belirlemek ve dönüşüm süreçlerine etki eden ideolojik çerçeveleri ortaya koymak açısından kritik bir metodoloji sunmaktadır.

Veri Analizi ve Kodlama Süreçleri

Söylem analizinin dayandığı yöntemsel zemin, nitel araştırmalarda kullanılan veri analizi ve kodlama süreçleridir

Nitel araştırmalarda veri analizi, büyük ölçüde çeşitlilik, yaratıcılık ve esneklik gerektiren bir süreçtir. Her nitel araştırma kendine özgü özellikler taşıdığı için bu süreç araştırmanın amacına, kapsamına ve veri toplama yöntemlerine bağlı olarak farklılıklar gösterir. Nitel veri analiz yöntemlerinde standartlaşma olmamakla birlikte, analizin belirli bir kavramsal çerçeveye oturması gerektiği vurgulanmaktadır.

Yıldırım ve Şimşek (2011), nitel veri analizinde “betimleme”, “analiz” ve “yorumlama” olarak adlandırdığı üç temel kavrama vurgu yapmaktadır. Betimleme, toplanan verilerin araştırma problemine ilişkin olarak neleri ortaya koyduğuna odaklanır. Bu aşamada "ne" sorusuna yanıt verilir, ancak "neden" ve "nasıl" soruları bu yöntemle doğrudan cevaplanmaz. Analiz ise, verilerdeki temaların ve anlamlı ilişkilerin kavramsal kodlama ve sınıflama yoluyla ortaya

konmasını içerir; burada "neden" ve "nasıl" sorularına odaklanılır. Yorumlama, verilerin anlamını çözümlemeyi amaçlar; araştırmacı, bulguları kendi bağlamında yorumlayarak bu anlamı ortaya koyar. Yorumlama süreci öznel olup, her yorumun herkes tarafından aynı şekilde kabul edilmesi beklenemez; araştırmacı, verilerden çıkardığı sonuçları kendi bakış açısıyla sunar ve bu sayede okura farklı bir bakış açısı kazandırmayı hedefler (s. 222).

“Veri analizi, araştırma sürecinde devam eden bir işlemdir. Katılımcı bilgilerini analiz etmeyi içerir ve araştırmacılar genellikle hem genel analiz adımlarını hem de belirli bir tasarım içinde bulunan adımları uygular. Daha genel adımlar şunları içerir: verileri düzenlemek ve hazırlamak, bilgiyi ilk kez okumak, verileri kodlamak, kodlardan hareketle bir tanımlama ve tematik analiz geliştirmek, bilgisayar programları kullanmak, bulguları tablolar, grafikler ve şekillerle sunmak ve bulguları yorumlamak” (Creswell, 2018, s. 333).

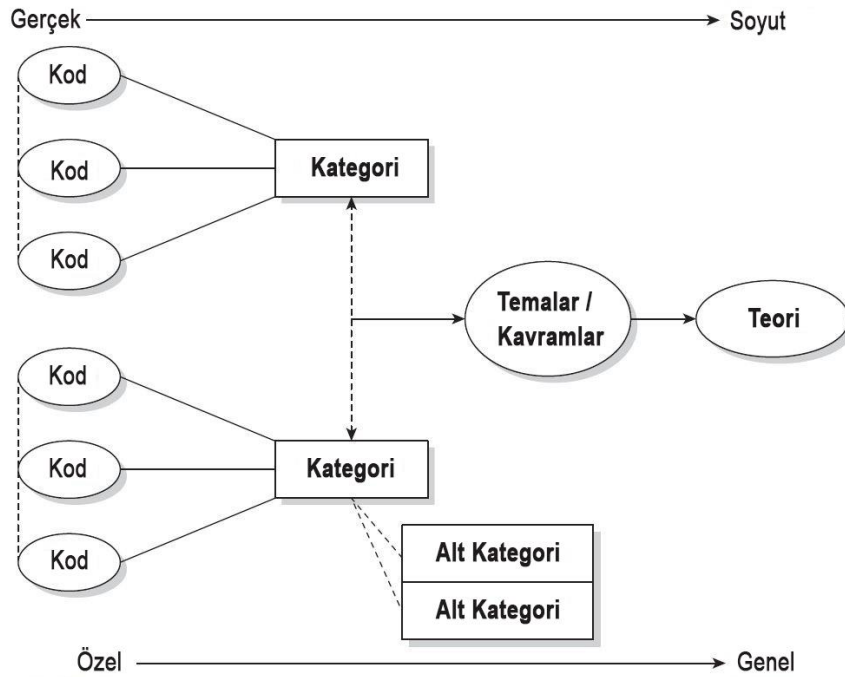
Veri analizi, nitel araştırmalarda kademeli bir süreç olarak ilerler ve her aşama verilerin anlamlı bir şekilde organize edilmesini sağlar. Bu sürecin ilk aşaması, verilerin kodlanmasıdır. Kodlama, araştırmacının topladığı bilgileri anlamlı bölümlere ayırması ve bu bölümlerin kavramsal anlamlarını tanımlaması ile başlar. Bu bölümler, bir sözcük, cümle, paragraf veya bazen bir sayfa verisi olabilir. Araştırmacı, bu bölümlere anlamlı isimler vererek kodlama yapar. Kodlama, bir sözcük veya birkaç sözcükten oluşan ifadelerle yapılabilir. Bu aşama, verinin analizi için anahtar bir adımdır çünkü benzer anlamlara sahip veriler, aynı kodlarla etiketlenerek bir araya getirilir ve böylece ilişkili veriler arasındaki bağlantılar kurulur (Yıldırım ve Şimşek, 2011).

“Kodlama, veri segmentlerini özetlemek, kategorize etmek ve açıklamak için terimlerle etiketlemeyi içerir. Eylemlere ve anlamlara dikkat ederek, temellendirilmiş kuram (gömülü kuram) kodlaması pragmatist kökenini uygulamaya geçirir. Temellendirilmiş kuram kodlaması, insanların ne yaptığını ele alır ve ifade ettikleri görüşlerin hangi eylemleri gerçekleştirdiğini veya ima ettiğini inceler. Temellendirilmiş kuram araştırmacıları, verileri toplamaya başladıkları anda kodlamaya da başlarlar. Verilerini dikkatle inceleyerek, onlarla etkileşime girerek ve analitik sorular

sorarak kodlar ve kategoriler oluştururlar” (Denzin ve Lincoln, 2018, s. 740).

“Kodlamadaki amaç sonuçları bulmak değildir. Amaç, yığınlar içinde sıkışıp kalmış hantal söylem yapısını bir araya getirebilecek parçalar arasına girebilmektir. Kodlama pragmatik olarak analitik bir araya getirmeden ziyade, mümkün olduğun dahil etmeyi vurgular. Bu safhada, bir örnekler gövdesi üretilir. Bu sürecin sonunda analize geçiş hazırlığı yapılabilir” (Sözen, 1999, s.96).

“Bazı kategoriler, alt kategorilere daha da ayrılması gereken kodlanmış veri kümeleri içerebilir. Ve ana kategoriler birbiriyle karşılaştırıldığında ve çeşitli şekillerde birleştirildiğinde, verinizin "gerçekliğini" aşmaya ve tematik, kavramsal ve teorik düzeylere doğru ilerlemeye başlırsınız. Çok temel bir süreç olarak, kodlama genellikle şekil 2.1’de gösterildiği gibi ideal ve sadeleştirilmiş bir şemayı izler” (Saldana, 2009, s. 11).

şekil 2.1 Nitel araştırmada kodlardan kategorilere kademeli geçiş sürecini sembolize eden şema (Kaynak: Saldana, 2009, s. 12).

Kodlama süreci sonrası analizin 2. aşaması olan kategorilerin oluşturulması aşamasına geçilir. Kategori aşaması ortaya çıkarılan birbiri ile ilişkili kodların alt temalar altında birleştirilmesidir. Analiz sürecinin son aşaması temaların oluşturulmasıdır. Bir araya getirilen kodlardan oluşan kategorilerin kavramsal konu

başlıkları altında toplanmasıdır. Bu süreç tematik kodlama olarak da tanımlanmaktadır.

Yıldırım ve Şimşek (2011) tematik kodlama yaparken iki temel ilkeye dikkat edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. İlk olarak, “iç tutarlılık” önemlidir; bu, temanın altında yer alan verilerin anlamlı bir bütün oluşturup oluşturmadığını ifade eder. İkinci olarak, “dış tutarlılık” temaların birbirinden farklı olmakla birlikte, tüm verileri anlamlı bir şekilde açıklayabilmesini gerektirir. İç ve dış tutarlılığı göz önünde bulundurarak yapılan tematik kodlamanın, tüm veri setini (görüşmeler, gözlemler, dokümanlar vb.) geçerli ve bütünsel bir şekilde yansıtabilmesi için araştırmacının veriyi dikkatle incelemesi gerektiğini vurgular (Yıldırım ve Şimşek, 2011, s.237).

Kodlama süreçleri manuel ya da bilgisayar destekli yazılımlar yardımıyla gerçekleştirilebilmektedir. Bilgisayar destekli yazılımlar, büyük veri setlerini organize etme, depolama ve yeniden yapılandırma açısından avantajlar sağlarken manuel kodlama ise verinin bağlam içinde değerlendirilmesini kolaylaştırarak araştırmacının söylem içindeki örüntüleri daha net görmesine olanak tanımaktadır (Saldana, 2009, s.22).

2.3 Kentsel Dönüşüm ve Söylem İlişkisi

Kentsel dönüşüm, yalnızca fiziksel mekânın yeniden düzenlenmesi süreci değildir; aynı zamanda söylemsel olarak inşa edilen, toplumsal ve politik bir yeniden üretim biçimidir. Bir kentsel dönüşüm projesinin başarısı ve toplumsal meşruiyeti, büyük ölçüde bu sürecin nasıl tanımlandığına, hangi kavramlar üzerinden anlatıldığına ve kamuoyuna nasıl sunulduğuna bağlıdır.

Eleştirel söylem analizi yaklaşımına göre, söylem yalnızca sosyal gerçekliği yansıtan değil, aynı zamanda onu inşa eden ve belirli eylemleri meşrulaştıran bir pratiktir (Fairclough, 1992; Jørgensen ve Phillips, 2002). Söylemler, olup biteni betimlemekten öte, belirli eylemlerin gerçekleştirilmesini mümkün ve meşru kılar.

Nitekim Foucault’nun (1980) bilgi ve iktidar ilişkisine dayalı söylem yaklaşımı ise, hangi meselelerin kamusal tartışma konusu olabileceğini, hangi söylem çerçevelerinin kabul göreceğini ve hangi pratiklerin “normal” ya da “zorunlu” olarak sunulacağını belirleyen bir düzenleme biçimi olarak söylemi tanımlar. Bu

bağlamda kentsel dönüşüm, sadece teknik ya da planlama temelli bir uygulama değil; söylemsel olarak biçimlendirilen, anlamlarla yüklü bir mücadele alanı olarak değerlendirilmelidir.

Bu bölümde, söylemin kentsel dönüşüm süreçlerini nasıl meşrulaştırdığı, farklı aktörlerin söylemsel stratejileri ve bu stratejiler arasındaki çatışmalar ile kentsel dönüşümde sıkça karşılaşılan egemen temalar eleştirel bir bakış açısıyla analiz edilecektir. Böylece, sonraki bölümde yapılacak yerel vaka analizine geçmeden önce, uluslararası literatürden Türkiye deneyimlerine kadar uzanan geniş bir kavramsal temel oluşturulacaktır.

2.3.1 Söylemin Kentsel Dönüşüm Süreçlerinin Meşrulaştırılmasındaki Rolü

Toplumsal ölçekte büyük müdahaleler içeren kentsel dönüşüm projelerinin kabul görmesi ve uygulanabilmesi için, bu müdahalelerin meşru, gerekli ve faydalı olduğu yönünde yaygın bir kanı oluşturulmalıdır. Bu kanıyı oluşturma en etkili yollarından biri de söylemsel stratejilerdir. İktidar sahipleri, planlayıcılar ve projeyi yürüten aktörler, kentsel dönüşümü belirli kavramlar ve anlatılar etrafında çerçeveleyerek geniş kitlelere sunar. Bu anlatılar hem projenin amaçlarını anlamlandırır hem de projeye yönelik olası tepkileri yönetir.

Özellikle neoliberal kentsel politikalar bağlamında, kentsel dönüşüm projeleri genellikle ekonomik çıkarlar güdülerek hazırlanır, ancak bu çıkarlar örtük hale getirilerek daha yüksek bir amaç veya ortak yarar söylemine dayandırılır (Türkün, 2011).

Burada söylem, bir nevi “rıza üretimi” mekanizması işlevi görür: Dönüşüm projeleri hakkında oluşturulan dilsel çerçeveler sayesinde, geniş halk kesimlerinin projeyi onaylaması veya en azından kabullenmesi sağlanır (Gramsci, 1971; Van Dijk, 1998).

Kentsel dönüşümün meşrulaştırılmasında en sık başvurulan söylemlerden biri, bu müdahalelerin kaçınılmaz ve acil olduğu fikridir. Örneğin, Türkiye’de 1999 Marmara depremi sonrasında “afet riski” söylemi, kentsel dönüşüm için güçlü bir meşruiyet zemini haline gelmiştir (Ayık, 2014).

Bu söyleme göre, özellikle depreme dayanıksız veya yasadışı yapılaşmalar barındıran kent bölgelerinin dönüştürülmesi, olası felaketlere karşı toplumun korunması için zorunludur. Nitekim resmi otoriteler ve iş çevreleri, kentsel

dönüşüm projelerini haklı çıkarmak için çeşitli söylem biçimlerine başvurmuş; “doğal afet” teması bunların başında gelmiştir (Saraçoğlu ve Demirtaş-Milz, 2014).

Bu söylem, yaklaşmakta olan bir deprem ya da heyelan gibi bir felaket tehdidine karşı halkı koruma amacını vurgulayarak kentsel dönüşümün yaşam kurtarıcı bir müdahale olduğu mesajını iletir. Örneğin, İzmir Kadifekale’deki gecekondu tahliyelerinde yetkililer bölgenin “heyelan riski” taşıdığını sürekli dile getirerek geniş çaplı yıkım ve taşınma işlemlerini meşrulaştırmıştır. Saraçoğlu ve Demirtaş-Milz’in (2014) Kadifekale incelemesi, “doğal afet” söyleminin nasıl kullanılabildiğini net biçimde ortaya koyar: Afet söylemi, kentsel dönüşüm sürecine içkin neoliberal kentleşme mantığını görünmez kılarak, bu mantığın meşrulaştırılmasına hizmet etmektedir.

Benzer şekilde, Fikirtepe gibi birçok bölgede kentsel dönüşüm, “deprem korkusu” ve can güvenliği kaygısı üzerinden topluma anlatılmış; böylece dönüşüm projelerine karşı oluşabilecek tepki, “yaşam güvencesi” argümanı ile bastırılmaya çalışılmıştır (Ayık, 2014).

Meşrulaştırma söylemleri yalnızca felaket risklerine dayalı değildir; kentsel dönüşüm projeleri sıklıkla modernleşme, kalkınma ve kamusal yarar temaları çerçevesinde de gerekçelendirilir. Resmî otoriteler, bu projelerin kenti “çağdaşlaştıracığı”, “düzenleyeceği” ve “çarpık yapılaşmadan arındıracağı” yönünde iddialarda bulunarak dönüşümün gerekliliğini savunur. Bu tür temalar, politik söylemde kentsel dönüşümün “yoksullar için bir kurtuluş” ve “modernleşme aracı” olarak sunulmasına hizmet eder. Karar alıcı aktörler, bu meşrulaştırma sürecinde ahlaki (örneğin sosyal refah), rasyonel (örneğin teknik zorunluluk) ve ilerlemeci (örneğin kalkınma ve çağdaşlık) söylemleri eşzamanlı olarak kullanabilmektedir.

Eleştirel söylem analizine göre, bu tür meşrulaştırıcı söylemler sadece bir “iletişim” meselesi değil, güç ilişkilerinin yeniden üretildiği araçlardır. Bu bağlamda, kentsel dönüşüm söylemleri de kamusal algıyı şekillendirerek belirli eylem seçeneklerini toplumsal olarak kabul edilebilir kılar.

Örneğin “afet riski” söylemi, projeleri hayati bir önlem olarak sunarken; “modernleşme” anlatısı, bu projeleri ilerlemenin doğal bir parçası gibi çerçeveler. “Kamusal yarar” ise projeye yönelik eleştirileri, daha büyük bir iyilik uğruna feda

edilebilecek bireysel mağduriyetler olarak gösterir. Böylece söylem, “başka türlü mümkün değil” algısını üreterek, toplumsal rızayı sağlar ve dönüşümün uygulanmasını kolaylaştırır.

2.3.2 Aktörlerin Söylemsel Stratejileri ve Söylem Çatışmaları

Kentsel dönüşüm süreçleri, birçok farklı aktörün dahil olduğu müzakere ve çatışma alanlarıdır. Bu aktörler arasında merkezi hükümet, yerel yönetimler, özel sektör yatırımcıları (müteahhitler, gayrimenkul geliştiricileri), medya, mahalle sakinleri, sivil toplum kuruluşları yer alır. Her bir aktör grubu, kendi çıkarları, hedefleri ve dünya görüşleri doğrultusunda kentsel dönüşüm hakkında farklı söylemler üretir. Böylece aynı fiziksel müdahale, farklı aktörler tarafından bambaşka anlamlarla çerçevelenebilir. Bu durum, kentsel dönüşüm alanlarında sıkça söylem çatışmalarının ortaya çıkmasına neden olur.

Resmî aktörler (örneğin merkezi ve yerel yönetimler), genellikle söylem üstünlüğüne sahip taraflardır. Merkezi yönetim ve belediyelerin söylemleri genellikle dönüşümün gerekliliğini vurgulayan ve süreci olumlu kavramlarla kuşatan bir çerçeve sunar. Bu egemen söylem, kentsel dönüşümü “kaçınılmaz bir iyileştirme hamlesi” olarak lanse ederken, bu sürece direnenleri ya da eleştirenleri dolaylı olarak “gelişmenin önünde engel” veya “dar görüşlü” gibi gösterme potansiyeline sahiptir. Örneğin Türkiye’de 2000’ler sonrası kentleşme politikalarında, merkezi ve yerel aktörler ile TOKİ gibi kurumlar, aynı hegemonik neo-liberal söylem etrafında birleşerek bir tür “kentsel dönüşüm koalisyonu” oluşturmuştur (Türkün, 2011). Bu koalisyon, kentsel dönüşümü artan arsa değeri ve emlak gelişimi üzerinden tanımlamış; ancak bunu kamu yararı söylemiyle meşrulaştırmayı başarmıştır. Geliştiriciler, büyük mülk sahipleri ve ana akım medya da bu resmi söylemi destekleyerek onun toplumda hegemonik konum kazanmasına katkı sunmuştur. Bu aktörler, söylem üretimi ve dolaşımı üzerindeki hâkimiyetleri sayesinde kentsel politikaları biçimlendirmekte ve kendi konumlarını pekiştirmektedir.

Öte yandan, yerel halk ve sivil toplum aktörleri, yaşadıkları deneyimlere ve sahip oldukları çıkarlarına dayanarak alternatif söylemler geliştirebilir. Özellikle kentsel dönüşümden doğrudan etkilenen mahalle sakinleri, resmi söylemin aksine, bu süreci mağduriyet, yerinden edilme ve hak kaybı kavramları üzerinden

tanımlayabilirler. Mülk sahibi bazı sakinler, başlangıçta kendilerine vaat edilen konutlar ve daha yüksek yaşam standartları söylemiyle projeyi desteklese de, süreç içerisinde bu vaatlerin gerçekleşmemesi durumunda söylemleri değişerek “aldatılmışlık” ve “hak arayışı” temalarına yönelir. Kiracılar veya tapu hakkı belirsiz olan gruplar ise başından itibaren projeyi barınma haklarına yönelik bir tehdit olarak görürler. Bu grupların söylemleri genellikle “barınma hakkı”, “adalet”, “mahalle kültürü” ve “sosyal bağlar” gibi temalar etrafında şekillenir.

Nitekim Çin’de Guangzhou kenti örneğinde yapılan bir çalışma, resmi medyanın bir kentsel yenileme projesini “modernleşmenin model örneği” olarak sunarken, o mahallede yaşayanların haklarını savunmak üzere tabandan gelen alternatif söylemler inşa ettiğini ortaya koymuştur (Zhao, 2021). Resmi söylem, projeyi ulusal kalkınma ve şehirleşme ideolojisiyle uyumlu, kaçınılmaz bir adım olarak lanse ederken; mahalle sakinleri ise yaşam alanlarını ve sosyal dokularını korumak amacıyla protesto ve hak talebine dayalı bir söylem geliştirmiştir. Bu örnek, kentsel dönüşümde yukarıdan (resmî aktörlerden) gelen hegemonik söylem ile tabandan (etkilenen topluluklardan) yükselen karşı söylemler arasındaki evrensel çatışmayı somutlaştırır.

Kentsel dönüşüm süreçlerinde sıklıkla karşılaşılan bir diğer söylem çatışması, farklı çıkar gruplarının projeyi tanımlama biçimlerinden kaynaklanır. Yatırımcılar ve müteahhitler, kentsel dönüşüm projelerini ekonomik fırsatlar ve kente sermaye akışı sağlayacak kalkınma hamleleri olarak sunarlar. Bu aktörlerin söylemlerinde genellikle “yatırım”, “istihdam”, “değerlenme” gibi ekonomik rasyonalite temaları ön plandadır.

Bu aktörler, yalnızca ekonomik kazanç elde etmeyi değil, aynı zamanda dönüşümün toplumsal meşruiyetini güçlendirmeyi hedefleyen bir söylem stratejisi geliştirmiştir. Müteahhitler ve gayrimenkul geliştiricileri, kendi çıkarlarını “kamusal fayda”, “istihdam yaratma” ve “ülke ekonomisine katkı” gibi kavramlar üzerinden meşrulaştırmaktadır. Dönüşüm projeleri, bu söylem içinde hem yatırım fırsatı hem de afet riskine karşı güvenli yaşam alanı üretimi olarak tanıtılmakta, böylece piyasa odaklı dil, toplumsal sorumluluk vurgusuyla birleşerek, ekonomik faaliyetler etik ve kamusal bir çerçeveye oturtulmaktadır.

Bu durum, Gramsci'nin hegemonya kavramında belirttiği rıza üretim sürecine benzer biçimde, ekonomik çıkarların toplumsal fayda söylemiyle örtüştürülmesi yoluyla meşruiyet kazandırılması şeklinde okunabilir (Türkmen, 2011; Kuyucu & Ünsal, 2010). Mütteahhitlerin medya ve tanıtım kampanyalarında sıkça kullandığı “modern yaşam”, “kentsel yenilenme fırsatı” ve “güvenli gelecek” gibi ifadeler, bu hegemonik rızanın araçları haline gelmiştir. Özel sektör aktörleri yalnızca uygulayıcı değil, aynı zamanda dönüşümün ekonomik ve ideolojik taşıyıcıları haline gelmekte, ekonomik çıkarları toplumsal fayda söylemiyle birleştirerek hegemonik söylemin yeniden üretimine katkıda bulunmaktadır (Güzey, 2012).

Buna karşılık, meslek odaları, şehir plancıları ya da akademisyenler, projeleri eleştirirken planlama ilkeleri, sürdürülebilirlik, sosyal eşitlik ve katılım gibi kavramlara odaklanır.

Örneğin, Sulukule kentsel dönüşüm projesinde resmi makamlar projeyi “tarihi dokuyu koruma, depreme dayanıklı konut üretme, yaşam koşullarını iyileştirme ve turizmi canlandırma” gibi olumlu söylemler ile savunmuşken, bağımsız uzmanlar ve aktivistler projenin aslında Roman toplumunu yerinden eden, tarihi dokuyu tahrip eden ve sosyal sürdürülebilirliği gözetmeyen bir rant projesi olduğunu dile getirmişlerdir (Uysal, 2012). Bu durumda, bir yanda “iyileştirme ve koruma” söylemi, diğer yanda “soylulaştırma ve dışlama” söylemi karşı karşıya gelmiştir.

Söylem çatışmaları zaman zaman açık gerilim ve kriz durumlarına da yol açabilir. Resmi söylem, hegemonik konumunu korumak için karşı söylemleri marjinalleştirme stratejileri geliştirir: Örneğin protesto eden mahalle sakinleri “küçük bir çıkar grubu” ya da “provokatör” olarak etiketlenebilir; eleştirel medya ise “yanlı yayın yapmakla” suçlanabilir. Buna karşılık muhalif aktörler, söylemlerini güçlendirmek için sembolik stratejiler geliştirir; mahalle dernekleri, forumlar ve sosyal medya kampanyaları aracılığıyla alternatif anlatılarını yaygınlaştırmaya çalışır. Bu mücadele, esasen hegemonik söylem ile alternatif/direnış söylemleri arasındaki güç rekabetidir. Gramsci'nin hegemonya kavramında da vurguladığı gibi, egemen aktörler sadece zor yoluyla değil, aynı zamanda rıza üreterek hâkimiyet kurar (Çağlar, 2022). Karşı aktörler ise bu rızayı sorgulayan ve hegemonik düzeni sarsan karşı-hegemonik söylemler üretmeye çalışırlar. Sonuç olarak, kentsel dönüşümün yönü yalnızca fiziksel ya da ekonomik

dinamiklerle değil, aynı zamanda bu söylemsel mücadelelerin sonuçlarıyla belirlenir.

2.3.3 Kentsel Dönüşümde Kullanılan Temel Söylemler ve Temalar

Kentsel dönüşüm pratikleri hem küresel hem de yerel bağlamlarda çeşitli söylemler aracılığıyla meşrulaştırılmakta ve toplumsal algıda anlam kazanmaktadır. Bu söylemler, farklı bağlamlarda çeşitlense de özünde kentsel dönüşümü belirli bir ışık altında göstererek ona anlam ve meşruiyet kazandırmayı amaçlar. Aşağıda, en yaygın söylem temalarından bazıları ve bunların söylemsel düzlemde nasıl işlediği ele alınacaktır. Bu temalar, bir yandan küresel şehircilik politikalarında kendini gösteren ana akım söylemleri (örn. sürdürülebilirlik, küresel rekabet, modernleşme), diğer yandan Türkiye'nin özgül kentleşme deneyiminden beslenen temaları (örn. afet korkusu, rant, gecekondulaşma, güvenlik) içermektedir. Her bir söylem, kentsel dönüşümün farklı bir yönünü vurgulayarak, politika yapıcılarının ve diğer aktörlerin kendi pozisyonlarını güçlendirmelerine hizmet eder.

Modernleşme ve Küresel Şehir Söylemi: Modernleşme, kentsel dönüşümün temel meşrulaştırma araçlarından biridir. Bu söylem, şehirlerin “düzenli”, “çağdaş” ve “rekabetçi” hale gelmesini vurgular (Harvey, 2008).

Dünya genelinde özellikle Londra Docklands dönüşümü, modernleşme ve küresel rekabet söylemlerinin güçlü bir örneğidir; bölge, finans merkezine dönüştürülerek Londra'nın küresel sermaye dolaşımındaki rolü pekiştirilmiştir (Brownill, 1990).

Şekil 2.2 Londra Docklands dönüşüm alanının güncel 3D hava görüntüsü
(Kaynak: Google Earth, erişim tarihi: 2025).

Benzer biçimde, Barselona'nın 1992 Olimpiyat Oyunları için gerçekleştirilen dönüşüm projeleri, kentin küresel ölçekte yeniden konumlandırılmasına hizmet etmiş; spor tesisleri ve altyapı yatırımları kente modernleşme ve uluslararası statü kazandırmıştır (Monclús, 2003).

Şekil 2.3 Barselona Olimpiyat Köyü'nden bir görüntü (Kaynak: Wikimedia, 2005).

Küresel şehir söylemi, kenti çağdaşlaştırma, dünya kenti haline getirme ve uluslararası rekabete hazırlama iddiasıyla şekillenir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde, kentsel dönüşüm projeleri çoğu zaman “şehirlerimizi çağdaş standartlara ulaştırma” misyonuyla sunulur. İstanbul gibi metropollerde ise küresel şehir söylemi belirgin bir yer tutar.

Türkiye’de ise küreselleşme söylemi özellikle İstanbul üzerinden şekillenmiştir. Türkün’ün (2011) belirttiği üzere, İstanbul’un uluslararası finans, hizmet ve turizm merkezi olarak yeniden konumlandırılması, kentsel dönüşüm politikalarının söylemsel çerçevesini oluşturan küresel şehir vizyonunun temel dayanaklarından biri hâline gelmiştir. Örneğin, 2000’ler sonrası hazırlanan plan ve projelerde İstanbul’da Maslak-Levent aksının uluslararası iş merkezi haline gelmesi, bu küresel şehir söyleminin bir yansımasıdır (Aksak ve Karadağ, 2022). Bu söyleme göre, kentsel dönüşüm projeleri sayesinde şehrin altyapısı, mimarisi ve ekonomik yapısı küresel sermayenin ve modern yaşamın gereklerine uygun hale gelecek; İstanbul gibi kentler “çağ atlayacaktır”. Modernleşme söylemi içinde sıkça

rastlanan alt temalar, medeniyet (kente medenî bir görünüm kazandırmak), düzen (dağınık ve çarpık yapılaşmayı düzenlemek) ve ilerleme (şehri geleceğe taşımak) biçiminde özetlenebilir.

Şekil 2.4 Maslak–Levent hattını gösteren görüntü (Kaynak: Karar Gazetesi, 2023).

Ancak bu söylemin eleştirisi, yerel dokunun, kültürel mirasın ve alt gelir gruplarının ihmal edilmesi noktasında yoğunlaşmaktadır. Sulukule ve Tarlabası gibi örnekler, modernleşme söyleminin dışlayıcı yönlerini açıkça ortaya koymuştur (Uysal, 2012).

Afet Riski ve Güvenlik Söylemi: Afet riski söylemi özellikle deprem tehdidi altındaki kentler için son derece etkili bir meşrulaştırma aracıdır. Bu söylem, “insan hayatını merkeze koyarak, kentsel dönüşümü bir acil durum müdahalesi gibi sunar.

Afet riski söylemi özellikle deprem tehdidi altındaki kentler için son derece etkili bir meşrulaştırma aracıdır. Japonya’da Kobe depremi (1995) sonrası uygulanan yeniden yapılanma politikaları, risk söyleminin toplumun rızasını üretmede ne kadar güçlü olabileceğini göstermiştir (Aldrich, 2012). ABD’de ise 2005’te Katrina Kasırgası sonrası New Orleans’ta gerçekleştirilen yeniden inşa süreci, risk ve güvenlik çerçevelerinin neoliberal kent politikalarıyla nasıl birleştiğinin bir örneğini sunar (Gotham, 2012).

Türkiye’de bu söylem özellikle 1999 Marmara depremi sonrasında ön plana çıkmış, 2012 yılında çıkarılan 6306 sayılı “Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi” Hakkında Kanun ile hukuki bir zemine kavuşmuştur. Bu kanun ve benzeri

politikalar, kentsel dönüşümü depreme hazırlık ve kentlerin güvenliğinin sağlanması hedefiyle ilişkilendirir. “Tehdit” kavramı bu söylemde kilit yer tutar: Mevcut yapı stoğu ve yerleşimler, sıkça “yaklaşan felaketin tehdidi” olarak resmedilir. Güvenlik söylemi sadece doğal afetlerle sınırlı kalmaz; bazı kentsel dönüşüm projelerinde asayiş ve toplumsal güvenlik teması da işlenir. Özellikle merkezî kent parçalarının yenilenmesinde, bu alanların “suç yatağı”, “terör yuvası” ya da “sağlıksız yaşam koşullarına sahip” olduğu söylemi kullanılarak müdahale zorunlu hale getirilmeye çalışılır. Sulukule örneğinde olduğu gibi, mahallelerin “suç yuvası” olarak kodlanması, yıkım sürecini toplumsal olarak meşru hale getirir (Bartu Candan ve Kolluoğlu, 2008). Benzer şekilde, kentin belirli bölgelerinde yaşayan yoksul nüfus, bazen “şehir için tehdit” söylemiyle ötekileştirilerek, onların yaşam alanlarına müdahale meşrulaştırılır. Ancak eleştirel bakış açısıyla değerlendirildiğinde, güvenlik eksenli söylemlerin çoğu zaman abartılı genellemeler ya da seçici vurgular içerdiği, esas amacın ise dönüşüme toplumsal onay sağlamak olduğu görülür. Yine de “afet riski” ve “güvenlik” temaları hem duygusal (korku ve kaygı uyandırma) hem de ahlaki (devletin vatandaşını koruma görevi) boyutlarıyla kentsel dönüşüm söyleminin vazgeçilmez araçlarıdır.

Sürdürülebilirlik ve Yeşil Kent Söylemi: Küresel ölçekte son yıllarda yükselen çevre bilinci, şehircilik söylemlerini de etkilemiştir. Artık birçok kentsel proje, sürdürülebilir kalkınma ve ekolojik dönüşüm iddialarıyla pazarlanmaktadır. Bu söylem, kentsel dönüşümün sadece binaları yenilemekle kalmayıp aynı zamanda çevresel iyileşme getireceğini, kentin iklim duyarlı ve yeşil altyapıya kavuşacağını vurgular. Örneğin projelerde daha fazla yeşil alan yaratılacağı, yeni binaların enerji verimli olacağı, eski yapıların ise çevreye zararlı olduğu gibi argümanlar dile getirilir. Bu çerçevede “ekolojik modernizasyon” kavramı da gündeme gelir: Yani şehirlerin hem modernleştirilip ekonomik olarak büyümesi hem de çevreyle daha barışık hale getirilmesi mümkün ve gereklidir (Mol ve Spaargaren, 2000). “Yeşil şehir” veya “akıllı şehir” temaları, uluslararası şehircilik konferanslarında ve politika belgelerinde sıkça yer almakta, kentsel dönüşüm projelerine ilerici ve evrensel bir meşruiyet katmanı eklemektedir. Ne var ki, eleştirel çalışmalar, “yeşil” söyleminin de zaman zaman piyasa aktörlerince araçsallaştırılabildiğini göstermektedir. García-Lamarca, Anguelovski ve arkadaşlarının (2022) çalışması, emlak geliştiricilerinin “yeşil” diskuru kullanarak kentsel mekânda yeni bir

değerlenme ve rant stratejisi izlediklerini ortaya koyar. Buna göre geliştiriciler, projelerini “parklar, bahçeler, çevreci teknoloji” vurgularıyla çekici hale getirip, bu söylemsel değer üzerinden ek kâr elde etmektedir. Literatürde bu durum “yeşil yağmacılık” (urban green grabbing) olarak adlandırılır; çevre söylemi, kentsel mekânın finansallaşmasına hizmet eden bir paravan işlevi görür. Türkiye’de de özellikle son dönemde “ekolojik dönüşüm” adı altında bazı projeler gündeme gelmiştir. Örneğin, İstanbul’da bazı kentsel dönüşüm alanları “yeşil mahalle” konseptiyle lanse edilmekte, bisiklet yolları, güneş panelleri gibi öğeler vitrine çıkarılmaktadır. Ancak bunların gerisinde, aslında lüks konut projeleriyle kentsel rantı artırma hedefi yatabildiği eleştirileri yapılmaktadır. Yine de çevresel sürdürülebilirlik söylemi, günümüzde meşruluk zemini en güçlü temalardan biri haline gelmiştir; zira itiraz etmek güçtür – kim daha dayanıklı, daha yeşil, daha temiz bir kent istemez ki? Bu özelliği nedeniyle, sürdürülebilirlik söylemi kentsel dönüşüm aktörleri tarafından artan sıklıkla kullanılmaktadır.

Kamusal Yarar, Sosyal İyileşme ve Yoksulluğun Azaltılması Söylemi: Kamusal yarar söylemi, kentsel dönüşüm projelerinin en sık başvurulmuş meşrulaştırma araçlarından biridir. İngiltere’de 1960’lardan itibaren yürütülen “slum clearance” politikaları, genellikle “kamu sağlığını iyileştirme” ve “yaşam kalitesini yükseltme” iddiasıyla sunulmuştur (Yelling, 2000). Brezilya’da ise favelaların dönüşümünde “sosyal entegrasyon” söylemi öne çıkarılmıştır (Perlman, 2010). Türkiye’de yasal olarak da kamulaştırma işlemleri “kamu yararı” kararıyla yapılmak zorunda olduğundan, bu terim kritik önemdedir. Söylemsel düzeyde, kamu yararı teması genellikle sosyal iyileşme argümanlarıyla desteklenir. Özellikle eskimiş kent dokularında yaşayan düşük gelir grupları için bu projelerin “kurtuluş” olacağı, onların kentsel entegrasyonunu sağlayacağı anlatılır. Ayrıca, dönüşümle birlikte bölgenin çehresinin güzelleşmesi, altyapının gelişmesiyle yaşam kalitesinin artacağı sıkça tekrar edilen bir temadır.

Ancak, bu söylemin eleştirel bir analizi, kamu yararı iddiasının kimi zaman özel çıkarların üzerini örttüğü gerçeğini ortaya koyar. Aslında birçok kentsel dönüşüm projesinde asıl güdü, kamusal faydadan ziyade arsa değerlerinin yükseltilmesi ve gayrimenkul piyasasının canlandırılmasıdır. Asuman Türkün (2011), 2000’ler sonrasında Türkiye’de kurulan kentsel dönüşüm koalisyonunun söyleminin, kentsel rantları artırma motivasyonunu neoliberal bir çerçevede gizlediğini belirtir.

Merkezi ve yerel yönetimler ile yatırımcıların ortak dilinde “kentsel yenileşme” ve “toplumsal fayda” vurgusu yapılsa da perde arkasında arazi geliştirme, emlak satışı ve finansal kazanç hedefleri belirleyici olmaktadır. Nitekim büyük projeler genellikle yüksek gelir gruplarına hitap eden konutlar üretir ve dönüşüm alanının eski sakinleri bu yeni konutlara ya ekonomik gerekçelerle erişemez ya da başka bölgelere gitmek zorunda kalır. Bu nedenle eleştirmenler, “kamusal yarar” söylemini, hegemonik dilin bir parçası olarak değerlendirir ve gerçek kazananların kimler olduğuna bakılmasını salık verir. “Rant” kavramı, Türkiye’de kentsel dönüşüm eleştirilerinin merkezinde yer alır; zira halk arasında dahi birçok proje “kentsel dönüşüm değil, rantsal dönüşüm” olarak adlandırılmıştır. Bu ifade, kamusal yarar söyleminin inandırıcılığını yitirdiği noktada türemiş bir karşı-söylemdir. Nitekim Fikirtepe örneğinde, başlangıçta “kamusal fayda” ve “toplumsal refah” vurgusuyla başlatılan projelerin yıllar içinde yarım kalması, söylem ile gerçeklik arasındaki uçurumu göstermektedir.

Mülkiyet Hakları ve Adalet Söylemi: Kentsel dönüşümde bir diğer kritik söylem eksenini, mülkiyet ve haklar konusudur. Bu, farklı aktörlerce farklı biçimde kullanılabilen bir temadır. Devlet ve yatırımcılar, genellikle “mülkiyet sorunlarını çözme” iddiasıyla hareket eder; tapu ve iskân sorunlarını hallederek belirsizlikleri kaldırmak, hak sahiplerine yeni ve güvenli tapular vermek gibi vaatler sunarlar. Bu söylem, özellikle gecekondulu alanlarında “kaçak” konumda yaşayanlara yönelik olarak, onlara resmî mülkiyet statüsü kazandırma ve belki de piyasa içinde birer mülk sahibi orta sınıf birey haline getirme vaadini içerir.

Mülkiyet hakları ve adalet söylemi, farklı aktörlerce farklı biçimlerde kullanılan bir temadır. Hindistan’da Delhi’deki gecekondulu mahallelerinin dönüşümünde hak sahipliği ve tazminat konuları en büyük tartışma alanını oluşturmuştur (Dupont, 2011). Güney Afrika’da Cape Town içindeki kentsel yenileme projelerinde ise “barınma hakkı” eksenli direniş söylemleri öne çıkmıştır (Lemanski, 2009).

Öte yandan, projeler sırasında yürütülen kamulaştırma ve anlaşma süreçlerinde de mülkiyet söylemi kilit rol oynar. Yetkililer, “kimsenin mağdur edilmeyeceği, herkesin mülkiyet hakkının korunacağı” güvencesini sık sık dile getirir. Bu, yasal ve ahlaki zemini sağlamlaştırmayı amaçlar.

Buna karşılık, etkilenen mahalle sakinleri ve eleştirel çevreler açısından mülkiyet meselesi çoğu zaman bir adalet problemine dönüşür. İyi tasarlanmamış veya adil yürütülmemiş projelerde, hak sahiplerine sunulan teklifler yetersiz kaldığında, insanlar “mülküm elimden alındı” hissine kapılmaktadırlar. Özellikle düşük gelirli hak sahipleri için verilen yeni konutlar ek borç yükü getirebilmekte veya daha küçük metrekareli olabilmektedir; bu durumda resmi söylemin “kimseyi mağdur etmiyoruz” iddiası inandırıcılığını yitirir. Kiracı durumda olan ya da tapu hakkı tam net olmayan kesimler ise en kırılgan grup olup, çoğunlukla dönüşüm projelerinin dışında kalmaktadır; onların söylemi de “barınma hakkı” ekseninde şekillenmektedir. Bu bağlamda, kentsel dönüşüm tartışmalarında sık sık “sosyal adalet” teması gündeme gelir. Bir tarafta devlet, kendi söyleminde adil bir süreç işlediğini, rızaya dayalı anlaşmalar yapıldığını savunurken; diğer tarafta muhalif söylem, aslında sürecin gücün ve paranın hukukuna göre işlediğini, zayıf olanın hakkının tam korunmadığını ileri sürer. Sonuçta mülkiyet ve adalet söylemleri, kentsel dönüşümün belki de en hassas yönüne ışık tutar: Bir yanda formel hukuk ve resmî söylem; diğer yanda yaşananlar ve algılanan adalet duygusu.

Hegemonik Dil Örüntüleri ve Karşı Söylemler: Tüm bu temaların bir arada kullanımı, zaman içinde kentsel dönüşüm alanında belirli hegemonik dil örüntülerinin oluşmasına yol açmıştır. Örneğin Türkiye’de son on beş yılda kentsel dönüşüm denildiğinde akla hemen “afet riski, modern yaşam, TOKİ, yeni konutlar, refah artışı” gibi çağrışımlar geliyorsa, bu tesadüf değil, kurulan hegemonik söylemin sonucudur. Hegemonik söylem, Antonio Gramsci’nin kavramsallaştırdığı anlamda, bir toplumsal grubun kendi dünya görüşünü genel “ortak akıl” haline getirmesi demektir. Kentsel dönüşümde de egemen aktörlerin diline hâkim olan kavramlar ve çerçeveler, medya ve eğitim yoluyla geniş kitlelerce tekrar edilir ve doğal gerçeklik gibi algılanmaya başlanır. Örneğin “çarpık kentleşme” tabiri, 1980’lerden bu yana o kadar yaygın kullanılmıştır ki, bugün birçok insan gecekondlu mahallelerini bu ifade ile otomatik olarak olumsuzlar. Yine “kentsel dönüşüm = ilerleme” denklemi, sorgulanmadan kabul gören bir ön kabule dönüşebilir. Hegemonik dil örüntüleri içinde, birbirini destekleyen ve tutarlı görünen bir anlatı bütünü bulunur: Şehirlerimiz düzensiz ve güvensiz, dönüşüm şart; dönüşüm olursa modern ve yaşanabilir şehirlerimiz olacak; bu da hem

bireylerin hem ülkenin çıkarınadır. Bu basitleştirilmiş anlatı, farklı temaları (güvenlik, modernlik, refah) harmanlayarak güçlü bir ideolojik çerçeve sunar.

Ancak hegemonik dil karşısında her zaman muhalif ve alternatif söylem ağları da mevcuttur. Toplumsal hareketler, meslek odaları, akademik çevreler ve bazen de mahalle örgütlenmeleri, egemen söylemin boşluklarını ve çelişkilerini ifşa eden karşı anlatılar geliştirir. Bu karşı söylemler, hegemonik dilin yıpranmasına veya en azından tartışmaya açılmasına katkıda bulunur. Örneğin, İstanbul’da Gezi Parkı eylemleri (2013), sadece tek bir parkın korunması için değil, genelde kentsel mekânın piyasa güçlerine teslim edilmesine karşı bir itiraz dili ortaya koymuştur. Bu dilde “kent hakkı”, “kamusal alan” ve “dayanışma” gibi kavramlar öne çıkarak, resmi söylemin ilerlemeci-kalkınmacı retoriğine meydan okumuştur.

Fikirtepe özelinde yıllar boyunca süren belirsizlik, yavaş ilerleyen süreçler ve yıkıntı görünümüne bürünen çevre, bölge sakinlerinin ve bazı medya kuruluşlarının resmi makamların söylemini tersyüz eden karşı ifadeler geliştirmesine yol açmıştır. Nitekim “bizi tehdit ediyorlar” ya da “yıllardan beri süründürüyorlar” gibi söylemler (T24, 2023), dönüşüm sürecinin vaat edilen iyileştirici etkilerinin aksine, sahadaki mağduriyetleri görünür kılan bir karşı anlatı üretmiştir.

Bu tür karşı söylemler, hegemonik dil örüntülerini parçalayarak yeni bir hikâye anlatır: Kentsel dönüşüm vaat edildiği gibi bir mucize çözüm değil, yanlış planlanırsa toplumu mağdur edebilecek bir süreçtir. Bu noktada, eleştirel söylem analizi bize, hiçbir söylemin tamamen masum veya tarafsız olmadığını; her söylemin belirli bir iktidar ilişkisine dayandığını ve bu ilişkilerin sürekli mücadele halinde olduğunu hatırlatır.

Sonuç olarak, kentsel dönüşümün söylemsel boyutu, en az fiziksel ve ekonomik boyutu kadar önemlidir. Söylem, kentsel dönüşüm süreçlerinde eylemin hem nedeni hem sonucu olarak karşımıza çıkar: Bir yandan kentsel dönüşümü mümkün kılan toplumsal rızayı ve algıyı üretirken, öte yandan gerçekleşen dönüşümler yeni söylemleri tetikleyerek kentsel mücadelenin dilini sürekli yeniden şekillendirir.

Bu bölümde tartışılan kuramsal çerçeve, yalnızca Türkiye’deki pratikler açısından değil, aynı zamanda uluslararası örneklerle de bağlantılandırılarak, kentsel dönüşüm söylemlerini eleştirel bir bakış açısıyla kavramamıza imkân tanımaktadır. Özellikle eleştirel söylem analizi yaklaşımıyla, aktörlerin dilinde saklı olan

niyetleri, meşrulaştırma yöntemlerini ve bunlara karşı gelişen direniş söylemlerini çözümleyebilir; böylece kentsel politikaların altında yatan ideolojik dinamikleri daha iyi anlayabiliriz. Bu noktada, kuramsal düzeyde ele alınan söylem temalarının, bulgular bölümünde kullanılacak olan beş analitik eksen (fiziksel, ekonomik, sosyal, idari, tasarım/mimari) ile kurduğu ilişkilerin sistematik biçimde ortaya konulması gerekmektedir. Aşağıdaki Tablo 2.1 bu ilişkiyi özetlemekte, söylemlerin yalnızca dilsel yapılar olmadığını; aynı zamanda farklı tematik boyutlarda somutlaşan, meşruiyet üreten ve çatışma doğuran araçlar olduğunu görselleştirmektedir.

Tablo 2.1 Kentsel Dönüşümde Söylemin Tematik Katmanları: Kuramsal ve Analitik Eşleştirme

Söylem Temaları (Kuramsal Çerçeve)	Analiz Boyutları	İlişki / Örtüşme Alanı
Modernleşme / Küresel Şehir	Fiziksel, Ekonomik, Tasarım/Mimari	Modernleşme söylemleri kentin fiziksel düzenlenmesi, ekonomik rekabet gücü ve mimari temsil.
Afet Riski / Güvenlik	Fiziksel, Sosyal, İdari	Afet ve güvenlik söylemleri, yapı stoğunun dayanıklılığı (fiziksel), toplumsal korunma algısı (sosyal) ve yasal düzenlemeler (idari).
Sürdürülebilirlik / Yeşil Kent	Fiziksel, Tasarım/Mimari, Ekonomik	Sürdürülebilirlik söylemi, yeşil altyapı ve çevresel düzenlemeler (fiziksel), çevreci mimari yaklaşım (tasarım) ve “yeşil rant” boyutu (ekonomik).
Kamusal Yarar / Sosyal İyileşme	Sosyal, Ekonomik, İdari	Kamu yararı söylemleri, toplumsal refah ve yaşam kalitesi (sosyal), ekonomik fırsatlar (ekonomik) ve devlet müdahalesi (idari).

Tablo 2.1 Kentsel Dönüşümde Söylemin Tematik Katmanları: Kuramsal ve Analitik Eşleştirme (devamı)

Mülkiyet Hakları / Adalet	Sosyal, Ekonomik, İdari	Mülkiyet ve adalet söylemleri, hak sahipliği ve barınma hakkı (sosyal), mülk değerleri ve finansal yükler (ekonomik), müzakere ve kamulaştırma süreçleri (idari).
Hegemonik Söylemler / Karşı Söylemler	Tüm eksenlerle (Fiziksel, Ekonomik, Sosyal, İdari, Tasarım/Mimari)	Hegemonik dil ve karşı söylemler, dönüşümün tüm boyutlarına yayılarak diğer eksenlerin nasıl ideolojik çerçeveler altında tartışıldığını gösterecek.

Dolayısıyla bu bölüm, sonraki analizlere yön verecek kuramsal zemini oluşturmakta; söylem temalarının, Fikirtepe örneğinde dönemsel olarak incelenecek beş analitik eksenle nasıl kesiştiğini açıklığa kavuşturmaktadır.

3

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu bölümde, araştırmanın kuramsal arka planıyla uyumlu olarak yapılandırılmış yöntemsel yaklaşım detaylandırılmaktadır. Nitel araştırma temelli olarak kurgulanan bu çalışma, post-pozitivist paradigma çerçevesinde kentsel dönüşüm olgusunu söylemsel düzlemde incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırma, yalnızca fiziksel ya da mekânsal çıktılara değil; bu çıktıları şekillendiren sosyal aktörlerin söylemlerine, anlam üretim süreçlerine ve güç ilişkilerine odaklanmaktadır.

Bu kapsamda öncelikle araştırmanın epistemolojik ve ontolojik temelleriyle ilişkilendirilen araştırma deseni açıklanmış; ardından çalışma alanı olarak seçilen Fikirtepe'nin sosyo-mekânsal özellikleri ve dönüşüm sürecinin tarihsel gelişimi sunulmuştur. Ayrıca kullanılan yöntemin Veri toplama, kodlama, tamlaştırma süreçleri hakkında bilgi verilmiştir.

3.1 Araştırma Deseni

Araştırma deseni, çalışmanın yöntemsel omurgasını oluşturan temel unsurları belirlemektedir. Bu çerçevede, araştırmanın genel yaklaşımı, kuramsal temelleri, verinin doğası, türü ve analiz yaklaşımı bağlamında kurulan ilişki açıklanmaktadır. Kentsel dönüşüm gibi çok aktörlü, çatışmalı ve sosyo-politik süreçlerin analizinde, yöntem seçimi yalnızca teknik değil, aynı zamanda kuramsal bir tercihtir. Bu doğrultuda, çalışmada nitel araştırma yaklaşımı, post-pozitivist paradigma ve bu paradigmaya uygun olarak eleştirel söylem analizi benimsenmiştir.

Aşağıda, bu tercihlerin gerekçeleriyle birlikte açıklanmasına ve yöntemsel çerçevenin detaylandırılmasına yer verilmiştir.

3.1.1 Nitel Araştırma Yaklaşımının Benimsenme Gerekçesi

Kentsel dönüşüm süreçleri, yalnızca fiziksel ya da mekânsal sonuçlarla sınırlı olmayan, çok katmanlı ve dinamik bir yapıya sahiptir. Bu çalışma, kentsel

dönüşümün sonuçlarından ziyade sürecin kendisini ve süreçteki ilişkilerin örüntülerini inceleyerek, dönüşüm pratiklerine dair daha kapsamlı bir anlayış geliştirmeyi amaçlamaktadır.

Bu doğrultuda, kentsel dönüşüm süreçlerinde aktörlerin söylemleri yalnızca sürecin bir parçası değil, aynı zamanda sürecin nasıl şekillendiğinin anlaşılmasını sağlayan birer 'bulgu' olarak ele alınmıştır. Süreç odaklı bu yaklaşım, dönüşüm pratiklerini nihai sonuçlarıyla değerlendirmek yerine; bu süreçteki söylemler, açıklamalar ve uygulamalar arasındaki ilişkilerin analiz edilmesini gerektirir.

Kentsel dönüşüm süreci sosyal, ekonomik ve politik dinamiklerle şekillenen bir olgudur. Bu nedenle, sürecin farklı aktörler üzerindeki etkisini anlamak, yalnızca nicel verilerle mümkün değildir. Sayısal veriler, sürecin fiziksel ve ekonomik yönlerini anlamada katkı sağlasa da yerinden edilme, toplumsal gerilim, katılım eksikliği ve güven ilişkileri gibi sosyal boyutların değerlendirilmesi nitel veri gerektirir.

Bu çalışmanın temel amacı, dönüşümün yalnızca sonuçlarını değil, aynı zamanda sürecin nasıl şekillendiğini, aktörler arası söylem, güç ilişkisi ve toplumsal etkileşimler üzerinden analiz etmektir. Bu nedenle araştırmada nitel araştırma yaklaşımı benimsenmiştir. Nitel yöntem, toplumsal olguların bireyler tarafından nasıl anlamlandırıldığını, bu anlamların nasıl oluştuğunu ve sosyal gerçekliğin nasıl inşa edildiğini araştırmaya olanak tanır (Denzin ve Lincoln, 2018).

Creswell (2013), nitel araştırma yönteminin temel özelliklerini, verilerin doğal ortamda toplanması, araştırmacının birincil veri toplama aracı olması, çoklu veri kaynaklarının kullanılması, yorumlayıcı ve tümevarımsal bir analiz süreci izlenmesi ve araştırma sürecinin zamanla evrilmesi olarak belirtmektedir. Nitel araştırma, olayları ve olguları yorumlayıcı bir bakış açısıyla inceleyen bir yöntemdir ve katılımcıların bireysel deneyimlerini, anlam yüklemelerini anlamaya yönelik derinlemesine bir yaklaşım sunar. Kentsel dönüşüm sürecinin toplumsal, ekonomik ve kültürel faktörlerle şekillenen karmaşık bir olgu olması, bu süreci anlayabilmek ve analiz edebilmek için bireylerin ve aktörlerin bakış açılarına odaklanmayı gerektirmektedir. Nitel araştırma, katılımcıların doğal ortamlarında kendi yaşantılarında veri toplamayı ve bu verileri anlamlandırmayı hedefler. Bu da

kentsel dönüşüm gibi yerel ve toplumsal bağlamda farklı perspektiflere sahip aktörlerin söylemlerini anlamamanın anahtarını oluşturur.

Çalışmada aktörlerin söylemleri, yalnızca sürecin bir yansıması olarak değil, aynı zamanda sürecin nasıl kurgulandığını ve meşrulaştırıldığını gösteren göstergeler olarak değerlendirilmiştir. Dolayısıyla kentsel dönüşüm, yalnızca fiziksel bir yeniden yapılandırma değil, aynı zamanda söylemler yoluyla toplumsal meşruiyet kazanan bir müdahale biçimi olarak ele alınmaktadır. Bu yaklaşım, dönüşüm sürecinin içinde yer alan karar verici aktörlerin, etkilenen toplulukların ifadelerinin çözümlemesini gerekli kılar.

Nitel araştırma, “gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma” olarak tanımlanabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2011, s. 39).

Nitel araştırma süreçlerinde mülakatlar, gözlemler ve doküman incelemeleri gibi yöntemlerle farklı veri kaynaklarından elde edilen bilgiler birleştirilerek kapsamlı analiz çalışmalarına tabi tutulur. Bu yaklaşım yalnızca nedensel ilişkilerle değil, dönüşüm sürecinde etkili olan çeşitli faktörlerin birbirleriyle nasıl etkileşimde bulunduğunu anlamaya yönelik bir bakış açısı sunmaktadır.

Ayrıca, nitel araştırma süreci zamanla şekillenir ve veriler toplandıkça araştırmanın yönü değişebilir. Bu esneklik, kentsel dönüşüm gibi dinamik bir sürecin sürekli olarak gelişen ve değişen bir yapıya sahip olduğunu göz önünde bulundurarak, araştırmanın aktörlerin söylemlerini nasıl etkileyip şekillendirdiğini anlamamıza olanak tanır. Araştırmacının kişisel deneyimlerinin ve değerlerinin etkisiyle yön değiştirebilen bu süreç, katılımcıların perspektiflerinden çok boyutlu ve derinlemesine bir açıklama sunar.

3.1.2 Çalışmanın Epistemolojik ve Ontolojik Temelleri

Kentsel dönüşüm süreçlerinin çok aktörlü, çatışmalı ve çok katmanlı yapısı, bu çalışmanın tekil ve indirgemeci bir yaklaşımla ele alınmasını olanaksız kılmaktadır. Gerçekliğin tek bir açıdan değil, farklı aktörlerin bakış açıları ve geçmiş deneyimleri aracılığıyla anlam kazandığı varsayımıyla hareket eden bu çalışmada, daha esnek, tarafsız ve eleştiriye açık bir çerçeve sunan post-pozitivist yaklaşım benimsenmiştir.

Yıldırım ve Şimşek (2011), Post-pozitif yaklaşımda gözlemci-gözlenen ilişkisini:

“Gözlemci gözlenenden soyutlanmış ve uzak değildir. Nesnellik diye bir şey yoktur, fakat bakış açısı vardır. Bakış açısı belli bir açı ve uzaklıktan bir görüş anlamına gelir. Yani nereden baktığımız, gördüğümüzü etkiler. Tek başına hiçbir yaklaşım ya da yöntem bütüncül bir resim ortaya koyamaz. Herhangi bir olguya ilişkin bütüncül bir anlayış ancak çoklu bakış açıları yoluyla elde edilebilir” şeklinde tanımlar (s. 28).

Gözlemci ve gözlenenin kesin çizgilerle birbirlerinden ayrıldığı pozitif yaklaşımın aksine, araştırmacının sürece dahil olduğu, anlam ürettiği ve yorumladığı bir epistemolojik pozisyonu benimsemektedir. Post-pozitivist bir çerçevede, söylemsel ilişkiler ve güç dengeleri gibi görünürde soyut olan dinamikleri inceleyerek, kentsel dönüşüm süreçlerinde aktörlerin rollerini ve bu rollerin süreç üzerindeki etkilerini daha derinlemesine kavramamıza olanak tanır. Söylemsel ilişkilerdeki çeşitlilik, yerel yaratıcılık ve bağlamsal dinamikler, dönüşüm-söylem ilişkisini kavramsallaştırmak için temel yapı taşları olarak değerlendirilmiştir.

Çalışma, kentsel dönüşüm sürecini aktörlerin söylemleri ve ilişkileri üzerinden analiz etmekte, karmaşık ve çok boyutlu bir gerçekliği söylemler aracılığıyla çözümlemeyi hedeflemektedir. Böylece yalnızca görünen fiziksel müdahaleleri değil, bu müdahaleleri mümkün kılan söylemsel yapıların sürece etkileri anlaşılmasına çalışılmıştır. Kentsel dönüşüm süreçlerinde görünenin ötesinde, söylemler arasındaki etkileşimlerin sürece etkileri açığa çıkarılarak, daha kapsayıcı bir anlayış geliştirilmesi amaçlanmaktadır.

Bu bağlamda çalışmanın ontolojik yaklaşımı, eleştirel gerçekçilik ile uyumlu olarak, gerçekliğin var olduğu ancak tekil, durağan ve tümüyle erişilebilir olmadığı görüşüne dayanmaktadır. Gerçeklik; farklı toplumsal aktörler, çıkar ilişkileri ve bağlamsal koşullara göre değişen biçimlerde yorumlanır, temsil edilir ve yeniden inşa edilir.

Örneğin, bir kentsel dönüşüm uygulaması, bir kamu yöneticisi için “riskli alanı dönüştürme”, bir yatırımcı için “fırsat alanı”, yerinden edilen bir mahalle sakini için ise “sosyal adaletsizlik” olarak anlam kazanabilir. Dolayısıyla bu çalışmada ontoloji, çoğul gerçeklikleri kabul eden eleştirel gerçekçilik perspektifiyle ele

alınmakta; her bir aktörün söylemi, o aktörün gerçekliğe dair konumunu yansıtan bir “yapılandırılmış anlatı” olarak değerlendirilmektedir.

Bu çoklu anlam üretimi, çalışmanın tekil değil, çoğul gerçeklik anlayışına dayandığını göstermektedir (Bhaskar, 1989; Lincoln, Lynham ve Guba, 2011).

Bu yaklaşım, kentsel dönüşüm gibi çok aktörlü, çatışmalı ve söylem üretiminin yoğun olduğu bir sürecin anlaşılması açısından önemlidir. Çünkü mekânsal dönüşüm, yalnızca fiziksel müdahalelerle değil, aynı zamanda söylem yoluyla kurulan temsillerle meşrulaştırılır (Harvey, 2008; Smith, 1996). Bu çalışmada gerçeklik, aktörlerin konumları ve deneyimleri doğrultusunda söylemsel olarak kurulan, çok katmanlı bir toplumsal inşa olarak ele alınmaktadır.

Post-pozitivist epistemolojiye göre bilgi, tümüyle nesnel ve evrensel değildir. Bilgi, araştırmacının konumu, değerleri ve yöntem seçimi ile şekillenir; bu nedenle bilimsel bilgi, her zaman belli bir bağlamda, belli bir çerçevede üretilir (Guba ve Lincoln, 1994). Araştırmacı bu bağlamda yalnızca veri toplayan pasif bir gözlemci değil, veriyle etkileşime giren, anlam üreten ve süreci yorumlayan bir özne olarak tanımlanır.

Bu çalışmada kullanılan yöntem olan eleştirel söylem analizi, post-pozitivist bilgi anlayışı ile uyumludur. Söylem analizinde, dil yalnızca iletişim aracı değil; aynı zamanda gerçekliği üreten, meşrulaştıran ve yeniden yapılandıran bir toplumsal pratiktir (Fairclough, 1995; Wodak ve Meyer, 2016). Çalışmada, karar vericilerin ve etkilenen toplulukların söylemleri üzerinden güç ilişkileri, meşruiyet üretimi ve dönüşüm sürecinin yönlendirilme biçimleri analiz edilmiştir. Söylem analizi yalnızca betimleyici bir teknik değil, aynı zamanda eleştirel bir epistemolojik pozisyonun somutlaştırılmasıdır.

Özellikle kentsel dönüşüm gibi ideolojik mücadelelerin, meşruiyet krizlerinin ve temsil çatışmalarının yoğunlaştığı alanlarda, aktörlerin kullandığı dil, dönüşümün toplumsal algısını şekillendirmekte ve sürecin yönünü belirlemektedir. Fikirtepe örneğinde, “afet riski”, “yenileme”, “çöküntü alanı” gibi kavramlar, yalnızca betimleyici söylemler değil; aynı zamanda müdahaleyi meşrulaştıran hegemonik anlatılar olarak işlev görmektedir (Karaman, 2012; Balaban, 2012). Buna karşın “yerinden edilme”, “söz hakkı yokluğu” ya da “mağduriyet” gibi karşı söylemler, dönüşüm sürecinin alt sınıf bakış açısıyla yeniden ifadesini sunmaktadır.

Dolayısıyla bu çalışma, söylemi hem bilgi üretim aracı hem de toplumsal mücadele alanı olarak ele alırken, post-pozitivist yaklaşımın önerdiği eleştirel, çoğul ve bağlamsal bilgi anlayışıyla örtüşmektedir. Söylem analizi, aktörlerin söylemleri üzerinden, yalnızca ne söylendiğini değil, neden ve nasıl söylendiğini, kimin hangi söylemi görünür kıldığını ve bu söylemlerin mekânsal ve toplumsal etkilerini anlamaya olanak tanır.

Post-pozitivist yaklaşımın sağladığı çoklu bakış açısı ve eleştirel sorgulama zemini, kentsel dönüşüm gibi karmaşık, çok aktörlü ve politik yönü güçlü süreçlerin analizinde vazgeçilmez bir epistemolojik dayanak sunar. Bu yaklaşımla, dönüşümün fiziksel çıktılarına değil; bu çıktıları şekillendiren söylemler, ideolojik duruşlar, çatışmalar ve meşruiyet mekanizmalarına odaklanılmıştır. Araştırma, böylece, sürece dair çok boyutlu bir anlayış geliştirmeyi ve görünürdeki değişimlerin ötesinde, söylemsel mücadeleleri ve aktörler arası etkileşimi kavramayı hedeflemektedir.

Sonuç olarak, bu araştırma söylemi hem bilgi üretim aracı hem de sosyo-politik mücadele alanı olarak ele almaktadır. Bu yaklaşım, kentsel dönüşüm süreçlerini yalnızca fiziksel ve ekonomik çıktılarla sınırlı görmeyip, dönüşümün arkasındaki söylemsel yapıların ve güç ilişkilerinin analiz edilmesini gerekli kılmaktadır. Böylece çalışmanın amacı, yalnızca gözlemlenebilir sonuçları değil, bu sonuçları şekillendiren anlam sistemlerini, meşruiyet stratejilerini ve toplumsal etkileri derinlemesine anlamaktır.

3.2 Çalışma Alanı

Çalışma alanına ilişkin ayrıntılı tanıtım bu bölümde sunulmaktadır. Alanın seçilme gerekçesi ve temel özelliklerinin yöntemle birlikte ele alınması, araştırma deseninin bağlamsal zemininin açıklığa kavuşturulmasına olanak sağlamaktadır. Böylece, çalışmanın yöntemi yalnızca kullanılan tekniklerle değil, aynı zamanda üzerinde uygulanacağı bağlamla birlikte bütüncül bir zemine oturtulmaktadır.

Kentsel dönüşüm süreçlerini sadece planlama kararları üzerinden değil, aynı zamanda mekânın tarihsel, sosyal ve söylemsel katmanları üzerinden okumak, araştırmanın kapsamını derinleştiren önemli bir yaklaşımdır. Bu bağlamda, dönüşümün yalnızca fiziksel değil, aynı zamanda toplumsal ve yönetsel

karşılıklarını da içinde barındıran alanlar, nitel araştırmalar için zengin bir zemin sunmaktadır. Fikirtepe kentsel dönüşüm projesi, Türkiye’de son dönemde kentsel dönüşüm politikalarının hem uygulama hem de söylem düzleminde çarpıcı biçimde kesiştiği bir örnek olması nedeniyle bu çalışma için seçilmiştir. Aşağıda, Fikirtepe’nin seçilme gerekçesi ve alanın temel sosyo-ekonomik ve mekânsal özellikleri sunulmaktadır.

3.2.1 Fikirtepe’nin Sosyo-Ekonomik ve Mekânsal Özellikleri

İstanbul’un Anadolu yakasında, Kadıköy ilçesinde bulunan Fikirtepe, kentsel dönüşüm süreçlerinin en çarpıcı ve en çok tartışılan örneklerinden biri olarak öne çıkmaktadır.

Fikirtepe, kentin merkezine yakınlığı ve önemli ulaşım akslarının kesişim noktasında yer almasıyla yatırımcılar, kent sakinleri, planlamacılar, karar vericiler açısından erişilebilirlik, işlevsellik ve kentsel entegrasyon bakımından önemli bir bölge niteliğindedir. Fikirtepe’nin bu stratejik konumu, projeyi yalnızca mekânsal açıdan değil, aynı zamanda piyasa değerleri ve yatırım çekiciliği bakımından da öne çıkarmıştır (Eyidoğan, 2021).

Bölge, geçmişte İstanbul’un gecekondu alanlarından biri olarak, özellikle 1950’lerden sonra yoğun iç göç almış ve plansız kentleşmenin tipik özelliklerini taşımıştır. Bu süreçte oluşan düzensiz ve eskiyen konut dokusu, zaman içinde fiziksel olarak yıpranmış ve ihtiyaçlara cevap veremez hale gelmiştir. Kentsel dönüşüm süreci öncesi Fikirtepe, yoğun yapılaşma ve hızla artan nüfusu ile altyapı sorunlarını derinleştirmiş, kamusal alan eksiklikleri bulunan sağlıklı bir yaşam çevresi niteliğindedir. Bu dönemde bölgede yaşayan nüfus, büyük ölçüde orta ve düşük gelir gruplarından oluşmakta ve mahalle güçlü bir hemşerilik ve komşuluk ilişkileri ağı barındırmaktadır.

Fikirtepe’de kentsel dönüşüm süreci resmi olarak 2005 yılında başlamıştır. İstanbul Büyükşehir Belediyesi’nin 2005 yılında hazırladığı Nazım İmar planında bölgeyi “Özel Proje Alanı” olarak belirlemiştir. 2007 yılında bölge yine İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından “Kentsel Dönüşüm Alanı” olarak belirlenmiş, 2011 yılında 1/1000 ölçekli uygulama imar planı onaylanmıştır. Bu plan, Türkiye’de ilk defa geniş çaplı bir yerinde dönüşüm modelini, halk ve özel sektör iş birliği ile hayata geçirmeyi öngörmekteydi. Plan kararlarında, hak sahiplerinin

kendi parselleri üzerinde yatırımcı firmalarla doğrudan anlaşmalar yaparak projeler geliştirmesini teşvik eden ve bu doğrultuda özel sektörle iş birliğine dayalı bir uygulama modeli öneren yaklaşım sunulmuştur.

Ancak bu süreç idealize edildiği gibi ilerlememiştir; projeye dair aktörler arası çatışmalar, uygulama sorunları ve hukukî ihtilaflar Fikirtepe'yi Türkiye'de dönüşümün sembol alanlarından biri haline getirmiştir (Köseoğlu ve Özdemir Sönmez, 2022). Fikirtepe'de süreçler beklendiği gibi gelişmemiş ve proje bir dizi idari, hukuki ve ekonomik sorun nedeniyle ciddi gecikmelere uğramıştır. Merkezî yönetim, bölgedeki süreci hızlandırmak amacıyla 2013 yılında Fikirtepe'yi Bakanlar Kurulu kararıyla “riskli alan” ilan etmiştir. İstanbul Büyükşehir Belediyesi ve Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından hazırlanan imar planları, yapılan itirazlar sonucu pek çok defa iptal edilmiştir.

Plan iptalleri ve bürokratik süreçlerdeki aksamalar, dönüşümün tamamlanmasını sürekli ertelemiş; bazı müteahhit firmaların finansman sorunları nedeniyle inşaatları yarım bırakması, hak sahipleri açısından belirsizlik ve mağduriyet yaratmıştır. Nitekim süreç, kamuoyunda bir “yılan hikâyesi” olarak anılmaya başlanmış; yıllar içinde proje alanında evleri yıkılan birçok hak sahibi yeni konutlarına kavuşmadan uzun süre beklemek zorunda kalmıştır. Kentsel dönüşümün uzaması ve söz verilen projelerin gerçekleşmemesi, bölge sakinlerinin güvenini sarsmış ve “mağduriyet” söyleminin sürece egemen olmasına yol açmıştır (Eseler ve Gençkaya, 2023).

Gelinen noktada, yaklaşık 134 hektarlık bir alanı kapsayan Fikirtepe projesi, zaman içinde yoğun kamusal müdahalelerle yönlendirilmiş ve yerel dinamiklerden ziyade merkezi idarenin kararları doğrultusunda ilerlemiştir. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 2020 yılının sonunda sürece doğrudan müdahil olarak, bölgede yarım kalan veya başlamayan inşaatların tamamlanması için Toplu Konut İdaresi (TOKİ) ve Emlak Konut GYO aracılığıyla yeni bir uygulama başlatmıştır. 2021 yılı itibarıyla Emlak Konut, “Yeni Fikirtepe” adıyla anılan proje kapsamında 17 etaplık bir dönüşüm planını devreye sokmuş; bu plan çerçevesinde toplam 11.000 bağımsız birimin inşa edilmesi hedeflenmiştir. 2021 yılında bölgede 1299 bina yıkılmış ve 5.500’den fazla bağımsız birim boşaltılmış, ardından yeni inşaatlar için ihaleler gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Bu rakamlar, Fikirtepe dönüşümünün fiziksel ölçeğinin büyüklüğünü göstermektedir. Dönüşüm sonucunda bölgenin

nüfus kapasitesinin ve yapı yoğunluğunun kayda değer biçimde artacağı öngörülmektedir. Nitekim, başlangıçta yoğun yapılaşmanın azaltılacağı açıklansa da yayımlanan yeni proje görselleri Fikirtepe’de yüksek yoğunluklu bir gelişmenin süreceğini ortaya koymuştur.

Fikirtepe örneğinin tarihsel dönüşüm süreci, sosyo-mekânsal açıdan önemli etkiler yaratmıştır. Bölgede kentsel dönüşüm ilan edilmesiyle birlikte, bazı hak sahipleri daha güvenli konutlar ve yüksek gayrimenkul değerleri beklentisiyle projeleri desteklerken, bir kısmı da belirsizlikler ve adil olmayan tekliflerden dolayı endişe yaşamıştır. Uzayan süreç boyunca, orada yaşayan pek çok aile başka bölgelere taşınmak zorunda kalmış, mahalleden önemli bir nüfus göçü gerçekleşmiştir. Bu yer değiştirme süreci, Fikirtepe özelinde soylulaştırma etkisinin ve mekânsal dışlamanın tipik göstergelerindendir (Ayık ve Avcı, 2013).

Bu durum, yerleşik komşuluk ilişkilerinin kopmasına ve sosyal dokunun dağılmasına yol açmıştır. Öte yandan, proje kapsamında bölgede inşası tamamlanan bazı yeni konut bloklarına dışarıdan orta-üst gelir gruplarından yeni sakinler taşınmaya başlamış, bu da mahallede sosyo-ekonomik yapının değişeceğine işaret etmektedir. Henüz tam anlamıyla bitmemiş olmakla beraber, Fikirtepe’de kentsel dönüşüm süreci fiziksel çevrede köklü bir değişim yaratmış; düşük katlı mahalle dokusu yerini yüksek katlı rezidans ve apartmanlara bırakmaya başlamıştır. Bu yeni yapılaşma, altyapı ve ulaşım üzerinde de baskı oluşturmakta, planlama kararlarının uygulanma şekli kentleşme pratikleri açısından tartışmalara konu olmaktadır.

Sonuç olarak, Fikirtepe çalışma alanı, kentsel dönüşüm süreçlerinin çok boyutlu dinamiklerini incelemek için zengin bir zemin sunmaktadır. On beş yılı aşkın bir süredir devam eden bu dönüşüm hikâyesi, farklı aktörlerin (merkezi ve yerel yönetimler, yatırımcı şirketler, bölge halkı ve sivil toplum) karşı karşıya geldiği, söylemlerin ve güç ilişkilerinin açıkça gözlemlenebildiği bir vakadır.

Araştırmanın İstanbul-Fikirtepe bağlamına odaklanması, kentsel dönüşümün pratikte karşılaşılan zorluklarını ve söylemsel düzlemdeki çatışmaları anlamaya katkı sağlayacaktır. Bu yönüyle çalışma, literatürde kentsel dönüşüm ile söylem ilişkisine dair eleştirel bir perspektif sunma potansiyeline sahiptir. Fikirtepe’nin bu çalışmada seçilme gerekçesi, yalnızca İstanbul’daki bir mahalleye odaklanmak değil; aynı zamanda Türkiye’nin son dönem kentsel dönüşüm politikalarının

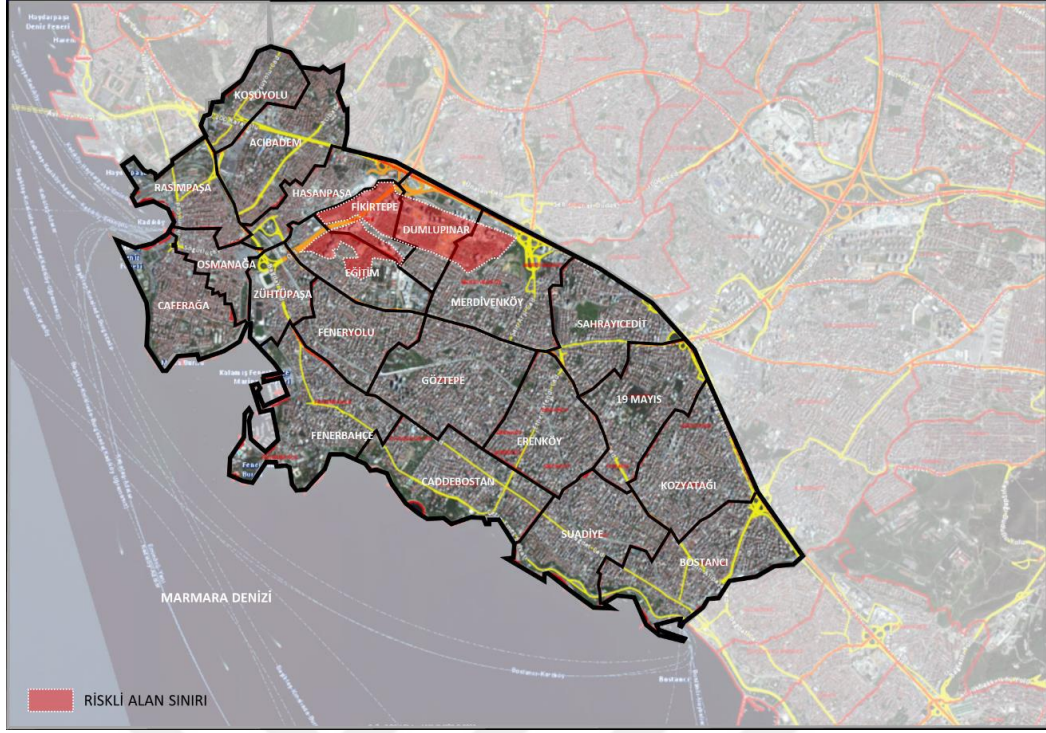
dinamiklerini çözümlmek ve bu süreçleri eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirmek amacını taşımaktadır.

Fikirtepe kentsel dönüşüm alanı, hem temsil ettiği genel dönüşüm eğilimleri hem de sunduğu özgün dokümanter zenginlik sayesinde, bu tez kapsamında gerçekleştirilecek söylem analizine güçlü bir temel oluşturmaktadır. Bu doğrultuda, aşağıda detaylandırılan veri toplama ve analiz yöntemleri, Fikirtepe örneğinin sistematik ve derinlemesine incelenmesine olanak sağlayacaktır.

3.2.2 Fikirtepe Kentsel Dönüşüm Sürecinin Tarihsel Aşamaları

Fikirtepe kentsel dönüşüm projesi alanı, İstanbul'un Anadolu yakasında, Kadıköy ilçesinin kuzeyinde ve Üsküdar ilçesiyle sınır oluşturan E5 otoyoluna paralel bir konumda yer almaktadır. Her ne kadar proje Fikirtepe Kentsel Dönüşüm Projesi olarak adlandırılrsa da söz konusu alan yalnızca Fikirtepe'yi değil Dumlupınar, Merdivenköy ve Eğitim mahallelerinin büyük bir kısmını da içeren 134 hektarlık bir bölgeyi kapsamaktadır (Şekil 3.1).

Proje alanı kuzeyde D100 Otoyolu, güneyde yaklaşık olarak Şemsettin Günaltay Caddesi, batıda O1 Otoyolu ve doğuda Çömlekçi Çukuru Caddesi arasında yer almaktadır. Eğimli bir arazi yapısına sahip olan bölgede Fikirtepe Mahallesi'nin batısından başlayarak Dumlupınar Mahallesi'nin doğusuna kadar deniz seviyesinden 4 metre ile 75 metre arasında değişen rakım değerleri ölçülmüştür. Alanın doğu-batı ekseninde Mandıra Caddesi'nin kabaca orta hattını oluşturduğu bölge ile kuzey sınırını belirleyen E5 otoyolu arasında eğim oranları %25 ile %45 arasında değişmektedir.

Şekil 3.1 Fikirtepe kentsel dönüşüm proje alanı ile mahalle sınırlarını gösteren harita (Kaynak: T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Plan Açıklama Raporu, 2021).

3.2.2.1 Tarihsel Süreç İçerisinde Fikirtepe

Bugün Fikirtepe kentsel dönüşüm projesinin yer aldığı Kadıköy ilçesinin, ağırlıklı kent yerleşimi her ne kadar 19 yy. ve sonrasında oluşmaya başlamış olsa da aslında İstanbul'un en eski yerleşkelerinden biridir. Zira bugün kentin kuzeyinde D100 karayolu sınırında yer alan ve Fikirtepe olarak adlandırılan bölge M.Ö. 5000'li yıllar ile başlayan Neolitik yaşam kültürünün izlerini taşımaktadır. MÖ 1000 yıllarında Fikirtepe'de Fenikeliler tarafından Hardeon adında bir ticaret kolonisi oluşturulduğu ve sonrasında MÖ 700'lü yıllara kadar bölgenin ticaret merkezi olarak işlevini sürdürdüğü bilinmektedir.

Ancak M.Ö. 7. yy.'da Sarayburnu çevresinde Bizantion'un kurulması ile bölge eski stratejik önemini yitirmiş ve kimsenin rağbet etmediği yer anlamında Khalkedon yani "Körler Ülkesi" olarak adlandırılmaya başlanmıştır. Bölge sırasıyla; Bitinya, Pontus Krallığı, Bergama Devleti ve Roma İmparatorluğu'nun hakimiyetine girmiştir. Roma hakimiyeti Bizantion'un çevresindeki diğer yerleşimlere kıyasla önemini daha da artırdığı bir dönemi başlatmıştır. İmparator Septimius Severus ve Constantinus dönemlerinde, M.S. 2. ve 4. yüzyıllarda Bizantion, büyük ölçüde

yeniden inşa edilip imar edilmiştir. Buna karşılık Halkedon giderek önemini kaybeden bir yerleşim olarak varlığını sürdürmüştür.

İstanbul'un fethi sonrası Fatih Sultan Mehmet'in bölgeyi, kadısı Hızır Bey'e verdiği ve bundan dolayı adının Kadıköy olarak değiştiği söylenmektedir. Bu dönemde de Bizans döneminde olduğu gibi saray çevresi üst düzey yöneticilerin sayfiye yeri olarak işlevini korumuştur. Bu süreç içerisinde Fikirtepe bölgesinde bir yerleşmeden söz etmek olası değildir (Tarih Vakfı ve Kültür Bakanlığı, 1993, s.329-340).

Kadıköy İlçesi Fikirtepe Mahallesi ve çevresi, 1786'da François Kauffer tarafından hazırlanan İstanbul Şehir Haritasında yapılaşmanın olmadığı bağık bir alan olarak görülmektedir. Bugün, Mandıra Caddesi olarak adlandırılan cadde ile benzer konumda mandıraya giden yol olarak tanımlanan bir yolun varlığı ise görülmektedir. (Şekil 3.2).

Şekil 3.2 1786 tarihli İstanbul haritası (Salt araştırma arşivi)

3.2.2.2 Fikirtepe’de Kentsel Dönüşüm Öncesi Durum

Fikirtepe, tarihsel süreçte kırsal ve tarımsal bir yapıya sahip olmuştur. 20. yüzyılın ortalarına kadar büyük ölçüde boş araziler, çayır ve tarım alanlarından oluşan bölge, özellikle 1950’li yıllardan itibaren yoğun göç dalgalarının etkisiyle hızla yapılaşmış

ve plansız kentleşmenin yaygın olduğu bir alana dönüşerek zamanla İstanbul'un en büyük gecekondu bölgelerinden biri haline gelmiştir.

Türkiye’de gecekondu olgusu, 1950’li yıllardan itibaren kırsal kesimden kentlere yönelen yoğun göç hareketinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde sanayileşmenin hızlanmasıyla birlikte, özellikle büyük şehirlerde iş gücü ihtiyacının artması kırsal nüfusun kente yönelmesine neden olmuştur. Ancak, devletin yeterli konut politikası geliştirememesi, özel sektörün de düşük gelirli kesime hitap eden konut üretiminde yetersiz kalması, göç eden nüfusun barınma ihtiyacını gecekondu bölgeleri aracılığıyla karşılamasına yol açmıştır (Markoç, 2019).

Bu süreçte gecekondu bölgeleri, devletin doğrudan kontrolü dışında gelişmiş ve zamanla kendi altyapılarını oluşturarak kent dokusunun bir parçası haline gelmiştir. Başlangıçta düşük gelir gruplarının barınma ihtiyacını karşılayan bu yapılar, zamanla spekülatif bir yatırım aracına dönüşmüş ve kamu arazileri yasadışı olarak işgal edilerek parsellenmiştir (Can ve Çiçek, 2012).

Gecekondu alanlarının hızla yayılmasıyla birlikte devlet, bu yapıları kontrol altına almak ve düzenlemek amacıyla çeşitli yasal düzenlemeler hayata geçirmiştir. 1948’de yürürlüğe giren 5218 sayılı yasa, gecekondu oluşumunu önlemeye yönelik ilk girişimlerden biri olmuştur. 1966 yılında yürürlüğe giren 775 sayılı Gecekondu Kanunu, gecekondu sahiplerine belirli kriterler çerçevesinde tapu tahsisi öngörerek bu alanları yasal çerçevede düzenlemeyi amaçlamıştır. Ancak, yasa yalnızca hukuki ve biçimsel boyutları ele almakla sınırlı kalmış, sosyal ve ekonomik bağlamda yeterli çözümler sunamamıştır. 1980 sonrası ise imar aflarıyla gecekondu sahiplerine mülkiyet hakkı verilerek bu alanların yasallaşması sağlanmış, bu süreç de spekülatif yapılaşmanın ve düzensiz kentleşmenin artmasına neden olmuştur (Çakır, 2011).

Fikirtepe’deki yerleşim, Türkiye’deki gecekondu gelişim sürecine paralel olarak şekillenmiştir. 1950 öncesinde yapılaşmanın olmadığı Fikirtepe, 1950’li yıllarda Türkiye’de yaşanan sanayileşme süreciyle birlikte önemli bir dönüşüm geçirmiştir (Şekil 3.3). Sanayinin artan iş gücü talebini karşılamak amacıyla kırsal bölgelerden büyük şehirlere doğru başlayan yoğun göç hareketleri, İstanbul’un birçok bölgesinde olduğu gibi Fikirtepe’de de etkisini göstermiştir.

Göç edenlerin barınma ihtiyacını karşılamak üzere seçtikleri bölgelerden biri olan Fikirtepe, bu yoğun göçle birlikte çayır ve tarım alanlarından hızla koparak plansız bir yapılaşma sürecine girmiştir. Sonuç olarak, bölge kısa sürede kontrolsüz bir şekilde gecekondu alanlarına dönüşerek dokusunu tamamen değiştirmiştir (Şekil 3.4).

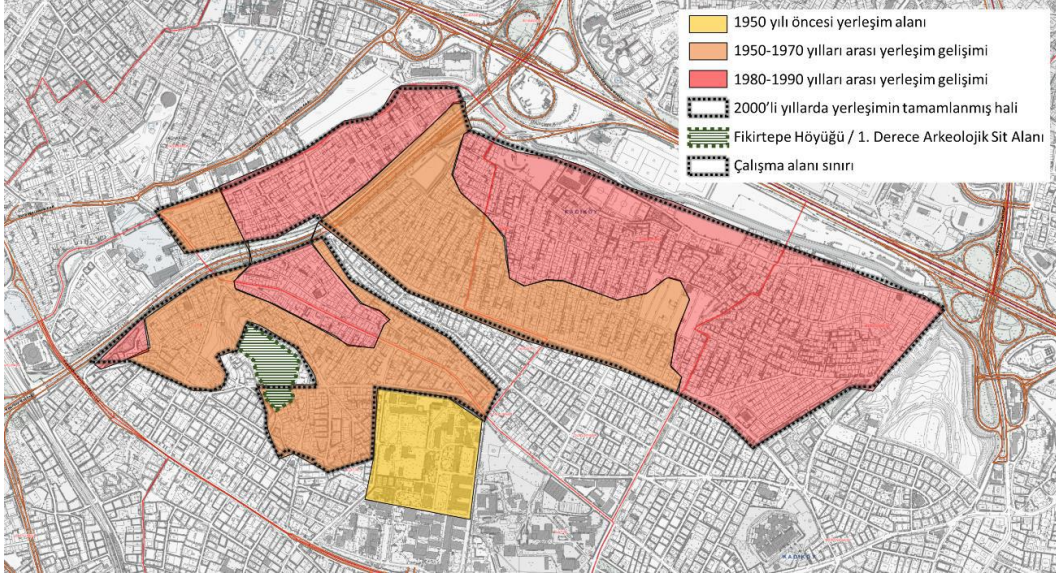
1946 fotoğrafı

1966 fotoğrafı

Şekil 3.3 Fikirtepe kentsel dönüşüm proje alanının 1946 ve 1966 yıllarındaki havadan görünümü (Kaynak: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Şehir Haritası, 2024).

Bölgenin 1950’li yılların sonlarına doğru Kadıköy’deki ilk gecekondu mahallesi haline gelmesinin temel nedenlerinden biri, 1954’te yapımına başlanıp 1957-1958 yıllarında tamamlanan D-100 karayolu ile sanayi tesislerinin bölgedeki gelişimidir. Sanayiye yakınlığıyla öne çıkan Fikirtepe’de, büyük arazi sahipleri arazilerini parsellere ayırarak sanayi çalışanı göçmenlere satmaya başlamış ve bu durum, tepeler ve sırtlar boyunca hızlı konut inşasına yol açmıştır.

1960’lı yıllarda yapılaşma hızını sürdürmüş, 1965’te Kadıköy İlçesi’ne bağlı muhtarlık olarak idari hizmet almış ve 1966’da 775 sayılı gecekondu yasası kapsamında gecekondu ıslah bölgesi ilan edilmiştir. Bu süreçle birlikte, bölge altyapı hizmetlerine katılmıştır. 1975’te ise Fikirtepe, Dumlupınar ve Eğitim mahalleleri olarak üçe ayrılmış ve yasadışı olarak oluşmuş gecekondu yerleşimleri idari olarak resmiyet kazanmıştır (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2021).

Şekil 3.4 Fikirtepe kentsel dönüşüm proje alanının yıllara göre (Kaynak: T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Plan Açıklama Raporu, 2021).

Artan nüfus ve yoğun yapılaşma, sosyal altyapı ve kentsel donatı unsurlarının yetersiz olduğu Fikirtepe’de altyapı sorunlarını daha da büyütmüş ve yaşam kalitesini düşürmüştür. Küçük parsellerin egemen olduğu bölgede yapılar arasında yeterli ışık ve havalandırma sağlanamamış, kamusal alan neredeyse tasarlanmamış ve sağlıklı bir çevre koşulları hâkim olmuştur. Tüm bu olumsuzluklara rağmen, Fikirtepe 2000’li yıllara kadar gecekondü yerleşimi olarak varlığını sürdürmüştür (Şekil 3.5).

Şekil 3.5 Kentsel dönüşüm öncesi Fikirtepe (Kaynak: Yazar, 2013).

Fikirtepe, 1999 Marmara Depremi’nin ardından Türkiye genelinde hız kazanan kentsel dönüşüm faaliyetleriyle, özellikle konumu ve düzensiz yapılaşması nedeniyle dikkat çeken bir bölge haline gelmiştir. Bölgedeki yapı stokunun

depreme dayanıklı olmaması, altyapı sorunlarının giderek artması ve düşük kentsel yaşam standartları, Fikirtepe'nin kentsel dönüşüm kapsamına alınmasında etkili olmuştur.

3.2.2.3 Fikirtepe’de Planlama Süreçleri

Kadıköy ilçesi 1998 yılına kadar bölgesel ve kuşatıcı bir plana sahip değildir. Bu tarihe kadar mevzi imar planları olarak adlandırabileceğimiz, Kadıköy’ün tamamına değil belli bölgelerine düzenlemeler getiren planlar mevcuttur.

İlk kez 1998 yılında Kadıköy’ün büyük bir bölümünü kapsayan 1/5000 ölçekli nazım imar planı yapılmıştır. Ancak bu plan mahkeme kararı ile iptal edilmiş ve yerine 2005 yılında 1/5000 ölçekli yeni bir nazım imar planı yapılmıştır. Bu plan kapsamında Fikirtepe bölgesi “Özel Proje Alanı” olarak belirlenmiştir. Kentsel dönüşüm projesi öncesi 2007 yılında, nazım imar planında yapılan bir değişiklik ile de bölge için “Kentsel Dönüşüm Alanı” ibaresi eklenmiştir (İ.B.B. Meclis Kararı, 2007).

Kentsel dönüşüm projesi öncesi, Fikirtepe, dar sokaklardan oluşan, bitişik nizamda inşa edilmiş 3-4 katlı apartmanlar ve bahçeli gecekonduların bulunduğu bir yapılaşmaya sahiptir. İstanbul Anadolu Yakası’nın ilk gecekondular yerleşim alanı olan bölge, imara aykırı ve düzensiz yapılaşmanın neden olduğu sorunlar nedeniyle zamanla sosyo-kültürel ihtiyaçları karşılayamaz hale gelmiştir. Bunun yanı sıra, bölgenin fiziki yapısı da ciddi anlamda yıpranmış ve deformasyona uğramış bir görünüm sergilemektedir (Ünver ve Suri, 2020, s.15).

2005 yılında nazım imar planında “Özel Proje ve Kentsel Dönüşüm Alanı” olarak belirlenen Fikirtepe bölgesine yönelik ilk uygulama imar planı İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından hazırlanarak 14.01.2011 tarihinde Büyükşehir belediye meclisinde onaylanmış ve askı süreci sonunda yürürlüğe girmiştir.

Planın gerekçesi olarak “Fiziksel dokunun ihtiyaçlara cevap vermede yetersiz kaldığı ve yapılaşma sorunlarının had safhada yaşandığı bölgede, problemlere çözüm üretmek ve mekânsal gelişme için yöntem geliştirmek üzere” denilerek özellikle fiziksel ve mekânsal problemlere vurgu yapılmıştır. Ayrıca plan kentsel donatı alanlarının eksikliğine dikkat çekmiş ve bunları arttırmayı hedeflediğini belirtmiştir (İBB M. K. R.-3, 10.10.2012).

Plan mevcut konut kullanım fonksiyonlarını değiştirmemiş, aksine bölgenin kuzeyinde ve E5 e paralel konumda bulunan küçük sanayi fonksiyonunu da konut ile değiştirmeyi hedeflemiştir. Plan parsellerin birleşimi ile oluşacak yeni alanlarda kademeli olarak emsal artışı sunmuş ve parsellerin tevhidini, böylelikle ada bazlı çözümü özendirmeyi hedeflemiştir. Plan kademeli olarak artan emsal değerleri getirmiş ve ada bazlı birleşimde bu oran %100 yani 4,14 olarak belirlenmiştir (İBB M. K. R.-3, 10.10.2012).

Plan yürürlüğe girdikten sonra meslek odaları planın yürütmesinin durdurulması talebi ile idare mahkemesine başvurmuştur. Meslek odaları yaptıkları başvuruda özetle planın bölgede nüfusu arttıracadıını, artan nüfus ile birlikte bölge bütününde yeşil alan, eğitim, spor alanı, sağlık vb. donatı alanların dengesinin bozulacadıını Planın imar mevzuatına, kamu yararına, şehircilik ilkelerine ve planlama esaslarına aykırılıklar taşıdığını gerekçesi ile durdurulması ve iptalini talep etmiştir. Dava süreci içerisinde İstanbul Büyükşehir Belediyesi plan notlarında tadilatlar yapmış ve plan 2013 yılında 4. İdare Mahkemesi tarafından sahada uygulanmadan iptal edilmiştir (Mimarlar Odası İstanbul, 2014).

Ülkemizde ciddi bir deprem bölgesinde yer almaktadır. Yaşanan depremler yıllarca çok fazla can ve mal kayıplarına sebep olmuştur. 23 Ekim 2011 günü Van'da bu acılara bir yenisi daha eklenmiş ve depremde yüzlerce vatandaşımız hayatını kaybetmiştir. Bu hadise sonrası depreme karşı sağlıksız yapıların dönüşümü ve daha güvenli kent alanları oluşturma amacı ile 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüşümü hak. Kanun hazırlanmış ve 15.12.2012 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

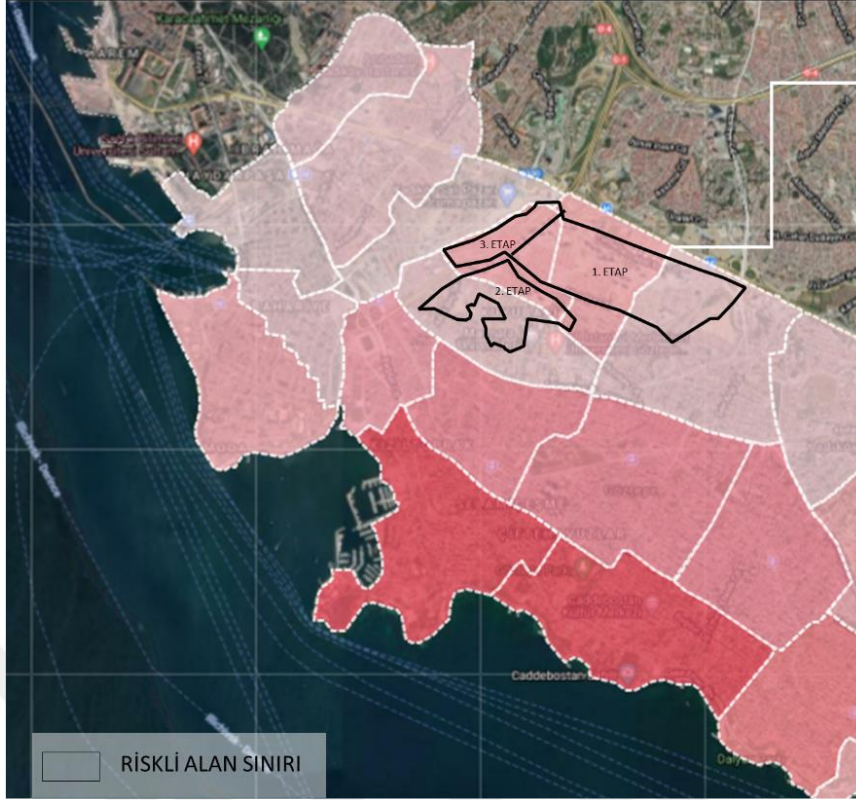
Bu tarihten sonra evre ve şehircilik Bakanlığı yasadan aldığı yetki ile 31.05.2013 tarihinde Fikirtepe bölgesini riskli alan ilan etmiştir. Böylelikle, bölge genelinde plan yapma ve yapılacak projeleri onaylama yetkisi İstanbul Büyükşehir Belediyesi ve yerel belediyeden alınarak evre ve şehircilik Bakanlığı'na geçmiştir. evre ve şehircilik Bakanlığı bir dizi çalışma sonrası 27.01.2014 tarihinde Fikirtepe İmar Planı'nı onaylamıştır. Bakanlığın hazırlamış olduğu plan genel hatları ile İBB'nin hazırladığı plan ile aynı içeriktir. Planın İBB'nin hazırladığı plandan ayrılan en önemli özelliği ada bazlı birleşmelerde donatı alanları için terk edilecek %25 alanın adanın hangi bölgesinde ayrılacadıı ve bulanların nasıl kullanılacadıı ile ilgili kuralları ortaya koyan kentsel tasarım projesine sahip olmasıdır.

Ayrıca bir önemli özellik de 6306 sayılı yasa ile gündeme gelen, riskli alanlarda yıkılan riskli yapılar sonrası ortaya çıkan parseller üzerinde karar süreçlerinin maliklerin üçte ikisinin oyu ile gerçekleşebilecek olmasıdır.

Çevre Şehircilik Bakanlığı planın hazırlanmasındaki temel amacı, “çarpık kentleşme örneklerinden biri olan Fikirtepe bölgesini riskli bir yaşam alanı olmaktan çıkarmak kentsel sorunları çözümlenmiş, donatı alanları artırılmış, insanların huzur ve güven içerisinde yaşayabilecekleri bir alana dönüştürmek” olarak tanımlamıştır (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2021).

Plan öncesi mevcut fiziki alt yapı, sosyal donatı alanlarındaki yetersizlik, ulaşım problemleri, yol kesitlerindeki darlık vb. en temel kent gereklilikleri bağlamında bölgenin çok eksik durumda olduğu bilinmektedir. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’nın 2014 yılında bölgeye yönelik hazırladığı nazım imar ve uygulama imar planlarına yönelik yapılan itirazlar sonucu pek çok defa tadilat planları hazırlanarak yürürlüğe konmuştur.

26.01.2023 tarihinde Çevre ve Şehircilik Bakanlığı bölgeye yönelik yeni bir nazım ve uygulama planı hazırladığını duyurmuştur (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2023). Bu planı diğer planlardan ayıran en temel özelliği, diğer planlarda alan bir bütün olarak ele alınırken bu plan çalışmalarında alanın üç etaba bölündüğü ve yayınlanan planın sadece 1. etabı kapsadığı belirtilmiştir (Şekil 3.6).

Şekil 3.6 Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından hazırlanan yeni etaplama alanlarını gösteren harita

Planın açıklama raporunda yapım amacı daha önce hazırlanan planların İstanbul 6. İdare Mahkemesi tarafından iptal edildiği ve bölgenin plansız kaldığından hareketle “riskli alan” ilan edilmesinden günümüze kadar geçen süreçte sürdürülen müteahhit-arsa sahibi üzerinden yürütülen kentsel dönüşüm çalışmaları birtakım problemlerin ve farklı sebeplerle oluşmuş mağduriyetlerin giderilerek daha sağlıklı bir kent dokusu oluşturmak amacıyla kentsel dönüşüm sürecinin ivediyle tamamlanabilmesi ve plansız kalmış alanın mahkeme kararları doğrultusunda yeniden ve bütüncül bir yapıda planlanması amaçlanmaktadır (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Açıklama Raporu, 2021).

Bu kapsamda yapılaşma koşulları, imar transferleri ve Fikirtepe kentsel dönüşüm alanında 2. Etap olarak belirlenen bölgeye yönelik nazım imar ve uygulama imar planları Çevre ve Şehircilik bakanlığı tarafından 24.05.2023 tarihinde hazırlanmış ve askıya çıkarılmıştır. Askı süresince ve sonrasında plana yapılan itirazlar değerlendirilmiş ve Planın son hali 14.09.2023 tarihinde tekrar onaylanarak yürürlüğe girmiştir. 2.Etap olarak belirlenen alanın güneyinde yer alan büyük kısmı

eğitim mahallesi sınırları içerisinde, kuzeyinde yer alan kısmı ise Fikirtepe Mahallesi sınırları içerisinde yer almaktadır (evre ve Şehircilik Bakanlığı, 2021).

3.2.2.4 Fikirtepe Kentsel Dönüşüm Alanında Güncel Durum:

Fikirtepe kentsel dönüşüm alanında 2014 yılında gerçekleşen ilk temel atma töreninden günümüze inşai uygulamalar devam etmektedir. An itibariyle 1. Etap olarak adlandırılan bölgede neredeyse tüm adalarda uygulamalar sürmekte ve pek çok adada da yapılaşmalar tamamlanmış, hak sahiplerine konutları teslim edilmiş ve yaşam başlamıştır (Şekil 3.7, 3.8).

İkinci Etapta kısmen çalışmalar devam etmekte olup üçüncü etapta ise henüz planlama çalışmaları tamamlanmamıştır.

Şekil 3.7 Fikirtepe kentsel dönüşüm alanının tamamını gösteren hava fotoğrafı
(Kaynak: Google Earth, görüntü tarihi: 26.02.2025).

Şekil 3.8 Fikirtepe kentsel dönüşüm alanının gösteren hava fotoğrafı (Kaynak: Gazete Kadıköy, görüntü tarihi: 23.05.2025).

3.3 Veri Toplama Yöntemleri

Bu çalışmada nitel araştırma deseni benimsenmiş ve veri toplama sürecinde birden fazla yöntem kullanılarak zengin ve derinlemesine bilgi elde edilmeye çalışılmıştır. Nitel araştırmalarda veriler genellikle doğal ortamlarında toplanır ve araştırmacı, veri toplama sürecinin temel aracı olarak bizzat rol alır (örn. gözlem yapar, mülakatlar gerçekleştirir). Tezde farklı türde veri kaynakları (belgeler ve mülakatlar) kullanılarak metodolojik üçgenleme sağlanmıştır. Böylece kentsel dönüşüm olgusuna dair söylemler hem yazılı belgeler üzerinden çözümlenmiş hem de saha görüşmeleri aracılığıyla doğrudan aktörlerden elde edilmiştir. Aşağıda, veri toplama sürecinde izlenen yöntemler ve süreçler sistematik bir biçimde sunulmaktadır.

3.3.1 Belge Tarama: Karar Vericilere Ait Yazılı ve Görsel Materyaller

Araştırmada ilk veri toplama yöntemi olarak belge tarama tekniği kullanılmıştır. Fikirtepe kentsel dönüşüm sürecine ilişkin yazılı ve görsel belgeler kapsamlı biçimde incelenmiştir. Bu belgelerden, araştırma sorularını destekleyecek veriler sistematik olarak derlenmiştir. Bu kapsamda öncelikle resmi dokümanlar ve arşiv kayıtları taranmıştır: Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın Fikirtepe ile ilgili raporları, İstanbul Büyükşehir Belediyesi ve Kadıköy Belediyesi meclis kararları, imar

planları ve plan açıklama raporları detaylı olarak incelenmiştir. Özellikle 2005 yılından günümüze kadar alınan plan ve plan değişikliği kararları, hukuki süreç belgeleri ve bölgeye dair teknik raporlar temin edilerek çözümlenmiştir. Bu resmî belgeler, dönüşüm sürecinin kurumsal çerçevesini ve zaman içindeki değişimini anlamada kritik bir rol oynamıştır.

Çalışmada kullanılan belgeler, türlerine ve kaynak kurumlarına göre aşağıda özetlenmiştir (Tablo 3.1). Bu tablo, yöntem bölümünde kullanılan veri setine genel bir bakış sunmakta olup, belgelerin ayrıntılı listesi ve dönemsel dağılımı Bulgular bölümünde Tablo 4.3’de ayrıntılı şekilde yer almaktadır.

Tablo 3.1 Araştırma Kapsamındaki Belgelerin Türlerine Kaynaklarına ve Dönemsel Dağılımına Göre Özeti

Belge Türü	Kaynak Kurum/Grup	Yıllar	Belge Sayısı
Resmî rapor ve plan açıklamaları, plan notları	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı İnternet Sitesi, İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB), Meslek Odaları İnternet Sitesi	2011–2013	3
Kanun metinleri	Resmî Gazete	2012	1
Siyasi söylemler ve beyannameler	Parti İnternet Siteleri, Ulusal Gazeteler	2007–2012	3
Medya açıklamaları	Ulusal Gazeteler, Yerel Gazeteler, İnternet Haber Siteleri, Mimarlık Yayın Organları, Sosyal Medya	2006–2013	7

Resmi dokümanların yanı sıra, süreçte etkin olan aktörlerin söylemlerini yansıtan medya içerikleri de belgesel tarama kapsamında toplanmıştır. Ulusal ve yerel basında Fikirtepe kentsel dönüşümü hakkında çıkan haberler, köşe yazıları, röportajlar ve televizyon programları arşiv taramasıyla derlenmiştir. Ulusal medya organlarının yanı sıra yerel kaynaklardaki haberler incelenerek, farklı aktörlerin

(bakanlık yetkilileri, belediye başkanları, firma temsilcileri, mahalle sakinleri, STK temsilcileri vb.) süreçle ilgili açıklamaları kaydedilmiştir. Bu sayede, kentsel dönüşüm söyleminin medyadaki temsilleri ve zaman içerisindeki dönüşümü izlenebilmiştir. Medya haberleri, resmî açıklamaların yanı sıra halkın tepkilerini ve beklentilerini de ortaya koyması açısından araştırmaya değerli katkılar sunmuştur.

Ayrıca, akademik kaynaklar ve önceki araştırmalar da doküman incelemesinin bir parçasını oluşturmuştur. Fikirtepe örneği veya genel olarak İstanbul'da kentsel dönüşüm ile ilgili yapılmış bilimsel çalışmalar, tezler ve raporlar taranmış; bu çalışmaların bulguları ve argümanları göz önünde bulundurulmuştur. Bu sayede, Fikirtepe'deki dönüşüm süreci için önceden tespit edilmiş sosyo-ekonomik etkiler, demografik değişimler veya planlama sorunları gibi konular hakkında arka plan bilgisi elde edilmiştir. Belgesel tarama neticesinde elde edilen tüm bu veriler, araştırmanın analiz aşamasında görüşme verileriyle birlikte değerlendirilerek üçgenleme (triangülasyon) imkânı sağlamış ve farklı kaynaklardan gelen bilgilerin birbiriyle tutarlılığı sınanmıştır.

3.3.2 Yarı Yapılandırılmış Mülakatlar: Etkilenen Topluluklardan, İlgili Aktörlerden Veri Toplama Süreci

Belgesel taramayı takiben, saha çalışması kapsamında Fikirtepe kentsel dönüşüm sürecinin paydaşları ile derinlemesine mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Mülakat yöntemi, tezde kilit bir veri toplama aracı olarak kullanılmış; böylece yazılı dokümanlarda yer almayan deneyim ve algılar doğrudan katılımcılardan elde edilmiştir.

Çalışma kapsamında yarı yapılandırılmış mülakatlar yöntemi benimsenmiş ve toplam 10 katılımcı ile görüşmeler yapılmıştır. Bu katılımcılar, araştırmanın amacına uygun olarak, Fikirtepe projesi sürecinde aktif rol almış veya projeden doğrudan etkilenen kişilerden seçilmiştir. Görüşmeler, önceden belirlenmiş bir yarı yapılandırılmış görüşme formu çerçevesinde yürütülmüştür. Mülakatlar, katılımcıların kentsel dönüşüm sürecine dair kendi söylemlerini ve deneyimlerini aktarmalarını sağlayacak açık uçlu sorular etrafında yürütülmüştür. Böylece, her bir aktör grubunun (yerel halk, yatırımcı firma yetkilileri, merkezi ve yerel idare temsilcileri, mahalle dernekleri ve platformları üyeleri vb.) özgün bakış açıları derinlemesine anlaşılmaya çalışılmıştır.

Görüşmelerin örnekleme, Fikirtepe sürecine dâhil olmuş veya süreçten doğrudan etkilenen farklı paydaşları kapsayacak şekilde çeşitlendirilmiştir. Hak sahipleri grubundan, bölgede uzun yıllardır yaşayan ve evlerini müteahhitlere veren eski Fikirtepe sakinleri ile bu süreçte anlaşmazlık yaşayan veya halen bekleyen mülk sahipleriyle görüşülmüştür. Ayrıca, Fikirtepe’de hak sahiplerini temsil eden dernek yöneticileri ve mahalledeki dönüşüm sürecini yakından takip eden yerel gazetecilerle de görüşmeler yapılarak sürece ilişkin eleştirel perspektiflerin kayda geçmesi sağlanmıştır. Örneklem seçiminde temsil gücü yüksek katılımcılara ulaşılmaya çalışılmıştır.

Görüşmeler yüz yüze ve online görüşme şeklinde yapılmıştır. Mümkün olduğunca katılımcıların kendi doğal ortamlarında görüşmeler gerçekleştirilmiş, böylece katılımcıların kendilerini rahat hissetmeleri sağlanmıştır. Her bir görüşme ortalama 30-60 dakika sürmüş ve katılımcıların izniyle kaydedilmiştir. Görüşme sırasında, önceden hazırlanmış soruların akışına uyarken aynı zamanda katılımcının verdiği yanıtlara göre yeni takip soruları da yönelterek yarı yapılandırılmış formatın esnekliğinden yararlanmıştır. Bu sayede, araştırma için önemli olabilecek beklenmedik konular da derinlemesine keşfedilebilmiştir.

Tüm mülakat kayıtları daha sonra aynen yazıya geçirilmiş (transkripsiyon) ve analiz için hazır hale getirilmiştir. Transkript edilen metinler, katılımcıların ifadelerini birebir yansıtmakta olup, analiz aşamasında bu metinler üzerinde kodlama ve tema çıkarma işlemleri yapılmıştır. Mülakat yapılan katılımcıların kimlikleri gizli tutulmuş ve her birine Mülakat 1, Mülakat 2, vb. şeklinde kod adlar verilmiştir.

Görüşme yöntemiyle elde edilen veriler, belgesel taramadan elde edilen verileri tamamlayıcı niteliktedir: Yazılı belgelere yansıyan resmî söylemin yanı sıra, sahadaki bireylerin anlatıları da toplanarak kentsel dönüşüm olgusunun farklı düzlemlerdeki söylemleri bir arada değerlendirilmiştir. Nitel araştırmalarda sıkça vurgulandığı üzere, farklı veri toplama tekniklerinin birlikte kullanılması, araştırma bulgularının bütüncüllüğünü ve sağlamlığını artırmaktadır.

3.3.3 Veri Toplama Sürecinde Etik Değerler

Veri toplama sürecinin tüm aşamalarında araştırma etiği ilkelere titizlikle uyulmuştur. Veri toplama sürecine başlamadan önce üniversitenin ilgili Etik Kurulu'ndan gerekli izinler alınmıştır.

Görüşme yapılacak her katılımcıya araştırmanın amacı, kapsamı ve kullanılacak yöntemler açık ve anlaşılır bir dille anlatılmış; katılımcıların araştırmaya gönüllü olarak dahil olmaları sağlanmıştır. Görüşmeler öncesinde yazılı gönüllülük ve aydınlatılmış onam formları kullanılmıştır. Bu formlarda katılımcılara istedikleri takdirde görüşmeyi herhangi bir noktada sonlandırabilecekleri, sorulara cevap vermeme hakkının bulunduğu ve verdikleri bilgilerin gizliliğinin korunacağı açıkça belirtilmiştir. Tüm katılımcılar, kayıtların yalnızca bilimsel araştırma amacıyla kullanılacağını ve kişisel bilgilerinin ifşa edilmeyeceğini bilerek görüşmeyi kabul etmişlerdir.

Gizlilik ve mahremiyetin korunması, araştırmanın en önemli etik önceliklerinden biri olmuştur. Görüşme kayıtları ve transkriptleri, yalnızca araştırmacının erişimine açık güvenli bir dijital depolama alanında saklanmıştır. Analiz sırasında ve raporlama sürecinde gerçek isimler kullanılmamış; her bir katılımcıya daha önce belirtildiği gibi kodlar atanarak anonimlik sağlanmıştır.

Araştırma sürecinde dürüstlük ve şeffaflık ilkelerine sadık kalınmıştır. Verilerin toplanması, analizi ve sunumunda hiçbir şekilde tahrifat, çarpıtma veya seçici aktarma yapılmamış; bulgular olduğu gibi ve tüm yönleriyle ortaya konmaya çalışılmıştır. Araştırma bulgularının paylaşılması aşamasında da katılımcıların gizliliği korunarak, elde edilen sonuçların kentsel dönüşüm politikalarına ve literatüre katkı sağlayacak şekilde aktarılması hedeflenmiştir. Bu etik yaklaşım, araştırmanın bilimsel güvenilirliğinin yanı sıra katılımcılara ve topluma karşı sorumluluğun gereği olarak benimsenmiştir.

3.4 Veri Analizi Yöntemi

Veri toplama sürecinin ardından, elde edilen nitel verilerin sistematik ve anlamlı bir biçimde çözümlenebilmesi için uygun bir analiz yöntemi belirlenmiştir. Araştırmanın amacı ve sorunsalı doğrultusunda, verilerin yalnızca betimleyici düzeyde değil, aynı zamanda ardındaki anlam dünyalarını ve ilişkisel örüntüleri

ortaya koyacak derinlikte incelenmesi hedeflenmiştir. Bu doğrultuda söylem analizi, çalışmanın temel veri analiz yöntemi olarak benimsenmiştir. Bu bölümde, söylem analizinin uygulanış biçimi, veri kodlama süreci ve temaların oluşturulmasına dair detaylı açıklamalara yer verilmektedir.

3.4.1 Söylem Analizi

Söylem analizi, dilin toplumsal bağlam içerisindeki işlevlerini ve yapısını inceleyen bir yöntem olarak, yalnızca ne söylendiğini değil, bunun hangi bağlamda, kim tarafından, hangi amaçla ve nasıl söylendiğini de sorgular. Bu bağlamda, araştırmanın temel sorunsalıyla uyumlu biçimde, dilin yalnızca bir temsil aracı değil, aynı zamanda sosyal gerçekliği kuran ve dönüştüren bir unsur olduğu kabul edilmiştir.

Bu çalışmada kullanılan söylem analizi yaklaşımı, özellikle eleştirel söylem analizi çerçevesinde yapılandırılmıştır. Eleştirel söylem analizi, söylemin ideolojik yönünü ve toplumsal yapılarla kurduğu ilişkiyi sorgulayan bir yaklaşımdır. Araştırmada, farklı aktör gruplarının (örneğin karar vericiler ile etkilenen topluluklar) kentsel dönüşüm sürecine dair söylemleri analiz edilerek, bu söylemler aracılığıyla nasıl bir meşrulaştırma stratejisi izledikleri, hangi çıkarları temsil ettikleri ve nasıl bir güç ilişkisi kurdukları incelenmiştir.

Analiz sürecinde dilin gramatik ya da sözdizimsel yapılarından ziyade, söylemin içerdiği anlamlar, toplumsal bağlamla kurduğu ilişki ve aktörlerin niyetleri öncelikli olarak değerlendirilmiştir. Bu yönüyle çalışma, içerik temelli söylem çözümlemesi niteliği taşımakta olup, aktörlerin söylemlerinde öne çıkan temalar, kavramlar ve çerçeveler üzerinden ilerleyen bir analiz yaklaşımı benimsemiştir.

Nitel araştırmalarda, özellikle söylem analizi gibi yorumlayıcı yöntemlerde veri derinliği, nicelikten daha fazla önem arz etmektedir. Bu nedenle araştırma, örneklem büyüklüğünden ziyade, elde edilen verilerin yoğunluğu ve çözümleme kapasitesi dikkate alınarak yapılandırılmıştır. Literatürde de vurgulandığı üzere, söylem analizinin temel amacı, verinin çeşitliliğinden çok, taşıdığı anlamı ortaya koymaktır.

Bu doğrultuda, tez kapsamında sınırlı sayıda katılımcı ile gerçekleştirilen mülakatlardan ve analiz edilen belgelerden elde edilen zengin içerikler, detaylı biçimde incelenmiş; böylece geniş fakat yüzeysel bir veri havuzu yerine,

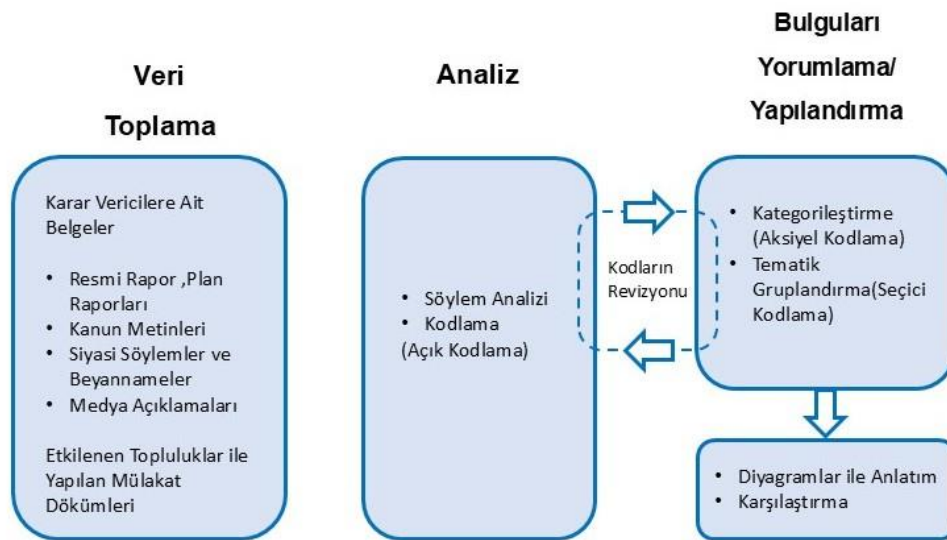
odaklanmış ve derinlemesine bir söylem çözümlemesi gerçekleştirilmiştir. Bu strateji sayesinde, araştırma sorularını yanıtlayacak nitelikte anlamlı ve güvenilir bulgulara ulaşılması hedeflenmiştir.

3.4.2 Verilerin Kodlanması, Kategorileştirilmesi ve Temaların Oluşturulması Süreci

Nitel araştırmalarda veri analizi süreci, çalışmanın amacı ve yapısıyla uyumlu biçimde esnek fakat sistematik bir yaklaşımla yürütülmelidir. Bu bağlamda, söylem analizi odaklı bu araştırmada da verilerin işlenmesi, belirli aşamalardan oluşan yapılandırılmış bir süreci takip etmiştir.

Bu çalışmada, kentsel dönüşüm söylemlerinin derinlemesine analiz edilmesi ve aktörlerin söylemlerindeki anlam değişimlerinin doğrudan yorumlanması hedeflendiğinden manuel kodlama yöntemi tercih edilmiştir.

Çalışmada da veri analizi süreci, verilerin toplanmasıyla eş zamanlı olarak düşünülüp planlanmış ve verilerin elde edilmesinin hemen ardından sistematik bir şekilde gerçekleştirilmiştir. Araştırma kapsamında toplanan tüm veriler (mülakat transkriptleri ve doküman metinleri) öncelikle düzenlenip analize hazırlanmıştır. Ardından, nitel veri analizi literatüründe sıkça önerilen adımlar izlenerek, bir kodlama ve nemalandırma süreci yürütülmüştür (Şekil 3.9).

Şekil 3.8 Araştırmanın safhaları

Kodlama aşaması, veri analizinin temelini oluşturmuştur. Kodlama sırasında her bir mülakat metni ve doküman, satır satır ve paragraf paragraf okunmuş; anlamlı

görülen ifadeler, kavramlar veya tekrar eden motifler tespit edilerek bunlara uygun kodlar atanmıştır. Bu açık kodlama (open coding) sürecinde amaç, ham veriyi daha küçük ve anlamlı parçalara ayırarak her bir parçanın içerdiği temel fikri veya temayı tanımlamaktır. Örneğin bir katılımcının “...projede bizi kimse dinlemedi, hep kendi bildiklerini yaptılar...” şeklindeki ifadesi “katılım” gibi bir kod ile etiketlenmiştir. Benzer şekilde dokümanlarda sık geçen belirli ifadeler (örn. "deprem riski", "yenileme", "modern şehir") kendi kavramsal kodları ile işaretlenmiştir. Kodlama işlemi sırasında aynı anlama gelen ya da aynı temayı işaret eden ifadelerin aynı kod altında toplanmasına özen gösterilmiştir. Böylece farklı veri kaynaklarında da ortaya çıksa anlamca benzer olan veriler, aynı kod etiketini alarak bir araya getirilmiştir. Bu uygulama, verideki ortak örüntüleri yakalamayı ve ileride temalar çıkarmayı kolaylaştırmıştır.

Kodlamanın ikinci aşamasında, eksensel kodlama (axial coding) tekniği kullanılmıştır. Bu aşamada açık kodlama ile elde edilmiş yüzlerce kod, aralarındaki ilişkilere göre incelenmiş ve birbirleriyle bağlantılı veya benzer olanlar daha üst düzey kategoriler altında birleştirilmiştir. Eksensel kodlama, dağınık kodlar arasında anlamlı bağlar kurarak kategori geliştirmeyi sağlar.

Araştırmada “söylenti”, “görüş alınmama” ve “açıklama yok” gibi kodlar “katılım” başlığı altında toplanabilirken; “deprem riski” ve “riskli yapı” kodları “risk” kategorisi altında bir araya getirilmiştir. Bu sayede, başlangıçta ayrık görünen kodlar arasındaki ilişkiler görünür hale getirilmiş ve araştırma soruları açısından anlamlı ara kategoriler oluşturulmuştur.

Kodlama sürecinin son aşamasında, seçici kodlama (selective coding) yapılarak ana temalar belirlenmiştir. Eksensel kodlama sonucu oluşturulan kategoriler dikkatlice analiz edilerek, araştırmanın temel sorunsalını açıklayacak en genel ve kapsayıcı temalar tespit edilmiştir. Seçici kodlama, tüm veriyi bir araya getiren çekirdek temaların ortaya konduğu aşamadır.

Bu çalışmada seçici kodlama sonucunda, kentsel dönüşüm söylemleri bağlamında ana temalar belirlenmiştir. Ana temalar, araştırma sorularına doğrudan yanıt verebilecek düzeyde genellenmiş kavramsal çerçeveleri temsil etmektedir. Bu temaların her biri, altında yer alan kod ve kategorilerle birlikte çalışmanın bulgularını yapılandırmak üzere kullanılmıştır.

Veri analizi sürecinin tamamında, sürekli karşılaştırma yöntemi uygulanmış; yeni eklenen her bir verinin mevcut kod ve temalarla tutarlı olup olmadığı denetlenmiştir. Ayrıca, kodlama işlemi sırasında araştırmacının refleksif yaklaşımı devrede tutulmuş; ortaya çıkan kodların veriyi ne derece temsil ettiği sık sık gözden geçirilmiştir.

Sonuç olarak, içerik analizine dayalı bu söylem çözümlemesi yönteminde, sistematik kodlama adımları izlenerek veriler anlamlı bir bütün halinde yapılandırılmış ve yorumlanmaya hazır hale getirilmiştir.

3.4.3 Verilerin Yorumlanması, Görselleştirme, Diyagramların Kullanımı

Analiz sürecinde elde edilen bulguların daha sistemli biçimde yapılandırılması ve yorumlanabilmesi için çeşitli görsel araçlardan yararlanılmıştır. Bu kapsamda, kodlama adımlarının tamamlanmasının ardından, analiz sürecinde elde edilen verilerin anlamlı bir bütün halinde sunulmasını kolaylaştıracak yöntemler geliştirilmiştir. Verilerin yorumlanması ve aktarılmasında, özellikle karmaşık söylemsel örüntülerin daha anlaşılır hale getirilmesi amacıyla diyagramlar önemli bir araç olarak kullanılmıştır.

Balon diyagramları: Kodların ve alt temaların göreceli ağırlık ve yoğunluklarını görsel olarak ifade eden balon diyagramları, farklı söylem unsurlarının hangi temalarda ne ölçüde öne çıktığını göstermede kullanılmıştır. Örneğin, etkilenen toplulukların söylemlerinde “sosyal” teması sık vurgulanırken “idari” teması daha seyrek ise, bu fark balon diyagramlar üzerindeki balonların boyutlarıyla temsil edilmiştir. Balon diyagramlar sayesinde, nitel veri analizi sonucunda nicel bir gösterim elde edilerek okuyucunun temalar arası karşılaştırma yapması kolaylaştırılmıştır.

Yoğunluk (ısı haritası) diyagramları: Söylem kodlarının temalara göre dağılımını karşılaştırmalı olarak göstermek amacıyla yoğunluk diyagramları kullanılmıştır. Yoğunluk diyagramları, her bir tema altında toplanan kodların tekrar sıklığını renk yoğunluğu üzerinden temsil ederek, farklı aktör gruplarının söylemlerindeki vurgu alanlarını sistematik biçimde görünür kılmaktadır.

Diyagramlar, araştırma bulgularının sunumu aşamasında kritik bir rol oynamıştır. Söylem analizinden elde edilen bulgular bu görsel araçlar sayesinde daha net ve etkileyici bir şekilde ifade edilebilmiştir. Bu çalışma kapsamında geliştirilen

kavramsal çerçevenin fiziksel, sosyal, ekonomik, yönetsel boyutlar gibi alt boyutlar altında organize edilmesi ve diyagramlarla desteklenmesi, aktörlerin söylemlerindeki farklılık ve benzerliklerin daha görünür kılınmasına katkı sağlamıştır. Sonuç olarak, diyagramlarla görselleştirme, hem analiz sürecinin bir parçası olarak verilerin sistematikleştirilmesine yardımcı olmuş hem de elde edilen bulguların daha açık ve anlaşılır biçimde sunulmasına olanak tanımıştır.

3.5 Geçerlilik ve Güvenilirlik

Nitel araştırmalarda geçerlik ve güvenilirlik, elde edilen verilerin bilimsel anlamda ne derece güvenilir ve geçerli olduğunu ortaya koymak açısından kritik öneme sahiptir. Özellikle araştırma sürecinin nesnelliğini sağlamak, yorumların subjektif etkilerden arındırılmasını temin etmek ve elde edilen bulguların aktarılabilirliğini artırmak için çeşitli yöntemsel stratejilerden faydalanmak gerekmektedir. Bu çerçevede, araştırmanın inandırıcılığını, tutarlılığını ve tekrarlanabilirliğini sağlamak amacıyla geçerlik ve güvenilirliği destekleyen yöntemler bütüncül bir yaklaşımla ele alınmıştır. Aşağıda, bu araştırmada kullanılan başlıca stratejiler açıklanarak, araştırmanın metodolojik bütünlüğüne nasıl katkı sağladıkları ortaya konulmaktadır.

3.5.1 Çalışmanın Geçerlilik ve Güvenirliğini Arttırmaya Yönelik Stratejiler

Bu tez çalışmasında araştırmanın geçerli ve güvenilir olması için çeşitli yöntemsel stratejiler kullanılmış ve her aşamada bulguların sağlamasını yapmak üzere önlemler alınmıştır. Özellikle veri üçgenlemesi ve veri çeşitliliği gibi yaklaşımlar benimsenerek çalışmanın inandırıcılığı ve tutarlılığı güçlendirilmiştir. Aşağıda, tezde geçerlik ve güvenilirliği sağlamak amacıyla uygulanan başlıca stratejiler açıklanmaktadır:

- **Veri Üçgenlemesi:** Çalışmada birden fazla veri kaynağı ve yöntem kullanılması, bulguların farklı açılardan doğrulanmasına imkân tanımıştır. Özellikle doküman analizi ve mülakat verilerinin bir arada kullanılması, aynı olgunun farklı kaynaklardaki yansımalarını karşılaştırma olanağı sağlamıştır. Bir temanın veya sonucun hem resmî belgelerde hem de katılımcı görüşmelerinde ortaya çıkması, o bulgunun geçerliliğini destekleyen önemli bir gösterge sayılmıştır.

Nitel araştırmalarda farklı veri toplama tekniklerinin birlikte kullanılması, araştırmacının tek bir kaynağa bağımlı kalmadan daha bütüncül sonuçlara ulaşmasını sağlar. Bu çalışmada da yöntemsel üçgenleme yoluyla, kentsel dönüşüm söylemine dair tespitler hem yazılı hem sözlü kaynaklarda doğrulanarak güçlendirilmiştir. Örneğin, karar verici aktörlerin “afet riskinin aciliyeti” söylemi yasal belgelerde görülürken, etkilenen bir katılımcının da benzer bir aciliyet duygusunu dile getirmesi, bu söylemin gerçek bağlamda karşılık bulunduğunu göstermektedir. Böylece veri üçgenlemesi, araştırma bulgularının inandırıcılığını artırmada temel bir rol oynamıştır.

- Veri ve Katılımcı Çeşitliliği: Çalışmada kentsel dönüşüm söylemine dair olguyu tek boyutlu bir perspektiften incelememek için veri ve katılımcı çeşitliliğine önem verilmiştir. Farklı türde verilerin (yazılı belgeler vs. sözlü anlatılar) kullanılması, yalnızca tek bir veri türünden doğabilecek önyargıları azaltmıştır. Örneğin, yalnızca resmî belgelere dayalı bir analiz, halkın deneyimlediği gerçeklikten kopuk kalabilecekken; benzer şekilde yalnızca mülakatlara dayalı bir çalışma da makro düzeydeki politika söylemini ıskalayabilirdi. Bu nedenle her iki veri türünün birlikte ele alınması, birbirini tamamlayan ve dengeleyen bir etki yaratmıştır. Benzer şekilde, katılımcı seçiminde de çeşitlilik gözetilmiştir: Sadece tek bir paydaş grubuna odaklanmak yerine (örneğin yalnız vatandaşlar veya yalnız yetkililer), birden fazla paydaş grubundan temsilciler dahil edilmiştir.

Bu, araştırmada veri çeşitlemesi sağlayarak sonuçların tek bir bakış açısının ürünü olmasını engellemiştir. Veri ve katılımcı çeşitliliği, nitel araştırmalarda aktarılabilirlik ve inanılrlık kriterlerini destekleyen bir unsurdur (Patton, 2015). Fikirtepe örneğinde hem karar vericilerin hem de etkilenen toplulukların söylemlerine yer verilmesi, bulguların diğere benzer kentsel dönüşüm bağlamlarına da daha kolay uyarlanabilir (transfer edilebilir) olmasını sağlamaktadır. Farklı kaynaklardan ve kişilerden tutarlı şekilde elde edilen temalar, araştırmanın iç geçerliliğine katkı sunmuştur.

Bunlara ek olarak, araştırma sürecinde veri doğrulama amacıyla bazı ek önlemler de alınmıştır. Örneğin, mülakatlardan elde edilen kritik bulgular, mümkün olduğunda diğere katılımcılardan veya belgesel kaynaklardan kontrol edilmiş, tek bir

katılımcının sıra dışı görüşü ile genelleme yapılmamasına özen gösterilmiştir. Ayrıca, sonuç bölümünde sunulan bulgular doğrudan alıntılar ile desteklenmiş; böylece araştırmanın orijinal veriye dayanarak değerlendirilmesi sağlanmıştır.

Sonuç olarak bu çalışmada, nitel araştırmalarda geçerlik ve güvenilirliği sağlamak üzere literatürde önerilen çeşitli stratejiler bir arada uygulanmıştır. Üçgenleme, ve veri çeşitlendirmesi, bulguların güvenilir bir temele oturmasını sağlamış; araştırma sürecinin her adımı titizlikle denetlenip raporlanmıştır. Bu sayede elde edilen sonuçların, araştırma sorularını yansıttığı ve başka araştırmacılar tarafından takip edildiğinde benzer çıkarımlara ulaşılacağı hususunda güven tesis edilmiştir. Çalışmada izlenen bu sistematik ve şeffaf yöntem, araştırmanın bütünlüğünü destekleyerek literatüre geçerli ve güvenilir bir katkı sunmayı hedeflemektedir.

4 BULGULAR

Bu bölümde, Fikirtepe Kentsel Dönüşüm Projesi bağlamında karar vericiler ve etkilenen topluluklara ait söylemler, söylem analizi yöntemiyle incelenmiştir. Çalışmada, dönüşüm sürecinin farklı dönemlerinde ortaya çıkan tematik değişimler, söylemsel çerçeveler ve meşrulaştırma stratejileri, aktörlerin kullandıkları dil üzerinden çözümlemeye tabi tutulmuştur. Analiz, süreci yalnızca fiziksel mekânın dönüşümü olarak değil, aynı zamanda sosyal, ekonomik, idari ve tasarım temelli anlam üretim süreçleri olarak ele almakta; söylemlerin bu çok katmanlı yapısını tematik kodlama yoluyla ortaya koymaktadır.

Söylem analizi, dönüşümün farklı aşamalarında aktörlerin konumlanışlarını, önceliklerini ve projeye yükledikleri anlamları görünür kılmaktadır. Bu kapsamda, karar vericilerin açıklamaları, resmî belgeler, plan notları, basın metinleri ve yerel yönetim kayıtları üzerinden toplanan veriler; etkilenen toplulukların deneyimlerini yansıtan mülakatlarla birlikte değerlendirilmiştir. Bu yaklaşım, sürecin yalnızca kurumsal politikalarla değil, aynı zamanda toplumsal algılar ve yerel tecrübelerle şekillenen çok boyutlu bir dönüşüm olduğunu ortaya koymaktadır.

Analiz süreci, fiziksel, ekonomik, sosyal, idari ve tasarım/mimari olmak üzere beş ana tematik eksen üzerinden yapılandırılmıştır: Bu temalar, hem literatürde kentsel dönüşümün temel boyutlarıyla uyumlu şekilde belirlenmiş hem de çalışmada gerçekleştirilen kodlama süreciyle doğrulanmıştır. Bu çerçevede, kentsel dönüşüm söylemlerine ilişkin kuramsal temaların, araştırmada kullanılan fiziksel, ekonomik, sosyal, idari ve tasarım/mimari eksenlerle kesişimi aşağıdaki tabloda sunulmuştur (Tablo 4.1).

Tablo 4.1 Kentsel Dönüşüm Söylemleri ile Analiz Eksenleri Arasındaki İlişki

Analiz Eksen	Söylem Temaları (Kuramsal Çerçeve)	Kategoriler	Kodlar
FİZİKSEL	• Modernleşme • Afet Riski • Sürdürülebilirlik • Hegemonik Söylemler / Karşı Söylemler	• Risk • Yenileme • Fiziki Yapı • Fonksiyon • Boyut	...
EKONOMİK	• Küresel rekabet • Yeşil rant • Kamu yararı • Hegemonik Söylemler / Karşı Söylemler	• Beklenti • Kazanım • Yardım • Paylaşım • Kaynak • Kayıp • Hesap	...
SOSYAL	• Güvenlik • Kamu yararı • Sosyal İyileşme • Mülkiyet/adalet • Hegemonik Söylemler / Karşı Söylemler	• Demografi • Sosyal Devlet • Katılım • Süreç • Temsil • Sosyal Hareketler • Haklar • Sosyal Durum	...
İDARİ	• Afet riski yasaları • Kamu yararı • Mülkiyet • Hegemonik Söylemler / Karşı Söylemler	• Kurum • Yürütme • Kamusal Hizmet • Adalet	...
TASARIM/ MİMARİ	• Modernleşme, Yeşil kent	• İmar • Proje • Tasarım	...

Dönemsel olarak yapılan çözümleme, söylemlerin zaman içinde nasıl değiştiğini, hangi temaların öne çıktığını ve bu temalar aracılığıyla meşruiyetin nasıl üretildiğini göstermektedir.

Bu bağlamda, 4.1 başlığı altında karar vericilerin söylemleri dört ana dönemde ele alınarak tematik olarak incelenmiş; 4.2 bölümünde ise etkilenen toplulukların algıları, deneyimleri ve tepkileri üzerinde durulmuştur. Böylece, kentsel dönüşüm sürecinin farklı aktörler üzerinden çok yönlü bir söylem haritası çıkarılmış ve

projenin toplumsal, ekonomik ve mekânsal boyutlarının nasıl temsil edildiği bütüncül bir bakış açısıyla değeriendirilmiştir.

4.1 Karar Vericilerin Söylem Analizi

Karar vericilerin söylemlerinin dönemsel analizi yapılırken, bu söylemlerin yalnızca tekil ifadeler olarak değil, belirli tarihsel ve yönetsel kırılma noktalarıyla ilişkilenen bir bütünün parçaları olarak değerlendirilmesi önem taşımaktadır. Fikirtepe Kentsel Dönüşüm Projesi süreci boyunca, farklı dönemlerde öne çıkan temalar ve kavramlar hem karar vericilerin önceliklerini hem de projenin meşruiyet zeminini şekillendiren stratejileri görünür kılmaktadır. Bu nedenle, aşağıda sunulan dönemsel analizler yalnızca kronolojik bir sıralamayı değil, aynı zamanda söylemlerin tematik yoğunluklarını, sürekliliklerini ve kırılmalarını da ortaya koymaktadır.

4.1.1 Dönemsel Olarak Karar Vericilerin Söylemlerinde Öne Çıkan Temalar ve Kavramlar

Fikirtepe Kentsel Dönüşüm Projesi süreci, söz konusu alanın 2005 yılında İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından bölgeyi de içine alan 1/5000 ölçekli nazım imar planında Özel Proje Alanı ilan edilmesi ile başlayıp günümüze kadar çeşitli değişikliklere uğrayarak gelmiştir. 3. bölümde ayrıntılı şekilde açıklanmış olan ve farklı aşamalardan geçerek güncel durumunu alan Fikirtepe kentsel dönüşüm proje sürecindeki dönüşüm söylemi, bu çalışma kapsamında karar vericiler açısından 4 ana bölümde incelenmiştir. Fikirtepe kentsel dönüşüm projesi sürecinde, söylemi doğuran, yönlendiren ve çeşitlendiren kritik dönüm noktaları Şekil 4.1’de çerçeve içerisinde gösterilmiştir. Dört ana bölüm bu kritik noktalar arasındaki süreçlerdir.

2005 yılından İstanbul Büyükşehir Belediyesi’nin 2011 yılında bölgeye yönelik ilk imar planını hazırladığı tarihe kadar geçen süre:

2005 yılında İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından Fikirtepe Kentsel Dönüşüm Alanı’nın 1/5000 ölçekli nazım imar planında kentsel dönüşüm alanı olarak belirlenmesi, bölgeye olan ilgiyi artırmıştır. Bu süreçte, karar vericiler bölge için nasıl bir kentsel dönüşüm uygulaması düşündüklerini ve uygulamanın nasıl gerçekleşmesi gerektiğine dair açıklamalar yaparak düşünceleri kamuoyuyla paylaşmışlardır. Aynı şekilde vatandaşlar ve sivil toplum örgütleri de bu açıklamalara ve düşüncelere ilişkin kendi fikirlerini ve endişelerini kamuoyunda dile getirmeye başlamışlardır.

2011 yılından İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin bölgeye yönelik imar planını hazırlamasından 6306 sayılı yasanın ilan edilinceye kadar geçen süreç:

2011 yılında İstanbul Büyükşehir Belediyesi bölgeye yönelik ilk uygulama imar planını hazırlamış ve onaylamıştır. Plan kamuoyunda ciddi yankı uyandırmış ve pek çok tartışmayı beraberinde getirmiştir. Plana olumlu yaklaşan çevreler olduğu gibi planı adeta plansızlık olarak adlandıran gruplar da olmuştur. Söz konusu plana yapılan itirazlar ve açılan dava sonucu plan uygulamaya geçmeden 2013 yılında Bölge İdare Mahkemesi tarafından iptal edilmiştir. Planın ilanından hemen sonra 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüşümü Hakkındaki Kanun görüşmeleri başlamış ve Türkiye'de kentsel dönüşüm uygulamalarını merkezileştiren yasanın 2013'de yürürlüğe girmesi sonucu İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin bölge ile ilgili çalışma yapma yetkisi kalmamıştır.

2013 yılından 6306 sayılı yasanın ilan edilmesi, Fikirtepe'nin riskli alan ilan edilmesi ve bölge ile ilgili yetkinin Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'na geçmesi süreci:

6306 Sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun 31 Mayıs 2012 günü Resmî Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Kanun özellikle deprem ve diğer doğal afetler altındaki riskli alanların belirlenmesi ve risk oluşturan yapıların yenilenmesi amacı ile hazırlanmıştır. Yasa yayınladığı tarih itibariyle Türkiye'deki kentsel dönüşüm uygulamalarının nasıl planlanacağı ve uygulanacağı ile ilgili, yetki ve sorumluluklar açısından en kapsamlı ve belirleyici düzenleme olmuştur. Yasa ile birlikte kentsel dönüşüm uygulamaları tek merkezden yönetilir hale gelmiş, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı bu konuda tek yetkili kurum olarak belirlenmiştir.

Yasa kapsamında Fikirtepe kentsel dönüşüm alanı 31 Mayıs 2013 günü Bakanlar Kurulu kararı ile riskli alan olarak ilan edilmiş ve bölge üzerinde plan yapma ve inşai uygulamaları yönetme sorumluluğu İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nden Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'na geçmiştir.

2014 yılından Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın Fikirtepe kentsel dönüşüm bölgesine yönelik nazım İmar ve uygulama imar planlarını hazırlaması ve sonrası:

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı yasadan aldığı yetki ile Fikirtepe kentsel dönüşüm alanı için nazım imar ve uygulama imar planlarını hazırlamıştır. Yeni hazırlanan planlar kapsamında ilk inşai uygulamaya yönelik temel atma töreni 2014 yılında gerçekleşmiştir. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın hazırladığı plan bazı değişiklikler ile günümüze kadar gelmiş ve bu kapsamda bölgede bazı yapı adalarında uygulamalar tamamlanıp yaşam başlamış bazılarında da uygulamalar devam etmektedir.

Araştırma kapsamında, kentsel dönüşümün aktörlerinden elde edilen yazılı materyaller söylem analizine tabi tutulmuştur. Aşağıdaki tabloda, kentsel dönüşümün ana aktörleri bağlamında söylemlerinin analize tabi tutulan süreçle ilişkili kişi ya da kurumlar özetlenmiştir (Tablo 4.2).

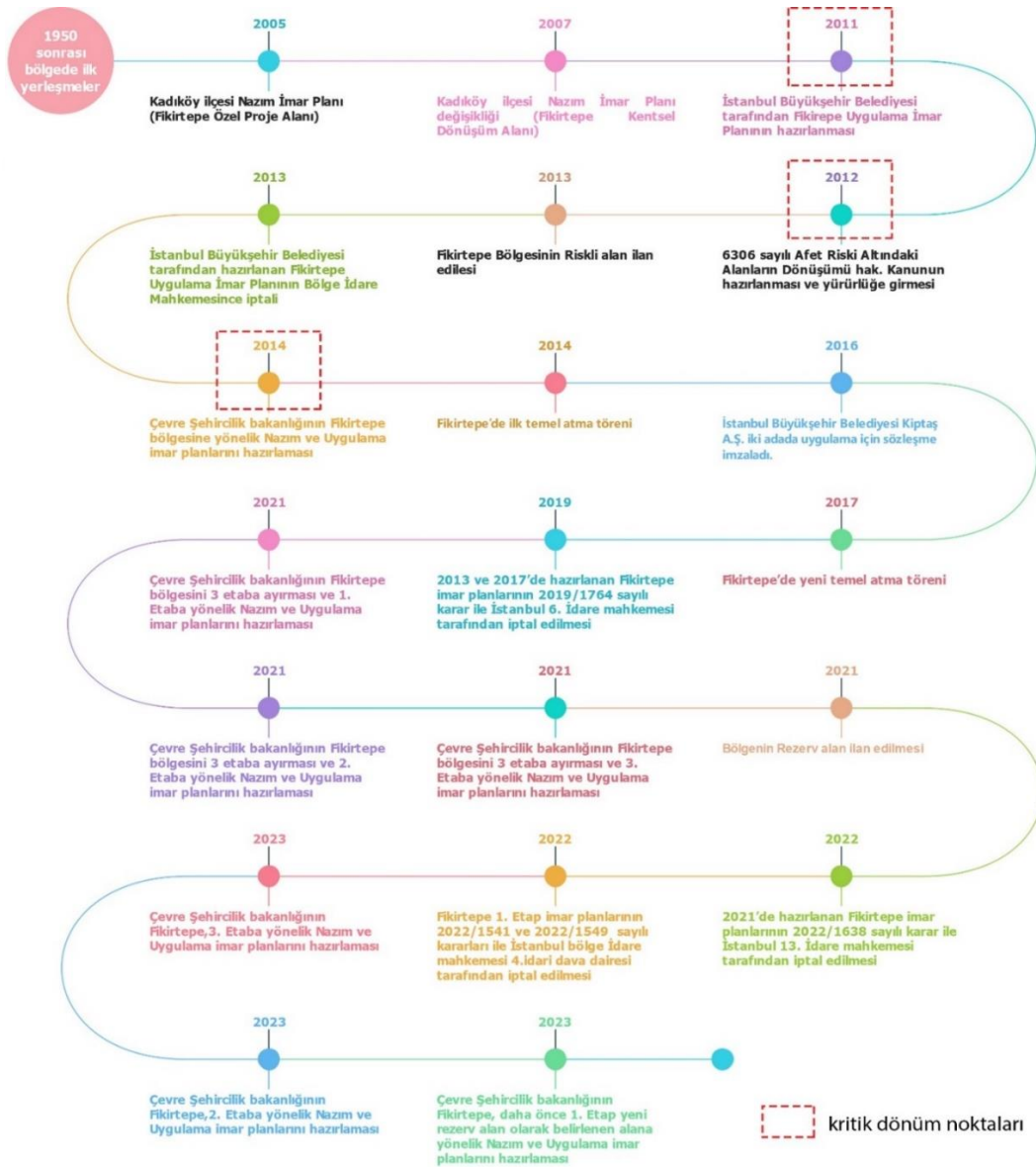
Tablo 4.2 Kentsel dönüşümün aktörleri

Kentsel Dönüşümün Aktörleri	
Karar Vericiler	Etkilenen Topluluklar
Merkezi Yönetim: Hükümet Bakanlık	Hak sahipleri
Yerel Yönetim: İstanbul Büyük Şehir Belediyesi Kadıköy Belediyesi	Yaşayanlar
Siyasi Partiler: Siyasi partiler adına açıklamalar	Yerel Sivil Toplum Örgütleri

Kentsel dönüşümün, belirlenen aktörlerin söylemleri üzerinden analizi yukarıda özetlenmiş olan dört ana süreç içerisinde aktörlerin açıklamaları ve kurumlar tarafından hazırlanan raporlar gibi süreç ile doğrudan ilişkili değerlendirmeler üzerinden yapılmıştır.

Çalışmada söylem analizinin odağı, Fikirtepe kentsel dönüşüm sürecine yön veren başlıca karar vericiler (merkezi ve yerel yönetimler) ile doğrudan etkilenen

toplulukların (hak sahipleri, mahalle sakinleri) söylemlerine odaklanmıştır. Müteahhitler ve yatırımcılar ise literatürde önemli aktörler olarak görülmekle birlikte, Fikirtepe örneğinde doğrudan veri erişiminin sınırlı olması, kamusal söylem üretiminde genellikle dolaylı konumda yer almaları ve ana söylem çatışmalarının karar vericiler ile etkilenen toplumlar arasında yoğunlaşması nedeniyle analiz kapsamı dışında tutulmuştur. Bununla birlikte, müteahhit ve yatırımcı aktörlerin söylemlerine, literatürdeki işlevleri ve dolaylı etkileri bağlamında kuramsal çerçeve bölümünde yer verilmiştir.

Şekil 4.1 Fikirtepe kentsel dönüşüm süreci

Araştırma kapsamında tespit edilen kentsel dönüşümün ana aktörlerinden karar vericilere ait, analize tabi tutulan söylemler özetlenmiştir (Tablo 4.3). Dönemsel

olarak analize tabi tutulan söylemler resmî kurumların internet sayfalarından, yerel yönetimlerin internet sayfalarından ve video kayıtlarının dökümlerinden elde edilmiştir.

Süreçte dönemsel olarak kamuoyuna yansıyan meslek odası ve muhalif siyasi parti açıklamaları, kentsel dönüşümün alternatif ve eleştirel söylemlerinin görünürlüğünü sağlamak amacıyla ilgili dönemlere özgü olarak tabloya dahil edilmiştir. Bununla birlikte, bu kurumlar aktör tipolojisinde ana karar verici olarak değil, karşı-söylem üreten ve sürece eleştirel katkı sunan aktörler olarak değerlendirilmiştir.

Tablo 4.3 Karar vericilerin analize tabi tutulan söylemleri

Dönem	No	Metin	Kaynak
1.dönem	1	2006 yılında Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın 1.TOKİ Konut Kurultayı açılışında yaptığı konuşma	https://www.youtube.com/watch?v=dt8COyd1ZcI&t=216s
	2	2007 Genel seçimleri için hazırlanan AK Parti seçim beyannamesinin “Toplu Konut” başlığı	https://www.akparti.org.tr/media/318777/22-temmuz-2007-genel-secimleri-secim-beyannamesi-sayfalar.pdf
	3	2011 genel seçimleri için hazırlanan AK Parti seçim beyannamesinin “Kentsel Dönüşüm” başlığı	https://www.akparti.org.tr/media/iesaeuoj/12-haziran-2011-genel-secimleri-secim-beyannamesi.pdf
2.dönem	4	2011 yılında, İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Kadir Topbaş'ın, Arkitera mimarlık yayını sitesinde yer alan Fikirtepe Kentsel Dönüşüm Projesi üzerine açıklamaları	https://www.arkitera.com/haber/baskan-topbas-imar-artisi-istanbulun-yenilenmesi-icin-bir-sans/
	5	2011 yılında, İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Kadir Topbaş'ın, Cumhuriyet gazetesinde yer alan Fikirtepe Kentsel Dönüşüm Projesi üzerine açıklamaları	https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/kentsel-donusum-nereden-baslayacak-214318
	6(*)	2011 yılında, Şehir Plancıları Odasının, TMMOB sayfasında yer alan Fikirtepe Kentsel Dönüşüm Projesi üzerine açıklamaları	https://www.tmmob.org.tr/ic Erik/spo-fikirtepe-projesi-fikirsizliktir
	7	2011 yılında, İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından hazırlanan Fikirtepe Kentsel Dönüşüm Projesi İmar Planı notları	
	8	2011 yılında, Kadıköy Belediye Başkanı Selami Öztürk'ün Gazete Kadıköy sayfasında yer alan Fikirtepe Kentsel Dönüşüm Projesi üzerine açıklamaları	https://www.gazetekadikoy.com.tr/gundem/fikirtepe-dnsmnde-ilk-adim-atildi

Tablo 4.3 Karar vericilerin analize tabi tutulan söylemleri (devamı)

3.dönem	9	2012 yılında yürürlüğe giren 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun'un metni.	https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/05/20120531-1.htm
	10	2012 yılında Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın 6306 sayılı yasa sonrası, 35 ili kapsayan dönüşüm projeleri yıkım ve temel atma töreninde yaptığı konuşma	https://altyapi.csb.gov.tr/kentsel-donusume-35-ilde-belirlenen-riskli-binalarin-yikimi-ile-start-verildi.-haber-5129
	11(*)	2012 yılında yürürlüğe giren 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun'un iptali ile ilgili Cumhuriyet Halk Partisi'nin Anayasa Mahkemesine başvuru gerekçelerini içeren ve Hürriyet gazetesinde yer alan açıklamalar.	https://www.hurriyet.com.tr/gundem/anayasa-mahkemesine-kentsel-donusum-basvurusu-21082837
4.dönem	12	2013 yılında, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın hazırladığı Fikirtepe Kentsel Dönüşüm Projesi planı üzerine İHA'da yer alan açıklamaları	https://www.ihha.com.tr/haber-bakanlikten-fikirtepe-aciklamasi-277645
	13	2013 yılında, Kadıköy Belediye Başkanı Selami Öztürk'ün Gazete Kadıköy sayfasında yer alan, bakanlığın hazırlamış olduğu Fikirtepe Kentsel Dönüşüm Projesi planı üzerine açıklamaları	https://www.gazetekadikoy.com.tr/gundem/fikirtepe039de-yeni-planlar-askiya-ikti
	14	2013 yılında, İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Kadir Topbaş'ın, Fikirtepe Kentsel Dönüşüm Projesi temel atma töreninde yaptığı konuşma.	https://www.youtube.com/watch?v=esadQ_uIOb4&t=291s

(*) SPO ve CHP gibi kurumlar, süreçte resmi karar verici olmasalar da ilgili dönemde kamuoyuna yansıyan eleştirel/muhafız söylemleri nedeniyle analizde yer verilmiştir. Bu metinler, analizde ana aktör kategorisinin dışında değerlendirilmiştir;

karşı-söylem ve eleştirel bakış açısının görünürlüğünü sağlamak amacıyla tabloya dahil edilmiştir.

Söylemler, içerik çözümlemesi yöntemiyle analiz edilmiş; kavramsal düzeyde tekrar eden ifadeler kodlanarak tematik başlıklar altında sınıflandırılmıştır.

Çalışma kapsamında elde edilen verilerdeki söylem incelemesi için gerçekleştiren kodlama çalışması, dilin gramatik incelemesinden ziyade söylemlerin kavramsal olarak ne anlam ifade ettiğini, süreç içerisinde aktörlerin söylemi kullanarak neyi inşa etmek istediklerini anlamaya yönelik bir içerik incelemesidir.

Tüm analiz çalışmaları sonucunda ortaya çıkan kodlar incelendiğinde benzerlik gösterenlerin farklı kategoriler altında toplanabileceği görülmüştür. Analiz sürecinin Tematik Kodlama aşamasında, bir araya getirilen kodlardan oluşan kategoriler kavramsal konu başlıkları altında toplanmıştır.

Çalışmada belirlenen Fiziksel, Ekonomik, Sosyal tematik grup başlıkları, literatürde araştırmacılar tarafından kentsel dönüşümün ana unsurları olarak tanımlanan boyutları dikkate alınarak belirlenmiştir. Ayrıca bu çalışma kapsamında gerçekleşen analiz çalışmalarından ortaya çıkan bireysel kodların değerlendirilmesi ile bazı kodların idari ve mimari / tasarım tematik başlıkları altında anlamlı gruplar oluşturabileceği görülmüştür. Sonuç olarak tüm söylemler beş ana tema başlığı altında değerlendirilmiştir. Tüm metinlerden elde edilen kodlar bu tematik gruplar altında ayrı ayrı tablolar şeklinde sunulmuştur.

Kodların sistemli dağılımı tablo ve grafik desteğiyle sunulmakta; ayrıntılı analizler ve metin döküm özetleri ise çalışmanın ekler bölümünde yer almaktadır.

4.1.1.1 Birinci Döneme ait Söylemler: Dönüşümün Temelleri

2005–2011 arasındaki birinci dönem, Fikirtepe kentsel dönüşüm söylemlerinin temellerinin atıldığı ve giderek kurumsallaştığı bir süreçtir. 2005 yılında alanın 1/5000 ölçekli nazım imar planında kentsel dönüşüm alanı olarak belirlenmesiyle birlikte, dönüşüm söylemi resmî belgelerde ve siyasi açıklamalarda daha belirgin hale gelmiştir.

Aynı zamanda, 2005-2011 dönemi, kentsel dönüşüm söyleminin kurumsallaştığı ve belirli temalar etrafında şekillendiği bir dönem olmuştur. Bu süreçte, dönüşüm söylemleri hem şehircilik politikalarının hem de ekonomik ve toplumsal

düzenlemelerin bir aracı olarak kullanılmıştır. Özellikle merkezi hükümetin ve TOKİ'nin kentsel dönüşüm süreçlerindeki rolü, bu dönemde yapılan açıklamalar ve seçim beyannameleri aracılığıyla vurgulanmış; dönüşüm projeleri, ekonomik kalkınma, planlı kentleşme ve afet riskine karşı önlem alma söylemleriyle ilişkilendirilmiştir.

Fiziksel Tema: Riskin Çerçevesi ve Mekânsal Modernleşme Söylemi

Fiziksel tema, karar vericilerin birinci dönemdeki söylemlerinde en yoğun biçimde yer bulan başlıktır. Söylemler, dönüşümün öncelikle mevcut yapı stoğunun fiziksel olarak yetersiz, sağlıksız ve riskli olmasıyla gerekçelendirildiğini göstermektedir. Bu çerçevede, risk, yenileme, fiziki yapı ve fonksiyon alt kategorileri altında kodlanan ifadeler; gecekondular, çarpık kentleşme, sağlıksız yapılaşma, deprem, altyapı eksikliği, işgal gibi kavramlar üzerinden aktarılmıştır. Bu kavramlar, dönüşümün sadece mekânsal bir düzenleme değil, aynı zamanda bir risk yönetimi ve afet önleme stratejisi olarak sunulduğuna işaret etmektedir.

Söylemlerde deprem riski, dönüşüm sürecinin temel belirleyicilerinden biri olarak öne çıkmakta; mevcut yapıların fiziksel açıdan yenilenmesini teknik bir zorunluluk olarak ortaya koyan vurgular dikkat çekmektedir. TOKİ gibi kurumların bu dönemde üstlendiği rol, yalnızca yapı üretimi değil, aynı zamanda güvenli konut sunma sorumluluğuyla çerçevesi çizilmiştir. “Depreme dayanıklı konutlar”, “çevresel risklerin azaltılması”, “kentsel yenileme zorunluluğu” gibi ifadeler, dönüşümün afet riskine karşı kamusal bir koruma alanı olarak konumlandırıldığını ortaya koymaktadır.

Ancak fiziki iyileştirme söylemi yalnızca teknik veya güvenlik temelli değildir. Aynı zamanda bu söylem, mekânsal dönüşümün yaşam kalitesini artırmaya yönelik bir modernleşme projesi olarak kurgulandığını da göstermektedir. Yaşanabilir kent, çağdaş, modern şehir, ferah mekânlar, kaliteli konut, huzurlu çevre gibi kavramlar üzerinden dönüşüm estetik, hijyenik ve düzenli bir kent ortamı yaratma iddiası taşımaktadır. Böylece fiziksel dönüşüm, sadece mevcut sorunların çözümüne değil, aynı zamanda “medeniyet”, “çağdaşlık” ve “planlı şehirleşme” gibi hedeflere ulaşmanın da bir aracı haline gelmiştir.

Söylemlerde yer alan bu kavramların büyük kısmı, çalışmanın analiz bölümünde tematik sınıflama süreciyle Fiziksel tema altında kodlanmıştır. Söz konusu

ifadelerin tamamı, risk, fiziki yapı, fonksiyon, kentleşme, yenileme gibi alt kategorilerle birlikte Tablo 4.4'de sistematik biçimde sunulmaktadır. Dönüşümün bu şekilde çerçevelenmesi, karar vericilerin söylemlerinde fiziksel gerekçelendirmeyi meşruiyet üretiminin ana eksenini olarak kullandıklarını ortaya koymaktadır.

Tablo 4.4 Karar Vericilerin 1.Dönem Söylemlerindeki Kodların Tematik Dağılımı (Kodlar, her dönemde ilgili tema başlığı altında sıklıklarına göre sıralanmıştır.)

KARAR VERİCİLERİN 1.DÖNEM SÖYLEMLERİNDE ÖNE ÇIKAN KAVRAMLAR			
TEMA	ALT KATEGORİLER	TEMSİL EDEN KODLAR	METİN KAYNAKLARI
FİZİKSEL	RİSK, YENİLEME, FİZİKİ YAPI, FONKSİYON	GECEKONDU, MODERN ŞEHİR, DEPREM, KONUT, TOPLU KONUT, GÜVENLİ, SOSYAL KONUT, SOSYAL DONATI, SAĞLIKSIZ YAPILAŞMA KENTLEŞME, ÇARPIK YAPILAŞMA KALİTELİ KONUT, ÇARPIK KENTLEŞME, KENAR MAHALLE YAŞANABİLİR KENT, ÇAĞDAŞ KENTSEL DEĞİŞİM, GECEKONDU BÖLGESİ, GECEKONDU DÜZENİ MEDENİYET, ÇAĞDAŞ KENT MODERN ŞEHİRLER, HUZURLU YIKIM, İŞGAL, ALT YAPI, FERAH MEKANLAR, FİZİKSEL ALTYAPI KENTSEL YENİLEME, MODERN DAYANIKLI, DEPREME HAZIR	1,2,3
EKONOMİK	YARDIM, PAYLAŞIM, BEKLENTİ, KAZANIM, EKONOMİK SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK	İSTİHDAM, VADE, EKONOMİK KAYIP, VADELİ, ÖDEME ŞARTI, PEŞİNAT, TAKSİT, KREDİ, İNŞAAT EKONOMİK GELİŞME, HASILAT PAYLAŞIMI, İNŞAAT SEKTÖRÜ, BÜYÜME, MİLLİ GELİR, ÖZEL SEKTÖR, KÜRESEL REKABET, İSTİKRAR, MEKAN, SİYASİ RANT, SATIŞ, EV SAHİBİ, KONUT ÜRETİMİ EMLAK TALEBİ	1,2,3
SOSYAL	DEMOGRAFİ, SOSYAL DEVLET, TATMİN	FAKİR FUKARA, DAR GELİRLİ, YOKSULLUK, YOKSUL, SOSYAL YAPI ALT GELİR GRUBU, AİLE, BEDAVACLIK, SOSYAL DEVLET ANLAYIŞI, SOSYAL DÖNÜŞÜM SOSYAL HİZMET PROGRAMI HAYAT KALİTESİ	1,2,3
İDARİ	KURUM, YÜRÜTME,	TOKİ, BELEDİYE, HIZLI, HÜKÜMET MERKEZİ YÖNETİM, YEREL YÖNETİM, DÖNÜŞÜM PROTOKOLÜ SEFERBERLİK, TESLİM KURUMLAR ARASI BÜTÜNLEŞME VADE, SİTE YÖNETİMİ, YÜKLENİCİ FIRMA, MÜTEAHHİT, HİZMET	1,2,3
TASARIM/MİMARİ	İMAR	PROJE, PLANLAMA, YENİLEME PROJESİ	1,3

Ekonomik Tema: Kalkınma, Yatırım ve Sürdürülebilirlik Söylemi

Fiziksel temanın ardından, karar vericilerin birinci dönem söylemlerinde ikinci en güçlü şekilde temsil edilen alan Ekonomik temadır. Ekonomik dönüşüm söylemi, yalnızca mekânsal düzenlemelerle sınırlı olmayan, aynı zamanda kentsel dönüşümün ekonomik döngü, yatırım ortamı ve kalkınma stratejisi olarak çerçevelendiği çok katmanlı bir meşrulaştırma alanı oluşturmuştur.

Analiz edilen metinlerde Ekonomik temaya ilişkin söylemler, yardım, paylaşım, beklenti, kazanım ve ekonomik sürdürülebilirlik gibi alt kategoriler altında sınıflandırılmıştır. Bu çerçevede kredi, taksit, ödeme kolaylığı, istihdam, hasılat paylaşımı, inşaat sektörü, konut üretimi, büyüme, özel sektör iş birliği, küresel rekabet, milli gelir gibi kodlara sıkça başvurulduğu görülmektedir (Tablo 4.4).

Karar vericilerin açıklamalarında kentsel dönüşüm, yalnızca fiziksel bir müdahale değil, aynı zamanda bir ekonomik kalkınma projesi olarak tanımlanmıştır. TOKİ'nin üstlendiği rol, konut üretiminden öte bir anlam kazanmakta; aynı zamanda ekonomik canlılığı tetikleyen, inşaat sektörünü besleyen ve yatırım ortamı oluşturan bir aktör olarak temsil edilmektedir. Bu noktada “hasılat paylaşımı”, “müteahhit iş birliği”, “konut satışları” gibi kavramlarla özel sektör dinamiklerinin dönüşümle entegrasyonu dikkat çekmektedir.

Ekonomik tema yalnızca makroekonomik düzeyde değil, bireysel düzeyde de söylemsel bir meşrulaştırma zemini sunmaktadır. Ev sahibi olma fırsatı, dar gelirliye kredi, ödeme kolaylığı, peşinat desteği gibi kodlarla vatandaşlara ekonomik olarak erişilebilir bir gelecek vaat edilmektedir. Bu bağlamda konut, yalnızca bir barınma ihtiyacı değil, aynı zamanda bir yatırım nesnesi, piyasa değeri taşıyan ekonomik bir varlık olarak sunulmuştur. Dönüşüm süreci, böylece bireylerin ekonomik çıkarlarıyla da uyumlu hale getirilmiş; devletin sosyal politika araçları ile ekonomik politikaları söylemsel düzeyde bütünleştirilmiştir.

Söylemlerde dikkat çeken bir diğer unsur ise sürecin ulusal kalkınma hedefleriyle ilişkilendirilmesidir. Milli gelir artışı, ekonomik büyüme, küresel rekabet, istikrar gibi üst düzey kavramlar aracılığıyla, dönüşüm yalnızca kent düzeyinde değil, aynı zamanda ulusal ölçekte ekonomik stratejinin bir bileşeni olarak tanımlanmıştır. Bu yönüyle dönüşüm, Türkiye'nin küresel ekonomik düzene entegrasyonu, kentlerin rekabet gücünün artırılması ve inşaat sektörü üzerinden büyüme sağlanması gibi makro hedeflerle bağlantılı kurgulanmıştır.

Tüm bu söylemsel yapı, devletin dönüşüm sürecindeki rolünü de yeniden tanımlamaktadır. Devlet yalnızca düzenleyici veya planlayıcı değil, aynı zamanda yatırımcı, üretici ve ekonomik aktör olarak kurgulanmakta; kamu eliyle yürütülen dönüşüm, piyasa ile bütünleştirilmiş bir kamusal müdahale biçimine dönüşmektedir. Böylece ekonomik söylem, teknik planlamanın ötesinde politik ve ideolojik bir yön de kazanmaktadır.

Sonuç olarak, birinci dönemde Ekonomik tema, dönüşümün meşrulaştırılmasında fiziksel risk söyleminin ardından gelen ikinci ana gerekçe olarak yapılandırılmıştır. Hem birey düzeyinde ekonomik refah söylemi hem de ulusal düzeyde kalkınma ve

büyüme hedefleriyle uyumlu söylemler, dönüşümün ekonomik meşruiyetini pekiştirmiştir.

İdari Tema: Teknik Yönetişim, Merkeziyetçilik ve Kurumsal Organizasyon Söylemi

Karar vericilerin birinci dönem söylemlerinde dikkat çeken bir diğer önemli başlık İdari temadır. Söylemlerin bu temasında, kentsel dönüşüm süreci ağırlıklı olarak merkezi yönetim ve teknik kurumlar aracılığıyla kurgulanmakta; yerel düzeydeki aktörlerin ve halkın rolü ise sınırlı bir biçimde temsil edilmektedir.

Analiz edilen metinlerde bu temaya ait ifadeler, kurum, yürütme gibi alt kategoriler altında; TOKİ, belediye, hükümet, merkezi yönetim, dönüşüm protokolü, seferberlik, kurumlar arası bütünleşme, site yönetimi, yüklenici firma, hizmet gibi kodlarla belirginleşmektedir (Tablo 4.4). Bu kodlar, dönüşüm sürecinin hem teknik hem de yönetsel düzlemde yukarıdan aşağıya işleyen bir model ile gerçekleştirildiğine işaret etmektedir.

İdari tema, kentsel dönüşümün sadece fiziksel ve ekonomik bir süreç olarak değil, aynı zamanda kurumsal planlama, teknik yürütüm ve organizasyonel kapasite meselesi olarak da kurgulandığını göstermektedir. Özellikle TOKİ'nin bu bağlamdaki konumu, yalnızca uygulayıcı bir kurum değil, aynı zamanda karar verici ve süreç yöneticisi bir aktör olarak ön plana çıkmaktadır. “Merkezi yönetim”, “kurumlar arası bütünleşme”, “dönüşüm protokolü” gibi ifadeler sürecin teknik bilgiye dayalı, merkezi kararlarla şekillendiğini ortaya koymaktadır.

Bu söylemsel yapı içerisinde, yerel yönetimlerin veya halkın katılımı oldukça geri planda tutulmakta; bunun yerine teknik uzmanlık, planlama otoriteleri ve merkezi protokoller ön plana çıkarılmaktadır. Böylece dönüşüm süreci yerel aktörlerin taleplerinden ziyade merkezi idarenin teknik gerekçelerine dayalı bir müdahale biçimi olarak sunulmaktadır. Bu durum, sürecin demokratik meşruiyeti yerine teknik meşruiyeti önceleyen bir yönetim modeline dayandığını göstermektedir.

Ayrıca kurumlar arası bütünleşme, yüklenici firma, site yönetimi gibi kavramlar, sürecin sadece karar alma düzeyinde değil, aynı zamanda uygulama ve idari yapı düzeyinde de kurumsal organizasyonla tanımlandığını ortaya koymaktadır. Bu yönüyle idari tema, dönüşümün örgütsel altyapısı üzerine kurulan bir meşrulaştırma stratejisine dönüşmektedir.

Sonuç olarak, birinci dönemdeki idari söylem yapısı, dönüşümün teknik uzmanlıkla yürütülen, merkezi otorite tarafından denetlenen ve hiyerarşik olarak planlanan bir süreç olduğunu yansıtmaktadır. Demokratik katılım ve yerel temsil gibi unsurların sınırlı düzeyde yer bulduğu bu söylem, süreci teknik gerekçelerle tanımlayarak meşruluğunu merkeziyetçi bir yönetim anlayışı üzerinden kurmaktadır.

Sosyal Tema: Yardım Temelli Sosyal Devlet Anlayışı ve Yüzeysel Toplumsal Temsiller

Birinci dönem karar verici söylemlerinde Sosyal tema, diğer temalara kıyasla daha zayıf bir görünürlüğe sahiptir. Ancak yine de söylemlerde *demografi*, *sosyal devlet*, *tatmin* gibi alt kategoriler altında sınıflandırılabilen çeşitli ifadeler yer almaktadır. Bu ifadeler, dönüşümün doğrudan sosyal eşitlik veya toplumsal adalet perspektifinden ele alınmasından ziyade, yardım temelli ve yukarıdan aşağıya işleyen bir destek mekanizması şeklinde çerçevelendiğini göstermektedir.

Analiz edilen metinlerde Sosyal temaya dair kodlar; fakir fukara, dar gelirli, alt gelir grubu, sosyal yardım, sosyal hizmet programı, sosyal dönüşüm, hayat kalitesi gibi kavramlarla somutlaşmaktadır (Tablo 4.4). Bu kodlar, kentsel dönüşümün devletin sosyal yardım politikalarıyla birlikte yürütüldüğünü ve böylece bir tür sosyal sorumluluk söylemine yer verildiğini ortaya koymaktadır. Devletin burada temsil edilen rolü, eşitsizlikleri azaltan değil; mağduriyetleri gözetken, ihtiyaç sahiplerine yönelik geçici çözümler üreten bir “sosyal devlet” kimliğiyle sınırlandırılmıştır.

Bu yapı içerisinde, toplum daha çok edilgen bir alıcı olarak temsil edilmekte; katılımcı ya da karar süreçlerine müdahil olan bir aktör olarak konumlandırılmamaktadır. Dönüşüm süreci, toplumsal talep veya yerel ihtiyaçlara yanıt olarak değil, merkezi otoritenin “yardım” mekanizmaları çerçevesinde sunulan bir iyilik olarak betimlenmektedir. “Sosyal hizmet programı”, “fakir fukara” ve “sosyal devlet anlayışı” gibi kavramlar, vatandaşın bireysel hak sahibi olmasından çok, yardım alıcısı olarak görülmesini meşrulaştıran bir dil üretmektedir.

Bu söylemsel yapı, aynı zamanda kentsel dönüşümün toplumsal etkilerini derinlemesine tartışmaktan uzak bir pozisyon aldığını göstermektedir. Toplumsal bağların kopması, komşuluk ilişkileri, mahalle kültürü, yerinden edilme, sosyal bütünlük gibi dönüşümle birlikte ortaya çıkabilecek sosyolojik örüntüler söylemde

görünür değildir. Bu eksiklik, sosyal temanın söylemsel çerçevede araçsallaştırıldığını ve yalnızca diğer temaların (Fiziksel ve Ekonomik) destekleyici unsuru olarak yer bulduğunu düşündürmektedir.

Buna rağmen, söylemlerde sosyal temanın tamamen dışlandığını söylemek mümkün değildir. “Hayat kalitesi”, “sosyal dönüşüm” gibi kavramlarla, dönüşümün toplumsal faydalar sağlayacağı yönünde yüzeysel de olsa bir anlatı inşa edilmeye çalışılmıştır. Ancak bu anlatının, yapısal eşitsizlikleri tartışmak yerine yardım temelli bir çerçevede şekillendiği dikkat çekicidir.

Sonuç olarak, birinci dönemde Sosyal tema, söylemin merkezinde yer almamakta; daha çok teknik, fiziksel ve ekonomik temaları destekleyen bir unsur olarak ikincil düzeyde temsil edilmektedir.

Tasarım / Mimari Tema: Planlama Temelli Teknik Meşruiyetin İnşası

Karar verici söylemlerinin bir diğer bileşeni olan Tasarım / Mimari tema, dönüşüm sürecinin teknik bir planlama ve projelendirme faaliyeti olarak meşrulaştırıldığını göstermektedir. Bu temada öne çıkan kavramlar yenileme projesi, imar planı, proje gibi kodlarla temsil edilmiştir. Söylemin bu bileşeni, dönüşümün yalnızca ekonomik ya da sosyal bir ihtiyaç değil, aynı zamanda şehircilik disiplini çerçevesinde kurgulanan bilimsel ve teknik bir zorunluluk olduğunu ifade etmektedir (Tablo 4.4).

Dönüşümün “planlı kentleşme”, “proje bazlı müdahale” ve “yenileme projeleri” gibi kavramlarla desteklenmesi, sürecin belirli bir rasyonaliteye ve teknik bilgiye dayandığını ima etmektedir. Bu dil, dönüşümün sadece risk ya da yoksulluk gibi gerekçelerle değil, aynı zamanda mekânsal kalite, kentsel düzen ve modern şehir estetiği üzerinden de meşrulaştırıldığını ortaya koyar. Özellikle TOKİ tarafından yürütülen projelerin “yeni yaşam alanı” ve “model şehircilik” gibi çerçevelerle sunulması, teknik uzmanlık içeren planlama faaliyetlerinin ön planda tutulduğunu göstermektedir.

Bu tema çerçevesinde, mimarlık ve şehir planlama disiplinlerine gönderme yapan söylemler, dönüşümün bilimsel bilgiye ve teknik yeterliliğe dayalı olarak tasarlandığı imajını üretmektedir. Bu bağlamda söylem, teknik müdahaleleri rasyonel ve sorgulanamaz birer gereklilik olarak sunarak, toplumsal ya da politik karşı çıkışları ikinci plana itmektedir. Özellikle yenileme projesi gibi ifadeler,

kentsel mekâna yapılan müdahalelerin estetik ve fonksiyonel değerler üzerinden yeniden tanımlandığını düşündürmektedir.

Ayrıca, bu temada dönüşüm, mevcut yapılaşmanın düzensizliğine karşı “planlı yapılaşma” idealinin savunulması üzerinden gerekçelendirilir. İmar planlarıyla birlikte gelen düzenleme ve tasarım süreçleri, söylemde kentsel dönüşümün teknik bir zaruret olduğunu destekleyen araçlar olarak yer alır. Bu da mimari temanın sadece biçimsel bir iyileştirme değil, aynı zamanda mevcut yapıyı çevrenin yeniden organizasyonu olarak kurgulandığını göstermektedir.

Sonuç olarak, Tasarım / Mimari tema, birinci dönem karar verici söylemlerinde dönüşümün planlı, rasyonel ve uzmanlık gerektiren bir uygulama olduğunu ortaya koyar. Bu yaklaşım, dönüşüm sürecine bilimsel meşruiyet kazandırmakla kalmaz, aynı zamanda sürecin yönetimini teknik uzmanlara ve merkezî kurumlara bırakmayı da doğal bir gereklilik olarak sunar.

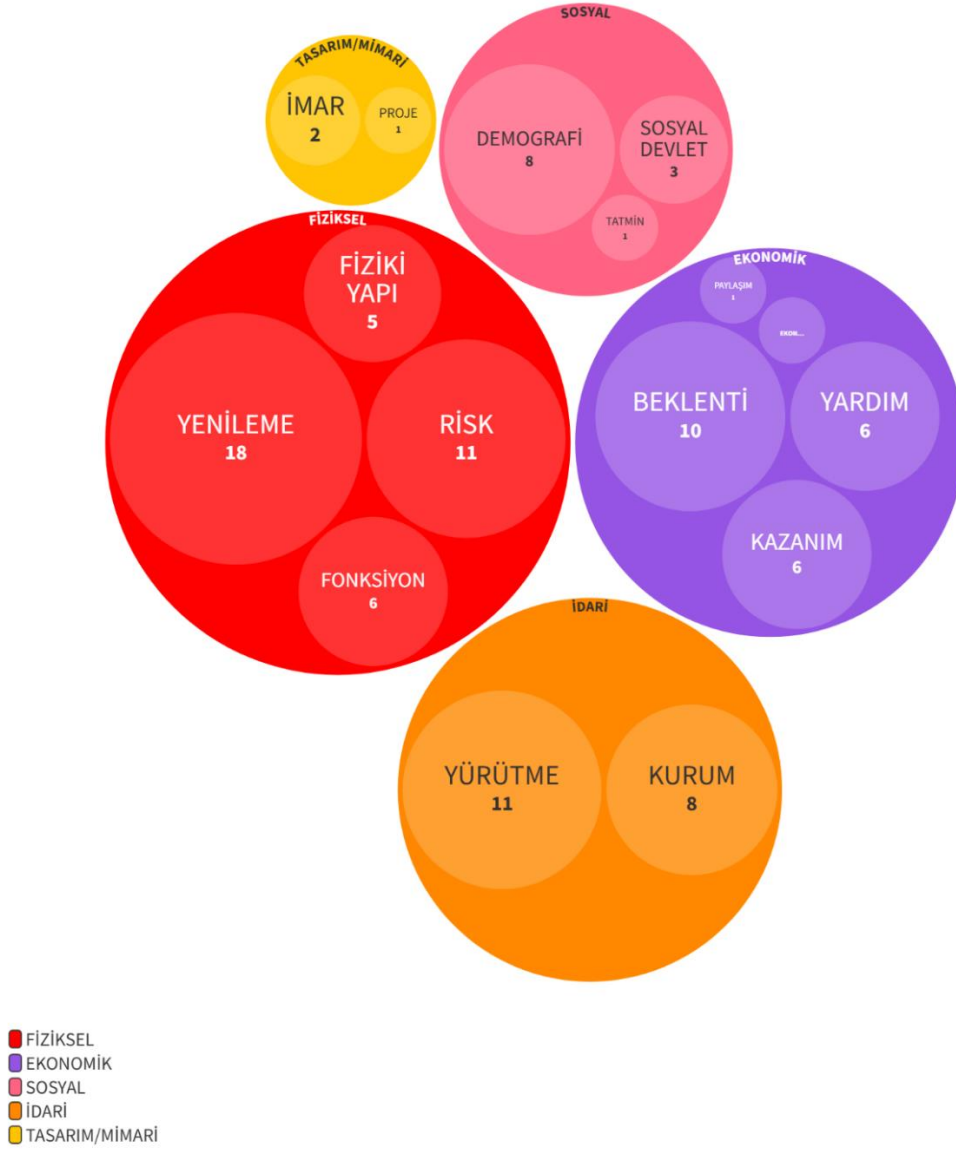
Genel değerlendirme

Karar vericilerin birinci döneme ilişkin söylem kodlarının temalar bazındaki yoğunluklarını görselleştiren balon diyagramı incelendiğinde, fiziksel yenileme, risklerin azaltılması ve yapıların fonksiyonel hale getirilmesi gibi konuların baskın olduğunu göstermektedir. Bu durum, Fikirtepe'nin mevcut fiziksel durumu göz önüne alındığında anlaşılabilir bir önceliktir. Bölgedeki eski ve riskli yapılar, özellikle 1999 Marmara Depremi'nin ardından İstanbul genelinde artan depreme dayanıklılık kaygılarının somut bir yansımasıdır (Şekil 4.2).

KARAR VERİCİLER

1.DÖNEM

KOD DAĞILIMI

Şekil 4.2 Karar Vericilerin 1. döneme ait söylem kodlarının balon diyagramı

Diyagramın ikinci önemli temasını oluşturan ekonomik boyut, özellikle kentsel dönüşüm projelerinin ekonomik beklentiler ve kazanımlar üzerinden tanımlanmasını yansıtmaktadır. Kodlar arasında beklenti, yardım ve kazanım yer almakta olup bu durum dönüşümün sadece fiziksel değil, aynı zamanda ekonomik bir yeniden yapılanma süreci olarak algılandığını ortaya koymaktadır. Fikirtepe gibi merkezi bir konumda yer alan bir alanın dönüşümü, bölgenin değerini artırma potansiyeli taşımaktadır ve bu durum karar vericilerin söylemlerinde ekonomik faydaların sıkça vurgulanmasını açıklamaktadır.

Diyagramda üçüncü büyük alanı kapsayan Sosyal tema, kodlar arasında demografi, sosyal devlet ve tatmin gibi kavramları içermektedir. Karar vericiler, dönüşüm sürecinde yalnızca fiziksel ve ekonomik değil, toplumsal yapıların ve ihtiyaçların da dikkate alındığını belirtmişlerdir. Ancak Sosyal temanın, Fiziksel ve Ekonomik temalara göre daha az ön planda olduğu görülmektedir. Bu, dönüşüm sürecinde toplumsal katılım ve sosyal etkiler yerine daha çok teknik ve ekonomik konuların merkeze alındığını göstermektedir.

Diyagramda yer alan İdari tema, karar alma süreçlerinde kurumların ve yürütme mekanizmalarının önemini vurgulamaktadır. Kodlar arasında kurum ve yürütme yer almakta olup bu durum dönüşüm sürecinin organizasyonu ve yönetiminin ön planda tutulduğunu göstermektedir.

Diyagramın en küçük alanlarından birini oluşturan Tasarım/Mimari tema, imar ve proje kodlarıyla temsil edilmektedir. Bu durum, 1. dönemde dönüşümün teknik ve fiziksel boyutlarına daha fazla odaklanıldığını, tasarım ve mimari detayların ise daha sonraki süreçlere bırakıldığını göstermektedir.

Diyagramda görülen dağılım, Fikirtepe Kentsel Dönüşüm Projesi'nin 1. döneminde karar vericilerin söylemlerinin ağırlıklı olarak fiziksel güvenlik, ekonomik faydalar ve idari süreçler üzerinde yoğunlaştığını ortaya koymaktadır. Bu durum, dönüşümün ilk aşamasında risklerin azaltılması ve sürecin yönetilebilirliğinin sağlanması gibi temel ihtiyaçların öncelikle dirildiğini göstermektedir. Sosyal ve tasarım boyutlarının ise bu dönemde görece daha az vurgulanması, dönüşüm sürecinin başlangıç aşamasına özgü teknik ve ekonomik önceliklere işaret etmektedir.

4.1.1.2 İkinci Döneme Ait Söylemler: İmar Artışları

2011 yılı, Fikirtepe Kentsel Dönüşüm Projesi'nin resmî olarak uygulamaya geçiş sürecinde önemli bir dönüm noktası olmuştur. İstanbul Büyükşehir Belediyesi, bu yıl içinde bölgenin ilk uygulama imar planını hazırlayarak onaylamış ve planlama sürecini resmî bir çerçeveye oturtmuştur. Ancak, planın ilan edilmesiyle birlikte imar haklarının ve yapılaşma yoğunluğunun artması gibi konular kamuoyunda önemli tartışmalara neden olmuştur.

Bu süreçte, karar vericiler kentsel dönüşümün afet risklerini azaltmak için bir fırsat sunduğunu ve imar haklarının artırılmasının dönüşüm sürecini teşvik etmek adına

gerekli olduğunu vurgularken, meslek odaları ve sivil toplum kuruluşları ise planın bölgedeki yaşam koşullarını daha da kötüleştireceğini savunarak eleştirilerde bulunmuştur.

Planın, yüksek yoğunluklu yapılaşmayı teşvik eden emsal artışı ve ada bazlı birleşim kararlarıyla şekillendiği görülmüştür. Ancak, 2013 yılına gelindiğinde açılan davalar ve itirazlar sonucunda İstanbul 4. İdare Mahkemesi tarafından plan iptal edilmiş, böylece Fikirtepe'nin dönüşüm sürecinde belirsizlikler artmıştır.

Fiziksel Tema: Risk Söyleminin Derinleştirilmesi ve Yapılı Çevrenin Teknik Meşrulaştırmayla Yeniden Tanımlanması

Karar vericilerin ikinci döneme ait söylemleri incelendiğinde, Fikirtepe Kentsel Dönüşüm sürecinin en baskın söylemsel temasının yine fiziksel dönüşüm olduğu görülmektedir. Bu dönem, birinci dönemde temelleri atılan risk ve çarpık yapılaşma söylemlerinin daha detaylı teknik ifadelerle genişletildiği, aynı zamanda fiziksel meşrulaştırmanın daha sistematik hale getirildiği bir evreye işaret etmektedir. Özellikle risk, yenileme, fiziki yapı, fonksiyon, boyut gibi alt kategoriler ve bu başlıklar altında toplanan onlarca teknik kod (örneğin: deprem korkusu, yapı adası, mühendislik hizmetinden yoksun yapı, TAKS-KAKS oranları, sosyal donatı eksikliği, çürük bina) bu temanın kurumsal ve söylemsel gücünü ortaya koymaktadır.

Fikirtepe'de dönüşümün gerekliliği, bu dönemde daha çok riskli yapıların varlığına ve depreme karşı zayıf kentsel dokunun varlığına bağlanmıştır. “Depreme karşı zayıf”, “çürük bina”, “yıkıma mahkûm” gibi ifadeler, yalnızca teknik bir durumu belirtmekle kalmayıp, dönüşümün ertelenemez bir zorunluluk olarak çerçevelenmesini sağlamıştır. Bu tür söylemler, dönüşümün meşrulaştırılmasında afet riski söyleminin güçlü bir araç olarak kullanıldığını, kamuoyunda risk algısının yükseltilerek rıza üretiminin hedeflendiğini göstermektedir. Böylece dönüşüm teknik bir ihtiyaç gibi sunulmakta, sosyo-politik tartışmalar geri planda bırakılmaktadır.

Bu dönemde fiziki dönüşüm sadece riskle sınırlı kalmamış, aynı zamanda mekânsal düzenleme ve yapı boyutu, yoğunluk ve fonksiyon dağılımı gibi planlama parametreleriyle de desteklenmiştir. “Metrekare”, “parsel”, “net alan”, “yeşil alan”, “donatı alanı”, “ticaret”, “hizmet”, “nüfus artışı”, “yoğunluk”, “plan dışı alan” gibi

kodlar; alanın yalnızca güvenli hale getirilmesi değil, aynı zamanda kentsel planlama prensiplerine uygun şekilde yeniden düzenlenmesi amacını da taşıdığını ortaya koymaktadır. Bu noktada söylem, yalnızca güvenlik gerekçesiyle değil, daha işlevsel, planlı ve yaşanabilir bir kent hedefiyle de dönüşümün meşrulaştırıldığını göstermektedir.

Ayrıca, bu dönemde fiziki söylemin önemli bir bileşeni olarak mülkiyet yapısı da ön plana çıkmıştır. “Kamu arazisi”, “vakıf arazisi”, “özel mülkiyet”, “işgal”, “tevhit” gibi kodlar, dönüşümün sadece fiziksel değil, mülkiyet rejimini yeniden tanımlamaya yönelik bir araç olarak da görüldüğünü göstermektedir. Bu yaklaşım, kentsel alanların teknik planlama yoluyla yeniden ele alınmasının yanı sıra, kamusal ve özel alan ilişkilerinin de yeniden düzenlenmesini ifade etmektedir. Buradaki meşrulaştırma zemini hem fiziksel riskin ortadan kaldırılması hem de “hukuki ve planlı kentleşme” ihtiyacı üzerine kurulmuştur.

Dönemin söylemlerinde dikkat çeken bir diğer boyut ise yaşam kalitesine ilişkin mekânsal eksikliklerin fiziksel dönüşüm gerekçesi haline getirilmesidir. “Sosyal tesis eksikliği”, “kültürel tesis eksikliği”, “rekreasyon alanı eksikliği”, “park”, “yeşil alan”, “yaşanmaz çevre” gibi ifadeler, mevcut durumun yalnızca riskli değil, aynı zamanda yaşama elverişsiz olduğu iddiasını güçlendirmekte, dönüşümün daha donanımlı, yaşanabilir ve sağlıklı bir çevre yaratma aracı olduğunu ima etmektedir. Bu bağlamda, birinci döneme kıyasla Fiziksel tema daha planlı, hesaplı ve teknik bir zeminle genişletilmiştir.

Sonuç olarak, ikinci dönemde Fiziksel temanın söylemsel gücü hem afet riski hem de mekânsal planlama ve kamusal donatı ekseninde derinleştirilmiştir. Karar vericilerin kullandığı söylemler, dönüşümü yalnızca bir teknik zorunluluk olarak değil, aynı zamanda kentsel modernleşmenin ve planlı kalkınmanın bir aracı olarak sunmaktadır. Bu bağlamda söylem, dönüşüm sürecini kaçınılmaz ve rasyonel hale getirmekte, teknik kavramlar üzerinden meşruiyet inşa etmektedir. Tablo 4.5’de görülen kapsamlı kodlar, bu söylemsel örüntünün genişliğini ve kurumsal dille nasıl şekillendirildiğini göstermektedir.

Tablo 4.5 Karar Vericilerin 2.Dönem Söylemlerindeki Kodların Tematik Dağılımı (Kodlar, her dönemde ilgili tema başlığı altında sıklıklarına göre sıralanmıştır.)

KARAR VERİCİLERİN 2.DÖNEM SÖYLEMLERİNDE ÖNE ÇIKAN KAVRAMLAR			
TEMA	ALT KATEGORİLER	TEMSİL EDEN KODLAR	METİN KAYNAKLARI
FİZİKSEL	RİSK, YENİLEME, FİZİKİ YAPI, BOYUT, FONKSİYON	YENİLEME, METREKARE, PARSEL, DEPREM KORKUSU, DEPREM RİSKİ, İŞGAL, ÖRNEK BÖLGE, KAMU ARAZİSİ, VAKIF ARAZİSİ, ÖZEL MÜLKİYET, DEPREM, ALT YAPI, ÇARPIK YAPILAŞMA, FARKLI BÖLGE, GECEKONDU, YENİLENME, YAŞANMAZ, İÇİNDEN ÇIKILMAZ, SOSYAL TESİS EKSİKLİĞİ, KÜLTÜREL TESİS EKSİKLİĞİ, REKREASYON ALANI EKSİKLİĞİ, GÜVENLİ YAPI, NÜFUS ARTIŞI, YOĞUNLUK, YEŞİL ALAN, SOSYAL DONATI, KONUT ALANI, TİCARET, HİZMET, DONATI ALANI, NET PARSEL, KAKS, YÜZDE, YAPI ADASI, TAKS, DEPREME KARŞI ZAYIF, PARK, ÇÜRÜK BİNA, SAĞLAM BİNA, MÜH. HİZMETİNDEN YOKSUN, YIKIMA MAHKUM, PLANSIZ BÖLGE	1,2,3,4,5
EKONOMİK	KAZANIM, KAYNAK, BEKLENTİ, PAYLAŞIM	İMAR HAKKI, ŞANS, İMAR ARTIŞI, KENDİ KAYNAĞI, MÜLKİYET, PARSEL BİRLEŞİMİ, HAK, KENDİ İÇİNDEN, FIRSAT, KENDİ İÇİNDEN DÖNÜŞME, TAKAS, SATIŞ, YAPILAŞMA HAKKI, KAZANÇ, KENT RANTİ, DAHA FAZLA KAT, MÜTEAHHİT	1,2,3,5
SOSYAL	KATILIM, SÜREÇ, TEMSİL	OY BİRLİĞİ, HUKUK TANIMAZ, HUKUK DIŞI, KABUL EDİLEMEZ, FİKİRSİZLİK, ENDİŞE, MAĞDURİYET, SÖZ SAHİBİ, MÜLK	1,2,3,5
İDARİ	KURUM, YÜRÜTME, KAMUSAL HİZMET	BELEDİYE, DEVLET, MİLLİ EMLAK, KANUN, İMAR KANUNU, YÖNETMELİK, İBB BELEDİYE, İMAR YÖNETMELİĞİ, BÜYÜKŞEHİR BELEDİYE, BELEDİYE HİZMETİ	1,2,3,4,5
TASARIM/MİMARİ	PROJE, İMAR,	PROJE, İMAR PLANI, İMAR, İMAR DÜZENLEMESİ, AVAN PROJE, BLOK ETÜTÜ, NİZAM, TEVHİD, İMAR PROBLEMİ, YENİ PLAN	1,2,4,5

Ekonomik Tema: Kentsel Dönüşümün Ekonomik Potansiyelle Meşrulaştırılması

İkinci dönemde karar vericilerin söylemlerinde dikkat çeken ikinci güçlü tema, ekonomik meşrulaştırma söylemleridir. Bu tema, özellikle kazanım, kaynak, beklenti ve paylaşım gibi alt kategoriler altında toplanan söylemler aracılığıyla dönüşümün yalnızca fiziksel riskleri ortadan kaldırmakla kalmayıp, aynı zamanda ciddi ekonomik fırsatlar sunduğu bir süreç olarak tanımlanmasını sağlamaktadır. Söz konusu kodlar (örneğin: imar hakkı, imar artışı, kent rantı, takas, satış, kendi kaynağından dönüşüm, daha fazla kat, müteahhit iş birliği vb.) dönüşümün ekonomik rasyonaliteye dayalı olarak sunulmasına imkân tanımaktadır (Tablo 4.5).

Bu dönemde kentsel dönüşüm söylemi, büyük ölçüde değer yaratımı ve rant yönetimi kavramları etrafında şekillenmiştir. “İmar hakkı”, “imar artışı”, “daha fazla kat” ve “kent rantı” gibi kavramlarla ifade edilen söylem, dönüşüm sürecinin ekonomik değer üreten bir yatırım olarak sunulduğunu göstermektedir. Böylece dönüşüm, yalnızca riskli yapıların ortadan kaldırılmasını değil, aynı zamanda yerel

ekonomilerin canlandırılması, mülkiyetin değeri lenmesi ve bölgesel kalkınma gibi daha geniş bir ekonomik çerçevede meşrulaştırılmaktadır.

Aynı zamanda “kendi içinden dönüşüm” ve “kendi kaynağı” gibi ifadeler, dönüşümün kamu kaynaklarından bağımsız olarak, mülk sahiplerinin ve özel sektörün katkısıyla gerçekleştirilebileceği bir ekonomik modelin önerildiğini işaret etmektedir. Bu noktada devletin söylemdeki rolü, yatırımcı değil daha çok düzenleyici ve yönlendirici pozisyonda konumlandırılmıştır. Böylelikle dönüşüm hem kamu maliyesine yük getirmeyen hem de özel sektörle birlikte yürütülebilecek bir kalkınma hamlesi olarak çerçevelenmiştir. Bu söylem, dönüşüm sürecine yönelik olası kamusal eleştirileri bertaraf etmek için ekonomik sürdürülebilirliği bir gerekçe olarak öne çıkarmaktadır.

Özellikle mülkiyet temelli kodların (mülkiyet, parsel birleştirme, yapılaşma hakkı, takas) sıkça kullanılması, ekonomik temanın sadece makroekonomik düzeyde değil, aynı zamanda mikro ölçekte bireylerin ve mülk sahiplerinin ekonomik beklentileri üzerinden de inşa edildiğini göstermektedir. Dönüşüm, bu anlamda “hakların korunması” ve “adil paylaşım” söylemleriyle de örtüşmekte, bireysel düzeydeki ekonomik kazanımlar sürecin meşruiyetini güçlendirmektedir.

Öte yandan, “fırsat”, “şans”, “kazanım”, “satış” gibi daha piyasa odaklı kodlar, dönüşümün bir rant üretme aracı olarak da değerlendirildiğini düşündürmektedir. Bu söylemler aracılığıyla dönüşüm, kamu yararına dayalı bir planlama aracı olmaktan çok, bölgesel piyasa değerlerinin artışı üzerinden tanımlanan bir yatırım aracı haline dönüşmektedir. Bu da dönüşümün toplumsal adalet boyutundan ziyade ekonomik fayda maksimizasyonu çerçevesinde meşrulaştırıldığını ortaya koyar.

İkinci dönemdeki söylemlerde, birinci döneme kıyasla daha net ve somut ekonomik araçlara (imar artışı, müteahhit iş birliği, kaynak üretimi) yer verilmiş olması, dönüşüm söyleminin teknik düzeyden giderek ekonomik araçsallaştırmaya kaydığını göstermektedir. Özellikle Kadir Topbaş’ın açıklamalarında görülen “imar artışı İstanbul için bir şanstır” söylemi, ekonomik temanın doğrudan dönüşümün gerekçesi olarak konumlandığını gösteren çarpıcı bir örnektir. Aynı zamanda bu söylem, dönüşümün sadece yerel değil, kentsel ölçekte ekonomik gelişimle ilişkilendirildiğini ve sürecin makroekonomik hedeflerle uyumlu hale getirildiğini işaret eder.

Sonuç olarak, ikinci dönemdeki Ekonomik tema söylemleri, dönüşümün ekonomik beklenti, değer yaratımı, kaynak üretimi ve rant paylaşımı ekseninde güçlü bir şekilde meşrulaştırıldığını göstermektedir. Bu söylemler hem kamuoyunun rızasını sağlamak hem de özel sektörün sürece katılımını teşvik etmek amacıyla kullanılmakta; dönüşümün hem bireysel hem de kamusal düzeyde “kârlı bir proje” olarak konumlanmasını sağlamaktadır. Bu da sürecin teknik gerekçelerin yanında piyasa mantığıyla da meşrulaştırıldığı bir evreye işaret etmektedir.

Sosyal Tema: Katılım, Temsil ve Endişe Üzerinden Sınırlı Bir Meşrulaştırma Çabası

İkinci döneme ait karar verici söylemlerinde Sosyal tema, diğer temalara kıyasla daha geri planda kalmakla birlikte, belirli anahtar kavramlar üzerinden katılım, süreç yönetimi ve temsiliyet konularını tartışmaya açmaktadır. Özellikle “katılım”, “temsil”, “süreç” gibi alt kategoriler altında gruplanan söylemler; “oy birliği”, “endişe”, “mağduriyet”, “söz sahibi” gibi kodlarla temsil edilmektedir (Tablo 4.5). Bu kodlar, dönüşüm sürecine ilişkin toplumsal kaygıların ve demokratik katılım taleplerinin, karar vericilerin söylemlerinde zaman zaman görünürlük kazandığını göstermektedir.

Dönem söyleminde en dikkat çeken noktalardan biri, Sosyal temanın çoğunlukla savunmacı veya eleştirilere yanıt verme amacıyla gündeme getirildiğidir. Örneğin “hukuk tanımazlık”, “endişe”, “mağduriyet” gibi ifadeler, daha çok dönüşüm sürecine yönelik tepkilerin yatıştırılması amacıyla kullanılmış, katılımcı süreçlere yönelik olumlu bir model ya da detaylı bir vizyon sunulmamıştır. Bu durum, karar verici aktörlerin dönüşüm süreçlerini yönetirken, sosyal alanı meşruiyet üretimi için ikincil düzeyde bir stratejik alan olarak değerlendirdiklerine işaret etmektedir.

Ayrıca Sosyal temada yer alan “söz sahibi”, “oy birliği” gibi söylemler, ilk bakışta katılımcı bir yapı ima ediyor gibi görünse de söylemlerin bütünsel yapısı dikkate alındığında bu ifadeler gerçek katılımı değil, sembolik onay mekanizmalarını yansıtmaktadır. Bu bağlamda dönüşüm süreci, sosyal açıdan toplumun edilgen bir özne olarak konumlandığı, kararların ise önceden alındığı bir çerçevede temsil edilmiştir.

Bu dönemdeki söylemler arasında yer alan “fikir eksikliği”, “hukuk dışı”, “kabul edilemez” gibi ifadeler ise, özellikle Şehir Plancıları Odası gibi sürece eleştirel bir

perspektiften yaklaşan meslek odaları tarafından öne çıkarılmıştır. Şehir Plancıları Odasının kamuoyuna yansıyan açıklamaları, dönüşüm sürecinde toplumsal meşruiyetin sağlanamadığı, yerel halkın sürece yeterince dahil edilmediği ve kararların merkezi otorite tarafından tek taraflı belirlendiği yönünde açık itirazlar içermektedir.

Bu tür eleştiriler, analiz kapsamında ana karar verici aktörlerin söylemlerinden ayrı olarak, ilgili dönemde ortaya çıkan karşı-söylemler veya alternatif söylem ağları olarak değerlendirilmiştir. Şehir Plancıları Odası gibi kurumların açıklamaları, dönemin resmi söylemlerine alternatif bir perspektif sunmakta ve özellikle katılım ile temsil eksikliğine dikkat çekerek, sürecin toplumsal açıdan tartışmalı yönlerini görünür kılmaktadır.

Şehir Plancıları Odasının eleştirileri, ikinci dönemin sosyal temasında görülen sınırlılıklara işaret etmekte ve resmi aktörlerin söylemindeki eksiklikleri açığa çıkarmaktadır. Böylece, kentsel dönüşümün toplumsal meşruiyeti ve katılımcılık ilkesi, resmi söylemin ötesinde, karşı-söylem üreten aktörlerin katkılarıyla daha kapsamlı biçimde tartışılır hale gelmektedir.

Dönem içinde dikkat çeken bir diğer husus da sosyal hizmet veya sosyal altyapı gibi kavramların bu söylem yapısında görünür olmamasıdır. Toplumsal yapı, demografik dönüşüm, kültürel aidiyet, mahalle bağları gibi daha derinlemesine sosyal unsurların neredeyse hiç yer almaması, Sosyal temanın sistematik değil, tepki temelli işlendiğini göstermektedir. Bu yönüyle ikinci dönem söylemlerinde Sosyal temanın, ilk dönemle kıyaslandığında bir gelişme değil, daha çok bir süreklilik gösterdiği, yani yine ikincil bir pozisyonda kaldığı görülmektedir.

Özellikle Kadıköy Belediye Başkanı Selami Öztürk'ün söyleminde yer alan “temsil” ve “sosyal hizmet” gibi ifadeler, bu temanın daha yerel ve toplumsal düzeyde anlam kazanabileceğine işaret etse de söylem bütününde bu vurgular daha çok muhalif ve yerel ölçekteki aktörlerin sesleriyle sınırlı kalmaktadır. Karar alıcı merkezî aktörlerin söylemlerinde Sosyal temaya dair güçlü bir perspektif sunulmamakta, sosyal yapı teknik ve ekonomik süreçlerin gölgesinde yer almaktadır.

Sonuç olarak, 2. dönemde karar verici aktörlerin söylemlerinde Sosyal tema; katılım, temsil ve tepki yönetimi gibi sınırlı alanlarda yer bulabilmiştir. Ancak bu

söylem biçimi, dönüşüm sürecini demokratik katılım ve sosyal adalet ilkeleri doğrultusunda meşrulaştırmak yerine; süreci daha çok teknik ve ekonomik bir müdahale olarak tanımlamayı sürdürmektedir.

İdari Tema: Kurumsal Yapılanma ve Mevzuat Üzerinden Meşrulaştırma

İkinci döneme ait karar verici söylemleri incelendiğinde, İdari temanın, kentsel dönüşüm sürecinin yürütülme biçimini açıklamak ve meşrulaştırmak adına önemli bir işlev üstlendiği görülmektedir. Bu tema; kurum, yürütme ve kamusal hizmet olmak üzere üç temel alt kategori altında örgütlenmiş ve “belediye”, “devlet”, “Milli Emlak”, “kanun”, “imar kanunu”, “imar yönetmeliği”, “İBB”, “büyükşehir belediyesi” gibi kodlarla temsil edilmiştir (Tablo 4.5). Söylemsel düzlemde bu temanın özellikle kurumsal hiyerarşi, teknik otorite ve mevzuat temelli yürütüm biçimleri üzerinden geliştirildiği anlaşılmaktadır.

İlk olarak, bu dönemdeki metinlerde belediye ve büyükşehir yönetimi gibi yerel idari birimlerin dönüşüm sürecinde aktif bir rol üstlendikleri açıkça görülmektedir. Ancak bu roller, katılımcı-demokratik süreçlerden çok uygulayıcı ve denetleyici bir işlevsellik çerçevesinde tanımlanmakta; dolayısıyla dönüşüm süreci, halkla müzakere edilen bir planlama pratiğinden ziyade, yukarıdan aşağıya işleyen bir yönetim biçimi olarak sunulmaktadır. İmar planı değişiklikleri, yönetmeliklere yapılan atıflar ve kamu arazilerinin tasarrufu gibi unsurlar, dönüşüm sürecinin bir bürokratik teknik uzmanlık alanı olarak çerçevelendiğini ortaya koymaktadır.

Söylemlerde kanun, yönetmelik, Milli Emlak gibi merkezi idari yapılara ait kodların sıkça kullanılması, sürecin yalnızca yerel ölçekte değil, merkezi hükümetin belirleyici aktörlüğüyle sürdürüldüğünü ima eder. Bu durum, dönüşümün yürütümünde merkezîyetçiliğin ve yasal zemine dayalı planlamanın meşruiyet üretiminde temel argüman olarak kullanıldığını göstermektedir. Dönüşümün teknik bir mesele olarak kodlanması, sürece ilişkin eleştirilerin ve toplumsal itirazların “teknik gereklilik” kisvesi altında etkisizleştirilmesi ile sonuçlanmaktadır. Böylece, karar vericiler kamusal yetki ve mevzuat gücünü meşruiyet üretiminde ana araç olarak konumlandırmaktadır.

İdari temada dikkat çeken bir diğer yön ise, söylemlerde kamusal hizmetin dönüşümle ilişkilendirilerek, belediye hizmetlerinin artırılması ve fiziksel altyapının iyileştirilmesi gibi vaatlerin teknik bir dil içinde ifade edilmesidir. Bu

yaklaşım, dönüşümün yalnızca yapı yenileme değil, aynı zamanda kamusal hizmet sunumunun yeniden örgütlenmesi süreci olarak da temsil edildiğini göstermektedir.

Özellikle İmar Planı Notları ve İBB tarafından yapılan açıklamalarda, sürecin koordinasyonu ve yürütümünde idari yapının detaylı şekilde tanımlandığı görülmektedir. Bu belgelerde geçen kavramlar, dönüşümün uygulama sürecinin karmaşıklığını göstermekle birlikte, bu karmaşıklığın çözümünün daha fazla teknik mevzuat ve merkezi müdahale ile sağlanabileceği düşüncesine dayanır. Böylece İdari tema, dönüşüm sürecini teknik bir görev olarak sunmakta ve kamusal meşruiyeti yönetmelikler ve yasal belgeler aracılığıyla kurmaktadır.

Sonuç olarak, 2. döneme ait karar verici söylemlerinde idari tema; kurumsal otorite, teknik bilgi ve mevzuat çerçevesi üzerinden dönüşümün meşrulaştırılmasına hizmet etmektedir. Bu söylemsel yapı, katılım, şeffaflık ve yerinden yönetim gibi demokratik ilkelere vurgu yapmaktan çok, sürecin yönetilebilirliği ve uygulama kabiliyeti üzerine yoğunlaşmaktadır. Böylelikle dönüşüm süreci, uzmanlaşmış ve merkezileştirilmiş bir kamu politikası olarak sunulmakta; bu da süreci yöneten aktörlerin, halkla müzakere edilen değil, halk adına karar verilen bir dönüşüm modelini benimsediklerini göstermektedir.

Tasarım/Mimari Tema: Planlama, Projelendirme ve Teknik Rasyonalizasyon Söylemi

İkinci döneme ait karar verici söylemler analiz edildiğinde, Tasarım/ Mimari temanın özellikle planlama, imar düzenlemeleri ve proje geliştirme süreçleri üzerinden anlam kazandığı görülmektedir. Bu tema; özet tabloda proje ve imar alt kategorileri altında, “proje”, “imar planı”, “imar”, “imar düzenlemesi”, “avan proje”, “blok etüdü”, “nizam”, “tevhid”, “imar problemi” ve “yeni plan” gibi kodlarla temsil edilmiştir (Tablo 4.5). Bu söylem yapısı, kentsel dönüşümün yalnızca fiziki bir müdahale değil, aynı zamanda teknik uzmanlık gerektiren bir tasarım ve planlama pratiği olarak konumlandırıldığını göstermektedir.

İlgili metinlerde, imar planı ve yeni proje vurguları, dönüşüm sürecinin bilimsel, ölçülebilir ve uzmanlar eliyle yürütülen bir planlama faaliyeti olarak sunulduğunu ortaya koymaktadır. Bu çerçevede, projeler yalnızca yapı ölçeğinde değil; parsel bazlı düzenlemelerden yapı adası boyutuna kadar genişleyen bir mekânsal kurgu içinde temsil edilmektedir. “Blok etüdü”, “nizam”, “tevhid” gibi teknik kavramların

kullanımı, planlama sürecinin detaylandırıldığı ve dönüşümün mühendislik ile mimarlık disiplinlerinin kesişiminde meşrulaştırıldığı bir söylem üretildiğini göstermektedir.

Bu dönem söylemlerinde, Fikirtepe'nin mevcut yapısal düzensizliği karşısında tasarımsal müdahale gerekliliği, dönüşümün önemli meşruiyet temellerinden biri olarak ortaya çıkmaktadır. Özellikle “imar problemi” ve “yeni plan” gibi ifadeler, mevcut yapısal sistemin plansız ve sürdürülemez olduğu algısını pekiştirmekte; buna karşılık geliştirilen “yenileme projeleri” ve “imar düzenlemeleri” ise çözüm olarak sunulmaktadır. Böylece dönüşüm, yalnızca risk azaltma ya da ekonomik rant üretme süreci değil; aynı zamanda kentsel estetiğin, mekânsal düzenin ve fonksiyonel verimliliğin sağlandığı teknik bir yeniden yapılandırma hamlesi olarak betimlenmektedir.

Tasarım/ Mimari temanın bir diğer dikkat çekici yönü, dönüşümün teknik gerekliliklerle birlikte bir gelecek vizyonu ile ilişkilendirilmesidir. “Yeni plan”, “avan proje” gibi ifadeler, dönüşümün geçici değil, kalıcı ve sürdürülebilir bir kentsel sistem üretme amacına hizmet ettiğini göstermektedir. Bu bağlamda söylem, dönüşümün yalnızca mevcut sorunları çözen değil, aynı zamanda planlı ve çağdaş bir kentsel gelecek tasarlayan bir müdahale olduğunu ima etmektedir.

Özellikle İBB'nin imar planı notları ve belediye başkanlarının açıklamaları, bu temayı kurumsal düzeyde destekleyen teknik belgeler üzerinden şekillendirmiştir. Söz konusu belgelerde yer alan teknik ifadeler, planlama sürecinin katılımcı niteliğinden çok, uzmanlık bilgisine dayalı bir düzenleme olarak yürütüldüğünü ortaya koymaktadır. Bu durum, dönüşüm sürecinde toplumsal taleplerin tasarım sürecine yansımından çok, teknik gerekçelerle hazırlanan ve bürokratik onay süreçlerinden geçen projelerin öne çıktığını göstermektedir.

Sonuç olarak, ikinci döneme ait söylemlerde Tasarım/ Mimari tema; kentsel dönüşümün planlı, rasyonel, teknik ve estetik boyutlarıyla meşrulaştırıldığı bir alan olarak ortaya çıkmaktadır. Bu söylem yapısı, dönüşümün yalnızca yapı güvenliği veya ekonomik değer üretimi değil, aynı zamanda kentsel mekânın yeniden tasarlanması ve düzenlenmesi süreci olduğunu vurgular. Ancak bu tasarım mantığının halkın katılımı ve yerel değerlerle ne ölçüde örtüştüğü, söylemde sınırlı

biçimde ele alınmakta; dönüşüm, daha çok uzmanlar eliyle şekillendirilen teknik bir normatif müdahale olarak temsil edilmektedir.

Genel değerlendirme

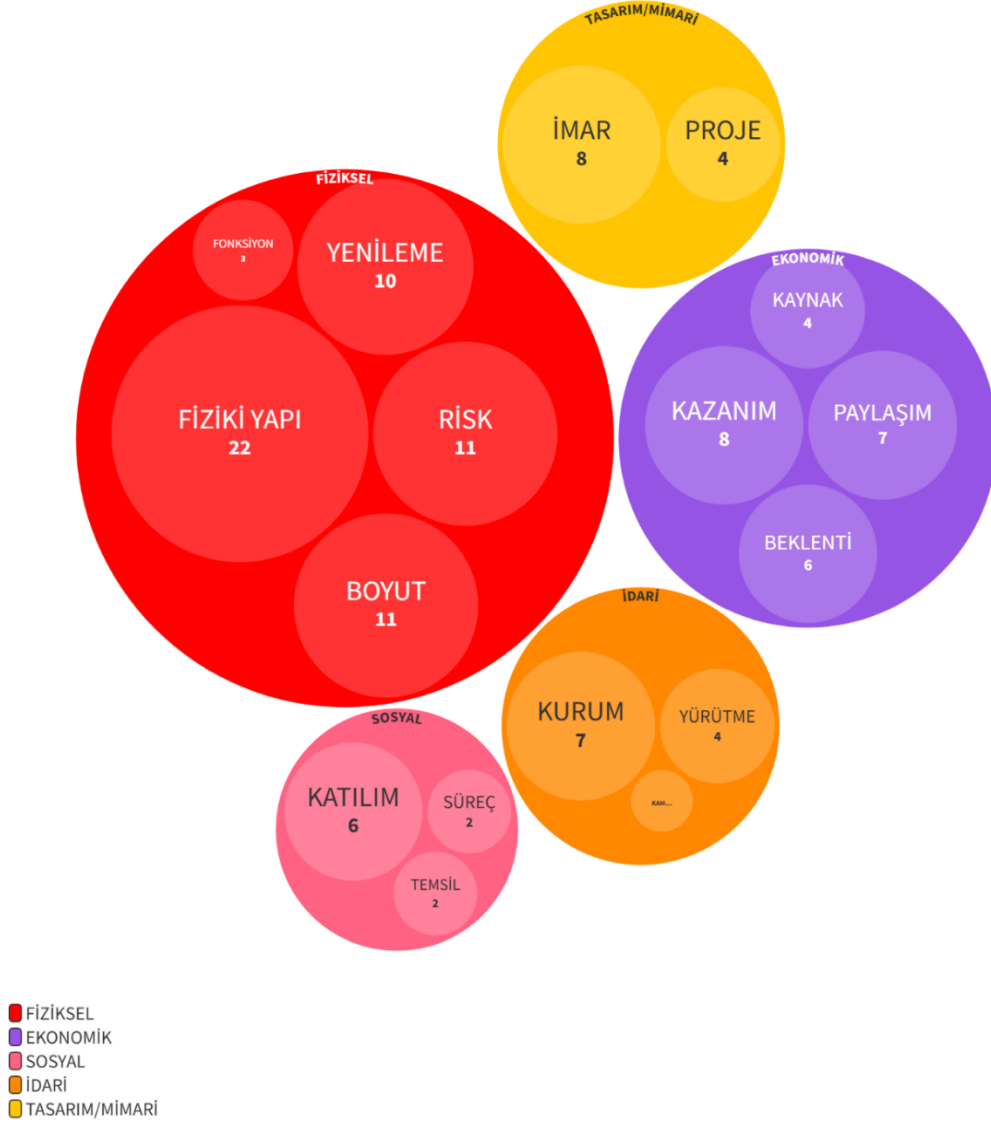
İkinci dönemde karar verici söylemlerinde Fiziksel temalar belirgin bir şekilde öne çıkmıştır. Bu dönemin başlangıcında İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından hazırlanan ve kamuoyunda büyük yankı uyandıran uygulama imar planı söyleminin, yenileme ve fiziki yapı gibi anahtar kavramlarla ifade edilen fiziksel dönüşüm hedeflerini şekillendirdiği görülmektedir

Risk başlığının öne çıkması, karar vericilerin söylemlerinde fiziksel dönüşümün sadece yapısal iyileştirmeye sınırlı olmadığını, aynı zamanda afet riski üzerinden bir meşrulaştırma stratejisi izlendiğini ortaya koymaktadır (Şekil 4.3).

KARAR VERİCİLER

2.DÖNEM

KOD DAĞILIMI

Şekil 4.3 Karar Vericilerin 2. döneme ait söylem kodlarının balon diyagramı

Ekonomik boyutun bu dönemde söylemler içinde daha fazla yer bulduğu görülmektedir. Kaynak ve kazanım kavramları, kentsel dönüşüm projelerinin finansman stratejileri ve ekonomik faydalar üzerinden ele alındığını göstermektedir. Bu bağlamda paylaşım kodu, dönüşüm projelerinin ekonomik çıktılarına ilişkin hak sahipleri ve diğer paydaşlar arasındaki beklenti ve tartışmaları yansıtmaktadır. Özellikle bu dönemde imar planı tartışmalarıyla birlikte bölgenin ekonomik potansiyeli ve yatırım getirileri gibi unsurlar, karar verici söylemlerinde öne çıkan bir tema olmuştur.

Katılım, temsil ve süreç temalarının bu dönemde daha belirgin hale gelmesi, kentsel dönüşüm sürecinde yerel halk ve paydaşların sürece dahil edilmesine yönelik artan bir talebin olduğunu göstermektedir. Özellikle imar planına yönelik kamuoyundaki eleştiriler ve yasal düzenlemeler çerçevesinde katılım eksikliğine vurgu yapılması, dönüşüm projelerine dair toplumsal hassasiyetlerin arttığını ortaya koymaktadır. Zamanla toplumsal boyutlarının da önemli bir tartışma alanı haline geldiğini göstermektedir.

Bu dönemde kurum ve yürütme temaları, imar planı tartışmaları ve 6306 sayılı yasanın getirdiği merkeziyetçilik bağlamında şekillenmiştir. İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin hazırladığı imar planının, 2013 yılında mahkeme kararıyla iptal edilmesi ve aynı süreçte 6306 sayılı yasanın yürürlüğe girmesi, idari yetki devrine işaret etmektedir.

Tasarım/ Mimari boyutunda, özellikle imar ve proje temalarının ön planda olduğu görülmektedir. İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin hazırladığı imar planı, bu dönemde tartışmaların merkezinde yer almış ve karar vericilerin söylemlerinde hem planlama hem de proje uygulamaları açısından önemli bir rol üstlenmiştir.

Bu dönemde, fiziksel boyut hâlâ söylemlerdeki ana odak noktasını oluştursa da diğer boyutlar (ekonomik, sosyal, idari ve tasarım/mimari) arasında daha dengeli bir dağılım gözlenmektedir.

İkinci dönem, fiziksel dönüşümün yanı sıra sosyal ve ekonomik boyutların karar verici söylemlerinde daha fazla yer bulduğu ve dönüşüm süreçlerinde merkezi yönetimin etkisinin arttığı bir geçiş dönemi olarak görülmektedir.

4.1.1.3 Üçüncü Döneme Ait Söylemler: 6306 Sayılı Yasa ve Riskli Alan İlanı

2012 yılında yürürlüğe giren 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun, Türkiye'deki kentsel dönüşüm süreçlerinde önemli bir kırılma noktası olmuştur. Yasanın temel amacı, afet riski altındaki yapı ve alanların yenilenerek daha güvenli ve yaşanabilir hale getirilmesidir. Ancak yasanın yürürlüğe girmesiyle birlikte, kentsel dönüşüm süreçlerinin tamamen merkezi bir yapıya büründüğü ve projelerin Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın yetkisi altına girdiği görülmüştür. Bu gelişme, yerel yönetimlerin yetkilerinin sınırlandırılması ve dönüşüm uygulamalarında merkezi otoritenin belirleyici konuma gelmesi gibi tartışmaları beraberinde getirmiştir.

Bu dönemde, hükümet yetkilileri, yasanın afet riskini azaltma ve sağlıklı kentleşmeyi sağlama amacı taşıdığını vurgulamış, aynı zamanda sürecin ekonomik kalkınma ve istihdama katkıda bulunacağını ifade etmişlerdir. Buna karşılık, yasaya yönelik eleştiriler de yoğunlaşmış, muhalefet partileri ve çeşitli sivil toplum kuruluşları, yasanın dönüşüm sürecini kamu yararından çok ekonomik kazanç hedefiyle şekillendirdiğini ve sosyal boyutunun göz ardı edildiğini savunmuştur.

Fikirtepe özelinde bakıldığında, 6306 sayılı yasa ile bölge, 31 Mayıs 2013'te Bakanlar Kurulu kararıyla "riskli alan" ilan edilmiş ve böylece dönüşüm sürecinin yönetimi İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nden Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'na devredilmiştir. Fikirtepe'nin 6306 sayılı yasa sonrasında **“riskli alan”** ilan edilmesi, yalnızca fiziksel güvenliğe yönelik bir tedbir değil, aynı zamanda dönüşümün siyasal ve ekonomik çerçevesinin yeniden tanımlandığı bir kırılma noktası olmuştur. Bu dönemde, merkezi yönetim, afet riskini toplumsal rızayı üretmekte kullanılan güçlü bir söylemsel araç haline getirmiştir. TOKİ gibi kamu kuruluşları, dönüşüm sürecinin güvenilir ve hızlı biçimde yürütülmesini sağlayan uygulayıcı aktörler olarak öne çıkarılmış, böylece devletin mekânsal müdahalesi “kamusal sorumluluk” söylemi üzerinden meşrulaştırılmıştır. Afet riski, yalnızca teknik bir zorunluluk olarak değil, toplumsal yeniden yapılanmayı yönlendiren bir politika aracı olarak sunulmuş; bu süreçte “riskli alan” kavramı hem güvenli yaşam üretimi hem de merkezi otoritenin yeniden inşası açısından stratejik bir anlam kazanmıştır. Bu gelişme, bölgedeki dönüşüm sürecinin yönünü değiştirmiş ve yeni bir hukuki ve idari çerçeve içerisinde ele alınmasını gerektirmiştir.

Fiziksel Tema: Afet Riski, Yenileme Söylemi ve Yapısal Müdahalenin Meşrulaştırılması

Karar vericilerin üçüncü döneme ait söylemleri incelendiğinde, fiziki yapıların durumu ve risk temelli yaklaşımlar, kentsel dönüşümün en belirgin ve öncelikli yönü olarak ortaya çıkmaktadır. Hem özet tabloda hem de balon diyagramda en büyük yer kaplayan tematik kümelenmenin “Fiziksel tema” etrafında yoğunlaştığı görülmektedir (Tablo 4.6), (Şekil 4.4). Özellikle “risk”, “yenileme” ve “fiziki yapı” gibi alt kategoriler; afet riski, yıkım, çarpık kentleşme, plansız büyüme, riskli alan, riskli yapı, dayanıklı konut ve çevre tahribatı gibi çok sayıda kod ile temsil edilmiştir. Bu kodlar, sadece niceliksel olarak değil, içerik açısından da söylemin ana gövdesini oluşturmaktadır.

Dönemin en belirleyici yasal düzenlemesi olan 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun'un resmi metninde, dönüşümün gerekçesi doğrudan afet riski ve bu riske karşı yapı stokunun yenilenmesi olarak sunulmuştur. "Riskli alan" ve "riskli yapı" gibi tanımlar, sürecin fiziksel boyutunu merkezileştirmiş; bu tanımlar, dönüşümün hukuki meşruiyet zeminini oluşturmuştur. Bu zemin, karar vericiler açısından sadece teknik değil aynı zamanda ideolojik bir çerçeve sunmuş; afet riski söylemi, dönüşümün kaçınılmaz ve ertelenemez bir zorunluluk olarak sunulmasını sağlamıştır.

Dönemin başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ın, yasa sonrası 35 ildeki temel atma töreninde yaptığı konuşmada da bu fiziksellik vurgusu çok güçlüdür. Konuşma boyunca, "deprem riski", "çarpık kentleşme", "çevre tahribatı", "gecekondu" gibi kavramlar dönüşümün gerekçesi olarak tekrarlanmıştır. Bu bağlamda, fiziki müdahale yalnızca mekânsal bir düzenleme değil, aynı zamanda ulusal bir güvenlik ve kalkınma hamlesi olarak yeniden tanımlanmıştır. Erdoğan'ın ifadelerinde, yeni yapıların "sağlıklı ve güvenli yaşam alanları" sunacağı sıkça vurgulanırken, eski yapıların "kangren", "çöküntü", "felaketin kaynağı" olarak gösterilmesi, toplumsal algının yönlendirilmesinde oldukça etkili bir söylemsel strateji olarak öne çıkmaktadır.

Bu dönemin analizinde, ana akım (karar verici) söylemlerin yanı sıra, muhalif ve eleştirel sesler de öne çıkmıştır. Özellikle Cumhuriyet Halk Partisi'nin (CHP) Anayasa Mahkemesi'ne sunduğu başvuru metni, afet riski ve "riskli alan" kavramlarının merkezi otoritenin kentlerdeki yapılaşmaya müdahale edebilmesi için aşırı genişletildiğini savunmaktadır. CHP'nin eleştirisinde, afet riski kavramının "her yeri riskli ilan etme" mantığıyla keyfi biçimde kullanıldığı, bu yolla merkezi yönetimin kent üzerindeki kontrolünü artırdığı ve yerel özerklik ile toplumsal katılımın zedelendiği iddia edilmektedir.

Analizde, CHP gibi aktörlerin söylemleri, resmi karar verici söyleminden farklı olarak, sürecin meşruiyetine ve demokratik katılımına eleştirel bir perspektiften yaklaşmaktadır. Böylece, dönemin söylemsel atmosferinde, afet riski temasının yalnızca bir güvenlik ya da mühendislik problemi değil, aynı zamanda politik ve toplumsal bir tartışma alanı olduğu açığa çıkmaktadır.

Tüm bu söylemler, 3. dönemde fiziki müdahalenin sadece bir kentsel dönüşüm aracı değil; aynı zamanda merkezi yönetimin meşruiyetini pekiştiren bir söylem alanı haline geldiğini göstermektedir. Afet riski ve yenileme vurguları, toplumsal rızayı üretme aracı olarak kurgulanmıştır. Yapıların fiziksel olarak yetersizliği ve çökme tehlikesi, dönüşümün ertelenemezliğini destekleyen güçlü gerekçelerdir. Ancak bu gerekçelendirme, sosyal ve ekonomik etkilerinin gölgede kalmasına da yol açmaktadır.

Sonuç olarak, 3. dönemdeki karar verici söylemlerinde Fiziksel Tema hem hukuki metinlerde hem de politik beyanlarda belirgin bir şekilde öne çıkmış, afet riski ve güvenli yaşam arayışı üzerinden dönüşümün zorunluluğu savunulmuştur. Bu süreçte, yapıların yıkılması ve yeniden inşası, yalnızca teknik bir mühendislik faaliyeti olarak değil, devletin vatandaşına karşı sorumluluğunun ve otoritesinin bir göstergesi olarak sunulmuştur.

Tablo 4.6 Karar Vericilerin 3.Dönem Söylemlerindeki Kodların Tematik Dağılımı (Kodlar, her dönemde ilgili tema başlığı altında sıklıklarına göre sıralanmıştır.)

KARAR VERİCİLERİN 3.DÖNEM SÖYLEMLERİNDE ÖNE ÇIKAN KAVRAMLAR			
TEMA	ALT KATEGORİLER	TEMSİL EDEN KODLAR	METİN KAYNAKLARI
FİZİKSEL	RİSK, YENİLEME, FİZİKİ YAPI, BOYUT, FONKSİYON	AFET RİSKİ, KONUT, RİSKLİ YAPI, RİSKLİ ALAN, YIKIM, SAĞLIKLI GÜVENLİ YAŞAM, HAZİNE, ÖZEL MÜLKİYET, REZERV YAPI ALANI, ARSA, PARSEL, İŞ YERİ, GECEKONDU, BİNA ÇÖKMESİ, ÇARPIK KENTLEŞME, KANGREN, DEPREM, YEŞİL ALAN, DAYANIKLI , DAYANIKLI KONUT, YENİ YAPI, YENİ HAYAT ALANI, İMAR ETMEK, AFETE KARŞI YETERSİZ, SAĞLIKSIZ GÜVENSİZ, PLANSIZ BÜYÜME, ÇEVRE TAHRİBATI, AFET OLGUSU, DÖNÜŞÜM, UYGULAMA	1,2,3
EKONOMİK	KAZANIM, KAYNAK, BEKLENTİ, PAYLAŞIM, YÖNTEM	ARSA PAYI, HİSSE, HASILAT PAYLAŞIMI, HASILAT , SATIŞ, İŞSİZLİĞİN ÖNLENMESİ, EKONOMİK CANLANMA, KARLI İŞ, EKONOMİK, FİNANS, EKONOMİK KAYIP, RANTSALE DÖNÜŞÜM, YAĞMA	1,2,3
SOSYAL	TEMSİL, DEMOGRAFİ, TEMSİLİYET, SOSYAL HAREKETLER, SÜREÇ, HAKLAR	TEMSİLCİ, MALİK, HAK SAHİBİ, ÜÇTE İKİ, TAPU, YAPI MALİKİ, İHTİYAÇ SAHİBİ, DERİN YOKSULLUK, DEPREMZEDE, GELİR GRUPLARI, AYRIM, MAHRUMİYET, GÖÇ DALGASI, SOSYAL KAYIP, HAK , BARINMA HAKKI, MÜLKİYET HAKKI	1,2,3
İDARİ	KURUM, YÜRÜTME, ADALET	BAKANLIK, TOKİ, ÜNİVERSİTE, BELEDİYE, BÜYÜKŞEHİR BELEDİYE, TAPU MÜDÜRLÜĞÜ, YÖNETMELİK, TESPİT, TAHLİYE, KAMULAŞTIRMA, TEVHİD, İFRAZ, DAVA, KİPTAŞ, TESLİM, YEREL YÖNETİM, MESLEK ODASI, ULUSAL VE ULUSLARARASI HUKUK	1,2,3
TASARIM/MİMARİ	TASARIM	MİMARLIK, MÜHENDİSLİK, KENTSEL TASARIM	3

Ekonomik Tema: Kaynaklar, Paylaşım ve Rant Söylemi

Üçüncü döneme ait karar verici söylemleri analiz edildiğinde, ekonomik temanın, fiziksellik kadar güçlü bir meşrulaştırma aracı olarak işlev gördüğü anlaşılmaktadır. Afet riski gibi fiziksel gerekçelerle başlatılan dönüşüm süreci, ekonomik

kazanımlar ve kaynakların yeniden dağıtımı üzerinden şekillendirilmiş ve bu boyutla kamuoyuna sunulmuştur. Özet tabloda “kazanım”, “kaynak”, “beklenti”, “paylaşım” gibi alt kategoriler altında toplanan arsa payı, hisse, hasılat paylaşımı, ekonomik canlanma, işsizlikle mücadele, finans, kârlı iş, ekonomik kayıp, rantsal dönüşüm ve yağma gibi temsil edici kodlar, dönemin söylemlerinin ekonomik boyutunu derinlemesine açığa çıkarmaktadır (Tablo 4.6),

6306 sayılı yasa metninde doğrudan ekonomik kavramlara yer verilmesi de yasanın uygulanış biçimi ve beraberinde yürütülen söylem üretimi, dönüşümün önemli ölçüde ekonomik ilişkiler ve kaynak akışı üzerinden şekillendiğini göstermektedir. Bu dönemde, hasılat paylaşımı, arsa karşılığı inşaat gibi uygulama yöntemlerinin öne çıkarılması, dönüşüm süreçlerinin özel sektörle iş birliği içinde yürütüldüğünü ve piyasa mantığının dönüşümün temel dinamiği haline geldiğini göstermektedir. Dönüşüm, yalnızca afet riskine karşı bir önlem değil, aynı zamanda ekonomik bir yatırım ve yeniden değer üretme süreci olarak tanımlanmıştır.

Dönemin başbakanı Recep Tayyip Erdoğan’ın temel atma töreninde yaptığı konuşmada, ekonomik tema, istihdam ve piyasa hareketliliği üzerinden güçlü bir şekilde işlenmiştir. Erdoğan, dönüşüm projeleriyle işsizliğin önleneceğini, ekonomik canlanmanın sağlanacağını ve inşaat sektörü başta olmak üzere birçok alanda hareketliliğin yaşanacağını dile getirmiştir. Bu söylem, kentsel dönüşümün sadece fiziksel güvenlik değil aynı zamanda ulusal ekonomik kalkınma stratejisinin bir parçası olduğunu vurgulayan bir yaklaşımdır. Aynı zamanda dönüşüm süreci, ekonomik krizlere karşı bir çözüm üretme, iş gücü yaratma ve sermayenin yönlendirilmesi aracı olarak sunulmuştur.

Öte yandan, CHP’nin Anayasa Mahkemesi’ne sunduğu başvuru metni, ekonomik temayı tamamen farklı bir çerçevede değerlendirmektedir. CHP, dönüşüm sürecinin rant üretimine odaklandığını, ekonomik kazançların halktan çok büyük sermaye gruplarına aktarıldığını ve bu durumun ekonomik adaletsizlikleri derinleştirdiğini ifade etmektedir. Söylemde sıkça geçen “rantsal dönüşüm”, “ekonomik kayıp” ve “yağma” gibi kavramlar, sürecin meşruiyetini sorgulayan ve eleştiren bir dil üretmektedir. Bu bakış açısı, dönüşümün halk yararına değil, rant üretimine odaklanan sermaye merkezli bir strateji olduğu yönündeki karşı söylemi temsil eder.

Bu dönemin ekonomik söylemi, dönüşümün piyasa mekanizmalarıyla iç içe geçmiş doğasını açıkça ortaya koymaktadır. Karar vericiler açısından ekonomik tema hem bir meşrulaştırma aracı hem de sürecin sürdürülebilirliğini sağlayan temel bir bileşendir. Bu çerçevede, “kazanç ve paylaşım”, ekonomik adalet ve hak temelli bir anlayıştan çok, yatırım getirisi, projelerin mali fizibilitesi ve piyasa değerinin artırılması üzerinden dile getirilmiştir.

Sonuç olarak, 3. dönemdeki ekonomik söylem, kentsel dönüşümün yatırım alanı olarak kodlandığını, ekonomik faydaların öne çıkarıldığını ve bu faydaların dönüşümün zorunluluğuna dair fiziksel argümanlarla birlikte kullanıldığını göstermektedir. Ancak bu süreçte ekonomik söylem hem bir ikna stratejisi hem de eleştiri konusu olarak iki yönlü bir işleve sahiptir: Hükümet açısından bir meşrulaştırma zemini; muhalefet açısından ise bir eleştiri ve karşı duruşun temel eksenidir.

Sosyal Tema: Temsil, Haklar ve Dışlayıcı Süreçler

Üçüncü döneme ait söylem analizinde, sosyal tema, diğer dönemlere kıyasla daha yoğun ve çok katmanlı bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Özellikle 6306 sayılı yasa kapsamında yürütülen dönüşüm süreci, toplumun farklı kesimlerine doğrudan etki ettiğinden dolayı, sosyal içerikli kavramların söylemde belirgin bir yer tuttuğu görülmektedir. Tablo ve balon diyagram verilerine göre “temsil”, “haklar”, “demografi”, “temsiliyet”, “süreç” ve “sosyal hareketler” alt kategorileri altında toplanan hak sahibi, malik, tapu, üçte iki çoğunluk, derin yoksulluk, depremzede, ayırım, mahrumiyet, göç dalgası, sosyal kayıp, barınma hakkı ve mülkiyet hakkı gibi kodlar, sosyal temanın çok boyutlu doğasını ortaya koymaktadır (Tablo 4.6).

Yasa metninde, sosyal temaya dair söylemler çoğunlukla hak sahipliği, mülkiyet hakları ve dönüşüm sürecinde uygulamaya yönelik temsil koşulları etrafında şekillenmiştir. Bu bağlamda “üçte iki çoğunluk”, “tapuda malik olma” gibi teknik ifadeler, sosyal katılım ve temsilin pratikte nasıl tanımlandığını göstermektedir. Ancak bu söylem, daha çok idari düzenlemelere ve uygulama prosedürlerine odaklanmakta; bireylerin sosyal bağları, toplulukların kültürel hafızası ya da yaşam biçimlerine dair temsiliyeti kapsamamaktadır. Dolayısıyla, yasa düzeyinde sosyal temanın daha çok formel ve mülkiyet temelli bir temsil çerçevesine sıkıştığı söylenebilir.

Başbakan Erdoğan'ın temel atma töreni konuşmasında, sosyal tema daha duygu yüklü ve toplumu ikna etmeye dönük bir araç olarak kullanılmıştır. Erdoğan, “derin yoksulluk”, “ihtiyaç sahibi”, “depremzede” gibi ifadeleri sıklıkla kullanarak, kentsel dönüşümün özellikle mağdur kesimlere yönelik bir sosyal iyileştirme ve fırsat sunma projesi olduğunu vurgulamıştır. Bu yaklaşım, dönüşümün sadece fiziksel değil, aynı zamanda sosyal adalet ve toplumsal refahla ilişkilendirildiği bir söylem stratejisine işaret eder. Ancak, bu tür söylemlerin yapısal çözüm önerilerinden çok, sembolik bir anlam üretimi olarak kaldığı söylenebilir. Zira katılım, örgütlenme veya karar alma süreçlerinde bu sosyal grupların nasıl temsil edildiğine dair somut uygulamalar sınırlı kalmaktadır.

Karar verici aktörlerin yanında, üçüncü dönemde sosyal tema muhalif sesler tarafından da farklı bir bakış açısıyla ele alınmıştır. CHP'nin Anayasa Mahkemesi'ne yaptığı başvuruda sosyal tema daha eleştirel ve doğrudan hak temelli bir perspektifle ele alınmıştır. Başvuruda yer alan “sosyal kayıp”, “göç dalgası”, “mahrumiyet”, “barınma hakkı”, “temsiliyet eksikliği” gibi kavramlar, kentsel dönüşüm sürecinin düşük gelirli grupları dışlayıcı, yerinden edici ve toplumsal ayrışmayı derinleştirici etkilerine dikkat çekmektedir. CHP söyleminde, yasa ve uygulamaların dar gelirli vatandaşları daha da yoksullaştırdığı, kent merkezinden dışladığı ve bu kesimlerin sürece katılımının sağlanmadığı ifade edilmektedir. Bu eleştirel yaklaşım, yasanın ve uygulamaların yoksulluğu artırdığı, katılımı engellediği ve toplumsal adaleti zedelediği yönünde açık itirazlar içermektedir. Bu bağlamda eleştirel söylemde sosyal tema hem bir mağduriyet hem de hukuki eşitsizliklerin dile getirildiği bir araç olarak ortaya çıkmaktadır.

Balon diyagramda sosyal temanın “temsil” ve “demografi” başlıkları altında geniş bir kod dağılımına sahip olması, bu dönemde söylemsel olarak sosyal yapının dönüşümde daha merkezi bir mesele haline geldiğini göstermektedir (Şekil 4.4). Ancak bu temsil, karar verici aktörler açısından çoğu zaman mülkiyetin sahipliği üzerinden tanımlanmakta, bireyin yaşam tarzı, toplumsal aidiyeti veya katılım hakkı gibi daha eleştirel sosyal göstergeler arka planda kalmaktadır.

Üçüncü dönemde sosyal temanın söylemde daha görünür hale gelmesine rağmen, bu görünürlüğün farklı aktörler açısından farklı anlamlara sahip olduğu anlaşılmaktadır. İktidar söyleminde sosyal tema, mağdur gruplara sunulan bir lütuf veya yardım stratejisi olarak öne çıkarken; muhalefet ve eleştirel aktörlerin

söyleminde ise hak temelli, katılım odaklı ve sosyal adalet ekseninde tartışılmıştır. Bu durum, kentsel dönüşüm sürecinde sosyal temanın söylemsel olarak hem meşrulaştırma aracı hem de karşı-hegemonik eleştiri aracı olarak kullanıldığını göstermektedir.

İdari Tema: Kurumsal Merkezileşme ve Yürütme Gücü

Üçüncü döneme ait söylem analizinde idari tema, önceki dönemlere göre çok daha güçlü ve belirgin bir şekilde öne çıkmaktadır. Özellikle 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun'un yürürlüğe girmesiyle birlikte, kentsel dönüşüm süreçlerinde kurumsal merkezileşme belirginleşmiş ve söylemlerde idari otoritenin gücü açıkça hissedilmiştir. Özet tabloda “kurum”, “yürütme” ve “adalet” alt kategorileri altında toplanan bakanlık, TOKİ, belediye, büyükşehir belediyesi, tapu müdürlüğü, yönetmelik, kamulaştırma, tahliye, dava, yerel yönetim, meslek odası, ulusal ve uluslararası hukuk gibi temsil edici kodlar, dönüşümün artık yalnızca fiziksel veya ekonomik bir faaliyet olmaktan çıktığını, güçlü bir kurumsal ve hukuki çerçeve içinde ele alındığını göstermektedir (Tablo 4.6).

Yasa metni, bu kurumsallaşmanın en açık göstergesidir. 6306 sayılı Kanun, dönüşüm sürecinde Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nı ana yürütücü aktör haline getirerek, yerel yönetimlerin yetkilerini sınırlamış ve merkezi hükümete geniş bir müdahale alanı tanımıştır.

Fikirtepe'nin “riskli alan” ilanı sonrasında dönüşüm sürecinin Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'na devredilmesi, yalnızca kurumsal bir yetki değişimi değil, aynı zamanda yerel yönetimlerin süreçten dışlanması anlamına gelmiştir. Özellikle Kadıköy Belediyesi, bölgedeki en önemli yerel aktör olmasına rağmen, bu süreçte karar alma mekanizmalarının dışında bırakılmıştır. Bu durum, yasa metninde yer alan “merkezi yürütme” vurgusunun pratikte nasıl uygulandığını gösteren somut bir örnektir. Söylem düzeyinde ise, yerel yönetimlerin dışlanması “etkinlik”, “hız” ve “kararlılık” gibi kavramlarla meşrulaştırılmış; buna karşılık, katılım, şeffaflık ve temsil ilkeleri arka plana itilmiştir. Bu yönüyle Fikirtepe örneği, kentsel dönüşüm sürecinde merkezi idarenin yerel yönetimler üzerindeki denetimini artıran, karar alma yetkisini tek merkezde toplayan bir dönüşüm söylemini görünür kılmaktadır. Kadıköy Belediyesi'nin süreçteki bu dışlanmışlığı, yerel bilgi birikiminin ve

toplumsal temsilin karar mekanizmalarına yansıtılamadığı bir yönetim açığını işaret etmektedir.

Bu durum, idari temada özellikle “bakanlık” ve “TOKİ” gibi merkezi kurumların çok sayıda kodla temsil edilmesine yol açmıştır. Bu dönemde TOKİ’nin kurumsal misyonu da dikkat çekici biçimde değişim göstermiştir. 1980’li yıllardan itibaren sosyal konut üretimiyle özdeşleşen kurum, 2000’li yıllarla birlikte doğrudan uygulayıcı ve yatırımcı bir aktör haline gelmiştir. Bu değişim, söylem düzeyinde de açık biçimde gözlenmektedir. Başlangıçta “konut hakkı” ve “sosyal devlet” ilkeleriyle meşrulaştırılan TOKİ söylemi, 6306 sayılı yasa sonrasında “afet riskiyle mücadele”, “güvenli yapı üretimi” ve “hızlı uygulama” kavramlarıyla yeniden tanımlanmıştır. Fikirtepe örneğinde de TOKİ, “planlı ve güvenilir dönüşümün teminatı” olarak sunulmuş; böylece merkezi yönetimin mekânsal müdahalesini hem ekonomik kalkınma hem kamusal sorumluluk söylemleriyle meşrulaştırmıştır. Bu süreçte TOKİ’nin rolü, sosyal politika üreticiliğinden çıkarak, dönüşümün ekonomik ve idari meşruiyetinin ana taşıyıcısı haline gelmiştir. Kurumun bu söylemsel evrimi, Türkiye’de kentsel dönüşümün sosyal fayda temelli bir politika olmaktan uzaklaşıp, piyasa ve yönetim merkezli bir stratejiye dönüştüğünü göstermektedir.

Aynı zamanda, tahliye, tespit, tevhid, ifraz, tapu işlemleri ve kamulaştırma gibi uygulama araçları da dönüşümün idari süreçler üzerinden nasıl yürütüldüğünü göstermektedir. Buradaki söylem, dönüşümün planlı, kontrollü ve hukuki temellere dayandığını vurgulayarak, projelere meşruiyet kazandırmaya çalışmaktadır.

Erdoğan’ın temel atma konuşmasında da idari yapının işleyişine dair güçlü göndermeler yapılmaktadır. TOKİ’nin dönüşüm sürecindeki rolü öne çıkarılarak, hükümetin dönüşümü yalnızca bir bina yenileme faaliyeti değil, aynı zamanda kurumsal güce dayalı bir kalkınma stratejisi olarak tanımladığı görülmektedir. Bu söylemde, devletin yönlendirici, planlayıcı ve uygulayıcı rolü yüceltilmekte; yürütmenin güçlü ve kararlı duruşu, sürecin hızlı ve etkin ilerlemesi için bir avantaj olarak sunulmaktadır. Böylece, idari gücün etkinliği ve merkezi kurumların yetkisi hem bir meşrulaştırma aracı hem de pratik çözüm önerisi olarak işlenmiştir.

Balon diyagramda “kurum” ve “yürütme” başlıklarının toplam 20 kod ile temsil edilmesi, bu dönemde dönüşüm sürecinin kurumsal yapı tarafından nasıl domine

edildiğini açıkça göstermektedir (Şekil 4.4). Bu güçlü idari yapı, bir yandan dönüşümün hızlandırılması ve tek elden yönetilmesi için gerekli görülürken; diğer yandan demokratik meşruiyet, katılım ve adalet ilkeleri açısından eleştirilmektedir. Bu ikili yapı, dönüşüm söylemlerinde idari temanın hem bir hegemonya üretim alanı hem de karşı-hegemonik eleştirilerin odak noktası olduğunu ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak, üçüncü dönemde karar vericilerin söylemlerinde idari tema, dönüşüm sürecinin yönetimini, uygulama araçlarını ve kurumsal ilişkilerini belirleyen en temel boyutlardan biri haline gelmiştir. Kurumsal merkezileşme, yasa ve söylem düzeyinde meşrulaştırılmakta; buna karşın eleştirel aktörler bu merkezi yapının hak kayıplarına ve demokratik temsiliyet eksikliğine yol açtığını savunmaktadır. Bu bağlamda idari tema, yalnızca teknik ve hukuki bir mesele değil, aynı zamanda meşruiyetin sınındığı bir söylem alanı haline gelmiştir.

Tasarım/Mimari Tema: Teknik Disiplinin Gölgesinde Erime

Üçüncü döneme ait söylem analizinde, Tasarım/Mimari tema oldukça sınırlı bir temsil alanına sahiptir. Özet tabloda yalnızca mimarlık, mühendislik ve kentsel tasarım gibi kodlar bu tema altında toplanmış ve yalnızca CHP'nin 6306 sayılı Kanun'a dair Anayasa Mahkemesi başvurusu kapsamında belirgin şekilde yer almıştır. Bu durum, kentsel dönüşüm sürecinde tasarım ve mimarlığın, karar verici aktörlerin söylemlerinde ikincil hatta tali bir unsur olarak konumlandığını göstermektedir. Fiziksel, ekonomik ve idari temaların baskınlığı karşısında, tasarım boyutu genellikle ya dolaylı biçimde ifade edilmekte ya da teknik uzmanlık alanı olarak arka planda kalmaktadır.

6306 sayılı yasa metni incelendiğinde, mimari ya da kentsel tasarım süreçlerine dair doğrudan bir vurgu bulunmamaktadır. Bu belgede dönüşümün fiziksel güvenliği sağlama ve merkezi yönetim gücünü pekiştirme gibi hedefler öne çıkarken, kentsel mekanların nasıl tasarlanacağı, yeni yapıların mimari kalitesi ya da kent estetiğine katkısı gibi hususlar göz ardı edilmektedir. Bu da dönüşüm sürecinin mekânsal niteliği değil, niceliksel çıktıları üzerinden meşrulaştırılmaya çalışıldığını göstermektedir.

Özet tablo ve balon diyagramda bu temanın diğer temalara göre oldukça az sayıda kodla temsil edilmiş olması, dönüşüm politikalarının kentsel kalite, mekânsal

süreklilik, kullanıcı odaklılık gibi mimari ilkeler yerine daha çok yıkım, yapılaşma ve mülkiyet temelli çerçeveler üzerinden tanımlandığını kanıtlamaktadır. Burada mimarlık, bir planlama ve tasarım sürecinden çok, uygulamaya dönük bir teknik hizmet alanı olarak konumlandırılmakta; bu durum, dönüşümün mekânsal meşruiyetini zayıflatmaktadır.

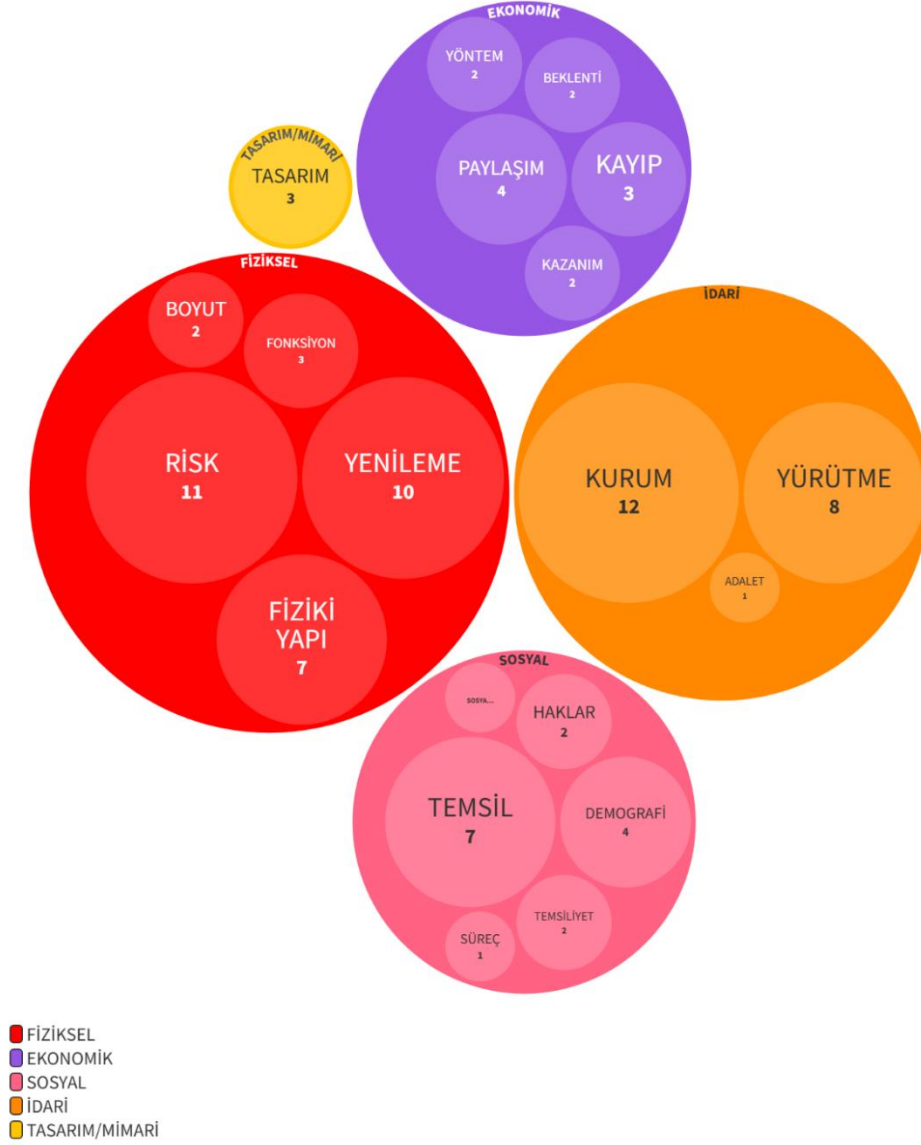
Bu bağlamda üçüncü dönem söylemlerinde tasarım/mimari temanın, diğer temalara göre daha az görünür olmasının nedeni; dönüşümün mekânsal kalitesinden ziyade ekonomik, fiziksel ve yönetsel gerekçelerle temellendirilmesidir. Mimarlık ve kentsel tasarım söylemleri, dönüşüm süreçlerinde hem söylemsel hem de pratik düzeyde marjinalleştirilmiştir. Bu da kentsel dönüşümün yalnızca yapıları değil, aynı zamanda kentlerin sosyal ve estetik dokusunu da yeniden inşa etmesi gerektiği yönündeki temel mimarlık ilkeleriyle çelişmektedir.

Bu dönemde karar verici söylemlerinde tasarım ve mimarlık teması oldukça zayıf bir yer tutmaktadır. Bu zayıflık, kentsel dönüşümün yalnızca bir afet riski yönetimi ya da ekonomik fırsat yaratma süreci olarak görülmesine ve mekânsal vizyonun göz ardı edilmesine yol açmaktadır. Tasarım disiplininin dönüşüm süreçlerine daha etkin biçimde entegre edilmemesi hem fiziksel çevrenin kalitesi hem de dönüşümün toplumsal kabulü açısından önemli bir boşluk yaratmaktadır.

KARAR VERİCİLER

3.DÖNEM

KOD DAĞILIMI

Şekil 4.4 Karar Vericilerin 3. döneme ait söylem kodlarının balon diyagramı

Genel değerlendirme

Karar vericilerin, bu dönemdeki söylemlerinde de kentsel dönüşümün "fiziksel" boyutuna yönelik temalar öne çıkmaktadır. 6306 sayılı yasanın yürürlüğe girmesi ve özellikle deprem riski altındaki yapıların vurgulanması, dönüşüm anlayışının öncelikle fiziksel unsurlar üzerinden şekillendiğini göstermektedir.

Ekonomik kategoride, "kayıp", "paylaşım", "kazanım" ve "beklenti" kavramları dikkat çekmektedir. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın dönüşümü tek merkezden

yönetmesi, ekonomik karar alma süreçlerinde katılımcılığın azaldığını ve özellikle mülkiyet sahipleri ve yatırımcılar arasındaki kazanç ve kayıp dengesizliğini endişelerinin artırdığını göstermektedir.

İdari boyutta, karar vericilerin söylemleri "yürütme", "kurum" ve "adalet" kavramları etrafında şekillenmiştir. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın dönüşüm sürecinde merkezi otorite olarak öne çıkması, karar vericilerin süreci daha etkin ve hızlı bir şekilde yönetme iddiasıyla açıklanmıştır. "Kurum" teması, dönüşümün tek bir otorite tarafından yönetilmesinin gerekliliğini savunurken, "Adalet" temasının söylemde sınırlı bir yer tutması, karar vericilerin toplumsal eşitlik ve hakların korunması konusundaki eksikliklerini göstermektedir.

Karar vericiler, sosyal boyutu "haklar", "temsil", "demografi" ve "süreç" kavramları üzerinden dile getirmiştir. Bu dönemde, sosyal hakların korunması gerektiği yönündeki söylemler yer alsa da "temsil" eksikliği, karar vericilerin söylemlerinde dikkat çeken bir zayıflık olmuştur. Hak sahiplerinin katılımına yönelik mekanizmaların yetersizliği, sürecin toplumsal katılım eksikliğiyle eleştirildiğini göstermektedir. Ayrıca demografik yapının değişimi üzerine net bir planlama söylemi oluşturulamamış, karar vericilerin sosyal boyutu genellikle teknik ve ekonomik gerekçelerle desteklemeye çalıştığı anlaşılmıştır.

Bu dönemde, karar vericilerin söylemlerinde tasarım boyutunun sınırlı bir şekilde ele alındığı görülmektedir. "Tasarım" Teması, dönüşüm alanında mimari kaliteye ve yerel dokulara ilişkin sınırlı vurgu yapıldığını ortaya koymaktadır. Söylemde, tasarım daha çok yeni fiziksel yapıların inşasına yönelik teknik bir gereklilik olarak ifade edilmiştir. Karar vericilerin bu temaya yönelik söylemleri, mimari yenilik ve estetik unsurlara dair tartışmaların dönüşüm sürecindeki yerinin zayıf kaldığını göstermektedir.

Üçüncü döneme ait söylemler, karar vericilerin süreci fiziksel ve ekonomik gerekçelerle temellendirdiğini ancak sosyal, idari ve tasarım boyutlarını ikincil plana attığını göstermektedir. 6306 sayılı yasa ile dönüşüm süreci merkezi bir yapıya kavuşmuş ancak bu merkeziyetçilik söylemlerdeki katılımcı ve adil yaklaşımların uygulamada yeterince karşılık bulamamasına yol açmıştır. Karar vericilerin söylemleri, özellikle risk ve yenileme vurgusuyla dönüşümün teknik boyutlarına odaklanmış, sosyal ve tasarım boyutlarının sınırlı bir şekilde ifade

edilmesi sürecin çok boyutlu yapısının göz ardı edildiğini ortaya koymaktadır. Bu söylemler dönüşüm sürecinde karar vericilerin toplumsal ihtiyaçlardan çok fiziksel güvenlik ve ekonomik kazançlara öncelik verdiğini göstermektedir.

4.1.1.4 Dördüncü Döneme Ait Söylemler: Bakanlığın Planı ve Uygulama

Süreci

Fikirtepe'nin riskli alan ilan edilmesiyle birlikte, dönüşüm sürecinde yeni bir aşamaya geçilmiş ve bölgenin dönüşüm planlarının yönetimi Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'na devredilmiştir. Bu süreçte, bölgedeki imar planları ve uygulama stratejileri bakanlık tarafından revize edilerek Fikirtepe Kentsel Dönüşüm Projesi adı altında yeni bir yapılandırmaya gidilmiştir. 2014 yılında gerçekleşen temel atma törenleri, projenin somut olarak uygulamaya geçirilmesinin başlangıcı olarak değerlendirilmiştir.

Dönemin temel söylemlerine bakıldığında, Bakanlık ve yerel yönetimler, bölgenin çöküntü alanı olduğunu, fiziksel altyapının yetersiz kaldığını ve dönüşümün zorunlu olduğunu vurgulamıştır. Aynı zamanda, projenin sadece konut üretimiyle sınırlı kalmayacağını, çevresel düzenlemeler ve sosyal donatı alanlarının artırılmasıyla yaşam kalitesinin yükseltilmesini hedeflediği ifade edilmiştir. İstanbul Büyükşehir Belediyesi ve Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, bu projeyi İstanbul'un en önemli dönüşüm adımlarından biri olarak tanımlarken, yerel yönetim plana genel olarak olumlu yaklaşmak ile birlikte planlama ve uygulama süreçlerinde yaşanan aksaklıkları gündeme getirmiştir.

Fiziksel Tema: Yenileme ve Risk Odaklı Mekânsal Müdahale

Dördüncü döneme ait söylemlerde fiziksel tema, diğer tüm temalar arasında en baskın konumda yer almakta ve dönüşüm sürecinin mekânsal gerekçelendirilmesinde temel yapı taşı oluşturmaktadır. Bu dönemde Fikirtepe'nin "çöküntü bölgesi", "riskli alan", "sağlıksız yapı stoku" ve "yoğun yapılaşma" gibi ifadelerle tanımlanması, fiziksel niteliklerin dönüşüm kararlarını gerekçelendiren ana argümanlar olduğunu açıkça göstermektedir. Söylemlerde sıkça yer verilen "dayanıksız bina", "altyapı yetersizliği", "çöp sorunu", "su ve hava kirliliği" gibi kavramlar, bölgenin yalnızca yapısal değil aynı zamanda çevresel açıdan da sorunlu bir kentsel alan olarak çerçevelendiğini ortaya koymaktadır (Tablo 4.7).

Bu dönemde Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından geliştirilen söylemde, fiziksel dönüşümün yalnızca bina ölçeğinde değil, aynı zamanda çevre düzenlemeleriyle birlikte ele alınması gerektiği belirtilmektedir. "Donatı alanı", "geniş yol", "ekstra otopark", "rezerv yapı alanı", "model yerleşim" gibi kavramlar, dönüşümün mekânsal yeniden yapılanma çerçevesinde planlandığını ve sadece konut üretimine değil, bütüncül bir yaşam çevresine odaklandığını göstermektedir. Bu söylem aynı zamanda "temel atma", "yıkım" ve "imar uygulaması" gibi kodlarla desteklenmiş; projenin artık fiziki uygulama aşamasına geçildiğini ve somutlaşan müdahalelerin sahaya yansıdığını ortaya koymuştur.

İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Kadir Topbaş'ın temel atma töreninde yaptığı konuşmada da benzer şekilde fiziksel temaya yoğun vurgu yapılmaktadır. Topbaş, dönüşümle birlikte sadece sağlıklı yapıların ortadan kaldırılmadığını, aynı zamanda sosyal donatı alanlarının da yeniden inşa edileceğini ifade ederek dönüşümün mekânsal kapsamını genişletmiştir. Bu bağlamda “yenileme” alt kategorisi altında yer alan “temel atma”, “çöküntü bölgesi”, “güvenli konut”, “yeni yaşam alanı” gibi ifadeler, fiziksel dönüşümün öncelikli hedef olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

Kadıköy Belediye Başkanı Selami Öztürk'ün söylemlerinde de fiziksel tema ağırlıktadır. Özellikle “altyapı”, “yenileme”, “yıkım” ve “sağlam yapı” gibi kavramlar, dönüşüm sürecinin fiziksel güvenlik ve teknik yeterlilik temelli bir yeniden yapılanma olarak ele alındığını göstermektedir. Ancak Öztürk'ün söylemlerinde dönüşümün sadece fiziksel değil, aynı zamanda sosyal ve ekonomik boyutlarıyla birlikte ele alınması gerektiği de ifade edilmiştir. Bu durum, yerel yönetimin merkezi yönetime kıyasla daha bütüncül bir bakış açısı benimsediğine işaret etmektedir.

Fiziksel tema altındaki alt kategoriler de bu dönemde çeşitlenmiş ve derinleşmiştir. Özellikle “risk”, “yenileme”, “fiziki yapı”, “boyut” ve “fonksiyon” alt başlıkları altında kodlanan kavramlar, dönüşümün sadece yapısal bir müdahale değil, aynı zamanda yeni bir yaşam kurgusu oluşturma hedefiyle şekillendiğini göstermektedir. Örneğin, “geniş yol”, “model yerleşim”, “huzurlu yerleşim”, “parsel bazında düzenleme” gibi ifadeler, mekânsal organizasyonun yeniden kurgulandığını ve planlama ölçeğinde yeni ilkelerin benimsendiğini göstermektedir.

Sonuç olarak, dördüncü dönemde karar vericilerin söylemlerinde fiziksel tema yalnızca ön planda olmakla kalmamış, aynı zamanda dönüşüm sürecinin meşruiyetini sağlayan temel gerekçelendirme alanı haline gelmiştir. Afet riski, çöküntü alanı olgusu, altyapı eksikliği ve sağlıksız yapılaşma gibi unsurlar üzerinden inşa edilen bu söylem, dönüşümün kaçınılmaz olduğu fikrini güçlendirmiştir. Bununla birlikte, bu fiziksel müdahalelerin hangi toplumsal etkilerle bütünleştiği ve ne tür sosyo-kültürel sonuçlar doğurduğu sorusu, sonraki tematik başlıkların tartışma alanını oluşturacaktır.

Tablo 4.7 Karar Vericilerin 4.Dönem Söylemlerindeki Kodların Tematik Dağılımı (Kodlar, her dönemde ilgili tema başlığı altında sıklıklarına göre sıralanmıştır.)

KARAR VERİCİLERİN 4.DÖNEM SÖYLEMLERİNDE ÖNE ÇIKAN KAVRAMLAR			
TEMA	ALT KATEGORİLER	TEMSİL EDEN KODLAR	METİN KAYNAKLARI
FİZİKSEL	RİSK, YENİLEME, FİZİKİ YAPI, FONKSİYON, BOYUT	DONATI ALANI, ÇÖKÜNTÜ BÖLGESİ, AFET, RİSKLİ ALAN, DAYANIKSIZ BİNA, SAĞLIKSIZ BİNA, SORUNLU, ALTYAPI, EKSTRA OTOPARK, GENİŞ YOL, HAYATI RAHATLATMA, YOĞUN YAPILAŞMA, DAİRE, EV, MODEL YERLEŞİM, HUZURLU YERLEŞİM, ALT YAPI, MARKA PROJE, YIKIM, TEMEL ATMA, REZERV ALAN, ÇÖP SORUNU, HAVA KİRLİLİĞİ, SU SORUNU, PARSEL BAZINDA, ADA BAZINDA	1,2,3
EKONOMİK	KAZANIM, YARDIM, PAYLAŞIM, KAYIP, KAYNAK, BEKLENTİ	4,14 EMSAL, KİRA YARDIMI, KREDİ DESTEĞİ, MUAFİYET, VERGİ-HARÇ, MÜTEAHHİT, ANLAŞMA, KÜÇÜLME, YÜKSEK MALİYET, YOĞUNLUK, KAYNAK, YATIRIM, HARÇ MUAFİYETİ, TAMAH ETMEK, PEŞKEŞ, BORÇ	1,2,3
SOSYAL	SÜREÇ, SOSYAL DURUM, TEMSİL	HIZLI İLERLEME, SOSYAL PATLAMA, PERİŞAN, HAK , KENDİ KARARI, TAPU, KORKU	2,3
İDARİ	KURUM, YÜRÜTME, ADALET, KAMUSAL HİZMET	BAKANLIK, YIKIM, 6306 SAYILI YASA, LİSANLI KURULUŞ, TESPİT, İPTAL KARARI, BÜYÜKŞEHİR BELEDİYE, İLÇE BELEDİYE, KANUN, RUHSAT, YETKİ, HİZMET	1,2,3
TASARIM/MİMARİ	İMAR, PROJE	PLAN, PROJE, FİKİRTEPE PLANI, İMAR DÜZENLEMESİ	2,3

Ekonomik Tema: Kaynak, Yardım ve Kazanım Odaklı Söylem Kurgusu

Dördüncü dönemde karar vericilerin söylemlerinde ekonomik tema, fiziksel temadan sonra en yoğun şekilde yer verilen ikinci ana temadır. Bu dönemde kentsel dönüşümün sadece yapısal bir müdahale değil, aynı zamanda önemli bir ekonomik hareketlilik alanı olduğu vurgulanmaktadır. Söylemlerde “kira yardımı”, “kredi desteği”, “vergi ve harç muafiyetleri”, “yüksek maliyet”, “kaynak aktarımı” ve “yatırım” gibi kavramlar öne çıkmakta; dönüşümün ekonomik yükü, bu yükün kimler tarafından karşılanacağı ve bu süreçte ortaya çıkacak ekonomik faydanın nasıl paylaşılacağı gibi sorular tartışılmaktadır (Tablo 4.7).

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’nın açıklamalarında, ekonomik tema daha çok mağduriyetin önlenmesi ve sürece katılımın teşvik edilmesi bağlamında ele

alınmaktadır. Özellikle “kira yardımı” ve “kredi desteği” gibi uygulamalar, hak sahiplerinin dönüşüm sürecinde karşılaşılabilecekleri ekonomik zorlukları aşmalarını sağlamaya yönelik araçlar olarak sunulmaktadır. Bakanlık söyleminde, bu desteklerin bir sosyal sorumluluk değil, dönüşüm sürecinin başarılı olabilmesi için zaruri olduğu belirtilmektedir. Bu yaklaşım, ekonomik temanın yalnızca kaynak üretimi değil, aynı zamanda ekonomik zararların telafisi ve sürece dahil edilecek aktörlerin ekonomik ikna araçları üzerinden şekillendiğini göstermektedir.

Kadıköy Belediye Başkanı Selami Öztürk’ün söylemlerinde ise ekonomik tema daha eleştirel bir boyutta ele alınmaktadır. Özellikle “paylaşım” kategorisi altında yer alan kavramlar, dönüşüm sürecinde oluşan ekonomik değer artışının kimlere dağıtılacağı sorusunu gündeme getirmektedir. Öztürk, dönüşümün yalnızca müteahhit ve yatırımcılar için değil, aynı zamanda bölgede yaşayan hak sahipleri için de ekonomik fayda üretmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bu söylemde “adil paylaşım”, “kayıpların telafisi” ve “kamusal yarar” gibi kavramlar, ekonomik temanın toplumsal meşruiyet ile ilişkilendirilerek yeniden yorumlandığını göstermektedir.

İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Kadir Topbaş’ın temel atma törenindeki konuşmasında da ekonomik tema, dönüşümün kente sağlayacağı faydalar bağlamında ele alınmaktadır. Topbaş, dönüşümle birlikte İstanbul’un marka değerinin artacağını, yeni yatırımların bölgeye yönleneceğini ve kentsel ekonomide bir canlılık meydana geleceğini belirtmektedir. Bu çerçevede “kazanç”, “yatırım”, “kaynak” gibi kodlar, dönüşümün ekonomik rasyonel üzerinden meşrulaştırıldığını ve kalkınmacı bir perspektifin benimsendiğini ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, bu kazanımların kimler arasında nasıl paylaştırılacağı konusu belirsiz kalmakta ve söylem daha çok genel ekonomik fayda anlatısı üzerinden kurgulanmaktadır.

Dördüncü dönemde ekonomik temanın alt kategorilerine bakıldığında, “yardım”, “kayıp”, “kazanç”, “paylaşım”, “kaynak” ve “beklenti” başlıkları öne çıkmaktadır. Bu alt kategoriler hem sürecin mali yükünü hem de ekonomik beklentileri yansıtmakta; aynı zamanda aktörlerin dönüşümden elde etmeyi umdukları değerle bu süreçte karşılaştıkları sorunları bir arada sunmaktadır. Örneğin, “yüksek maliyet”, “borç”, “tamah etmek”, “peşkeş” gibi kodlar, dönüşüm sürecinde yaşanan veya yaşanması muhtemel ekonomik çatışmalara işaret etmektedir. Özellikle

yatırımcı, müteahhit ve hak sahipleri arasında oluşan çıkar gerilimleri, bu dönemde ekonomik temanın daha kırılgan bir yapıya sahip olmasına neden olmuştur.

Dördüncü dönemde ekonomik tema, hem dönüşümün gerçekleştirilmesinde gerekli olan finansal araçları hem de dönüşüm sürecinde ortaya çıkan değer artışının paylaşımıyla ilgili tartışmaları kapsamaktadır. Karar verici aktörlerin söylemlerinde bu tema, çoğunlukla süreci meşrulaştırıcı ve ikna edici bir işlevle ele alınmış, mağduriyetin önlenmesi ve ekonomik teşvikler öne çıkarılmıştır. Ancak yerel yönetimlerin söylemlerinde, bu ekonomik sürecin adaletli yönetilmesi gerektiğine dair daha eleştirel ve dengeleyici vurgulara yer verildiği gözlemlenmiştir. Böylece ekonomik tema, hem bir destek ve kalkınma söylemi hem de potansiyel bir çatışma alanı olarak öne çıkmaktadır.

Sosyal Tema: Sürece Katılım, Temsil ve Toplumsal Kırılganlıkların Yansımaları

Dördüncü dönemde karar vericilerin söylemlerinde sosyal tema, diğer temalara göre daha sınırlı vurgular içerse de temsil, süreç yönetimi ve toplumsal kırılganlıklar üzerinden belirgin izler taşımaktadır. Özellikle sosyal patlama, korku, perişan, hak, tapu ve kendi kararı gibi kodlar, bu dönemde dönüşümün yalnızca fiziksel ve ekonomik bir yeniden yapılandırma süreci olmadığını, aynı zamanda yerel halkın psikolojik, toplumsal ve kimliksel düzeyde etkilerle karşı karşıya kaldığını göstermektedir.

Bu dönemde Kadıköy Belediye Başkanı Selami Öztürk'ün söylemleri, sosyal temanın en belirgin şekilde öne çıktığı açıklamalar arasında yer alır. Öztürk, Fikirtepe'de uygulanan dönüşüm planının yalnızca fiziksel yapıları değil, aynı zamanda orada yaşayan insanların hayatlarını ve sosyal dengesini etkilediğini vurgular. “Sosyal patlama” kodu ile dönüşüm sürecinde hak sahibi olamayan, yerinden edilen veya mülkiyet problemi yaşayan grupların yaşadığı travmalar ve gerginlikler dile getirilmekte; “kayıp” ve “korku” ifadeleriyle bu sürecin sosyal riskleri somutlaştırılmaktadır (Tablo 4.7). Bu söylemler, dönüşümün toplumsal meşruiyetini sorgulamakta ve daha katılımcı, adil bir sürece ihtiyaç olduğunu ortaya koymaktadır.

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın açıklamalarında ise sosyal tema daha sınırlı biçimde işlenmiştir. Bakanlık, dönüşümün temel gerekçesini fiziksel güvenlik, risk

azaltımı ve ekonomik iyileştirme olarak ifade etmekte; sosyal etkilerden ise dolaylı yollardan bahsetmektedir. Bu açıklamalarda, hak sahiplerine yönelik kira yardımı veya kredi desteği gibi ekonomik teşviklerin sosyal mağduriyetleri önleyeceği varsayımı ön plana çıkmakta; ancak katılım, temsil veya topluluk bütünlüğü gibi sosyal kategorilere dair doğrudan bir vurgudan büyük ölçüde kaçınılmaktadır. Bu yaklaşım, sosyal temanın dönüşüm politikalarında çoğunlukla ikincil planda kaldığını göstermektedir.

İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Kadir Topbaş'ın temel atma töreninde yaptığı konuşma ise sosyal temaya daha çok huzurlu yerleşim, hizmet, temsil ve demografi gibi kavramlarla yer verir. Topbaş, dönüşümün yalnızca fiziksel bir değişim değil, aynı zamanda yaşam kalitesinin artırılması amacı taşıdığını belirtmektedir. Ancak bu yaklaşım, sosyal alanı daha çok fiziksel çevrenin yeniden üretimiyle sınırlandırmakta; toplumsal aktörlerin sürece katılımına veya temsil sorunlarına yeterli düzeyde yer vermemektedir. Temsil kavramı bu noktada önemli hale gelir; çünkü halkın sürece aktif olarak katılması, yalnızca bilgilendirme değil, karar alma mekanizmalarında yer alma düzeyinde bir temsiliyet gerektirir. Fakat analiz edilen söylemlerde bu katılım biçiminin varlığına dair somut göstergeler zayıftır.

Balon diyagram verileri incelendiğinde, sosyal tema altında “temsil (3)”, “süreç (2)” ve “sosyal durum (2)” kodlarının toplamda 7 kez geçtiği görülmektedir (Şekil 4.5). Bu sayı, fiziksel (37) ve ekonomik (20) temalara kıyasla oldukça düşüktür. Bu durum, söylemlerde sosyal temaya ayrılan yerin sınırlı kaldığını ve dönüşüm politikalarının daha çok teknik, yapısal ve maliyet odaklı kurgulandığını ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak, dördüncü dönemde sosyal tema; dönüşümün doğrudan etkilediği toplumsal yapıyı, halkın sürece katılımını ve temsil edilme biçimlerini ele alan ancak diğer temalara göre daha az vurgulanan bir alan olarak ortaya çıkmaktadır. Kadıköy Belediyesi'nin söylemlerinde bu tema daha eleştirel ve merkezi bir konumda ele alınırken, bakanlık ve büyükşehir belediyesi düzeyinde sosyal sorunlar daha çok dolaylı biçimde, ekonomik tedbirlerle çözülecek problemler olarak görülmüştür. Bu durum, kentsel dönüşüm sürecinde sosyal boyutun hâlâ ikincil düzeyde ele alındığını ve bu nedenle uygulamada çeşitli adaletsizlik ve kırılganlıklara zemin hazırladığını göstermektedir.

İdari Tema: Yetki Devri, Kurumsal Organizasyon ve Yürütme Süreci

Dördüncü dönemde karar verici aktörlerin söylemlerinde idari tema, dönüşüm sürecinin kurumsal yapı, yetki kullanımı ve yürütme biçimi üzerinden nasıl şekillendirildiğine dair önemli ipuçları sunmaktadır. Bakanlık, yasa, ruhsat, yürütme, yetki, hizmet, iptal kararı gibi kodlar, bu sürecin güçlü bir merkezi organizasyonla yönetildiğini ve yerel yönetimlerin sürece katılımı konusunda çeşitli tartışmaların yaşandığını göstermektedir. Balon diyagram verileri incelendiğinde, idari temaya ait “yürütme (12)”, “kurum (7)”, “kamusal hizmet (2)” ve “adalet (1)” kodlarının toplam 22 kez kullanıldığı görülmektedir (Şekil 4.5). Bu sayı, fiziksel temadan sonra en fazla vurgulanan ikinci tema olduğunu ortaya koymaktadır.

Bu dönemin idari bağlamını belirleyen en kritik gelişme, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’nın Fikirtepe dönüşüm sürecini doğrudan üstlenmesidir. 2013 yılında bölgeye ilişkin imar planlarının Bakanlık tarafından revize edilmesi ve ardından 2014’teki temel atma törenleri, merkezi yönetimin dönüşüm uygulamalarını doğrudan kontrol ettiğini ve süreci kendi kurumları aracılığıyla yürüttüğünü göstermektedir. Bakanlık açıklamaları incelendiğinde, dönüşümün etkinliğini artırmak ve hızlandırmak adına “lisanslı kuruluş”, “6306 sayılı yasa”, “yetki devri” gibi hukuki ve teknik mekanizmaların devreye sokulduğu anlaşılmaktadır. Bu söylemler, sürecin yasal çerçeveye oturtulduğu ve planlamanın teknik gerekçelerle merkezi idareye taşındığı yönündeki bir meşrulaştırma stratejisini barındırmaktadır.

Kadıköy Belediye Başkanı Selami Öztürk’ün söylemleri, idari tema açısından eleştirel bir yaklaşım sergilemektedir. Öztürk, dönüşüm sürecinde yerel yönetimlerin sürece yeterince dahil edilmediğini, planlama ve uygulama süreçlerinde aksaklıklar yaşandığını vurgulamaktadır. “Yönetim” ve “kurum” kategorileri üzerinden yaptığı bu eleştiriler, yerinden yönetim ilkesine yapılan atıfla, planlamanın daha katılımcı ve yerel dinamiklere duyarlı bir şekilde yürütülmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Öztürk’e göre, dönüşüm süreci yalnızca bakanlık merkezli teknik bir uygulama değil; aynı zamanda halkla doğrudan temasta olan yerel yönetimlerin deneyimini ve katkısını da içermelidir.

Bu bağlamda “iptal kararı”, “kurumlar arası çatışma” ve “yetki belirsizliği” gibi kavramlar, yerel ve merkezi yönetim arasındaki güç mücadelesine işaret etmektedir.

İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Kadir Topbaş ise söylemlerinde Bakanlık’la iş birliği vurgusu yaparken, projenin İstanbul’un önemli bir kentsel dönüşüm adımı olduğunu belirtmekte, ancak doğrudan yönetsel eleştirilerde bulunmamaktadır. “Kamusal hizmet” ve “ruhsat” gibi kodlar, dönüşüm sürecinin kamunun yararına ve yasal çerçevede yürütülmesi gerektiği yönündeki genel idari anlayışı yansıtmaktadır. Ancak bu söylemlerde yerel düzeydeki uygulama zorluklarına dair eleştirel bir içerikten çok, meşruiyet ve destek vurgusu dikkat çekmektedir.

İdari tema kapsamında dikkat çeken bir diğer unsur, dönüşüm sürecinin giderek merkezîyetçi bir karakter kazanmasıdır. Özellikle 6306 sayılı yasa çerçevesinde oluşturulan mekanizmalar, planlama yetkisini belediyelerden alarak bakanlık bürokrasisine devretmiştir. Bu durum, dönüşümün karar alma süreçlerinde şeffaflık, hesap verebilirlik ve katılım ilkeleri açısından çeşitli sorunlara yol açmıştır. Bu sorunlar söylemlere doğrudan yansımasa da analiz edilen belgelerde yerel aktörlerin sürece dair hukuki itirazlar ve plan değişikliği talepleri, uygulamanın meşruiyeti açısından bir tartışma zemini doğurmuştur.

Sonuç olarak, dördüncü dönemde idari tema, dönüşüm sürecinin hangi kurumlar eliyle, hangi yasal araçlarla ve ne tür yetki ilişkileriyle yürütüldüğüne dair güçlü bir vurgu içermektedir. Bu dönemde Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’nın doğrudan müdahalesi, süreci hızlandırma amacı taşısa da yerel yönetimlerin rolünün sınırlandırılması ve katılımın kısıtlanması yönünde eleştirileri de beraberinde getirmiştir. Bu durum, dönüşümün yalnızca fiziksel ya da ekonomik değil; aynı zamanda yönetsel boyutuyla da çok katmanlı bir süreç olduğunu ortaya koymaktadır.

Tasarım/Mimari Tema: İmar Planları Üzerinden Dönüşümün Fiziksel ve Kavramsal Biçimlendirilmesi

Dördüncü dönemde, Fikirtepe Kentsel Dönüşüm sürecinde Tasarım/Mimari Tema, diğer dönemlere kıyasla daha belirgin bir şekilde söyleme dâhil olmuş ve dönüşümün yalnızca yapısal değil aynı zamanda planlama ve tasarım ölçeğinde yeniden kurgulanmasını vurgulamıştır. Bu temada öne çıkan ana kodlar arasında

plan, proje, Fikirtepe Planı ve imar düzenlemesi yer almaktadır. Söylemlerde bu kodlar aracılığıyla, dönüşümün estetik, mekânsal ve işlevsel boyutları ön plana çıkarılmıştır.

Özellikle Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından yapılan açıklamalarda, Fikirtepe'de hayata geçirilecek olan dönüşümün sıradan bir yapı yenilemesi olmadığını altı çizilmiştir. Fikirtepe Planı ifadesi, bölgeye özgü bir planlama ve tasarım anlayışının benimsendiğini, projenin bu çerçevede bütüncül bir kentsel tasarım vizyonu ile oluşturulduğunu göstermektedir. Bakanlık söyleminde “model yerleşim alanı” ve “marka proje” gibi dolaylı kavramlarla, Fikirtepe’nin gelecekte İstanbul’un dönüşüm vitrinlerinden biri olarak kurgulandığı anlaşılmaktadır. Bu noktada tasarım söylemi, dönüşümün yalnızca fiziksel bir iyileştirme değil, aynı zamanda marka değeri taşıyan bir mekânsal yeniden kurulum olduğu vurgusunu içermektedir.

Kadıköy Belediye Başkanı Selami Öztürk’ün açıklamalarında da imar düzenlemeleri üzerinden tasarım ve mimarlık teması dolaylı şekilde yer bulmuştur. Öztürk, Bakanlık tarafından hazırlanan planların parsel bazlı değil ada bazlı dönüşüm kurgusu ile yapılmasını eleştirerek, mekânsal bütünlüğü koruyan planlama ilkesine vurgu yapmaktadır. Bu söylem, tasarımın yalnızca fiziksel çıktılar üzerinden değil, aynı zamanda planlama ölçeğinde adaletli ve katılımcı bir çerçevede yürütülmesi gerektiğini savunmaktadır.

İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Kadir Topbaş ise temel atma törenindeki konuşmasında, Fikirtepe projesini bir örnek yerleşim ve dönüşüm modeli olarak nitelendirmiştir. Bu yaklaşım, tasarımın sadece mevcut fiziki sorunları çözmeye yönelik değil, aynı zamanda gelecek nesillere yaşanabilir çevre bırakma hedefiyle kurumsallaştırıldığını ortaya koymaktadır. Konuşmada özellikle donatı alanları ve çevre düzenlemeleri ile ilgili referanslar, tasarım temasının söylemde yaşam kalitesi, estetik çevre ve sosyal mekân üretimiyle bağdaştırıldığını göstermektedir.

4. dönemde Tasarım/Mimari Tema, dönüşümün planlı, bütüncül ve sembolik bir kimlik taşıyacak şekilde kurgulandığını ortaya koymaktadır. İmar planlarının yalnızca yapılaşma izni sağlayan teknik belgeler değil, aynı zamanda dönüşümün topluma sunulan yüzü olduğu yönündeki söylemler, bu temanın söylemdeki işlevini güçlendirmiştir. Bakanlık, yerel yönetim ve büyükşehir belediyesi aktörleri bu

temayı farklı bakış açılarıyla ele alsalar da ortak noktaları tasarımı bir meşruiyet unsuru olarak kullanılmalarıdır. Böylece Fikirtepe, hem planlama düzeyinde örnek bir alan, hem de kentsel tasarım açısından vitrin bir proje olarak konumlandırılmıştır.

Genel değerlendirme

Bu dönem, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın Fikirtepe kentsel dönüşüm alanı için nazım imar ve uygulama imar planlarını hazırladığı ve dönüşüm projelerinin uygulamaya geçirildiği süreçtir. İlk temel atma töreni bu dönemde gerçekleşmiş ve planlanan projeler yavaş yavaş hayata geçirilmeye başlanmıştır. Bu bağlamda, karar vericilerin söylemleri, hem fiziksel dönüşüm sürecini yönlendiren kararların içeriğini hem de dönüşüm politikalarının temel bileşenlerini açıkça yansıtmaktadır.

Diyagramdaki en büyük kümeyi oluşturan Fiziksel Temalar, bu dönemde karar vericilerin söylemlerinde kentsel dönüşümün fiziksel yapılar üzerindeki etkisinin merkezde olduğunu göstermektedir. Söylemler, özellikle bölgedeki yapıların fiziki risklerini gidermeyi ve yenilemeyi amaçlayan projelere vurgu yapmaktadır. Fikirtepe'deki mevcut yapı stoğunun depreme dayanıklı hale getirilmesi ve kentsel yaşam standartlarının yükseltilmesi, karar vericilerin temel motivasyonu olarak öne çıkmaktadır (Şekil 4.5).

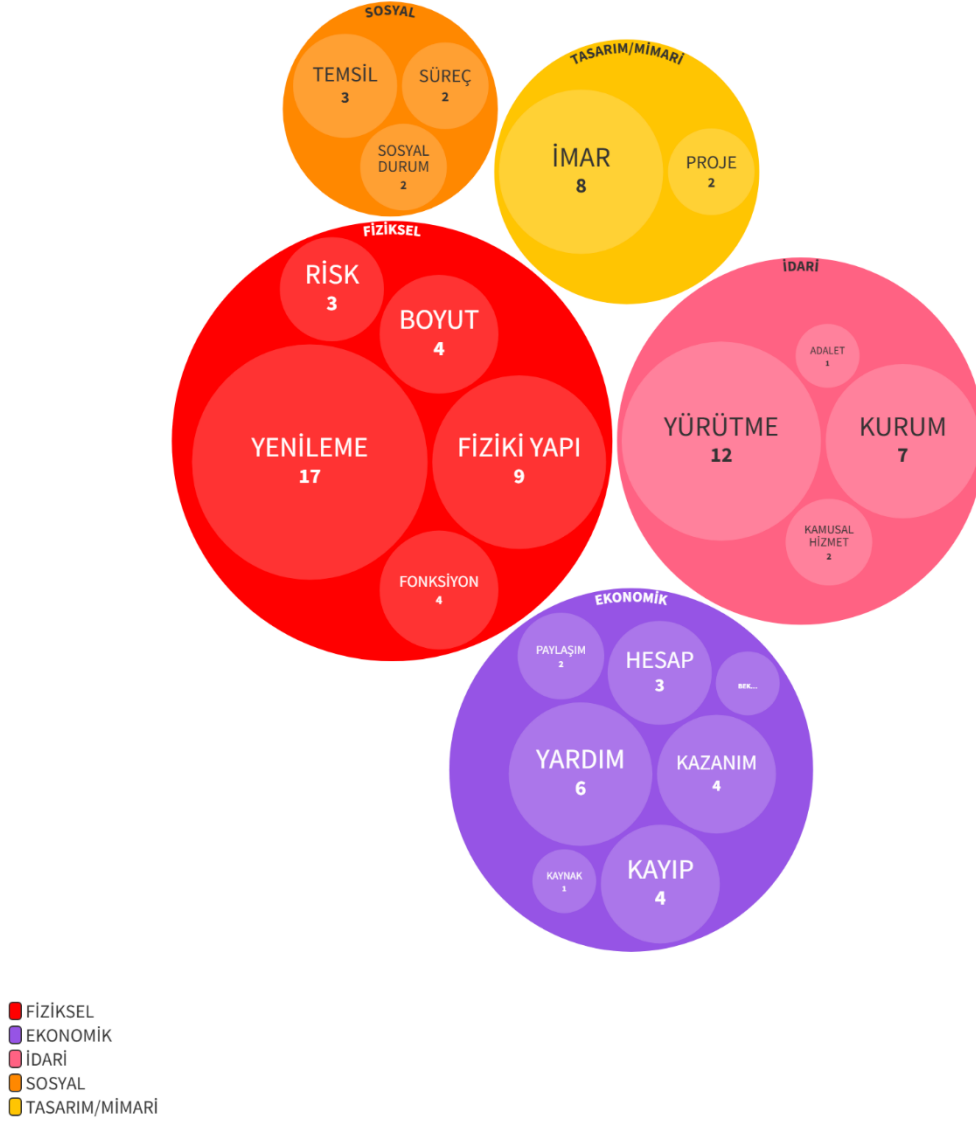
Yapı adalarının boyutlandırılması ve işlevselliklerinin artırılması, imar planlarının başlıca hedefleri arasında yer almıştır. Bu söylemler, mekânsal düzenlemenin dönüşüm projelerinde nasıl ele alındığını açıkça ortaya koymaktadır.

Sosyal boyut, bu dönemde dönüşümün toplumsal etkilerini ve sürecin nasıl yönetildiğini tartışmaya açan bir alan olarak öne çıkmaktadır. Karar vericilerin söylemleri, dönüşüm sürecinde bölge halkının temsil edilmesi gerektiğine vurgu yapmış olsa da bu temsiliyetin uygulamada ne ölçüde gerçekleştiği tartışmalıdır. Süreç yönetimine yönelik yapılan açıklamalarda, dönüşümün halk yararına olduğu vurgulanmış ancak sosyal katılım konusundaki eksiklikler eleştirilmeye devam etmiştir.

KARAR VERİCİLER

4.DÖNEM

KOD DAĞILIMI

Şekil 4.5 Karar Vericilerin 4. döneme ait söylem kodlarının balon diyagramı

Ekonomik söylemler, dönüşüm projelerinin finansmanı ile ilgili hem fırsatlara hem de risklere dikkat çekmektedir. Söylemlerde projelerin sürdürülebilirliği için kaynakların etkin yönetimi, devlet destekleri ve bölgenin ekonomik kalkınmasına vurgu yapılmıştır.

Bu dönemde idari söylemler, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın merkezi bir otorite olarak dönüşüm sürecindeki rolünü net bir şekilde yansıtmaktadır. Bakanlığın hazırladığı planlarla uygulamanın yönlendirilmesi, karar vericilerin söylemlerinde sıklıkla vurgulanmıştır. Merkezi otoritenin dönüşüm üzerindeki etkisi, sürecin daha

hızlı ilerlemesi açısından pozitif görülmüş ancak yerel yönetimlerle olan ilişkilerde zaman zaman gerilimler yaşanmıştır.

Tasarım/mimari boyut, karar vericilerin söylemlerinde dönüşüm projelerinin planlama sürecinin teknik detaylarına odaklanıldığını göstermektedir. Karar vericilerin projelere yönelik söylemleri, dönüşümün detaylı planlama süreçlerine vurgu yaparak projelerin koordineli bir şekilde ilerletildiğini göstermektedir. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından hazırlanan planlar, dönüşümün uygulanabilirliğini sağlayacak çerçeveyi belirlemiştir. Bu süreçte imar planlarının dönüşümün yalnızca fiziksel boyutunu değil, aynı zamanda bölgenin uzun vadeli mekânsal ve işlevsel ihtiyaçlarını da karşılaması hedeflenmiştir.

Bu dönemde karar vericilerin söylemleri, kentsel dönüşüm sürecinde fiziksel yenileme, ekonomik sürdürülebilirlik ve planlama süreçlerine odaklanmıştır. Bazı alanlarda temel atma ve inşaat süreçleri tamamlanarak yaşam başlarken, diğerlerinde uygulama süreçleri devam etmektedir.

Bu dört döneme ilişkin çözümlemeler birlikte ele alındığında, karar vericilerin söylemlerinin fiziksel, ekonomik, sosyal, idari ve tasarım/mimari temalar etrafında şekillendiği; ancak her dönemde bu temaların farklı kavramlar ve vurgu alanları üzerinden görünür hale geldiği görülmektedir. Dönemsel bağlamdaki siyasal ve yönetsel değişimler, kimi zaman risk, afet, modernleşme ve yatırım söylemlerini öne çıkarırken, kimi zaman da hak, temsil, katılım ya da idari merkezileşme tartışmalarını belirginleştirmiştir.

Aşağıda sunulan Tablo 4.8 dört döneme ilişkin ayrıntılı çözümlemelerde ortaya çıkan tematik yapıyı dönemler bazında sade ve bütüncül bir biçimde göstermektedir. Tablo, temalar arasında niceliksel bir karşılaştırma yapmayı değil, her dönemde hangi temaların hangi kavramlar etrafında öne çıktığını görünür kılmayı amaçlamaktadır. Bu açıdan tablo, karar vericilerin söylemsel çerçevesinin zaman içindeki değişimini özetleyen betimleyici bir araç işlevi görmektedir.

Tablo 4.8 Karar Verici Söylemlerinde öne çıkan temalar

Tema	1. Dönem (2005–2011) Dönüşümün Temelleri	2. Dönem (2011–2012) İmar Artışları ve Teknikleşme	3. Dönem (2012–2014)6306. Riskli Alan	4. Dönem (2014 sonrası) Bakanlık Planı ve Uygulama
Fiziksel	Risk çerçevesi kurulur: gecekondü, sağlıksız yapı, deprem; modern/planlı şehir ideali.	Risk teknikleşir: “çürük bina”, TAKS–KAKS, ada/parsel, donatı; yoğunluk ve fonksiyon düzeni öne çıkar.	Hukukileşen risk: “riskli alan/yapı” ile yık–yenile zorunluluk; ulusal güvenlik/modernleşme söylemi.	Sahada uygulama: çöküntü alanı, altyapı eksikliği; temel atma–yıkım, geniş yol, otopark, model yerleşim.
Ekonomik	Kalkınma–yatırım: hasılat paylaşımı, istihdam, kredi/erişilebilirlik; TOKİ’nin piyasa ile entegrasyonu.	Değer üretimi/rant: imar hakkı–emsal artışı, daha fazla kat; kendi kaynağı, müteahhit ortaklığı.	Yatırım hattı: hasılat, arsa payı; istihdam ve piyasa canlanması vurgusu, rant/eşitsizlik eleştirileri.	Teşvik ve paylaşım: kira yardımı, kredi, vergi muafiyeti; maliyet–adalet ve kazanç paylaşımı tartışmaları.
Sosyal	Yardım temelli: dar gelirli, sosyal hizmet; katılım zayıf, toplum edilgen.	Tepkiye yanıt: katılım/temsil söylemi sembolik; endişe–mağduriyet dili.	Hak/temsil görünür: 2/3 çoğunluk, barınma–mülkiyet; yardım dili, hak temelli eleştiri.	Kırılganlıklar: sosyal patlama, korku/kayıp; merkezî söylem ekonomik tedbirlerle sosyal riski yönetir, yerel katılım/adalet söylemi
İdari	Merkezî–teknikçi dayalı: TOKİ, protokoller, seferberlik; yerel ve halk arka planda.	Mevzuatla meşrulaştırma: İBB/Belediye, plan notları, yönetmelik; 6306’a geçişin eşiği.	Merkezileşme zirvede: Bakanlık yürütümü, kamulaştırma/tahliye; şeffaflık/yerelin dışlanması.	Kurumsal uygulama: Bakanlık, ruhsat, lisanslı kuruluş; hız–etkinlik söylemi; yerel–merkez gerilimleri.
Tasarım / Mimari	Planlı kentleşme vurgusu; proje/imar teknik meşruiyet	Plan–Avan proje–tevhit: düzen/ölçek tartışmaları; uzman odaklı tasarım.	Plan–Avan proje	Vitrinleşme: Fikirtepe Planı, model yerleşim, çevre/donatı; kalite–imaj meşruiyeti, katılımcılık sınırlı.

4.1.2 Karar Vericilerin Söylemlerindeki Değişim ve Süreklilikler

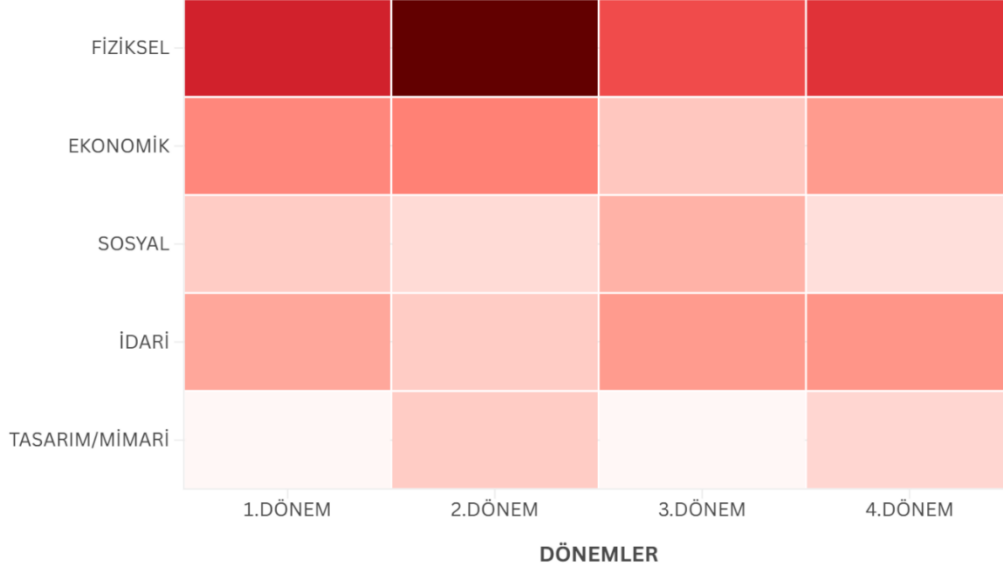
Karar vericilerin kentsel dönüşüm süreçlerindeki söylemleri zaman içinde yalnızca tematik açıdan değil, aynı zamanda kodların sıklığı, vurgu yapılan alt temalar ve kullanılan meşrulaştırıcı dil bağlamında da önemli bir evrim geçirmiştir. Bu değişim, dönüşüm projelerinin farklı dönemlerdeki yasal, mekânsal ve siyasal bağlamlarına paralel olarak şekillenmiş; dönemsel öncelikler ve müdahale araçları, söylemsel düzlemdeki ağırlık noktalarını da dönüştürmüştür. Bu bölümde, söylem analizine dayalı olarak her bir dönemde öne çıkan tematik vurgular ve bunların zamansal değişimi detaylı bir şekilde ele alınacaktır.

Aşağıda sunulan Şekil 4.6'da dört dönem boyunca her bir temaya ilişkin söylem yoğunlukları sayısal olarak görselleştirilmiş ve değişim eğilimleri karşılaştırmalı biçimde sunulmuştur.

DÖNEMLER ARASI TEMATİK KOD YOĞUNLUĞU

3 55

TEMALAR

Şekil 4.6 Karar vericilerin dönemler arası tematik kod yoğunluğu (Bu şekil, karar vericilerin her dönemde öne çıkardığı tematik yoğunlukları göstermektedir. Diyagram, söylem analizinden elde edilen toplam kod sayıları üzerinden hazırlanmıştır.)

Tablo 4.9. ise her dönemde temalara bağlı olarak en çok tekrar eden söylem kodlarını ayrıntılı şekilde sunmaktadır. Kodların dönemsel frekansları dikkate alınarak sıralanmış olması, tematik sürekliliklerin ve kırılmaların izlenmesini mümkün kılmaktadır.

Tablo 4.9 Karar Verici Söylemlerinde Tematik Kodların Dönemsel Dağılımı
(Kodlar, her dönemde ilgili tema başlığı altında sıklıklarına göre sıralanmıştır.)

KARAR VERİCİLERİN TÜM DÖNEMLERDE ÖNE ÇIKAN SÖYLEM KODLARI				
TEMA	1.DÖNEM	2.DÖNEM	3.DÖNEM	4.DÖNEM
FİZİKSEL	GECEKONDU, MODERN ŞEHİR, DEPREM, KONUT, TOPLU KONUT, GÜVENLİ, SOSYAL KONUT, SOSYAL DONATI, SAĞLIKSIZ YAPILAŞMA KENTLEŞME, ÇARPIK YAPILAŞMA KALİTELİ KONUT, ÇARPIK KENTLEŞME, KENAR MAHALLE YAŞANABİLİR KENT, ÇAĞDAŞ KENTSEL DEĞİŞİM, GECEKONDU BÖLGESİ, GECEKONDU DÜZENİ MEDENİYET, ÇAĞDAŞ KENT MODERN ŞEHİRLER, HUZURLU YIKIM, İŞGAL, ALT YAPI, FERAH MEKANLAR, FİZİKSEL ALTYAPI KENTSEL YENİLEME, MODERN DAYANIKLI, DEPREME HAZIR	YENİLEME, METREKARE, PARSEL, DEPREM KORKUSU, DEPREM RİSKİ, İŞGAL, ÖRNEK BÖLGE, KAMU ARAZİSİ, VAKIF ARAZİSİ, ÖZEL MÜLKİYET, DEPREM, ALT YAPI, ÇARPIK YAPILAŞMA, FARKLI BÖLGE, GECEKONDU, YENİLENME, YAŞANMAZ, İÇİNDEN ÇIKILMAZ, SOSYAL TESİS EKSİKLİĞİ, KÜLTÜREL TESİS EKSİKLİĞİ, REKREASYON ALANI EKSİKLİĞİ, GÜVENLİ YAPI, NÜFUS ARTIŞI, YOĞUNLUK, YEŞİL ALAN, SOSYAL DONATI, KONUT ALANI, TİCARET, HİZMET, DONATI ALANI, NET PARSEL, KAKS, YÜZDE, YAPI ADASI, TAKS, DEPREME KARŞI ZAYIF, PARK, ÇÜRÜK BİNA, SAĞLAM BİNA, MÜH. HİZMETİNDEN YOKSUN, YIKIMA MAHKUM, PLANSIZ BÖLGE	AFET RİSKİ, KONUT, RİSKLİ YAPI, RİSKLİ ALAN, YIKIM, SAĞLIKLI GÜVENLİ YAŞAM, HAZİNE, ÖZEL MÜLKİYET, REZERV YAPI ALANI, ARSA, PARSEL, İŞ YERİ, GECEKONDU, BİNA ÇÖKMESİ, ÇARPIK KENTLEŞME, KANGREN, DEPREM, YEŞİL ALAN, DAYANIKLI , DAYANIKLI KONUT, YENİ YAPI, YENİ HAYAT ALANI, İMAR ETMEK, AFETE KARŞI YETERSİZ, SAĞLIKSIZ GÜVENSİZ, PLANSIZ BÜYÜME, ÇEVRE TAHRİBATI, AFET OLGUSU, DÖNÜŞÜM, UYGULAMA	DONATI ALANI, ÇÖKÜNTÜ BÖLGESİ, AFET, RİSKLİ ALAN, DAYANIKSIZ BİNA, SAĞLIKSIZ BİNA, SORUNLU, ALTYAPI, EKSTRA OTOYOL, GENİŞ YOL, HAYAT RAHATLATMA, YOĞUN YAPILAŞMA, DAİRE, EV, MODEL YERLEŞİM, HUZURLU YERLEŞİM, ALT YAPI, MARKA PROJE, YIKIM, TEMEL ATMA, REZERV ALAN, ÇÖP SORUNU, HAVA KİRLİLİĞİ, SU SORUNU, PARSEL BAZINDA, ADA BAZINDA
EKONOMİK	İSTİHDAM, VADE, EKONOMİK KAYIP, VADELİ, ÖDEME ŞARTI, PEŞİNAT, TAKSİT, KREDİ, İNŞAAT EKONOMİK GELİŞME, HASILAT PAYLAŞIMI, İNŞAAT SEKTÖRÜ, BÜYÜME, MİLLİ GELİR, ÖZEL SEKTÖR, KÜRESEL REKABET, İSTİKRAR, MEKAN, ŞİYASİ RANT, SATIŞ, EV SAHİBİ, KONUT ÜRETİMİ EMLAK TALEBİ	İMAR HAKKI, ŞANS, İMAR ARTIŞI, KENDİ KAYNAĞI, MÜLKİYET, PARSEL BİRLEŞİMİ, HAK, KENDİ İÇİNDEN, FIRSAT, KENDİ İÇİNDEN DÖNÜŞME, TAKAS, SATIŞ, YAPILAŞMA HAKKI, KAZANÇ, KENT RANTI, DAHA FAZLA KAT, MÜTEAHHİT	ARSA PAYI, HİSSE, HASILAT PAYLAŞIMI, HASILAT , SATIŞ, İŞSİZLİĞİN ÖNLENMESİ, EKONOMİK CANLANMA, KARLI İŞ, EKONOMİK, FİNANS, EKONOMİK KAYIP, RANTSAL DÖNÜŞÜM, YAĞMA	4,14 EMSAL, KİRA YARDIMI, KREDİ DESTEĞİ, MUAFİYET, VERGİ-HARÇ, MÜTEAHHİT, ANLAŞMA, KÜÇÜLME, YÜKSEK MALİYET, YOĞUNLUK, KAYNAK, YATIRIM, HARÇ MUAFİYETİ, TAMAH ETMEK, PEŞKEŞ, BORÇ
SOSYAL	FAKİR FUKARA, DAR GELİRLİ, YOKSULLUK, YOKSUL, SOSYAL YAPI ALT GELİR GRUBU, AİLE, BEDAVACLIK, SOSYAL DEVLET ANLAYIŞI, SOSYAL DÖNÜŞÜM SOSYAL HİZMET PROGRAMI HAYAT KALİTESİL	OY BİRLİĞİ, HUKUK TANINMAZ, HUKUK DIŞI, KABUL EDİLEMEZ, FİKİRSİZLİK, ENDEİŞE, MAĞDURİYET, SÖZ SAHİBİ, MÜLK	TEMSİLCİ, MALİK, HAK SAHİBİ, ÜÇTE İKİ, TAPU, YAPI MALIKI, İHTİYAÇ SAHİBİ, DERİN YOKSULLUK, DEPREMZEDE, GELİR GRUPLARI, AYRIM, MAHRUMİYET, GÖÇ DALGASI, SOSYAL KAYIP, HAK , BARINMA HAKKI, MÜLKİYET HAKKI	HIZLI İLERLEME, SOSYAL PATLAMA, PERİŞAN, HAK , KENDİ KARARI, TAPU, KORKU
İDARI	TOKİ, BELEDİYE, HIZLI, HÜKÜMET MERKEZİ YÖNETİM, YEREL YÖNETİM, DÖNÜŞÜM PROTOKOLÜ SEFERBERLİK, TESLİM KURUMLAR ARASI BÜTÜNLEŞME VADE, SİTE YÖNETİMİ, YÜKLENİCİ FİRMA, MÜTEAHHİT, HİZMET	BELEDİYE, DEVLET, MİLLİ EMLAK, KANUN, İMAR KANUNU, YÖNETMELİK, İBB BELEDİYE, İMAR YÖNETMELİĞİ, BÜYÜKŞEHİR BELEDİYE, BELEDİYE HİZMETİ	BAKANLIK, TOKİ, ÜNİVERSİTE, BELEDİYE, BÜYÜKŞEHİR BELEDİYE, TAPU MÜDÜRLÜĞÜ, YÖNETMELİK, TESPİT, TAHLİYE, KAMULAŞTIRMA, TEVHİD, İFRAZ, DAVA, KİPTAŞ, TESLİM, YEREL YÖNETİM, MESLEK ODASI, ULUSAL VE ULUSLARARASI HUKUK	BAKANLIK, YIKIM, 6306 SAYILI YASA, LİSANLI KURULUŞ, TESPİT, İPTAL KARARI, BÜYÜKŞEHİR BELEDİYE, İLÇE BELEDİYE, KANUN, RUHSAT, YETKİ, HİZMET
TASARIM/MİMARİ	PROJE, PLANLAMA, YENİLEME PROJESİ	PROJE, İMAR PLANI, İMAR, İMAR DÜZENLEMESİ, AVAN PROJE, BLOK ETÜTÜ, NİZAM, TEVHİD, İMAR PROBLEMİ, YENİ PLAN	MİMARLIK, MÜHENDİSLİK, KENTSEL TASARIM	PLAN, PROJE, FİKİRTEPE PLANI, İMAR DÜZENLEMESİ

Fiziksel Tema: Süreklilik Gösteren Ana Çerçeve

Karar verici söylemlerinde fiziksel temanın her dört dönemde de en baskın tema olması dikkat çekicidir (Şekil.4.6). 1. dönemde “gecekondu”, “sağlıksız yapı”, “deprem riski” gibi kavramlarla temellenen bu söylem, mekânın fiziksel dönüşümünün gerekliliğini ön plana çıkarmıştır. Bu vurgu, 2. dönemde imar artışlarıyla ilişkilendirilmiş; 3. dönemde “riskli alan” ilanı ve 6306 sayılı yasa ile yasal meşruiyet kazanmış; 4. dönemde ise Fikirtepe'nin bir “çöküntü alanı” olarak tanımlanması ve “model yerleşim” vizyonuyla yeniden çerçevelenmiştir. Böylece, fiziksel tema söyleminin biçimi ve kullanılan kodları değişse de yapısal dönüşümün zorunluluğu anlatısı süreklilik göstermiştir.

Ekonomik Tema: Araçsallaştırılan Meşruiyet Vurgusu

Ekonomik tema, tüm dönemlerde meşrulaştırıcı bir araç olarak kullanılmış ancak söylemin içeriği dönüşmüştür. 1. dönemde yatırım teşviki ve değer artışı öne

çıkarken, 2. dönemde imar yoğunluğu ve hak sahipliği ile ekonomik çıkarlar ön plana çıkmıştır. 3. dönemde “harç muafiyeti”, “finansal kaynak sağlama” ve “borç yapılandırma” gibi uygulamalarla daha kurumsal ve bütçesel çerçevede bir ekonomik dil hâkim olurken; 4. dönemde ise devletin doğrudan müdahalesiyle “kredi desteği” ve “kira yardımı” gibi sosyal yardım mekanizmaları ön plana çıkmıştır. Ekonomik söylemin dönüşüm sürecinde işlevsel bir araç olarak kullanıldığı, ancak içeriğinin giderek daha merkezi ve teknik bir dil kazandığı görülmektedir.

Sosyal Tema: İkincil Ancak Duygusal Bir Alan

Sosyal temaya ilişkin söylemler her dönemde mevcut olmakla birlikte, çoğunlukla ikincil düzeyde bir yer tutmuştur. 1. dönemde yaşam kalitesi ve güvenlik vurgusu öne çıkarken; 2. dönemde hak sahipliği üzerinden korkulara ve belirsizliklere temas edilmiştir. 3. dönemde çıkar çatışmaları ve belirsizlikler belirginleşmiş; 4. dönemde ise hızlı ilerleme beklentileri ve “sosyal patlama” gibi dramatik kodlarla sürece yönelik sosyal gerilimler ifade edilmiştir. Sosyal temanın sürekliliği, karar verici söylemlerinde dönüşümün sosyal boyutunun asla tümüyle dışlanmadığını, ancak esasen teknik ve ekonomik argümanlarla gölgede bırakıldığını göstermektedir.

İdari Tema: Yerel ‘den Merkezî’ye Doğru Bir Yönelme

İdari temada dikkat çeken en önemli değişim, dönüşüm sürecinin yönetsel sorumluluğunun yerel yönetimlerden merkezi hükümete doğru kaymasıdır. 1. dönemde sürecin İstanbul Büyükşehir Belediyesi öncülüğünde yürütüldüğü görülürken, 2. dönemde İBB’nin plan onayıyla sürece yön verdiği ifade edilmiştir. 3. dönemde ise 6306 sayılı yasa ile birlikte Çevre ve Şehircilik Bakanlığı sürece dahil olmuş, “bakanlık”, “kamulaştırma”, “tapu müdürlüğü” gibi merkezî unsurlar öne çıkmış; idari yapı daha teknik ve hukuki hale gelmiştir. 4. dönemde ise “tam yetkili bakanlık” söylemi, “ruhsat”, “tespit”, “lisanslı kuruluş” gibi kodlarla süreç tamamen merkezileşmiş; söylemler daha hiyerarşik ve denetleyici bir çerçevede şekillenmiştir.

Tasarım/Mimari Tema: Geç ve Teknikleşen Söylem Alanı

Tasarım/mimari tema, ilk iki dönemde karar verici söylemlerinde yok denecek kadar az yer tutarken, 3. ve 4. dönemlerde planlama eleştirileri, çevre düzenlemesi ve proje detayları gibi teknik terimlerle ifade edilmiştir. 3. dönemde “mimarlık”,

“mühendislik” ve “kentsel tasarım” gibi disiplinler yaklaşımlar öne çıkarken, 4. dönemde “Fikirtepe planı”, “imar düzenlemesi” gibi bölgeye özgü teknik ifadeler belirginleşmiştir. Bu söylem değişimi, dönüşüm projelerinin fiziksel uygulama aşamasına geçmesiyle birlikte mimari kalite, estetik ve kentsel bütünlük gibi konuların kamusal söyleme girmeye başladığını göstermektedir. Ancak bu temanın diğerlerine göre daha düşük yoğunlukta kalması, mimarlığın dönüşüm söylemi içinde ikincil ve daha çok teknik bir unsur olarak konumlandırıldığını ortaya koymaktadır.

Yukarıda yer verilen analizler, karar vericilerin söylemlerinde fiziksel ve ekonomik temaların süreklilik gösteren iki ana eksen olduğunu, idari ve sosyal temaların ise içeriği değişen ama varlığı korunan alanlar olduğunu göstermektedir. Tasarım/mimari temanın ise geç dönemlerde sınırlı bir yer edinerek daha uzmanlaşmış bir nitelik kazandığı anlaşılmaktadır.

Bu bağlamda, karar verici söylemlerinin dönüşüm projelerini meşrulaştırma biçimleri zamansal olarak farklılaşmakta; ancak temel ideolojik yapıların korunarak yeniden üretildiği bir söylem sürekliliği dikkat çekmektedir.

4.1.3 Karar Vericilerin Söylemleri Aracılığıyla Kentsel Dönüşüm Sürecini Nasıl Meşrulaştırdıklarına Dair Örnekler

Birinci Döneme Ait Söylemler: Dönüşümün Meşrulaştırılmasında Kurucu Temeller

Fiziksel Tema: Riskin Çerçevesi ve Mekânsal Modernleşme Söylemi

Birinci dönemdeki söylemler, kentsel dönüşümün fiziksel meşruiyet zeminini öncelikle risk ve yapı stoğunun yetersizliği üzerinden kurmuştur. “Gecekondu bir ot gibi şehirlerimizi sarmıştır” ve “şehirlerimizi yeniden planlıyor, yeniden inşa ediyor” gibi ifadelerle, sağlıksız yapılaşma bir tehdit olarak resmedilmiş; bu tehdidin ortadan kaldırılması için dönüşüm bir zorunluluk olarak sunulmuştur. Özellikle deprem riski söylemlerde belirginleşmiş; “yapıların çoğu depreme dayanıklı değildir” ifadesiyle teknik gerekliliğe vurgu yapılmıştır. Bu risk söylemi, TOKİ’nin rolünü “güvenli konut üreticisi” konumuna taşımış; dönüşüm, sadece fiziki yenileme değil, afet önleme stratejisi olarak sunulmuştur. Aynı zamanda söylemlerde dönüşüm, “modern şehir”, “ferah mekânlar”, “yaşanabilir kent” gibi ifadelerle çerçevesi; estetik ve çağdaş yaşam biçiminin

temsili olarak da meşrulaştırılmıştır. Böylece, dönüşüm söylemi hem teknik zorunluluk hem de medeniyet ideali üzerinden güç kazanmıştır.

Ekonomik Tema: Kalkınma, Yatırım ve Sürdürülebilirlik Söylemi

Karar vericilerin söylemlerinde dönüşümün ekonomik boyutu hem bireysel hem de ulusal düzeyde bir kalkınma projesi olarak temsil edilmiştir. TOKİ'nin rolü “sadece konut üretmeyen, aynı zamanda şehirleri yeniden planlayan ve bir teşvik unsuru olan kurum” olarak tanımlanmış, böylece dönüşümün ekonomik ivmelenme sağladığı iddia edilmiştir. “İnşaat sektörü Türkiye'de reel ekonominin motor gücü haline gelmiştir” söylemiyle dönüşüm, büyüme, istihdam, hasılat paylaşımı gibi kodlarla ulusal kalkınma hedeflerine entegre edilmiştir.

Bireysel düzeyde ise “ev sahibi olmak, peşinat, vadeli ödeme, alt gelir grubuna uygun konut” gibi söylemlerle sosyal refah artırımı ve ekonomik erişilebilirlik öne çıkarılmıştır. Bu yönüyle dönüşüm, sadece teknik ya da kamusal değil, vatandaşın ekonomik beklentileri ile uyumlu bir politika olarak meşrulaştırılmıştır.

İdari Tema: Merkezi Yönetişim ve Teknik Organizasyon Söylemi

Birinci dönem söylemlerinde dönüşümün kurumsal çerçevesi, ağırlıklı olarak merkeziyetçi bir yönetim modeli üzerinden tanımlanmıştır. “TOKİ kaynaklarını kendisi üretir hale gelmiştir”, “yerel yönetimlerle iş birliği” ve “hızlı uygulama için dönüşüm protokolü” gibi ifadelerle, sürecin yukarıdan aşağıya kurumsal koordinasyonla yürütüldüğü belirtilmiştir. TOKİ, sadece teknik yürütücü değil, aynı zamanda süreci planlayan ve yöneten bir aktör olarak konumlandırılmış; bu durum dönüşümün tek elden yönetilmesi gerekliliği ile meşrulaştırılmıştır. Yerel yönetimlere atıf bulunsa da karar alma süreçlerinde merkezi otorite belirleyicidir.

Sosyal Tema: Yardım Temelli Sosyal Devlet Anlayışı

Sosyal tema, birinci dönemde ikincil düzeyde yer almasına rağmen, yardım ve destek çerçevesinde meşruiyet üretmiştir. “Fakir fukara için sosyal konut”, “dar gelirliye uygun ödeme şartları” gibi ifadelerle, devletin sosyal sorumluluğu ön plana çıkarılmış; dönüşüm, sosyal yardım mekanizmalarıyla ilişkilendirilmiştir. Bu söylemler, toplumun aktif katılımcısı değil, yardım alıcısı konumunda temsil edildiğini göstermektedir. Dönüşüm, bir toplumsal hak değil; merkezi otoritenin sunduğu bir fırsat olarak sunulmuş, bu da söylemin yukarıdan aşağıya kurgulandığını göstermiştir.

Tasarım / Mimari Tema: Teknik Planlama ve Proje Odaklılık

Dönüşümün mimari temsili, özellikle “yenileme projesi”, “imar planı”, “planlı kentleşme” kavramlarıyla teknik rasyonaliteye dayandırılmıştır. Bu durum, dönüşümün politik ya da toplumsal yanından çok, şehircilik disiplini içerisinde meşrulaştırıldığını göstermektedir. TOKİ’nin planlamaya dayalı müdahalesi, “projeye dayalı bir şehirleşme modeli” olarak sunulmuş; böylece dönüşüm, bilimsel bilgiye ve teknik yeterliliğe dayalı zorunlu bir süreç haline getirilmiştir.

İkinci Döneme Ait Söylemler: İmar Artışlarıyla Meşrulaştırma Arayışı

Fiziksel Tema: Afet Riski ve Plansızlık Üzerinden Kentsel Müdahalenin Kaçınılmazlaştırılması

İkinci dönemde, karar vericilerin söylemleri, Fikirtepe’nin dönüşümünü özellikle “fiziksel riskler” ve “plansız yapılaşma” bağlamında meşrulaştırmaya yönelmiştir. Deprem korkusu, çarpık yapılaşma, mühendislik hizmetinden yoksunluk gibi teknik içerikli söylemler bu dönemde sıklıkla kullanılmış ve dönüşüm, bir "zorunluluk" olarak sunulmuştur. “Deprem riski”, “çürük binalar”, “yıkıma mahkûm yapı stoğu” gibi ifadeler; dönüşümün sadece arzu edilen bir gelişme değil, hayatta kalma mücadelesi bağlamında kaçınılmaz bir ihtiyaç olduğu algısını pekiştirmiştir.

Örneğin, İBB’nin imar planı açıklamalarında geçen “plan dışı gelişmiş, mühendislik hizmeti almamış, sağlıklı yapı stoku” ifadesi, teknik meşrulaştırmanın doğrudan örneğidir. Bu söylem, dönüşümün bir “teknik gereklilik” olarak kodlanmasına ve toplumsal taleplerden ziyade uzmanlık bilgisinin süreci yönlendirdiği bir düzleme taşınmasına neden olmuştur.

Ayrıca, yaşam kalitesine dair eksiklikler de dönüşümün gerekçesi olarak kullanılmış; “yeşil alan eksikliği”, “rekreasyon alanı yetersizliği” ve “sosyal donatı eksikliği” gibi ifadeler, mevcut fiziki çevrenin yaşamaya elverişli olmadığı argümanını desteklemiştir. “Konut alanı, ticaret, hizmet, sosyal alan ve net parsel düzenlemeleri” gibi planlama araçları üzerinden dönüşüm, sadece güvenli değil aynı zamanda daha işlevsel ve yaşanabilir bir çevre hedefiyle ilişkilendirilmiştir.

Sonuç olarak, fiziksel tema üzerinden yapılan meşrulaştırma, bu dönemde teknik planlama, mekânsal düzenleme ve afet söylemleriyle daha da derinleştirilmiş ve kamuoyuna dönüşümün “zorunlu” ve “bilimsel” olduğu mesajı verilmiştir.

Ekonomik Tema: İmar Artışı ve Rant Üretimi Üzerinden Meşruiyet İnşası

Karar vericilerin ikinci döneme ait söylemlerinde, ekonomik rasyonalite en güçlü meşrulaştırma araçlarından biri olarak öne çıkmıştır. Dönüşümün yalnızca güvenlik ya da yaşam kalitesi bağlamında değil, aynı zamanda ekonomik değer üretimi üzerinden savunulduğu görülmektedir. “İmar hakkı”, “daha fazla kat”, “kent rantı” ve “kendi kaynağından dönüşüm” gibi kavramlar, ekonomik getiriye sürecin temel hedefi hâline getiren söylemsel bir çerçeve oluşturmuştur.

İBB Başkanı Kadir Topbaş’ın “imar artışı İstanbul için bir şanstır” söylemi, ekonomik meşrulaştırmanın en açık ifadesidir. Bu söylemle birlikte dönüşüm, kamu harcamalarıyla değil, mülkiyet sahiplerinin ve müteahhitlerin birlikte üreteceği bir değer olarak sunulmuştur. Bu model, devletin yönlendirici ama yatırımcı olmayan rolünü belirginleştirmiştir.

Söylemlerde sık geçen “takas”, “satış”, “şans”, “kazanç” gibi piyasa merkezli kavramlar, dönüşümün kamusal fayda temelli olmaktan çıkıp yatırım fırsatına dönüştürüldüğünü göstermektedir. İmar artışı söylemi, yalnızca yapılaşma yoğunluğunun artırılması değil, aynı zamanda bireylerin ekonomik çıkarlarının yükseltilmesiyle sürecin kabul görmesini sağlamıştır.

Bu bağlamda, ekonomik tema, dönüşümün teknik gereklilikten ziyade “kârlı bir proje” olarak sunulması yönünde bir araçsallaştırma işlevi görmüş; sürecin rıza üretimi ekonomik beklentilerle güçlendirilmiştir.

Sosyal Tema: Sınırlı Temsil ve Tepki Yönetimiyle Yüzeysel Meşrulaştırma

İkinci dönemde karar vericilerin söylemlerinde sosyal tema daha geri planda kalmakla birlikte, bazı söylemler sınırlı da olsa “temsil”, “katılım” ve “endişe yönetimi” çerçevesinde meşrulaştırma girişimleri içermektedir. “Oy birliği”, “söz sahibi” gibi ifadeler ilk bakışta katılımcı bir süreç izlenimi verse de bu tür ifadeler çoğunlukla kararların meşruiyetini artırmaya yönelik sembolik ifadeler olarak yer almıştır.

Örneğin, Kadıköy Belediye Başkanı Selami Öztürk’ün “halkın fikri alınmadan yapılan planlar” şeklindeki eleştirisi, aslında bu dönemin sosyal meşruiyet sorununu ortaya koymaktadır. Yine “hukuk dışı”, “kabul edilemez”, “mağduriyet” gibi söylemler, özellikle muhalif aktörlerin sürece dair eleştirilerinde dile

getirilmiş; bu da sosyal temanın daha çok dışsal eleştirilere verilen tepkilerle sınırlı kaldığını göstermiştir.

Sosyal hizmet, demografik yapı ya da mahalle bağları gibi derinlemesine sosyal konulara ise karar verici söylemlerde yer verilmemiştir. Dolayısıyla sosyal tema, bu dönemde eleştirilere karşı savunma aracı olarak kullanılmış; dönüşümün meşruiyeti katılım ya da temsil üzerinden değil, teknik ve ekonomik gerekçelerle sağlanmaya çalışılmıştır.

İdari Tema: Teknik Bürokrasi ve Yasal Zeminin Meşrulaştırma Aracı Olarak Kullanılması

İkinci dönemde idari tema, dönüşümün planlama ve uygulama sürecinde teknik-bürokratik bir süreç olarak temsil edilmesini sağlamıştır. “Belediye”, “devlet”, “Milli Emlak”, “imar yönetmeliği” gibi kavramlarla kurumsal yapı ön plana çıkarılmış ve süreç, katılımcı değil düzenleyici aktörlerin yönettiği bir idari işlem olarak sunulmuştur.

Özellikle İBB imar planı açıklamaları ve plan notlarında yer alan ifadeler, planların “yasal çerçevede, imar kanunu ve yönetmeliklerine uygun şekilde hazırlandığını” vurgulamış; bu da sürecin hukukilik temelli meşrulaştırıldığını göstermiştir. Kamunun rolü, temsil ya da müzakere değil, “teknik düzenleme yapma” olarak tanımlanmıştır.

İdari temada dikkat çeken bir diğer unsur, belediyelerin “uygulayıcı” pozisyonunun vurgulanmasıdır. Sürecin merkezi değil, yerel düzeyde çözümlendiği izlenimi verilse de bu yetkilerin nasıl kullanıldığına dair demokratik bir tartışma zemini kurulmamıştır. Bu da dönüşümün, daha uzmanlaşmış bir kamu politikası olarak algılanmasına neden olmuştur.

Tasarım/Mimari Tema: Planlama ve Proje Üzerinden Gelecek Kurgusu Oluşturulması

Tasarım/mimari tema, ikinci dönemde dönüşümün sadece yapı bazlı değil, aynı zamanda mekânsal ve estetik boyutlarıyla da meşrulaştırılmasını sağlamıştır. “İmar planı”, “blok etüdü”, “nizam”, “Avan proje”, “yeni plan” gibi teknik kavramlar, sürecin uzmanlık bilgisiyle yürütüldüğünü ve profesyonel bir planlama faaliyeti olduğunu vurgulamıştır.

Örneğin, İBB'nin hazırladığı plan notlarında geçen “nizamın yeniden oluşturulması” ve “proje bazlı yaklaşımlar” söylemi, dönüşümün plansızlığa karşı teknik bir müdahale olduğunu ima etmektedir. Bu da süreci sadece sorun çözme değil, aynı zamanda “gelecek tasarımı” olarak sunmaktadır.

Ancak bu tasarım dili, halkın katılımı ya da yerel ihtiyaçlarla ne ölçüde örtüştüğü sorusunu belirsiz bırakmakta; süreç daha çok “uzmanlar eliyle şekillenen bir mekânsal kurgu” olarak temsil edilmektedir.

Üçüncü Döneme Ait Söylemler: Afet Yasası Yoluyla Meşrulaştırma Stratejileri

Fiziksel Tema: Afet Riski ve Çarpık Yapılaşma Üzerinden Zorunluluk İnşası

Üçüncü dönemde karar vericilerin söylemleri, kentsel dönüşümün fiziksel gerekçelere dayalı zorunlu bir müdahale olduğu yönündeki meşrulaştırmayı pekiştirmiştir. 6306 sayılı yasanın yürürlüğe girmesiyle birlikte, “riskli yapı”, “riskli alan”, “dayanıklı konut”, “çarpık kentleşme”, “çökme riski” ve “deprem tehdidi” gibi ifadeler söylemlerin ana omurgasını oluşturmuştur. Bu söylem çerçevesinde afet riski, yalnızca bir tehlike değil; kentsel müdahalenin kaçınılmazlığına dair ideolojik bir dayanak olarak kullanılmıştır.

Özellikle yasa metninde yer alan “can ve mal kaybı riski taşıyan yapıların tespiti ve yıkımı” vurgusu, süreci teknik ve kamusal bir zorunluluk hâline getirmiştir. Dönemin başbakanı Recep Tayyip Erdoğan’ın temel atma törenindeki konuşmasında sıkça geçen “deprem”, “çarpık yapılaşma”, “kangren olmuş alanlar” gibi söylemler de bu fiziksel tehlikenin altını çizmiş ve kamuoyunu harekete geçirmeye yönelik bir alarm diline dönüşmüştür.

Bu dönemde afet riski, teknik bir değerlendirme olmanın ötesine taşınarak, kamuoyunda dönüşüme yönelik rızayı artırmak amacıyla kullanılmıştır. “Yeni hayat alanı”, “sağlıklı ve güvenli yaşam” gibi ifadelerle, fiziksel dönüşüm yalnızca yıkım değil, aynı zamanda daha iyi bir yaşam vaadiyle özdeşleştirilmiştir. Böylece fiziki müdahale hem güvenlik hem de yaşam kalitesi açısından toplumsal kabul üretmenin başlıca aracı hâline gelmiştir.

Ekonomik Tema: Kalkınma, İstihdam ve Yatırım Söylemi Üzerinden Meşruiyet Üretimi

Üçüncü dönemde ekonomik tema, dönüşüm sürecinin yalnızca risk azaltımı değil, aynı zamanda ekonomik değer üretimi açısından da gerekçelendirildiği bir alan olarak öne çıkmıştır. Söylemlerde “ekonomik canlanma”, “kârlı iş”, “finansal kaynak”, “hasılat paylaşımı” ve “istihdam” gibi kavramlara sıkça yer verilmiştir. Başbakan Erdoğan’ın dönüşüm projeleriyle ilgili olarak yaptığı “işsizliğin önlenmesi” ve “ekonominin canlandırılması” yönündeki vurgular, ekonomik gerekçelendirmenin açık örnekleri arasında yer almaktadır.

Yasa metni doğrudan ekonomik kavramlar içermese de uygulama sürecinde benimsenen model özellikle kamu-özel sektör iş birlikleri ve mülkiyet sahipleriyle geliştirilen anlaşma yöntemleri ekonomik çıkarları öncelikleyen bir çerçeve sunmuştur. Bu model, dönüşümün piyasa koşullarıyla uyumlu, kendi kendini finanse eden bir sistem olduğunu ileri sürmüş ve kamu bütçesine yük oluşturmada yürütülebileceği mesajını vermiştir.

Ayrıca, muhalefet söylemlerinde geçen “rantsal dönüşüm”, “yağma”, “ekonomik kayıp” gibi ifadeler, bu ekonomik modelin halk yararına değil, sermaye çevrelerine hizmet ettiğine yönelik karşı söylemleri yansıtmıştır. Bu durum, ekonomik temanın yalnızca bir meşrulaştırma aracı değil, aynı zamanda bir çatışma alanı olduğunu da ortaya koymuştur.

Sosyal Tema: Yoksulluk ve Mağduriyet Söylemiyle Sembolik Meşrulaştırma

Bu dönemde sosyal tema, daha önceki dönemlere göre daha görünür bir şekilde yer alsada genellikle sembolik ve temsili düzeyde kalmış; dönüşümün mağdur kesimlere yönelik bir iyileştirme projesi olduğu yönünde bir kamuoyu oluşturma işlevi taşımıştır. “İhtiyaç sahibi”, “depresyede”, “derin yoksulluk” gibi kavramlarla, devletin sosyal sorumluluğunu yerine getirdiği bir müdahale biçimi sunulmaya çalışılmıştır.

Erdoğan’ın konuşmalarında, dönüşüm projeleri dar gelirli gruplara bir “fırsat” olarak sunulmuş ve kamu müdahalesi sosyal adaletle özdeşleştirilmiştir. Ancak yasa metni ve resmî belgelerde, sosyal katılım, temsiliyet ya da yerel ihtiyaçlar gibi sosyal unsurların çok sınırlı biçimde yer aldığı; katılımın genellikle “üçte iki çoğunluk” gibi mülkiyet temelli teknik ifadelerle sınırlandırıldığı görülmektedir.

CHP’nin eleştirilerinde ise, “barınma hakkı”, “temsiliyet eksikliği” ve “sosyal kayıp” gibi ifadelerle bu sembolik dilin ötesine geçilmiş; dönüşümün sosyo-

ekonomik eşitsizlikleri artırdığı ve toplumsal dışlamayı derinleştirdiği iddia edilmiştir. Bu durum, sosyal temanın hem meşrulaştırıcı hem de karşı söylem üreten bir alan olduğunu göstermektedir.

İdari Tema: Kurumsal Merkezileşme Üzerinden Meşruiyet İnşası

Üçüncü dönemin en ayırt edici yönlerinden biri, dönüşüm sürecinin yönetiminde merkezi idarenin rolünün güçlenmesi ve bunun açık biçimde meşrulaştırılmasıdır. 6306 sayılı yasa, sürecin Çevre ve Şehircilik Bakanlığı aracılığıyla yürütülmesini öngörmüş ve yerel yönetimlerin yetkileri önemli ölçüde sınırlandırılmıştır.

Söylemlerde “bakanlık”, “TOKİ”, “kamulaştırma”, “tapuda tescil”, “tevhit”, “ifraz” gibi kodlarla teknik bir idari dil kurulmuş; bu söylem, dönüşümün hukuka ve mevzuata uygun şekilde, planlı ve düzenli olarak yürütüldüğü mesajını vermiştir. Bu çerçevede karar vericiler, süreci teknik uzmanlık ve kurumsal yetki aracılığıyla meşrulaştırmıştır.

Tasarım/Mimari Tema: Göz Ardı Edilmiş Uzmanlık Alanı Olarak Mimarlık

Üçüncü dönemde tasarım ve mimari tema, karar verici söylemlerde oldukça sınırlı bir yer kaplamaktadır. Ne yasa metninde ne de siyasi konuşmalarda mekânsal kalite, estetik kaygılar ya da kamusal alanın niteliğine dair belirgin söylemler bulunmamaktadır. “Yeni yapı” ve “dayanıklı konut” gibi ifadeler genel geçer kavramlarla kullanılırken, kentsel tasarım, mimarlık hizmetleri veya kullanıcı odaklı planlama gibi konular görmezden gelinmiştir.

Sonuç olarak, tasarım teması bu dönemde söylemsel olarak ihmal edilmiş; dönüşüm, nicel büyüme ve güvenlik hedeflerine indirgenmiş; mekânsal kalitenin artırılması gibi mimari hedefler kamuoyu söyleminde yer bulamamıştır.

Dördüncü Dönem Söylemleri: Uygulamaya Geçişin Meşrulaştırılması

Fiziksel Tema: Riskli Alan İlanı ve Model Yerleşim Vizyonu

Dördüncü döneme ait söylemlerde fiziksel temanın en baskın biçimde işlendiği görülmektedir. Özellikle Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından yapılan açıklamalarda Fikirtepe’nin mevcut durumu “çöküntü bölgesi” olarak tanımlanmış ve bu durum, dönüşümün kaçınılmazlığı için güçlü bir gerekçe olarak kullanılmıştır. “Afete karşı dayanıksız ve sağlıksız yapıların bulunduğu” ifadesi

hem fiziksel riskleri vurgulamakta hem de bu risklerin bertaraf edilmesi için acil müdahale gerekliliğini pekiştirmektedir.

Plan açıklamalarında geçen “donatı alanlarının yetersizliği” ve “mevcut yapıların kalitesizliği” gibi kodlar, bölgenin yalnızca bina ölçeğinde değil, mekânsal bütünlük açısından da sorunlu olduğunu vurgular. Böylece, fiziksel dönüşüm yalnızca yeniden yapılaşma değil, aynı zamanda kamusal altyapının da yeniden üretimi olarak sunulmuştur. “Geniş yollar”, “ekstra otopark”, “alt yapı”, “model yerleşim”, “huzurlu yerleşim” gibi ifadelerle desteklenen bu söylem, dönüşüm sürecinin mekânsal bir kalite artışı yaratacağı yönünde kamuoyunu ikna etmeye yönelik bir strateji olarak okunabilir.

Özellikle İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Kadir Topbaş’ın temel atma törenindeki açıklamalarında yer alan “Burada yıllardır kötü şartlar altında yaşayan vatandaşlarımıza sağlıklı, güvenli ve modern konutlar sunacağız” ifadesi, fiziki riskin giderilmesi ile birlikte modern yaşam standartlarının yükseltilmesini eş zamanlı olarak meşrulaştırıcı bir dilde sunmaktadır.

Ekonomik Tema: Kaynak, Teşvik ve Beklenti Yönetimi

Bu dönemde ekonomik temalar, dönüşümün sürdürülebilirliğini ve halk nezdindeki kabulünü artırmaya yönelik söylemlerle ön plana çıkmıştır. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’nın açıklamalarında “kira yardımı”, “kredi desteği” ve “vergi, harç muafiyeti” gibi uygulamalar hem ekonomik teşvik aracı olarak hem de kamu yararına vurgu yapan bir meşrulaştırma çerçevesi içinde ele alınmaktadır.

Plan açıklamalarında 6306 sayılı yasa ile birlikte sağlanan “resmi harçlardan muafiyet” ve “vergi kolaylıkları” doğrudan yasa çerçevesinde meşruiyet sağlarken, “yüksek maliyet” ve “tamah etmek” gibi kavramlarla yatırımcıların yaşadığı sorunlara dikkat çekilerek ekonomik dönüşümün aktörler üzerindeki etkileri de görünür kılınmaktadır.

Kadıköy Belediye Başkanı Selami Öztürk’ün “müteahhitler birkaç düzenleme ile işlerine devam edebilecek” ifadesi, ekonomik akışın sürekliliğinin sağlanmasının yerel yönetim açısından da önceliklendirildiğini göstermektedir. Bu söylem, dönüşüm sürecinin ekonomik çarklarının durmadan işlemesi gerektiğini ve yeni planın bu işleyişi kolaylaştırdığını savunmaktadır.

Sosyal Tema: Sürecin Hızlanması ve Toplumsal Gerilimlerin Azaltılması

Dördüncü döneme ait söylemlerde sosyal tema, daha önceki dönemlerde olduğu kadar merkezi bir konumda yer almamakla birlikte, “sürecin hızlanması” ve “perişanlık”, “korku”, “sosyal patlama” gibi kodlar aracılığıyla toplumsal gerilimlerin azaltılması amacıyla yeniden üretilmiştir.

Selami Öztürk’ün “bir çıkmaza girilecekti ki girilmeden Bakanlık yeni plan yaptı” sözü, yalnızca teknik bir müdahaleyi değil, aynı zamanda sosyal patlamaların önüne geçen bir yönetim refleksi olarak yorumlanabilir. Bu söylem, belirsizliğin ve gecikmenin yaratacağı toplumsal sorunları önlemek için yapılan müdahaleyi kamuoyuna olumlu bir gelişme olarak sunmaktadır.

Ayrıca, temel atma töreninde yapılan açıklamalarda “yaşam kalitesini artırma” ve “huzurlu yerleşim” gibi kavramların öne çıkarılması, dönüşümün fiziksel çıktılarının ötesinde sosyal yaşamı da iyileştireceği iddiasını taşımaktadır. Böylece, sosyal fayda vurgusu, dönüşümün toplumsal kabulünü pekiştirmek için işlevsel bir strateji haline gelmiştir.

İdari Tema: Kurumsal Yetki ve Yasanın İşletilmesi

Bu dönemde dönüşüm sürecinin hızlanmasıyla birlikte idari yapı ve yasal dayanaklar açık biçimde söylemlerde yer almaktadır. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’nın 6306 sayılı yasa kapsamında yaptığı açıklamalar, sürecin meşru ve yasal bir zemine oturduğunu ifade etmektedir. “Riskli alan ilanı”, “lisanslı kuruluşlarca tespit”, “ruhsat”, “yetki” ve “bakanlık kararı” gibi ifadeler dönüşüm sürecini yöneten aktörlerin meşruiyetini ve müdahale hakkını pekiştirmektedir.

İdari temadaki bir diğer vurgu, belediyeler arası yetki paylaşımı ve merkezi hükümetin rolüdür. Selami Öztürk’ün planların iptali sonrasında Bakanlık tarafından yapılan yeni planı olumlu bulması, yerel yönetimin merkezi otoriteyle olan ilişkisini pragmatik bir çerçevede yeniden kurduğunu göstermektedir.

Tasarım/Mimari Tema: İmar Düzenlemesi ve Plan Odaklılık

Dördüncü dönemde tasarım ve mimarlık temaları, “imar düzenlemesi”, “Fikirtepe planı”, “rezerv alan”, “plan”, “proje” gibi kavramlar etrafında şekillenmiştir. Bu bağlamda, özellikle Kadıköy Belediye Başkanı’nın her daire için iki otopark

zorunluluğu ve yol genişletme kararlarını destekleyici söylemleri, planlama kararlarının mekânsal kaliteye yönelik pozitif katkılarını öne çıkarmaktadır.

Plan bazlı meşrulaştırma stratejisi, dönüşümün keyfi değil, planlı ve toplumun ihtiyaçlarını gözeten bir süreç olarak sunulmasını amaçlamaktadır. İBB Başkanı'nın "çevre dostu yapılar" ve "sosyal donatıların artırılması" vurgusu, tasarımın yalnızca konut üretimi değil, aynı zamanda bütüncül bir yaşam çevresi oluşturma amacı taşıdığını göstermektedir.

4.2 Etkilenen Toplulukların Söylem Analizi

Bu bölümde, kentsel dönüşüm sürecinde doğrudan etkilenen toplulukların söylemleri, deneyimleri ve algıları incelenmektedir. Analiz, farklı sosyo-ekonomik gruplardan katılımcılar ile gerçekleştirilen mülakatların söylem çözümlemesine dayanmaktadır. Elde edilen veriler, yalnızca fiziksel mekân değişimini değil, aynı zamanda toplumsal hafızanın, sosyal ilişkilerin ve ekonomik dengelerin dönüşüm sürecinde nasıl şekillendiğini ortaya koymaktadır.

Çalışmanın veri setini oluşturan mülakatlar, hak sahipleri, ada temsilcileri, STK bağlantılı katılımcılar, yerel yönetim temsilcileri (muhtar) ve profesyoneller (mimar ve müteahhit) gibi farklı aktör gruplarıyla gerçekleştirilmiştir. Bu çeşitlilik, söylemlerin çok katmanlı yapısını ve farklı perspektiflerden gelen vurguları analiz etme olanağı sağlamaktadır. Kullanılan mülakatların listesi aşağıda sunulmaktadır (Tablo 4.10). Bu görüşmelere ait özet tablolar, tezin sonunda Ekler bölümünde verilmiştir. Böylece analiz sürecinde kullanılan verilerin tamamı, şeffaf biçimde incelenebilir durumdadır.

Tablo 4.10 Etkilenen topluluklar ile yapılan mülakatlar

No	İsim	Hakkında	Kaynak
1	M.S. B.	Hak sahibi /Ada Temsilcisi (Biten Konutlarda İkamet ediyor)	Bire bir görüşme / Ses kaydı
2	E. Ç.	Hak sahibi /Ada Temsilcisi	Bire bir görüşme / Ses kaydı
3	S.B.	Hak sahibi /Ada Temsilcisi / STK	Bire bir görüşme / Ses kaydı
4	A.G.	Hak sahibi / Muhtar	Bire bir görüşme / Ses kaydı
5	A.E.	Mimar / Bölgede tasarımları var	Bire bir görüşme / Ses kaydı
6	M.V.	Müteahhit / Bölgede uygulaması var	Bire bir görüşme / Ses kaydı
7	B.B.	Hak sahibi /Ada Temsilcisi / STK	Online görüşme
8	Z Z.	Hak sahibi	Online görüşme
9	M.B.	Hak sahibi (Biten Konutlarda İkamet ediyor)	Online görüşme
10	S.M.	Hak sahibi (Biten Konutlarda İkamet ediyor)	Online görüşme

Öncelikle, katılımcıların kentsel dönüşüme ilişkin algıları, sürece dair bireysel deneyimleri ve yönelttikleri eleştirileri ele alınacaktır. Ardından, söylemlerde öne çıkan temalar ve kavramlar detaylı biçimde sınıflandırılacak; son olarak da farklı sosyo-ekonomik gruplar arasındaki benzerlikler ve farklılıklar karşılaştırmalı bir değerlendirme ile ortaya konacaktır.

4.2.1 Mülakatlardan Elde Edilen Veriler Doğrultusunda Etkilenen Toplulukların Kentsel Dönüşüm Sürecine Yönelik Algıları, Deneyimleri ve Eleştirileri

Algılar: Dönüşüm Fırsat mı, Tehdit mi?

Etkilenen toplulukların söylemlerinde kentsel dönüşüm süreci, başlangıçta çoğunlukla umut ve iyileşme beklentileriyle karşılanmıştır. Katılımcılar, yıkılma riski taşıyan gecekondü niteliğindeki yapıların yerine daha güvenli konutlara sahip olma, sosyal olanaklara erişim sağlama ve yaşam kalitesini yükseltme gibi beklentilerini sıkça dile getirmiştir. Ancak süreç ilerledikçe, bu olumlu algı yerini giderek belirsizlik, hayal kırıklığı ve güvensizlik duygularına bırakmıştır. Dönüşümün yalnızca fiziksel bir müdahale değil, aynı zamanda sosyal ilişkiler üzerinde de derin etkiler yarattığının fark edilmesiyle birlikte, özellikle yerinden edilme korkusu ve toplumsal bağların çözülmesi yönündeki algılar güçlenmiştir.

Bazı katılımcılar, devletin bu süreci bir iyileştirme hamlesi olarak değil, “müteahhitlere çıkar sağlama projesi” olarak yürüttüğünü ifade ederek dönüşümü bir tehdit olarak konumlandırmıştır. Buna karşılık, sürecin etkin şekilde yönetilmesi durumunda “yaşam kalitesini artırabilecek bir fırsat” sunabileceğini belirten görüşler de mevcuttur. Ancak bu fırsatın çeşitli nedenlerle atıl kaldığı ve beklentileri karşılamadığı yönündeki söylemler, genel algının olumsuz yönde evrildiğini ortaya koymaktadır.

Kentsel Dönüşüm Algısı: Umut ile Belirsizlik Arasında

Etkilenen topluluklar için kentsel dönüşüm, bir yandan güvenli ve sağlıklı konutlara erişim fırsatı, diğer yandan ise yaşanan belirsizlikler nedeniyle kaygı ve güvensizlik doğuran bir süreç olarak algılanmaktadır. Birçok katılımcı, dönüşüm sürecini riskli ve çürük yapılardan kurtulma fırsatı olarak görürken, aynı zamanda bu sürecin yeterince planlı, şeffaf ve adil yürütülmediği görüşündedir. Bu ikili algı, sürecin başında duyulan umutla ilerleyen aşamalarda artan endişe ve hayal kırıklığı

arasında gidip gelen bir ruh halini yansıtmaktadır. Bir hak sahibi süreci şöyle tanımlamaktadır: “Yani bulunduğumuz yerin daha gecekondudan kurtulup daha bir iyi yaşam tarzına yeni binalar diye o şekilde düşündük yani.” (Mülakat 9) Bir başka katılımcı ise kentsel dönüşümün gerekliliğini deprem gerçeği ile ilişkilendirerek şu ifadeyi kullanmıştır: “Tabii bizim, benim kafamda canlandırılan şey şu, Bir yere sahipsiniz. Binanız çok kötü durumda. Depremde yıkılabilir. Onun için yenilemek gerekiyor. Ben böyle düşünüyorum.” (Mülakat 2) “Kentsel dönüşüm bizim hayatımızın en güzel yıllarını aldı.” (Mülakat 4)

Bu ifadeler, kentsel dönüşümün yalnızca fiziksel bir müdahaleden ibaret olmadığını; aynı zamanda toplumsal beklentileri, aidiyet duygusunu ve sosyal bütünlüğü de kapsadığını ortaya koymaktadır. Ancak sürecin işleyişi, bu beklentilerin önemli bir kısmının karşılanamadığını ve toplulukların bu bağlamda hayal kırıklığı yaşadığını göstermektedir.

Sürece Dair Deneyimler: Belirsizlik, Bilgi Eksikliği ve Dağılan Yaşamlar

Toplulukların dönüşüm sürecinde edindiği deneyimler genellikle karmaşık, zorlu ve çoğu zaman travmatik niteliktedir. Görüşmelerde sıklıkla dile getirilen sorunlar arasında yeterli bilgilendirme yapılmaması, plan değişiklikleri, müteahhitlerin şeffaf olmayan tutumları ve vatandaşların sürece yeterince dahil edilmemesi yer almaktadır. Katılımcı yaşadıkları süreci şöyle anlatmaktadır:

“Bugüne kadar gelen süreç doğru değildi bana göre. Vatandaşın haberi yoktu. Yani sıkıntılı bir süreç oldu.” (Mülakat 10). “Gizemli bir hale geldi. Burada nasıl bir çalışma yapacaklarını bize kesinlikle söylenmedi. Bilgiye gelip bilgi verilmedi, bölge halkına bilgi verilmedi.” (Mülakat 3)

Bir diğer görüşmeci ise yaşadığı kargaşayı şu sözlerle ifade etmektedir: “Bu sefer komşular birbirleriyle tezatlarla, parseller birbirleriyle tezatlarla düştüler. Yani kolay bir süreç değil.” (Mülakat 6)

Bu ifadeler, toplulukların dönüşüm sürecinde büyük ölçüde yalnız bırakıldığını ve yönlendirme ile danışmanlık mekanizmalarının yetersiz kaldığını göstermektedir. Katılımcı söylemlerinde özellikle ada temsilcilerinin bazı durumlarda tarafsızlıklarını koruyamadıkları, müteahhitlerle olan ilişkilerde çıkar çatışmalarının yaşandığına dair güçlü eleştiriler dikkat çekmektedir. Bu durum, sürecin güvenilirliği ve şeffaflığı konusunda topluluklarda derin bir kuşku

oluşturmuştur. “Ada temsilcileri de bir nevi emlak komisyoncuları gibi davrandılar.” (Mülakat 10)

Bir başka temel deneyim eksenini sosyal yaşam alanlarındaki dönüşüm oluşturmaktadır. Katılımcıların çoğu, eski yaşam alanlarında var olan komşuluk ilişkilerinin dönüşümle birlikte kaybolduğunu ve yeni yaşam alanlarında yalnızlaştıklarını ifade etmektedirler. Bu durum, mekânsal değişimin sosyal dokuyu olumsuz etkilediğini göstermektedir. “Komşuluk ilişkileriyle ilgili işte hepimiz dağıldık zaten. Baya bir kopma oldu.” (Mülakat 8)

Kurumsal ve Planlama Süreçlerine Yönelik Eleştiriler

Toplulukların en yoğun eleştirileri kurumsal süreçlerin işleyişine ve planlamadaki eksikliklere yöneliktir. Kurumlar arası koordinasyon eksikliği, planların sıkça değişmesi, vatandaşların sürece dâhil edilmemesi ve ekonomik çıkarların öncelenmesi gibi konular, katılımcıların eleştirilerinde öne çıkan başlıklardır.

Katılımcılar sürecin başından itibaren planlama hatalarının çok sayıda soruna neden olduğunu belirtmektedirler: “Hatanın idarede olduğunu nereden görüyoruz? Bir yere sen imar yapıyorsun. Yani 9-10 ben az söylüyorum. 9-10 kere plan tadilatı olur mu bir yerde?” (Mülakat 4)

“Alt yapısı boştu. Yani nasıl söyleyeyim? Ellerinde hiçbir çalışma olmadan direkt biz buraya 4.14’ü veriyoruz. Adaları böldüler.” (Mülakat 1)

Bir diğer katılımcı ise ekonomik çıkarların öne çıktığını ve mevcut dokunun göz ardı edildiğini şu sözler ile ifade etmektedir: “Manhattan yani Amerika’nın Manhattan benzetmesi bir planla hazırlandı. Tamamen kentin genel dokusunun çok çok üstünde bir emsalle. Öyle olunca bu bölge birdenbire hızlı bir şekilde rant haline dönüştü.” (Mülakat 6)

Bazı katılımcılar ise dönüşümün adil şekilde yürütülmediğini, vatandaşların görüşünün alınmadığını, sürecin siyasal ve ekonomik saiklerle yürütüldüğünü ifade etmektedir. Sürecin şeffaf olmaması, vatandaşların temel haklarını ve güven duygusunu zedeleyen önemli bir unsur olarak öne çıkmaktadır. “Devletin vatandaşla iş birliği, kurumlarla iş birliği olmalı. Yani resmi bir kurum olmalı.” (Mülakat 10)

Benzer şekilde, mimari ve mekânsal kalitenin yetersizliği de sürecin önemli bir eleştirisi konusudur. Görüşmecilerin büyük kısmı yüksek katlı yapıların bölgenin dokusuna uymadığını, sosyal donatı alanlarının yetersiz olduğunu ve yaşam kalitesinin düştüğünü vurgulamaktadır. “Yeşil alan yok, sosyal donatılar sıfır.” (Mülakat 7)

Mekânsal Kalite ve Yaşam Alanlarının Dönüşümü Üzerine Deneyimler

Toplulukların dönüşüm sürecine yönelik deneyimlerinde, mekânsal kaliteye dair ciddi bir düşüş algısı yaygındır. Özellikle görüşmelerde, yeni yapılan konutların sosyal donatılardan yoksun olması, yapıların birbirine yakınlığı ve yeterli yeşil alan bulunmaması sıkça dile getirilmiştir. “Beşer metre, onar metre araları var binaların Göksel Bey. Zaten bir aradan ana caddeler geçiyor. Haricinde site işlerine binalar, yeşil alan nerede yeşil alan geçiyor? yok maalesef havuzları binaların altına soktular işte spor salonları binaların altına ne yürüyüş alanları var olanları görüyoruz hani bitmiş yaşamın olduğu yerleri görüyoruz ne yürüyüş alanı var ne bir spor alanı var yaşam tarzı da çokmuş yani sosyal donatı alanları sıfır var binanın içinde bir havuzu spor salonu sosyal donatı orada ama dışarıda hiçbir şey yok açık havada bir şey yok yürüyüş alanı yok Maalesef peyzaj denen bir şey yok. Hep beton.” (Mülakat 7)

Bu durum, sadece fiziksel bir sorun olarak değil; aynı zamanda yaşam kalitesinin düşmesine ve sosyal ilişkilerin zayıflamasına neden olan bir dönüşüm olarak değerlendirilmiştir. Bir katılımcı, sürecin yaşam alanlarını nasıl etkilediğini şu sözlerle ifade etmektedir: “Çünkü bu kadar yüksek binaların, bu yanaşma mesafeleriyle burada oluşturulmuş olması buradaki yaşam alanlarını biraz daha sıkıntılı hale sokuyor.” (Mülakat 6)

Bu ifadeler, dönüşümün sadece konut bazında değil, kentsel çevrenin niteliği açısından da değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir. Kentsel dönüşüm sürecinin, mevcut yaşam alanlarını iyileştirmek yerine, çoğu zaman daha sıkışık, daha yoğun ve daha az yaşanabilir alanlar yarattığına dair algı oldukça yaygındır.

“Çünkü yatay mimarda komşuluk ilişkileri devam etsin dedi. Rezidans olayında kesinlikle yani hiçbir Memnun değil kimse yani şu anda.” (Mülakat 8)

“Üzülüğümüz nokta şu. ... Firma ... vatandaşın Sosyal donatıya ayırdığı yeri ... tekrar müteahhide veriyor yapı kayıt belgesi alarak. ... 5-6 tane sosyal donata

ayrılmış mesela. ... 4 dönüm, 6 dönüm, 3 dönüm bu yerleri satışa sunuyorlar.” (Mülakat 4)

Bu bağlamda, katılımcılar hem mimari hem de kentsel planlama açısından süreçlerin kullanıcı odaklı planlanmadığını, daha çok ekonomik ve rant odaklı kararların etkili olduğunu belirtmişlerdir.

Sosyal Yapının Zayıflaması ve Komşuluk İlişkilerinin Kopması

Mülakatlarda en sık vurgulanan konulardan biri, dönüşüm sürecinin sosyal dokuda yarattığı tahribattır. Eski mahalle yapılarında güçlü olan komşuluk ilişkilerinin, yeni konut düzeninde tamamen ortadan kalktığı yönünde yaygın bir görüş mevcuttur. Katılımcılar, dönüşüm süreciyle birlikte insanlar arasındaki ilişkilerin zayıfladığını, yeni yaşam alanlarının bireyselliği teşvik ettiğini ve topluluk ruhunun kaybolduğunu ifade etmektedir.

Bir hak sahibi bu dönüşümü şöyle tanımlamıştır: “Bir de komşu ilişkilerimiz öldü. Onu demek istiyorum yani. Öldü bu saatten sonra.” (Mülakat 7)

Bir başka katılımcı ise eski yapıların sosyal dokusunun dönüştürülmeden yıkılmasını şu şekilde eleştirmektedir: “Hiç düşünülmedi. Demografinin muhafaza edilmesi hiç düşünülmedi.” (Mülakat 3) Benzer şekilde başka bir katılımcı kentsel dönüşüm sosyal yapı ilişkisini şöyle tanımlamaktadır: “Babalarımız 50’lerde gurbete geldi. Burada da bizi gurbete çıkardılar. ... Ve bizim hafızamızı sildiler. Harbi hafızamız silindi. ... Ben de travma geçiriyorum. Yani burada daha önce 10 kişiden 9 kişiyi tanırdım. Şimdi 10 kişiden 1 kişiyi tanıyamıyorum.” (Mülakat 4)

Bu kayıplar yalnızca sosyal ilişkiler düzeyinde değil, aynı zamanda duygusal bağlar açısından da önemli bir yer tutmaktadır. Birçok katılımcı, eski mahallesine olan bağlılığını ve o bölgedeki yaşam biçimini kaybetmiş olmanın üzüntüsünü dile getirmiştir.

“Adı kentsel dönüşüm ama komşuluklarımız gasp edildi. Yerlerimiz gasp edildi geri gelemiyor insanlarımız geri gelemiyor istese de gelemiyor geliyor ama geldiği zaman aç kalıyor.” (Mülakat 7)

“Yok çoğu gitti. Çoğu gitti. Çoğu gitti. O eski komşuluklar kalmadı.” (Mülakat 9)

Bu ifadeler, fiziksel dönüşümün ötesinde, sosyal bir çözülmeye işaret etmektedir. Mahalle ölçeğinde aidiyet hissinin yitirilmesi, kentsel dönüşümün topluluklar üzerindeki en derin etkilerinden biri olarak öne çıkmaktadır.

Ekonomik Zorluklar ve Mağduriyet Algısı

Toplulukların dönüşüm sürecine yönelik eleştirileri içinde ekonomik mağduriyetler de önemli bir yer tutmaktadır. Süreç boyunca birçok katılımcı, kira yardımlarının yetersizliğinden, geçim sıkıntısından, yeni dairelerin küçük ve yaşam maliyetlerinin yüksek olmasından şikâyet etmektedir. Ayrıca müteahhitlerin sözleşme aşamasındaki vaatlerinin yerine getirilmemesi, ekonomik hayal kırıklığını derinleştirmiştir. Bir katılımcı bu durumu şöyle ifade etmektedir: “Bazıları rezalet oldu firmalar battı. Çadırlarda yattılar. Gittikleri yerden geri döndüler.” (Mülakat 2) Başka bir katılımcı ise ekonomik yükün tek taraflı olarak vatandaşa yüklendiğini ve yaşanan adaletsizlikleri şöyle dile getirmektedir: “Kira mağduriyeti oldu... Müteahhit savaşa 15. kata veriyorum Ahmet’e 13. katı veriyorum 20. katı veriyorum diye dağıttı... Adaletsiz bir dağılım oldu.” (Mülakat 1)

Bu alıntılar, sürecin ekonomik olduğu kadar psikolojik bir yük de oluşturduğunu ortaya koymaktadır.

İletişim Eksiklikleri ve Katılım Sorunu

Mülakatlarda sıklıkla dile getirilen bir diğer önemli sorun, sürecin başından itibaren yeterli iletişim sağlanmamış olmasıdır. Katılımcılar gerek yerel yönetimlerin gerekse merkezi idarenin dönüşüm sürecine ilişkin halkı yeterince bilgilendirmediğini ve sürecin dışına ittiğini ifade etmektedir. Vatandaşların çoğu, planlama aşamasında görüşlerinin alınmadığını, alınan kararların sonradan bildirildiğini ve bu durumun ciddi güvensizlik yarattığını dile getirmiştir.

Bir katılımcı, bu eksikliği şu sözlerle dile getirmektedir: “Vatandaşa doğru bilgi verilmedi. Süreç doğru işlemedi. Yetkililer tam halkı toplayıp da bir bilgi vermedi.” (Mülakat 10) “Burada nasıl bir çalışma yapacakları bize kesinlikte söylenmedi. Bölgeye gelip bilgi verilmedi. Bölge halkına bilgi verilmedi. Bölge halkının buradaki düşünceleri alınmadı” (Mülakat 3)

Katılım eksikliği, sadece planlama sürecinde değil, uygulama aşamasında da sorun yaratmıştır. Özellikle müteahhitlerle yapılan sözleşmelerin çoğu zaman halkın anlayabileceği açıklıkta olmaması, temsilcilerin sorumluluk alanlarının belirsiz

kalması ve süreçte etkili bir denetimin olmayışı vatandaşların süreçten dışlanma hissini artırmıştır. Bu durum, halk arasında "söz sahibi değiliz" düşüncesini beslemiş ve sürece karşı eleştirel bir tutumun yaygınlaşmasına neden olmuştur.

"Vatandaşın çoğu, müteahhitler ve belediye arasında sıkıştı, kimse ne yapacağını bilemedi." (Mülakat 9)

Bu tür ifadeler, dönüşümün yerel meşruiyetini zayıflatmakta ve projelerin uzun vadede başarı şansını düşürmektedir. Katılımcılar, özellikle mahalle toplantıları, bilgilendirme broşürleri ya da danışmanlık hizmetleri gibi araçların kullanılmamasını eleştirmiştir.

Sürecin Şeffaflığına Yönelik Talepler ve Güven Kaybı

Görüşmelerde sıklıkla ifade edilen bir diğer konu ise şeffaflık eksikliği ve bu eksikliğin neden olduğu güvensizlik ortamıdır. Katılımcılar, dönüşüm sürecinde karşılaştıkları belirsizliklerin ve sürekli değişen planların hem psikolojik olarak yorucu hem de ekonomik açıdan riskli olduğunu vurgulamıştır. Aynı zamanda kurumlara karşı duyulan güvenin, zamanla yerini şüpheyne ve öfkeye bıraktığı da açıkça görülmektedir.

"Vatandaşla tapu sahiplerine en ufak bir belge verilmedi. ... Bakanlığın sitesinde yayınlanması lazımdı. ... Dedikodular oluyor. Vatandaş bundan dolayı strese giriyor." (Mülakat 4)

Bunun yanında, dönüşüm sürecinde vatandaşları bilgilendirmekle yükümlü olan temsilcilerin çoğu zaman tarafsız davranmadığı ve kimi zaman müteahhit firmalarla çıkar ilişkileri kurduğu yönünde iddialar mevcuttur.

"Ada temsilcilerin elinde kaldı vatandaş. Ada temsilcileri de bir nevi emlak komisyoncuları gibi davrandılar." (Mülakat 10)

"Müteahhittin lehine istedikleri gibi kalan insanları baskılarla, mahalle baskılarıyla korkutarak, yıldırarak insanları imza attırdılar." (Mülakat 1)

Bu tür beyanlar, şeffaf olmayan bir yönetim anlayışının dönüşüm süreçlerinde nasıl bir güven kaybına yol açtığını göstermektedir. Aynı zamanda bu durum, vatandaşların kurumsal yapılarla ilişkisini zedelemekte ve süreç boyunca pasif konumda kalmalarına neden olmaktadır. Güven kaybı sadece projeye olan inancı

değil, aynı zamanda gelecekteki benzer girişimlere karşı da toplumsal direnç yaratmaktadır.

Görüşmelerde bazı katılımcılar, bu güven sorununu çözmek için bağımsız bir danışma kurulunun kurulmasını, mimar ve şehir plancılarının sürece dahil edilmesini, kamusal denetimin artırılmasını ve şeffaf raporların yayımlanmasını önermiştir.

“Devletin vatandaşla iş birliği vatandaşlık kurumlarla iş birliği bir aracı kurum olmalı. Yani resmi bir kurum olmalı.” (Mülakat 10)

Bu öneriler, dönüşüm sürecinin yalnızca fiziksel değil, aynı zamanda sosyal olarak da sürdürülebilir olabilmesi için kamusal güvenin yeniden tesis edilmesine ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir.

Bu anlatısal çözümleme, etkilenen toplulukların söylemlerinin farklı temalar altında nasıl şekillendiğini göstermektedir. Bu kapsamda aşağıda sunulan Tablo 4.11, mülakatlardan elde edilen bulguları sistematik bir biçimde özetleyerek algı–deneyim–eleştiri eksenindeki tematik dağılımı görünür kılmak amacıyla hazırlanmıştır. Tablo, metnin önceki bölümlerinde detaylandırılan her bir tema için tipik ifade örneklerini de içeren bütüncül bir çerçeve sunmaktadır.

Tablo 4.11 Etkilenen toplulukların Kentsel Dönüşüm sürecine Yönelik Algıları, Deneyimleri, Eleştirileri

Alan	Alt Başlık	Bulgular	Tipik kodlar / ifade örnekleri
Algılar	Fırsat -Tehdit	Başta umut (güvenli konut/yaşam kalitesi), süreç uzadıkça belirsizlik–güvensizlik–hayal kırıklığı; kimi için fırsat, kimi için müteahhit çıkarı odaklı tehdit.	“Gecekondudan kurtulup iyi yaşam...”, “Depremde yıkılabilir; yenilemek gerekiyor”, “Hayatımızın en güzel yıllarını aldı”, “Müteahhitlere çıkar.”
Algılar	Yerinden edilme & Aidiyet	Yerinden edilme korkusu, aidiyet/hafıza kaybı, mahalle bağlarının çözülmesi.	“Komşuluk öldü”, “Gurbete çıkarıldık”, “Demografi korunmadı”, “Hafızamız silindi.”
Deneyimler	Bilgi & Katılım	Yetersiz bilgilendirme, kararların sonradan bildirimi, sembolik katılım algısı.	“Doğru bilgi verilmedi”, “Halkın fikri alınmadı”, “Söz sahibi değiliz.”
Deneyimler	Temsil & Aracı Aktörler	Ada temsilcileri/aracılar da çıkar çatışması ve baskı algısı; güven erozyonu.	“Emlak komisyoncusu gibi davrandılar”, “Baskıyla imza attırdılar.”
Deneyimler	Ekonomik Deneyim	Kira yardımı yetersiz, maliyet/borç yükü, vaat–teslim uyumsuzluğu, adil olmayan dağıtım.	“Kira mağduriyeti”, “Firmalar battı; çadırlarda yatıldı”, “Kat/daire dağıtımında adaletsizlik.”
Deneyimler	Mekânsal Kalite	Yeşil/donatı yetersiz, aşırı yoğunluk–yakınlık, dış mekânda peyzaj ve yürüyüş alanı yokluğu.	“Hep beton”, “Yürüyüş alanı yok”, “Yüksek binalar yaşamı zorlaştırıyor.”
Deneyimler	Psikososyal Etki	Yalnızlaşma, topluluk ruhunun zayıflaması, travmatik deneyim.	“Komşuluk bitti”, “Geri gelemiyoruz”, “10 kişiden 1’ini tanıyorum.”
Eleştiriler	Kurumsal/Planlama Süreci	Sık plan tadilatı, kurumlar arası koordinasyonsuzluk, altyapı/üst ölçek uyumsuzluğu, rant odaklılık algısı.	“9–10 kez plan tadilatı olur mu?”, “Alt yapısı boştu”, “Manhattan emsali—rant.”
Eleştiriler	Şeffaflık & Güven	Belgeye/planlara erişim yok, söylenti ve stres, temsilcilerde tarafsızlık sorunu.	“Belgeler yayımlanmadı”, “Dedikodu–stres”, “Temsilciler müteahhit lehine davrandı.”

Genel Değerlendirme:

Elde edilen mülakat verileri, etkilenen toplulukların kentsel dönüşüm sürecine dair algılarının karmaşık, çoğu zaman olumsuz ve eleştirel bir yapıya sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Süreç, katılımcılar tarafından genellikle rant temelli, toplumsal ihtiyaçları göz ardı eden, şeffaf olmayan ve adaletsiz bir sistem olarak değerlendirilmiştir. Bu bağlamda, katılımcıların dönüşüme dair algıları sadece fiziksel mekân değişimiyle sınırlı kalmamakta; sosyal bağların çözülmesi, ekonomik istikrarsızlık, belirsizlik ve güven kaybı gibi çok boyutlu bir deneyim ve eleştiri alanına dönüşmektedir.

Bu bölümde analiz edilen algı, deneyim ve eleştiriler, sonraki alt başlıklarda detaylandırılacak olan söylem temaları ile desteklenerek daha sistematik bir biçimde sınıflandırılacaktır. Özellikle “Söylemlerde Öne Çıkan Temalar ve Kavramlar” ile “Benzerlik ve Farklılıklar” başlıklarında, bu anlatıların ayrıştırılması ve karşılaştırmalı değerlendirmeleri yapılacaktır.

4.2.2 Etkilenen Toplulukların Söylemlerinde Öne Çıkan Temalar ve Kavramlar

Bu bölümde, Fikirtepe kentsel dönüşüm sürecine dair gerçekleştirilen mülakatların söylem analizi sonuçları, tematik çerçevede ele alınmaktadır. Analiz, etkilenen toplulukların dönüşüm sürecine ilişkin algılarını, deneyimlerini ve eleştirilerini ortaya koyan ortak kavramlar üzerinden yapılandırılmıştır. Kodlama süreci sonucunda söylemler, fiziksel, ekonomik, sosyal, idari ve tasarım/mimari boyutlarda kümelenmiş; bu temalar altında farklı kategorilerde zenginleşmiştir. Çalışma, farklı aktör gruplarının (hak sahipleri, ada temsilcileri, STK üyeleri, yerel yönetim ve profesyoneller) söylemlerinde tekrar eden vurgu ve ayrışmaları ortaya çıkararak, dönüşüm sürecinin çok katmanlı doğasına ışık tutmaktadır. Elde edilen veriler, yalnızca fiziksel mekânın değişimini değil, aynı zamanda sosyal dokunun, ekonomik dengelerin ve idari süreçlerin toplumsal algıda nasıl karşılık bulunduğunu da göstermektedir.

Kod yoğunluklarının analizine göre en fazla tekrar eden söylemler sosyal temada (158 kod), ardından ekonomik (131 kod) ve fiziksel (121 kod) temalarda toplanmıştır. Bu dağılım, dönüşümün topluluklar nezdinde özellikle sosyal ilişkiler,

ekonomik güvenceler ve yaşamsal alanlarla ilişkilendirilerek kavramsallaştırıldığını göstermektedir.

Sosyal Bağların Kopması

Mülakatların tamamında, kentsel dönüşüm sürecinin yalnızca fiziksel mekânları değil aynı zamanda sosyal ilişkileri dönüştürdüğü yönünde güçlü bir söylem öne çıkmaktadır. Katılımcıların çoğu, dönüşümün en yıkıcı etkisinin ve sosyal bağların kopması olduğunu vurgulamaktadır. Bu vurgu, sadece hak sahipleriyle sınırlı kalmamış, ada temsilcileri, STK üyeleri ve profesyonel katılımcılar tarafından da tekrar edilmiştir.

Sosyal tema başlığı altında, "Sosyal etkiler" kategorisini oluşturan söylem kodlarında katılımcılar, yeni kentsel dönüşüm projelerinin eski komşuluk ilişkilerini sona erdirdiğini vurgulamaktadır. Birçok kişi, yeni yaşam düzenine uyum sağlamakta zorlandığını ve bu süreçten mutsuz olduklarını dile getirmiştir. Ayrıca, bazı katılımcılar, yaşadıkları duygusal zorlukların, psikolojik bozulmalara kadar varan etkiler yarattığını ifade etmektedir. Bu durum, dönüşümün yalnızca fiziksel bir değişim yaratmadığını, aynı zamanda toplumsal yapıyı ve bireylerin ruh halini derinden etkileyebileceğini ortaya koymaktadır.

Bir hak sahibi, bu kırılmayı şu sözlerle ifade etmektedir: “Komşuluk ilişkileri falan hep yok oldu. İnsanlar 50 yıllık komşuluk olayı yok oldu.” (Mülakat 8) Benzer şekilde, eski sosyal dokunun kaybı başka bir görüşmede şu şekilde dile getirilmiştir: “Sosyal yapı bozuldu...” (Mülakat 9).

Bu ifadeler, toplumsal hafızanın mekânla kurduğu ilişkinin kentsel dönüşüm sürecinde nasıl kırıldığını göstermektedir. Mülakat 3’te geçen, “Ve bizi modern bir şekilde göçe tabi tutuyorsunuz, bize para veriyorsunuz, para kazandırıyorsunuz, o parayla siz gidin başka yerde oturun diyorsunuz dedim” ifadesi, sadece fiziksel yer değişiminin değil, kültürel sürekliliğin de kesintiye uğradığını ortaya koymaktadır.

Benzer şekilde "süreç" kategorisi altında, kentsel dönüşüm sürecinin sıkıntılı geçtiği, hatta katılımcıların korku ve endişe duydukları ifade edilmektedir. Tablo 4.12’de paylaşılan sosyal temaya ait kodlar farklı mülakatlarda tekrarlayarak bu temayı desteklemektedir.

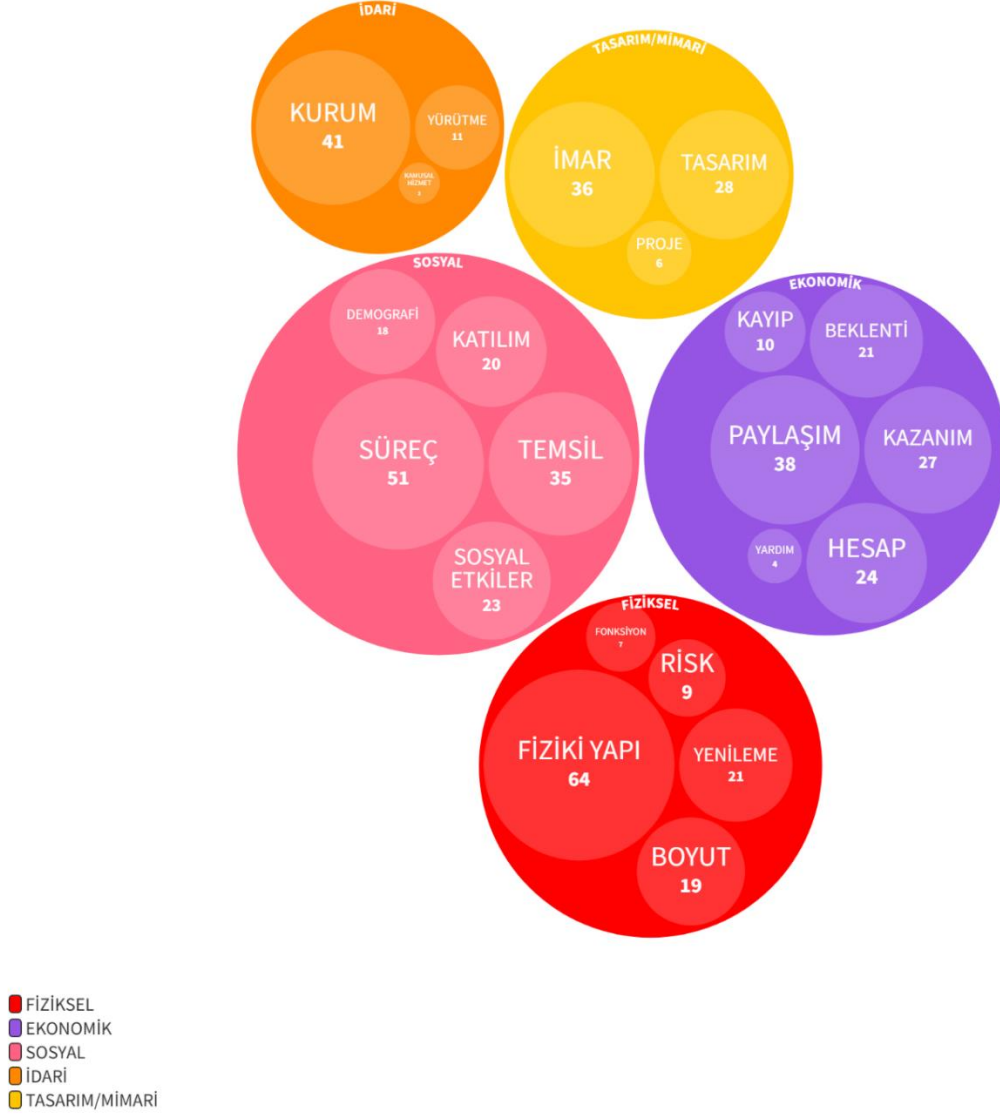
Hak Kaybı ve Ekonomik Mağduriyet

Ekonomik boyut, katılımcıların söylemlerinde kodların yoğunlaştığı temalardan diğeridir. Hesap kategorisi altında, katılımcılar, dönüşüm projelerinde imar planlarının sunduğu oranlar ve müteahhitlerle yapılacak anlaşmalardaki paylarıyla ilgili sorular yöneltmektedir. Bu, dönüşümün finansal boyutunun şeffaflaştırılmadığını ve katılımcıların bu konuda daha fazla bilgiye ihtiyaç duyduğunu göstermektedir. Kazanım kategorisinde, katılımcılar elde edecekleri daire sayısı ve metrekare miktarları gibi detayları merak etmekte, bunlar üzerinden ekonomik kazanç beklentilerini dile getirmektedirler. Beklenti kategorisi, katılımcıların dönüşüm sürecine dair daha fazla kazanç, daha fazla daire ve daha yüksek imar oranları gibi taleplerinin yoğunlukla öne çıktığını göstermektedir. Bu durum, ekonomik beklentilerin dönüşüm sürecindeki en büyük motivasyonlardan biri olduğunu ortaya koymaktadır.

Katılımcılar, sürecin başında ekonomik kazanım beklentisinin yüksek olduğunu ancak uygulamada birçok kişinin mağduriyet yaşadığını belirtmektedir. “Tabii ki müteahhitten mesela kiralarmızı alamadık. Kira mağduriyeti oldu.” (Mülakat 9). Buna karşılık, müteahhit perspektifi farklı bir boyut sunmaktadır: “Burada maliklerin yüksek kira beklentileri vardı. Ondan sonra imza atmak için bonus beklentileri, imza paraları vardı” (Mülakat 6).

Bu iki söylem yan yana getirildiğinde, ekonomik temanın sadece bir çıkar çatışması değil, aynı zamanda taraflar arasındaki algı farkını da gösterdiği anlaşılmaktadır. Katılımcıların ekonomik beklenti ve endişelerine yönelik ifadeleri, söylemlerde sıklıkla vurgulanan (emsal, yüzde, kazanç, ekstra imar) gibi kodlarla ifade bulunmaktadır (Tablo 4.12).

ETKİLENER TOPLULUKLAR
GENEL
KOD DAĞILIMI

Şekil 4.7 Etkilenen topluluklar ile yapılan tüm mülakatlara ait söylem kodlarının balon diyagramı

Tablo 4.12 Etkilenen topluluklar ile yapılan mülakatlarda ortaya çıkan söylem kodları

ETKİLENEN TOPLULUKLAR İLE YAPILAN GÖRÜŞMELERDE ÖNE ÇIKAN SÖYLEM KODLARI					
TEMA	FİZİKSEL	EkONOMİK	SOSYAL	İDARİ	TASARIM/MİMARİ
MÜLAKAT1	RİSKLİ BÖLGE, DEPREM RİSKİ, YENİLEME, ALTYAPI, YIKIP YAPMAK, ADA BAZLI, DEFORME, DEFORME YAPIL, MİADINI DOLURMUŞ, SAĞLAMLIK, PROBLEMİ YAPIL, PROJELİ BİNA, İMARISIZ BÖLGE, ESKİ BİNA, EĞİTİM TESİSİ EKSİKLİĞİ, SPOR ALANI EKSİKLİĞİ, SOSYAL DONATI EKSİKLİĞİ, YEŞİL ALAN EKSİKLİĞİ, ARSA, KONUT, DÜKKAN	EkONOMİK GÜÇ, EMSALE DAHİL, YENİ EMSAL, 2,07, YÜZDE ELLİ, ADA BİRLEŞİMİ, KİRA YARDIMI, DAHA LÜKS, MİLYONLUK DAİRE, HAVUZLU LÜKS, BONUS, DAİRE, KAT, YOLLAR SİZİN, ORAN, PLAN ORANI, YÜZDE, ADALETŞİZ, SÖZLEŞME, MÜTEAHHİT	İPUÇU, BASINDAN DUYMA, SÖYLENTİ, DESTEK, AZ OY, ÇIKAR İLİŞKİSİ, TATMİNİSİZLİK, BİLGİLENDİRME, , SANCILI SÜREÇ, KORKU, MAĞDURİYET, HALKIN TEPKİSİ, ÖTELEME, SÖYLENTİ, DİĞEN ÜSTÜNDE, BASKI, HALKIN TEPKİSİ, TESLİM, , HEMŞEHİRİ DERNEĞİ, ANADOLU İNSANI, MUHAFAZAKAR, , KAT MALİKİ, ARSA SAHİBİ, İMZA ATMA, HİSSE TEMSİLCİSİ, ORTAK, MÜLK SAHİBİ, ÜÇTE 2,	BELEDİYE, BAKANLIK, MUHTARLIK	İMAR, PLAN
MÜLAKAT2	DEPREM RİSKİ, YENİLEME, ADA BAZLI, KÖTÜ BİNA, GEÇKONDU, GAYRİ RESMİ, HAZİNE YERİ, SU SORUNU, EĞİTİM ALANI EKSİKLİĞİ, SPOR ALANI EKSİKLİĞİ, İMARLI YER, PARSEL, ARAZİ	BİRLEŞİM, EMSAL, YÜZDE ELLİ, KİRA YARDIMI, VAAD, METRE KARE, İNŞAAT ALANI, DAİRE, KAT, DAHA FAZLA KAZANÇ, DAHA FAZLA PARA, TOPRAKTAN, MÜTEAHHİT, SÖZLEŞME, YÜZDE,	SEÇME KİTLESİ, OY, İPUÇU, BATMIŞ FİRMA, HALKIN TEPKİSİ, İTİRAZ, ANADOLUDAN GELEN, YAŞAM TARZI, SOSYAL YAPIL, SOSYO- EKONOMİK YAPIL, KÜLTÜR FARKI, İMZA ATMA, MÜLK SAHİBİ, HİSSE , YAPU	BELEDİYE, BAKANLIK, MUHTARLIK, BÜYÜKŞEHİR BELEDİYE, YASA	İMAR, PLAN
MÜLAKAT3	YENİLEME, SAĞLIKLI ŞEHİRLEŞME , YAŞANILMAZ YER, TOPRAĞA BASAN EV, GEÇKONDU, SAĞLIKLI BİNA, KURALSIZ, İMARISIZ, EĞİTİM ALANI EKSİKLİĞİ, YEŞİL ALAN EKSİKLİĞİ, TEMİZ SU EKSİKLİĞİ, PİS SU EKSİKLİĞİ, SOSYAL ALAN EKSİKLİĞİ, İBADET ALANI EKSİKLİĞİ, PLANSIZ YERLEŞİM, NEFES ALACAK YER YOK, ARSA, PARSEL, YAPIL ADASI, METREKARE,	KAZANÇ, BİRDEN ZENGİNLEŞME, KÖSEYİ DÖNMEK, KAZANÇ, RANT, EMSAL, BİRLEŞİM, 2,07, KAĞIÇLIK, KİRA YARDIMI, YATIRIM, KAT, YÜKSEK İMAR, DAHA MODERN BİNA, TEMİNAT, SÖZLEŞME,	DUYUM, AÇIKLAMA YOK, BİLGİ VERİLMEMESİ, UZAYAN SÜREÇ, HAK SAHİBİNİ UZAKLAŞTIRMA, ÇANTACI, KİLİTLENME, ANADOLU İNSANI, MUHAFAZAKAR, KIRSALDAN GELEN İNSAN, YAŞAM MODELİ, KÜLTÜREL YAPIL, KOVULMA HİSİ, MODERN GÖÇ, ANADOLUDAN GÖÇ, KIRSAL BÖLGE, SOSYAL ÇATIŞMA, HİSSELİ TAPU, TAPU, İMZA ATMA, VEKALET	BELEDİYE, BAKANLIK, MUHTARLIK, BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ, KADIKÖY BELEDİYESİ, DERNEK, KİPTAŞ, EL KOYMA YETKİSİ, KAMU HİZMETLERİ EKSİKLİĞİ,	İMAR, BİTŞİK NİZAM
MÜLAKAT4	YIKIP YENİDEN YAPMA, MİLLİ MESELE, İMECE USULU, ÇÜRÜK BİNA, ZAMANI GEÇMİŞ İNŞAAT, YAŞANMIS BİNA, ARSA, PARSEL, DÖNÜM, HAZİNE ARAZİSİ, HİSSELİ ARAZİ,	AÇ GÖZLÜK, 2,07, 4,14, YÜKSEK AİDAT, YÜZDE, HASILAT PAYLAŞIMI, ÖRNEK SÖZLEŞME,	BİLMİYORDUK, ŞAŞIRMA, BİRBİRLERİNE GİRDİLER, DEDİKÖDÜ, DUYUM OLARAK, KİT BELEDİYE ARASINDA KALDIRILMADY ALMA, KAOTİK DÖNEM, KARGAŞA, HERŞEY DEĞİŞTİ, TRAVMA GEÇİRME, HAFIZAMIZI SİLDİLER, GURBETE ÇIKARDILAR, İNSANLAR KORKUTULDU, YAŞAM TARZI, ANADOLU İNSANI, HAK, İMZA ATMA,	BELEDİYE, KADIKÖY BELEDİYESİ, TAPU, BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ, DİLEKÇE, DEVLET GÜVENCESİ, 18 UYGULAMASI,	PLAN, PLAN NOTLARI, BAHÇE PAYI, BEŞ BİNLİK PLAN, BİNLİK PLAN, YERİNDE DÖNÜŞÜM, GÖKYÜZÜ SERBEST, ÇARPIK KENTLEŞME ÖRNEĞİ, ADETA MORG GİBİ, BİNA ÜSTÜNE GELİR GİBİ, TIKIŞ TIKIŞ,
MÜLAKAT5	RİSK, DEPREM RİSKİ, ALTYAPILADA BAZLI, YEŞİL ALAN, YAŞAM ALANI, ZEVRİCİ, GÜVENLİ BİNA, ÇİRKİN GÖRÜNÜŞÜ, REZİL BİNA, KAÇAK ARSA, METREKARE, PARSE L, HAZİNE ARAZİSİ	EkSTRA İMAR, CİDDİ İMAR, YÜKSEK ORAN, ZENGİNLEŞME, RANT EKONOMİSİ, EMSAL, ARTIŞ, KREDİ, TESPİT, EKONOMİK ŞARTLAR, MÜTEAHHİT, ARSA PAYLANIŞMA, YÜZDE, PAYLAŞIM,	GÖRÜŞ ALINMAMA, MAĞDURİYET, HALIK KACI, DEDİKÖDÜ, HAK DEĞİŞİM, ANADOLU İNSANI, ARSA MALIK, HAK,	BELEDİYE, BAKANLIK, TOKİ, KİPTAŞ, EML AK KONUT, KADIKÖY BELEDİYESİ, YÖNETMELİK, YEREL YÖNETİM ZAMİYETİ, RUHSAT,	İMAR, PLAN, DÜŞÜK İMAR, H SERBEST, PLAN NOTLARI, BOŞ ALAN, RANT PLANI, YOGUN YAPILAŞMA, İMAR APPLİKANTSEL KATLIAM, BETONLAŞMA, BİNASAL DÖNÜŞÜM, BETONLAŞMA, KENTE ZARARLI, MODÜLER SİSTEM, TİP DAİRE, KENT NEYDAN, CAM BİNA, YAKIN BLOKLAŞMA, REZALET, BETON KATLIAM, EN KÖTÜ ÖRNEK,
MÜLAKAT6	RİSKLİ YAPILARI YAPIL, GEÇKONDU YERLEŞİMİ, ÇARPIK YAPILAŞMA, GEÇKONDULAŞMA, VAR OŞ, YÜZDE,	FAZLA EMSAL, REVAÇTA, YENİ TEPE, MÜTEAHHİT AKINI, MANHATTEN BENZERİ, ÇOK YÜKSEK EMSAL, RANT ,BONUS, EMSAL , YÜKSEK KİRA BEKLENTİSİ, İNŞAAT KRİZİ, TİCARİ ENDEİŞE, ORAN, TEKLİP, UZLAŞU, PAZARLIK ,	MAĞDURİYET, HIZLI SÜREÇ, ZORLUKLAR, REYSEN EL KOYMA, LİNDEN ALMA, İMZA TOPLAMA, İMZA ATMA, MALİK, İMZA BÜTÜNLÜĞÜ,	BAKANLIK, EMLAK KONUT, SPK, YÖNETMELİK,	YÜKSEK İMAR, ADA BAZLI, MÜTEAHHİT MİMARİ, KAT MALİKİ MİMARİ, YÜKSEK BİNA, SIKINTILI YAŞAM ALANI, MİNİMUM YAŞAM ALANI, BÖLGE DOKUSUNA UYGUN, SOSYAL YAPILA UYGUN, ALÇAK KATLI KARANLIK KONUTLAR, METREKARE ODAKLI, KATLI BİNALAR,
MÜLAKAT7	YENİLEME, ESKİ BİNA, KAÇAK YAPIL, ÇARPIK YAPILAŞMA, DÜŞÜK YAŞAM KALİTESİ, ÇÜRÜK BİNA, ÇAN GÜVENLİĞİ, SAĞLIKSIZ YAPIL, ÇAN GÜVENLİĞİ, DEPREM RİSKİ, ADA,	YÜKSEK İMAR, EMSAL, ALACAĞIMIZ, ORAN, AİDA T, MÜTEAHHİT, SÖZLEŞME, GEÇİM ZORLUĞU,	FİKRİ ALINMAMA, KORKULU, SİYASAL ÇEKİŞME, YERİMİZ GASPEDİLDİ, YARGI SÜRECİ OLDU, KOMŞULUK BİTTİ, ÇANTACILAR TABİRİ KİŞİLER, HAK, İMZA ATMA, ADA TENİSİ, CİSİ, DEPREM, MUHTAR,	KADIKÖY BELEDİYESİ, BAKANLIK, BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ, GARANTÖRLÜK, HİZMET ALAMAMA,	PLAN, BİNLİK PLAN, PLAN NOTLARI, YEŞİL ALAN YOK, DONATI ALANI YOK,
MÜLAKAT8	ADA BAZINDA, SPOR ALANI, RİSK ALANI, GEÇKONDU, ÇARPIK YAPILAŞMA, RUHSATISIZ, ARSA, PARSEL, HAZİNE YERİ,	KÜÇÜK DAİRE, DEĞERLİ YER, EMSAL, AİDAT, ZARAR ETME, EMSALİ DÜŞÜRME, MÜTEAHHİT, PAYLAŞIM, TAP U,	KAZIMAYI YURTMAN, SIKINTI, ÇIKMAZA GİRİDİ, ALDATILMA, KOMŞULUK BİTTİ, DAĞILDIK, ÇANTACI MÜTEAHHİT, KOMŞULUK İLİŞKİSİ, YABANCILAR, ADA TENİSİ, CİSİ, İMZA, DERNEK,	KADIKÖY BELEDİYESİ, BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ, BAKANLIK, YEMİNLİ BÜRO,	BİNLİK PLAN, İMAR, YÜKSEK BİNA, YATAY MİMARLIK, ÇARPIKLAŞMA,
MÜLAKAT9	YENİ BİNA, GEÇKONDULI, KARİŞİK YER, AİLE APARTMANI, ARSA, MERKEZİ YER,	BÜYÜK GELİR, PİYANGO VURMASI GİBİ, YÜKSEK KAT, EMSAL, KURTARMAMA, AİDAT, YÜZDE, SÖZLEŞME, MÜTEAHHİT, DAİRE KARŞILIĞI, FİRMALAR, KİRA YARDIMI	KARA PROPAGANDA, DEDİKÖDÜ, KARİŞİK İŞLER, MÜTEAHHİTE PAZARLAMA, SIKINTILI SEYLER, MAHKEME LİK OLMA, İNSANLAR RUHSATISIZ, ESKİ KOMŞULUK, DUYGUSAL BAĞ, PSİKOLOJİ BOZULDU, AĞLADIK, MUHTAR, KARŞI PARTİ,	BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ, TOKİ, EMLAK KONUT,	DÜŞÜK İMAR, ORTA HALLİ İMAR, İMAR, YEŞİL ALAN YOK,
MÜLAKAT10	SEHİRİN YENİLENMESİ, ALTYAPI, ESKİ BİNA, GEÇKONDULAŞMA, ÇARPIK KENTLEŞME, RUHSATISIZ, ADA,	DEĞERLENİME, DAİRE, AİDAT, SÖZLEŞME, MÜTEAHHİT, PAY,	BİLGİ YOK, İLETİŞİM EKSİKLİĞİ, RUHA TAP YOK, VAAAT, MAHKEME LİK, SABREDİN, M AGDURİYET, SIKINTILI SÜREÇ, ÇANTACILAR TABİRİ KİŞİLER, KOMŞULUK YOK, İMZA ATMA, ADA TENİSİ, CİSİ,	BELEDİYE, BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ, BAKANLIK, TOKİ, EMLAK KONUT,	İMAR, İMARLAŞMA, DEVASA BİNALAR, OTEL GİBİ,

Fiziksel Güvenlik ve Altyapı Eksiklikleri

Fiziksel boyut, etkilenen toplulukların söylemlerinde önemli bir yere sahiptir ve özellikle "fiziki yapı" kategorisi altında dönüşüm sürecine dair önemli gözlemler

ortaya çıkmaktadır (Şekil 4.7.). Katılımcılar, kentsel dönüşüm öncesi yaşam alanlarının depreme karşı büyük bir risk taşıdığını ve bu alanların sağlıklı koşullarda olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca, birçok katılımcı, bu bölgelerin gecekondur ve çarpık kentleşmenin örnekleri olduğunu vurgulamaktadır. Yaşam alanlarının genellikle eski, çürük ve yaşlanmış binalardan oluştuğuna dikkat çekmişlerdir. Bu binaların yapısal zayıflıkları, katılımcılar tarafından özellikle güvenlik ve sağlık açısından ciddi bir tehdit olarak algılanmaktadır. Bunun yanı sıra, düşük yaşam kalitesi, katılımcıların sıkça dile getirdiği bir diğer önemli sorundur. Dönüşüm sürecinin, bu olumsuz yaşam koşullarını iyileştirmek ve daha güvenli, sağlıklı yaşam alanları sağlamak amacıyla başlatıldığı ifade edilmektedir.

Katılımcıların tamamına yakını, kentsel dönüşümü öncelikle fiziksel güvenlik ve riskli yapıların yenilenmesi üzerinden tanımlamaktadır. Bu bağlamda, fiziksel tema altında yer alan ‘fiziki yapı’ ve ‘risk’ alt kategorilerinin hemen tüm mülakatlarda tekrarlandığı; bu alt kategoriler içerisinde ise ‘riskli bölge’, ‘deprem riski’, ‘gecekondur’ ve ‘eski bina’ gibi kodların yoğunluk kazandığı görülmektedir (Tablo 4.12).

Ancak bu tema yalnızca güvenli yapı vurgusuyla sınırlı değildir; altyapı eksiklikleri ve mekânsal kalite de öne çıkmaktadır. Bölgede iş yapan bir profesyonel katılımcı, sürecin bu yönünü şu şekilde eleştirmektedir: “Biz alt yapıyı yenilemiyoruz, yolları yenilemiyoruz, yeşil alanları maalesef olan yeşil alanları da imara açıyoruz” (Mülakat 5).

İdari Şeffaflık Eksikliği ve Devletin Rolü

İdari tema içerisinde yer alan Kurum kategorisi, mülakata katılanların kentsel dönüşüm sürecinde kamu yönetimlerinden yönetsel anlamda beklentilerini aktardıkları söylem kodlarından oluşmaktadır (Şekil 4.7). Katılımcılar, bu süreçte devlet ve yerel yönetimlerin rolünü ve müdahale biçimlerini sorgulamış, aynı zamanda süreçlerin şeffaf ve adil bir şekilde yönetilmesini talep etmiştir. Bu kategorideki kodlar, katılımcıların özellikle kamu yönetiminden bekledikleri etkinlik, hızlı müdahale ve sorunların çözülmesi yönündeki beklentilerini yansıtmaktadır (Tablo 4.12).

Mülakatlarda sıklıkla tekrarlanan konular, bilgi eksikliği ve idari şeffaflık sorunudur. Katılımcılar, sürecin başından itibaren yeterli bilgilendirme

yapılmadığını ve devletin düzenleyici rolünün zayıf kaldığını vurgulamaktadır. “Vatandaşı doğru bilgi verilmedi” (Mülakat 10). “Eğer devlet bunları (müteahhitler) kendisi denetlemek için olsaydı bunların hiçbirisi olmazdı.” (Mülakat 2).

Mülakat 4’teki “İdarenin planlama hataları” vurgusu, idari yetersizliklerin süreci kaotik hale getirdiğini göstermektedir. Katılımcılarla yapılan mülakatlarda idari tema başlığı altında özellikle ‘kurum’ ve ‘yürütme’ alt kategorilerinin öne çıktığı; bunlar içerisinde ise ‘belediye’, ‘bakanlık’ ve ‘TOKİ’ gibi kodların yoğunlaştığı görülmektedir. Bu yoğunluk, idari beklentilerin odağını açıkça yansıtmakta olup, söz söylem kodları (Tablo 4.12)’de sunulmaktadır.

Etkilenen topluluklar ile yapılan mülakatlardan elde edilen veriler doğrultusunda hazırlanan genel kod dağılımı şemasında sosyal, ekonomik ve fiziksel boyut temaları öne çıkmaktadır (Şekil 4.7).

Tematik analiz, yalnızca ortak kavramları değil, aynı zamanda farklı aktör gruplarının söylemlerindeki ayrışmaları da görünür kılmaktadır. Bir sonraki alt başlık, bu benzerlik ve farklılıkların sosyo-ekonomik ve deneyimsel boyutlarını karşılaştırmalı olarak değerlendirmektedir.

4.2.3 Etkilenen Toplulukların Söylemlerinde Benzerlikler ve Farklılıklar

Etkilenen toplulukların söylemleri, kentsel dönüşüm sürecinin farklı aktör grupları tarafından nasıl deneyimlendiğine ve algılandığına dair zengin bir veri seti sunmaktadır. Hak sahipleri, ada temsilcileri, STK bağlantılı katılımcılar, yerel yönetim temsilcileri (muhtar), profesyoneller (mimar ve müteahhit) ve biten konutlarda yaşayan katılımcılar, aynı mekânsal bağlamı paylaşımlarına rağmen, süreci farklı sosyo-ekonomik ve kurumsal perspektiflerden değerlendirmiştir. Bu durum, tematik olarak ortak noktaları olduğu kadar, belirgin farklılıkların da ortaya çıkmasına neden olmuştur. Kentsel dönüşüm sürecine ilişkin temel temaların farklı aktör grupları tarafından nasıl ifade edildiği karşılaştırmalı bir bakışla Tablo 4.9’da özetlenmiştir.

Tablo 4.13 Etkilenen toplulukların söylemlerindeki benzerlikler ve farklılıklar

Boyut / Tema	Ortak Nokta (Genel)	Hak Sahipleri	Ada Temsilcileri	STK Bağlantılı Katılımcılar	Yerel Yönetim (Muhtar)	Biten Konut Sakinleri
Sosyal bağlar / komşuluk	Komşuluk ve aidiyetin zayıfladığı, sosyal hafızanın aşındığı kabulü	“Komşuluk bitti”, yalnızlaşma	İki arada kalma; ada içi gerilimler komşuluğu bozdu	Kolektif bağların korunması gerektiği vurgusu	Mahalle ölçeğinde sosyal doku kaybı	Güvenli yapı + kayıp komşuluk ikilemi
Belirsizlik / süreç kaygısı	Plan değişiklikleri ve bilgi eksikliği, yaygın kaygı	Bilgiye erişememe, güvensizlik	Rol baskısı, karar belirsizliği	Şeffaflık/ hesap verebilirlik talebi	Sürecin kötü yönetildiği eleştirisi	Tamamlanmışta kaygı azalır, ama belirsizlik mirası sürer
Katılım / temsiliyet	Katılımın yetersiz, temsilin sorunlu olduğu ortak görüş	“Söz sahibi değiliz”	Aracı konum tartışmalı; güvensizlik	Demokratik ve örgütlü katılım çağrısı	Yerel katılım mekanizmaları zayıf	Tamamlanmış projelerde dahi düşük katılım algısı
Demografi / topluluk hafızası	Yerinden edilme ve karışan demografi hafıza kaybı yaratıyor	Eski mahalle kültürünün kaybı	Ada bazlı birleşmeler eski dokuyu dağıttı	“Modern göç” eleştirisi, kolektif hafıza vurgusu	Yerinden edilme yerel kimliği zayıflattı	Yeni sitede yabancılaşma, aidiyet düşüyor
Ekonomik beklenti / mağduriyet	Beklenti–mağduriyet gerilimi; şeffaf hesap ihtiyacı	Kira/vaat mağduriyeti, m ² /emsal beklentisi	“Emsal/ ekstra imar” için pazarlık baskısı	Rant odaklılık eleştirisi, adil paylaşım talebi	Hatalı plan/koordinasyon ekonomik kayıp doğurdu	Maddi kazanç olsa da sosyal kayıp hissi

Tablo 4.13 Etkilenen toplulukların söylemlerindeki benzerlikler ve farklılıklar (devamı)

Fiziksel güvenlik / altyapı	Eski yapıların riskli olduğu, güvenli konut ihtiyacı	Deprem kaygısı → yenileme talebi	Uygulama gecikmesi güvenlik algısını zedeledi	Güvenli ama insan ölçekli çevre talebi	Planlama hataları, altyapı yetersizliği	Güvenli yapı var; açık alan/ donatı yetersizliği hissi
İdarî işleyiş / şeffaflık	Kurumlar arası uyum ve şeffaflık eksik; denetim talebi	Devletin denetim ve bilgilendirmede yetersizliği	Temsil ve karar süreçlerinde gri alanlar	Bağımsız denetim/ şeffaf rapor çağrısı	Çoklu plan tadilatı/ koordinasyon sızlık	Süreç bitse de güven erozyonu kalıcı
Tasarım / mekânsal kalite	Donatı/yeşil alan ve ölçekte memnuniyetsizlik yaygın	“Hep beton”, açık alan yok	Ada içi uyumsuzluk	İnsan ölçeği, yatay mimari, kamusal mekân talebi	Ölçek uyumu ve kamusal alan eksikliği	Blok arası mesafe/ donatı yetersizliği günlük yaşamı zorluyor

Sosyal Bağların Çözülmesi ve Komşuluk İlişkilerinin Kaybı

Etkilenen toplulukların söylemlerinde en güçlü ortak noktalardan biri, kentsel dönüşümün sosyal dokuyu zayıflatması ve komşuluk ilişkilerinin kopmasıdır. Mülakatların neredeyse tamamında “sosyal” tema altında yer alan sosyal etkiler, süreç alt kategorileri ile temsil edilen kodların yoğunluğu yalnızca mekânsal bir dönüşümden ziyade, topluluk hafızasının ve aidiyet hissinin ciddi biçimde zarar gördüğünü göstermektedir. Tablo 4.14’de görüldüğü gibi sosyal tema, tüm mülakatlarda yoğun kodlanmış; Şekil 4.8’de bu yoğunluğun katılımcılar arasında dağılımını görsel olarak sunulmuştur.

Hak sahipleri, kaybolan komşuluk ilişkileri üzerinden günlük yaşam pratiklerindeki değişime dikkat çekerken, profesyonel katılımcılar (Mülakat 5, mimar) aynı kaybı mekânsal planlama hatalarıyla ilişkilendirmiştir. STK temsilcileri ise (Mülakat 3 ve 7) sosyal kaybı, katılım süreçlerinin yetersizliğiyle bağdaştırarak, kentsel dönüşümün yalnızca fiziksel değil, toplumsal bir yeniden inşa süreci olması gerektiğini vurgulamıştır.

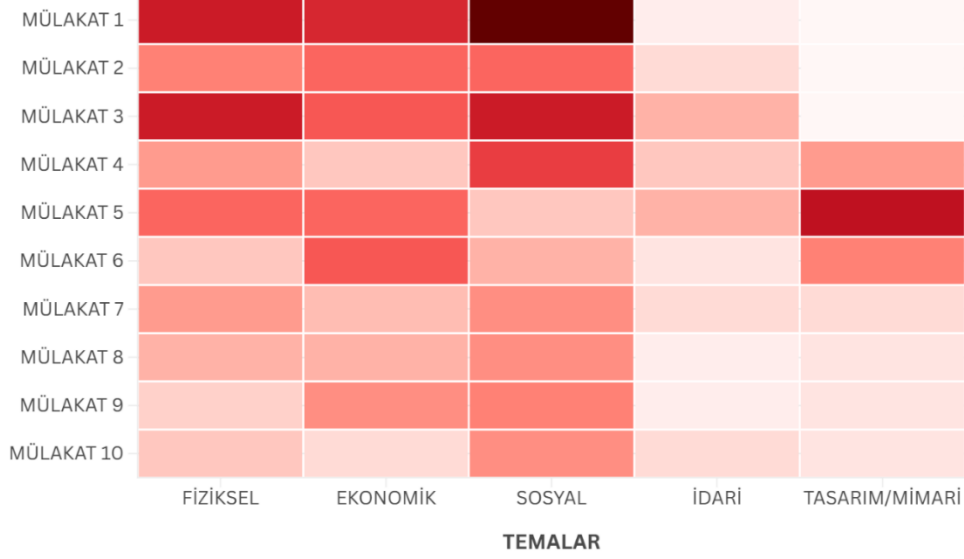
Tablo 4.14 Etkilenen topluluklar ile yapılan mülakatlarda öne çıkan söylem temaları ve kod sayıları

ETKİLENEN TOPLULUKLAR İLE YAPILAN GÖRÜŞMELERDE ÖNE ÇIKAN SÖYLEM TEMALARI VE KODLARI								
TEMA	FİZİKSEL	EKONOMİK	SOSYAL	İDARİ	TASARIM/MİMARİ			
MÜLAKAT 1	RİSK	2 KAZANIM	1 KATILIM	8 KURUM	3 İMAR			2
	TENİLEME	4 HESAP	5 SÜREÇ	10				
	FİZİK YAPI	12 YARDIM	1 DEMOGRAFİ	3				
	BOYUT	1 BEKLENTİ	6 TEMSİL	7				
	FONKSİYON	2 PAYLAŞIM	7					
MÜLAKAT 2	RİSK	1 HESAP	3 KATILIM	2 KURUM	4 İMAR			2
	TENİLEME	2 YARDIM	1 SÜREÇ	4 YÜRÜTME	1			
	FİZİK YAPI	8 BEKLENTİ	7 DEMOGRAFİ	5				
	BOYUT	2 PAYLAŞIM	4 TEMSİL	4				
MÜLAKAT 3	TENİLEME	3 KAZANIM	5 KATILIM	3 KURUM	7 İMAR			2
	FİZİK YAPI	14 HESAP	4 SÜREÇ	4 YÜRÜTME	1			
	BOYUT	4 YARDIM	1 DEMOGRAFİ	5 KAMUSAL HİZMET	1			
		BEKLENTİ	4 SOSYAL ETKİLER	5				
		PAYLAŞIM	2 TEMSİL	4				
MÜLAKAT 4	TENİLEME	2 KAZANIM	1 KATILIM	2 KURUM	4 İMAR			7
	FİZİK YAPI	4 HESAP	2 SÜREÇ	7 YÜRÜTME	3 PROJE			1
	BOYUT	3 KAYIP	1 SOSYAL ETKİLER	5				3
	FONKSİYON	2 PAYLAŞIM	3 DEMOGRAFİ	2				
			TEMSİL	2				
MÜLAKAT 5	RİSK	2 KAZANIM	5 KATILIM	1 KURUM	6 İMAR			11
	TENİLEME	5 HESAP	2 SÜREÇ	2 YÜRÜTME	3 TASARIM			11
	FİZİK YAPI	4 BEKLENTİ	3 DEMOGRAFİ	2				
	BOYUT	3 PAYLAŞIM	5 TEMSİL	2				
	FONKSİYON	1						
MÜLAKAT 6	RİSK	2 KAZANIM	8 SÜREÇ	5 KURUM	3 İMAR			2
	FİZİK YAPI	4 HESAP	1 TEMSİL	4 YÜRÜTME	1 PROJE			2
	BOYUT	1 BEKLENTİ	1					9
		KAYIP	2					
		PAYLAŞIM	4					
MÜLAKAT 7	TENİLEME	1 KAZANIM	1 KATILIM	1 KURUM	3 İMAR			3
	FİZİK YAPI	7 HESAP	3 SÜREÇ	4 YÜRÜTME	1 PROJE			2
	RİSK	2 PAYLAŞIM	2 SOSYAL ETKİLER	2 KAMUSAL HİZMET	1			
	BOYUT	1 KAYIP	2 TEMSİL	5				
MÜLAKAT 8	TENİLEME	2 KAZANIM	1 SÜREÇ	4 KURUM	3 İMAR			2
	FİZİK YAPI	4 HESAP	2 SOSYAL ETKİLER	4 YÜRÜTME	1 TASARIM			3
	BOYUT	2 PAYLAŞIM	3 DEMOGRAFİ	1				
	FONKSİYON	1 KAYIP	3 TEMSİL	3				
MÜLAKAT 9	TENİLEME	1 KAZANIM	3 SÜREÇ	6 KURUM	3 İMAR			3
	FİZİK YAPI	3 HESAP	2 SOSYAL ETKİLER	5				1
	BOYUT	1 KAYIP	1 TEMSİL	2				
	FONKSİYON	1 PAYLAŞIM	5					
		YARDIM	1					
MÜLAKAT 10	TENİLEME	2 KAZANIM	2 KATILIM	3 KURUM	5 İMAR			2
	FİZİK YAPI	4 KAYIP	1 SÜREÇ	5				2
	BOYUT	1 PAYLAŞIM	3 SOSYAL ETKİLER	2				
			TEMSİL	2				

ETKİLENEN TOPLULUKLAR TEMATİK KOD YOĞUNLUĞU

2 28

MÜLAKAT NO

Şekil 4.8 Etkilenen topluluklar ile yapılan tüm mülakatlara ait söylem kodlarının temalara göre yoğunluğu

Belirsizlik ve Süreç Kaygısı

Sosyal temanın ikinci önemli ortak eksen, belirsizlik ve süreç kaygısıdır. Süreç alt kategorisi, Tablo 4.14’de en yüksek kodlanan sosyal alt temalardan biridir ve Mülakat 1, 2, 4, 6 ve 9’da yoğun olarak öne çıkmaktadır.

Katılımcılar, plan değişiklikleri, yeterli bilgilendirme yapılmaması ve sürecin uzun sürmesi nedeniyle belirsizlik duygusunun arttığını ifade etmektedir.

Belirsizlik temasının farklı aktör gruplarında da tekrarlandığı görülmektedir. Hak sahipleri (Mülakat 1, 2, 8) süreci bilgi eksikliği ve güven kaybı üzerinden tanımlarken, ada temsilcileri (Mülakat 3) bu kaygıyı kendi rollerinin baskısı ve karar alma süreçlerindeki belirsizlikle ilişkilendirmiştir. Profesyoneller (Mülakat 5 ve 6) ise sürecin net planlama ve yönetim eksikliğini vurgulayarak, belirsizliği teknik ve idari düzeyde açıklamaktadır.

Bu farklı vurgular, aynı sosyal temanın farklı deneyim gruplarında nasıl çeşitlendiğini göstermesi açısından önemlidir.

Katılım Eksikliği ve Temsiliyet Sorunu

Sosyal temanın üçüncü güçlü eksenini, katılım ve temsil alt kategorilerinde ortaya çıkmaktadır. Tablo 4.14 incelendiğinde, özellikle Mülakat 1, 3, 6, 7 ve 10'da katılım ve temsil kodlarının yoğun biçimde tekrarlandığı görülmektedir. Bu durum, etkilenen toplulukların kentsel dönüşüm sürecinde karar alma mekanizmalarına dahil edilmemesi ve temsil mekanizmalarının yetersizliği üzerine güçlü bir ortak söyleme işaret etmektedir.

Katılımcılar, sürecin başından itibaren yeterli düzeyde bilgilendirilmediklerini, planların hazırlandıktan sonra kendilerine dayatıldığını ve görüşlerinin dikkate alınmadığını vurgulamaktadır.

Söylemler, katılım eksikliğinin yalnızca planlama aşamasında değil, aynı zamanda uygulama sürecinde de önemli bir sorun oluşturduğunu göstermektedir. Ada temsilcilerinin bulunduğu mülakatlarda (Mülakat 1, 2, 3, 7) bu durum daha karmaşık bir biçimde yansımaktadır. Ada temsilcileri, kendi rollerinin hem sorumluluk hem de baskı yarattığını, bazı durumlarda tarafsız kalmanın zorlaştığını ifade etmiştir. Mülakat 10'da geçen "Ada temsilcileri de bir nevi emlak komisyoncuları gibi davrandılar" ifadesi, temsil mekanizmasının halk nezdinde güvenilirliğini kaybettiğini ortaya koymaktadır.

Profesyonel aktörlerin söylemleri de bu temayı desteklemektedir. Mimar (Mülakat 5) sürece daha fazla kamusal denetim ve bağımsız uzman katılımı gerektiğini vurgulamış; müteahhit (Mülakat 6) ise maliklerin kendi aralarında net bir temsil mekanizması oluşturamadığını belirterek sürecin bu nedenle yavaşladığını ifade etmiştir. Bu farklı bakış açıları, demokratik temsilin eksikliği konusundaki eleştirinin yalnızca halktan değil, profesyonel aktörlerden de geldiğini göstermektedir.

Demografik Değişim ve Topluluk Hafızasının Kaybı

Sosyal tema altındaki demografi alt kategorisi, dönüşümün yalnızca fiziksel mekânı değil, aynı zamanda topluluk bileşimini de dönüştürdüğünü göstermektedir. Tablo 11'de mülakat 1, 2, 3 ve 4'de öne çıkan demografi kodları, yerinden edilmenin yalnızca bireysel düzeyde değil, kolektif hafıza ve topluluk kimliği üzerinde de etkili olduğunu ortaya koymaktadır.

Katılımcıların çoğu, dönüşüm süreciyle birlikte mahallenin sosyo-kültürel yapısının değiştiğini, eski halkın büyük oranda bölgeyi terk etmek zorunda kaldığını ve bunun topluluk hafızasını zayıflattığını belirtmektedir. Hak sahiplerinin ifadeleri süreç ile kültürel sürekliliğin kesintiye uğradığını ve dönüşümün sadece konut stoğunu değil, topluluk kimliğini de dönüştürdüğünü göstermektedir.

Bir STK temsilcisi de (Mülakat 3), bu süreci “Demografik uyumsuzluk, birbirlerini uyumsuzluktan dolayı terk etmeler başladı.” şeklinde tanımlamış ve kentsel dönüşümün fiziksel yenilemeden öte, toplumsal hafızayı da gözetilen bir süreç olması gerektiğini vurgulamıştır.

Bu alt tema, profesyonel katılımcıların (Mülakat 5) gözünden de desteklenmektedir. Mimar, dönüşüm projelerinde demografik yapının değiştiğini sosyal dokunun korunmasına dair herhangi bir stratejinin geliştirilmediğini, bu nedenle yeni yaşam alanlarının sadece konut üretimine odaklandığını belirtmiştir. Bu eleştiri, Tablo 4.14 ve Şekil 4.8’de görülen sosyal tema yoğunluğuyla da örtüşmektedir.

Ekonomik Temalar: Beklenti ile Mağduriyet Arasında (Sosyo-Ekonomik Gruplar Arası Farklılıklar)

Ekonomik temalar, etkilenen toplulukların söylemlerinde yalnızca maddi kazanç ya da kayıpları değil, aynı zamanda farklı sosyo-ekonomik grupların süreci nasıl deneyimlediğini de ortaya koymaktadır. Tablo 4.12 incelendiğinde kazanım, beklenti, hesap ve paylaşım alt kategorilerinin, hak sahipleri ve ada temsilcilerinde yüksek yoğunlukla tekrarlandığı görülmektedir.

Hak sahipleri için kentsel dönüşüm süreci, en başta “ekonomik güvence” sağlama aracı olarak algılanmıştır. Kazanım ve beklenti alt kategorilerinde yer alan söylemler, yeni konutun değerinin artacağı, metrekarelerin yükseleceği ve bu yolla geleceğin garanti altına alınacağı beklentisini yansıtmaktadır.

Ada temsilcileri ise hem kendi mülkiyetlerini koruma hem de ada bazında toplu pazarlık yürütme rolü nedeniyle, ekonomik kazanım temasında daha stratejik söylemler üretmiştir. Mülakat 3 ve 5’te görülen “ekstra imar”, “emsal artışı” gibi ifadeler, temsilcilerin ekonomik süreci teknik parametreler üzerinden okuduğunu göstermektedir. Ancak bu stratejik yaklaşım, zaman zaman hak sahipleriyle çıkar çatışması yaratmış; paylaşım kategorisinde yer alan “Ada temsilcileri emlak

komisyoncusu gibi davrandı” (Mülakat 10) gibi eleştiriler, ekonomik beklentinin sosyal güveni zedelediğini ortaya koymuştur.

STK bağlantılı hak sahiplerinin (özellikle Mülakat 3 ve 7) söylemlerinde ekonomik temanın farklı bir boyutu dikkat çekmektedir. Bu katılımcılar, dönüşümün yalnızca bireysel değil, kolektif fayda sağlaması gerektiğini vurgulamış, ancak uygulamada sürecin “rant paylaşımına” dönüştüğünü belirtmiştir. Mülakat 3’te geçen şu ifade, bu ikili yaklaşımı netleştirmektedir: "Burada modern göçü sağlamak gayesiyle bunu yaptılar." (Mülakat 3)

Mimar (Mülakat 5) ve müteahhit (Mülakat 6) gibi profesyonel aktörlerin ekonomik temadaki söylemleri, hak sahiplerinin bireysel kazanç beklentilerinden farklı bir düzlemde ortaya çıkmaktadır. Profesyoneller, süreci finansal sürdürülebilirlik, imar oranları ve yatırım riskleri üzerinden okumuşlardır. Müteahhit katılımcının ifadesi bu perspektifi açıkça ortaya koymaktadır: “Burada maliklerin yüksek kira beklentileri vardı. Ondan sonra imza atmak için bonus beklentileri, imza paraları vardı.” (Mülakat 6)

Bu bakış açısı, ekonomik temanın yalnızca vatandaş mağduriyeti üzerinden değil, aynı zamanda yatırımcı riskleri ve piyasa dengesi üzerinden de değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir. Şekil 4.8’de Mülakat 6’nın ekonomik yoğunluğu, bu profesyonel perspektifin sürecin mali boyutuna nasıl yansıdığını görsel olarak desteklemektedir.

Farklı aktör grupları arasında ortak bir payda, sürecin ekonomik boyutunun şeffaf yürütülmediği yönündeki eleştiridir. Hak sahipleri için bu şeffaflık eksikliği “hak kaybı” korkusunu beslerken; profesyoneller için finansal risk yönetimini zorlaştıran bir unsur olarak öne çıkmıştır. Hesap kategorisinin Mülakat 1, 2, 3 ve 5’te yüksek yoğunluk göstermesi Tablo 4.14 ve Şekil 4.8’de bu mülakatların ekonomik temada kırmızı tonlarla vurgulanması, bu ortak noktayı desteklemektedir.

Ancak ekonomik temada en belirgin çatışma alanı, kazanım ve paylaşım alt kategorilerinde ortaya çıkmıştır. Hak sahipleri için kazanım, bireysel mülkiyetin korunması ve artırılmasıyla eşdeğerken; profesyoneller için projenin tamamının finansal sürdürülebilirliği öncelikli hale gelmiştir. Ada temsilcileri ise bu iki uç arasında sıkışarak hem ekonomik beklentiyi yönetmeye hem de toplumsal dengeyi korumaya çalışmış, ancak çoğu zaman eleştirilerin hedefi olmuştur.

Ekonomik beklenti ve mağduriyet algısının yalnızca finansal sonuçlarla sınırlı kalmadığı, aynı zamanda sosyal bağlar üzerinde yıkıcı etkiler yarattığı da görülmektedir. Paylaşım kategorisinin tekrar eden söylemleri, ada bazlı projelerde güven sorununu derinleştirmiş; “mülkiyet pazarlığı” üzerinden şekillenen ilişkiler, topluluk içi dayanışmayı zayıflatmıştır. Bir hak sahibinin şu sözleri ekonomik ve sosyal temaların kesişimini açıkça göstermektedir: “2 daire isteyen 3 daire istemeye başladı bu arada. Yani bölge çıkmaz bir şeye girdi. Eğer Çevre Şehircilik Bakanlığı bu bölgeye el atmasaydı çok büyük yaralar oldu. Çünkü insanlar komşuluktan koptu. Her türlü pislik döndü. O bölgede kimse sokağa çıkamıyordu.” (Mülakat 8)

Bu ifadeler, ekonomik temanın kentsel dönüşüm sürecinde yalnızca bir mali parametre değil, aynı zamanda sosyal sermayeyi yeniden şekillendiren kritik bir unsur olduğunu göstermektedir.

STK ve Kolektif Söylem: Temsiliyet Eksikliğine Eleştiri

Mülakat 1, 3 ve 7’de yer alan STK bağlantılı hak sahipleri, diğer bireysel katılımcılardan ayrılarak söylemlerini yalnızca kişisel hak kayıpları üzerinden değil, kolektif adalet, katılım ve temsiliyet ekseninde kurmuştur. Bu durum, kentsel dönüşüm sürecinde yalnızca mülkiyet değil, aynı zamanda yönetim ve karar alma süreçlerinin demokratik işleyişine dair ciddi eleştirileri gündeme getirmektedir. Tablo 4.14’de bu iki mülakatta katılım ve temsil kodlarının yüksek yoğunluk göstermesi, bu kolektif perspektifin sistematik bir söylem hattı oluşturduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

Katılımcıların temel eleştirisi, mahalle ölçeğinde alınan kararların halkın iradesini yansıtmaması ve temsilcilerin süreç içinde şeffaflık sağlamaması üzerine yoğunlaşmaktadır. Mülakat 7’deki STK bağlantılı ada temsilcisi bu kırılmayı şu sözlerle dile getirmektedir: “Tabiri caizse “çantacılar” ortaya çıktı. Bu kişiler, bir firmaya imza attırıyor, biraz para alıyor, sonra başka bir firmaya gidip aynı şekilde imza topluyorlardı. Bu durum, yapı adalarını çıkmaz bir sokağa sürükledi. Bazı yapı adalarının yarısı bir firmayla anlaştı, diğer yarısı başka bir firmayla.” (Mülakat 7)

Benzer şekilde Mülakat 3’teki katılımcı, süreçteki katılım eksikliğini şu sözlerle vurgulamaktadır: “Gizemli bir hale geldi. Burada nasıl bir çalışma yapacakları bize kesinlikte söylenmedi. Bölgeye gelip bilgi verilmedi. Bölge halkına bilgi verilmedi.

Bölge halkının buradaki düşünceleri alınmadı. Gerek sivil toplum örgütleriyle gerek kanaat önderleriyle herhangi bir istişarede bulunulmadı.” (Mülakat 3)

Bu söylemler, kentsel dönüşümün yalnızca fiziksel bir yeniden inşa süreci değil, aynı zamanda yönetsel bir problem alanı yarattığını göstermektedir. Katılımcılar, mahalle temelli sosyal dokunun korunması için kolektif karar mekanizmalarının oluşturulması gerektiğini vurgulamış; bu eksiklik, özellikle “temsiliyet” ve “katılım” kategorilerinde yoğun bir eleştiri alanı yaratmıştır. Şekil 4.8’de sosyal temanın bu iki mülakatta koyu renkle öne çıkması, bu kolektif söylemin görsel bir teyidini sunmaktadır.

STK bağlantılı bu katılımcıların söylemleri, dönüşüm sürecine yalnızca ekonomik kazanç-kayıp çerçevesinden değil, demokratik yönetim, adalet ve sosyal bütünlük eksenlerinden de bakılması gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu vurgu, kentsel dönüşüm projelerinde yerel halkın yalnızca “yararlanıcı” değil, aynı zamanda aktif bir “karar verici aktör” olarak görülmesi gerektiğine işaret etmektedir.

Deneyimsel Farklılıklar: Biten Konutlarda Yaşayanlar ve Süreç Ortasındakiler

Mülakat 1, 9 ve 10’daki katılımcılar, dönüşümün tamamlanmış olduğu konutlarda yaşamaktadır ve bu durum söylemlerinde belirgin bir “ikili deneyim” üretmektedir. Bu grup, fiziksel güvenlik ve sağlam yapılarla birlikte gelen olumlu duyguları, sosyal kayıplar ve aidiyet eksikliğiyle birlikte yaşamaktadır. Mülakat 1’deki bir hak sahibinin ifadesi bu durumu somut biçimde yansıtmaktadır: “Eski binalarda deprem riskiyle yaşıyorduk, ama şu anda daha sağlam bir yapıda oturuyoruz.” (Mülakat 1) Benzer şekilde, Mülakat 9’daki katılımcı ekonomik kazanca rağmen sosyal dokunun kaybına dikkat çekmektedir: “Ama şöyle söyleyeyim, tamam, buradan. Güzel. Bu dairelerden güzel paralar kazananlar oldu. Ama zenginlik İnsana mutsuzluk getirir mi? Getirmez diye bakıyorsun ama mutsuzluk getirdi insanlara. Bu fikir tepede insanlara mutsuzluk getirdi. Yani komşular hep dağıldı gitti. İnsanlar dağıldı gitti.” (Mülakat 9)

Tablo 4.14’de bu mülakatlarda fiziki yapı ve sosyal etkiler kodlarının yüksek yoğunluk göstermesi, bu ikili deneyimin tematik düzeyde de desteklendiğini göstermektedir. Şekil 4.8’de bitmiş konutlarda yaşayanların bulunduğu

mülakatlarda fiziksel ve sosyal temaların birlikte yoğunlaşması, bu karşıt duyguların veri setindeki görsel izdüşümünü sunmaktadır.

Öte yandan, sürecin ortasında kalan hak sahipleri, özellikle Mülakat 2, 3 ve 8’de söylemler, belirsizlik, plan değişiklikleri ve idari şeffaflık eksikliği gibi temalar üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu katılımcılar için kentsel dönüşüm henüz tamamlanmış bir deneyim değil, devam eden bir belirsizlik ve stres kaynağıdır.

Bu farklılık, dönüşümün yalnızca mekânsal değil, aynı zamanda zamansal bir katmanının olduğunu; sürecin hangi aşamasında bulunulduğunun, algıları ve söylemleri belirgin biçimde şekillendirdiğini göstermektedir. Bitmiş konutlarda yaşayanlar için güvenlik ve fiziksel kalite ön plana çıkarken, süreç ortasındaki hak sahipleri için belirsizlik, kaygı ve idari eksiklikler daha yoğun hissedilmektedir. Böylece dönüşümün, farklı aşamalarda yaşayan gruplar üzerinde farklı duygusal ve sosyal etkiler yaratan çok katmanlı bir deneyim olduğu ortaya çıkmaktadır.

Yerel Yönetim ve Kurumsal Perspektif

Mülakat 4’te yer alan muhtar, kentsel dönüşüm sürecini bireysel haklar ya da ekonomik beklentiler üzerinden değil, yerel yönetim-merkezi idare ilişkisi ve planlama süreçleri bağlamında değerlendirmiştir. Bu perspektif, dönüşümün yönetsel ve kurumsal boyutunu öne çıkararak, sürecin yalnızca hak sahipleriyle müteahhit arasındaki bir anlaşma olmadığını; aynı zamanda çok düzeyli bir yönetim meselesi olduğunu vurgulamaktadır. Muhtarın ifadesi bu eleştiriyi açıkça dile getirmektedir: “Bu dönüşüm süreci çok zorlayıcıydı, çok fazla planlama hatası yapıldı.” (Mülakat 4)

Tablo 4.14’de Mülakat 4’te kurum ve yürütme kodlarının yüksekliği, bu perspektifin veri setinde ayrı bir yoğunluk alanı oluşturduğunu göstermektedir.

Muhtarın söylemi, sürecin teknik boyutları kadar kurumsal kapasite ve koordinasyon eksikliklerini de görünür kılmaktadır. Bu vurgu, hak sahiplerinin mağduriyet temelli anlatıları ile birleştiğinde, planlama hataları ve şeffaflık eksikliklerinin yalnızca bireyleri değil, tüm aktör gruplarını etkileyen yapısal sorunlar olduğunu ortaya koymaktadır. Aynı zamanda bu perspektif, dönüşümün başarısının yalnızca müteahhit-hak sahibi ilişkisine değil, merkezi ve yerel yönetim arasındaki koordinasyonun gücüne de bağlı olduğunu göstermektedir.

Bu bağlamda Mülakat 4, idari süreçlerin kentsel dönüşümde belirleyici rolünü ortaya koyarken, yerel yönetim temsilcilerinin deneyimlerinin sürece ilişkin eleştirilerde özel bir ağırlığa sahip olduğunu kanıtlamaktadır.

5 SONUÇ

Bu bölümde, araştırma sürecinde elde edilen bulguların bütüncül bir değerlendirmesi yapılmakta; karar vericiler ve etkilenen toplulukların söylemlerine dayalı analizler, kuramsal çerçeve ve literatür ışığında tartışılmaktadır. Söylemlerin yalnızca aktörlerin pozisyonlarını yansıtmadığı, aynı zamanda dönüşüm sürecinin meşruiyetini ve yönünü biçimlendiren kurucu unsurlar olduğu önceki bölümlerde ortaya konulmuştur.

Bu çerçevede tartışma kısmı, söylemlerin kentsel dönüşümün farklı boyutları üzerindeki etkilerini açığa çıkararak, araştırmanın temel sorularına ve hipotezlerine yanıt üretmeyi amaçlamaktadır.

Araştırmada, kentsel dönüşümün yalnızca fiziksel ve mekânsal bir müdahale süreci olmadığı; aynı zamanda ideolojik çerçeveler, güç ilişkileri ve toplumsal algılar üzerinden şekillenen söylemsel bir inşa olduğu görülmüştür. Bu nedenle, bulguların tartışılması sürecinde hem karar vericilerin söylemlerinde öne çıkan temaların (afet riski, modernleşme, ekonomik kalkınma, yaşanabilir çevre vb.) hem de etkilenen toplulukların söylemlerinde belirginleşen sosyal kaygıların (mağduriyet, belirsizlik, hak kaybı, güven sorunu vb.) bir arada değerlendirilmesi kritik önem taşımaktadır.

Bu bağlamda tartışma ve sonuç bölümü, öncelikle aktörler arasındaki söylemsel farklılıkları ve benzerlikleri ortaya koymakta; ardından bu söylemlerin dönüşüm sürecinin evrimine, meşruiyet üretim mekanizmalarına ve toplumsal kabule nasıl yansıdığını analiz etmektedir. Sonuç kısmında ise elde edilen bulguların literatürle karşılaştırılmakta ve uygulayıcılara yönelik öneriler geliştirilmektedir. Böylece bu bölüm, araştırmanın bütününe dair kuramsal ve ampirik bir sentez sunmaktadır.

Karar Vericiler ve Etkilenen Topluluklar Arasındaki Söylemsel Farklılıklar ve Benzerlikler

Fikirtepe kentsel dönüşüm süreci, aktörlerin söylemlerinin yalnızca bilgi aktarımı amacıyla değil, toplumsal anlam üretimi ve meşrulaştırma stratejisi olarak işlediğini ortaya koymaktadır. Söylem analizi bulgularına göre, karar verici aktörler dönüşüm sürecini genellikle “afet riski”, “yenileme”, “modernleşme” ve “yaşanabilir çevre” gibi normatif ve teknik görünümlü kavramlar üzerinden çerçevlendirmiştir. Buna karşın, etkilenen toplulukların söylemleri daha çok “sosyal etkiler”, “hak kaybı”, “mağduriyet”, “belirsizlik” ve “güvensizlik” temalarıyla örülmüştür.

Bu söylemsel farklılık, Fairclough’un (1995) belirttiği gibi söylemin yalnızca bir temsil biçimi değil, aynı zamanda ideolojik bir mücadele alanı olduğunu doğrulamaktadır. Aynı sürece farklı pozisyonlardan yaklaşan aktörlerin dili, yalnızca nesnel bilgi aktarmamakta; sürece ilişkin hegemonik ya da karşı-hegemonik anlam çerçeveleri üretmektedir.

Karar vericiler, söylemlerinde dönüşümün teknik gerekliliğini ve fiziksel riskleri vurgulayarak dönüşümü kaçınılmaz bir kamu hizmeti gibi sunarken, etkilenen topluluklar süreci öznel ve deneyimsel boyutlarıyla tanımlamaktadır. “Güvenlikli ama güvensiz hissettiren” yeni siteler (İşlek ve Şengül, 2024), “komşularımı kaybettim” türü ifadeler, mekânsal dönüşümün toplumsal bağları nasıl kopardığını göstermektedir (Gürbüz, 2025; Özden, 2010).

Bulgular, Harvey’nin (2012) mekânın sermaye birikiminde yeniden üretildiği fikrini de doğrular niteliktedir. Karar vericilerin dönüşüm söylemleri, mekânı yeniden yapılandırarak hem fiziki hem de ideolojik yeniden üretime hizmet etmektedir. Özellikle “yaşanabilir çevre” gibi değer yargısı yüklü kavramlar, dönüşümün görünürdeki pozitif etkilerine vurgu yapmakta; buna karşın etkilenen gruplar için bu ifadeler, soyut ve karşılığı olmayan vaatler olarak algılanmaktadır.

Benzerlik noktaları da vardır: Her iki aktör grubu da Fikirtepe’nin önceki durumunu “sorunlu” olarak tanımlamış; fiziksel koşulların yetersizliği ve altyapı eksikliklerini kabul etmiştir. Ancak bu ortak tanım, çözüm yollarında net biçimde ayrılmaktadır. Karar vericiler “riskli alan ilanı” ve “merkezi uygulama” yoluyla çözümü savunurken; topluluklar “yerinde dönüşüm” ve “hak temelli katılım” beklentisini

öne çıkarmıştır. Bu da Jørgensen ve Phillips'in (2002) vurguladığı söylemsel hegemonya ve karşı söylem çatışmalarına dair çerçeveyi desteklemektedir.

Söylemlerin Dönüşüm Sürecinin Aşamalarına Göre Evrimi

Fikirtepe kentsel dönüşüm süreci 2005 yılından itibaren dört dönemsel evreye ayrılarak analiz edilmiştir. Bu dönemler arasında karar verici söylemlerinin dönüşüm gösterdiği; söylemlerin zamanla daha merkeziyetçi, araçsallaştırıcı ve hegemonik bir çerçeveye kaydığı gözlemlenmiştir. Başlangıçta yerel yönetimlerin öncülüğünde, daha çok “yenileme” ve “kazanım” söylemleri öne çıkarken; 2012 sonrası Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın devreye girmesiyle birlikte söylemlerin “afet riski”, “risk”, “yürütme”, “kurum” gibi kodlara yoğunlaştığı görülmüştür. Bu, devletin söylem gücünü mekânsal müdahalenin meşrulaştırılmasında stratejik biçimde kullandığını göstermektedir (Türkün, 2011).

Bu süreç, Foucault'nun (1972) “söylem üzerinden iktidar üretimi” kuramıyla doğrudan ilişkilidir. “Riskli alan ilan”, yalnızca hukuki değil aynı zamanda söylemsel bir müdahaledir. Bu ilan, alanı yeniden adlandırarak hem teknik hem de duygusal bir “acil müdahale” alanına dönüştürmüş, böylece kamusal rıza üretiminin önünü açmıştır.

Topluluk söylemleri ise dönüşüm sürecini daha duygusal, deneyimsel ve eleştirel bir karakter ile ifade etmektedir. “Katılımcılar, sürece ilişkin değerlendirmelerini başından bugüne uzanan bütünlüklü bir anlatı içinde aktarmış; bu anlatılarda başlangıçtaki umut ve beklenti (“daha lüks”, “milyonluk daire”) zamanla hayal kırıklığına (“bize kimse bilgi vermiyor”) ve ardından açık mağduriyet söylemlerine (“bu dönüşüm insanlar için kazanç değil kayıp oldu”, “eski komşuluk ilişkileri kayboldu”) evrilmiştir.” Bu geçiş, dönüşüm sürecinde halkın katılım düzeyinin yetersizliğini ve iletişim kanallarının kopukluğunu göstermektedir (Altıntaş, 2012).

Söylemdeki bu evrim, dönüşümün yalnızca fiziksel aşamalardan oluşmadığını; aynı zamanda söylem yoluyla yönlendirilen, anlamlandırılan ve hegemonya üretilen bir toplumsal süreç olduğunu ortaya koymaktadır. Dönemsel söylem değişimleri, aynı zamanda hangi aktörün süreci kontrol ettiğiyle de ilişkilidir. Yerel yönetimlerin söylemleri “katılım”, “komşuluk”, “sakinlerle mutabakat” gibi daha yerel değerlerle şekillenirken; merkezi yönetimin söylemleri daha çok “güçlü devlet”,

“tek ses”, “ulusal çıkarlar” ekseninde biçimlenmiştir. Bu farklılık, söylemin aynı zamanda bir güç aracı olduğunu açık biçimde göstermektedir.

Aktörler Arasındaki Güç İlişkileri

Fikirtepe kentsel dönüşüm süreci, yalnızca fiziksel mekânın yeniden düzenlenmesiyle sınırlı kalmamış, aynı zamanda karar vericiler ile etkilenen topluluklar arasında yeniden kurulan güç ilişkilerini de gözler önüne sermiştir. Söylem analizine dayalı bulgular, dönüşüm sürecinin merkezileşmesiyle birlikte, özellikle 2012 sonrasında, devletin ve ilgili bakanlıkların belirleyici konumlarını daha görünür kıldığını ortaya koymaktadır.

Karar vericilerin kullandığı söylemler, dönüşümün yönünü belirlemede üst belirleyici niteliği taşımıştır. “Riskli alan ilanı”, “afet riski”, “kamulaştırma” gibi ifadeler, sadece teknik temellere dayanmamakta; aynı zamanda karar alma süreçlerinin tartışmasız biçimde devlet tekeline geçtiği bir meşruluk zemini yaratmaktadır. Ercan ve Danış (2019), bu tür söylemleri “hegemonik müdahale çerçevesi” olarak tanımlamakta ve kamuoyunda rıza üretmek için kullanılan stratejik araçlar olarak görmektedir.

Buna karşın, etkilenen topluluklar, sürecin dışında bırakıldıklarını ve karar alma süreçlerine katılamadıklarını sıkça ifade etmişlerdir. Söylem analizinde yer alan mülakatlar, halkın bilgiye erişememesi, belirsizlik ortamında yaşamaya mahkûm edilmesi ve sürece dair güven kaybı yaşaması gibi konularda yoğunlaştığını göstermektedir. Karar verici aktörlerin söylemleri, yalnızca kendi pozisyonlarını meşrulaştırmakla kalmamakta; aynı zamanda alternatif söylemleri marjinalleştirmekte ve kamusal alanda görünmez kılmaktadır.

Özellikle 3. ve 4. dönem söylem analizlerinde merkezi yönetimin sürece tamamen hâkim olması, karar vericilerle halk arasındaki söylem mesafesini daha da derinleştirmiştir. Etkilenen toplulukların talepleri sağlam bina, bilgi verilmesi, kira desteği gibi gündelik ve yaşamsal meselelerle sınırlıyken; karar verici söylemler “marka proje”, “yatırım değeri”, “hayatı rahatlatma” gibi daha soyut kavramlarla tanımlanmıştır.

Ayrıca medya söylemleri de bu güç ilişkilerinde etkili bir rol üstlenmiştir. Altıntaş’ın (2012) belirttiği gibi, medyada sıklıkla yer alan “çöküntü bölgesi”, “model yerleşim alanı” gibi ifadeler, kamuoyunun karar vericiler lehine

şekillenmesini kolaylaştırmıştır. Bu da söylemin yalnızca devletle sınırlı olmayan, daha geniş hegemonik ağlar içinde işleyen çok katmanlı bir iktidar mekanizması olduğunu ortaya koymaktadır.

Söylemin Yön Verici Rolü ve Kavramsal Çatışmalar

Fikirtepe örneği, kentsel dönüşümde kullanılan söylemlerin sadece sürecin algılanmasında değil, yönlendirilmesinde de belirleyici olduğunu açıkça göstermektedir. Söylem analizinde yer alan veriler, dönüşüm sürecinde karar vericilerin söylemlerinin mekânsal politikaların yönünü ve kapsamını belirleme gücüne sahip olduğunu ortaya koymuştur. “Afet riski”, “riski alan belirleme”, “hızlı” gibi kavramlar, yalnızca mevcut durumu tanımlamakla kalmayıp, aynı zamanda hangi tür müdahalenin meşru ve gerekli olduğu konusunda yönlendirici olmuştur. Bu durum, Fairclough’un (1995) söylemin “dünyayı kuran” bir eylem olduğu yönündeki tespitini doğrular.

Karar verici aktörlerin söylemleri genellikle “sorun” tanımıyla başlamakta ve ardından “çözüm” ün çerçevesini de kendileri çizmektedir. Örneğin, Fikirtepe’nin “çöküntü alan” olarak tanımlanması, mevcut konutların “niteliksiz yapı” olarak damgalanması, dönüşüm ihtiyacını kaçınılmaz hâle getirmekte ve sürece ilişkin alternatifleri sınırlamaktadır. Bu tür tanımlar, söylem üzerinden inşa edilen bir sorunsallaştırma pratiğidir ve dönüşüm müdahalesini yalnızca mümkün değil, zorunlu ve haklı kılmaktadır. Bu durum, Türkün’ün (2011) Türkiye’deki dönüşüm süreçlerinde sıkça karşılaşılan bir strateji olarak tanımladığı hegemonik söylem örüntüsünü yansıtır.

Buna karşılık, etkilenen toplulukların söylemleri genellikle yaşanmış deneyimlere, belirsizliklere ve hak taleplerine dayalıdır. Bu söylemler “süreçten dışlanma”, “bilgiye erişememe”, “yerinden edilme korkusu” gibi kavramlarla örülmüştür. Ancak bu söylemler dönüşümün yönünü belirlemede etkisiz kalmış, çoğunlukla marjinalleştirilmiştir. Bu çatışma, sadece iki farklı bakış açısı değil, aynı zamanda iki farklı gerçeklik inşası anlamına gelir: Biri kenti yeniden üretmeyi hedefleyen planlayıcı ve yönetsel aktörlerinki; diğeri ise dönüşümün öznesi olmasına rağmen sürecin dışında bırakılan halkınki.

Bu söylemsel çatışmanın en net görüldüğü noktalardan biri “katılım” ve “temsil” kavramıdır. Karar vericiler, “hak sahibi”, “temsilci” “oy birliği ile” gibi ifadelerle

süreci demokratik göstermeye çalışırken; mülakatlardaki halk söylemleri bu ifadeleri “simgesel katılım” düzeyinde, yani yalnızca görünürde bir iletişim aracı olarak tanımlamaktadır. Bu çelişki, dönüşüm sürecinde gerçek anlamda bir toplumsal uzlaşının sağlanamadığını göstermektedir.

Sonuç olarak, söylem yalnızca dönüşüm sürecinin yansıması değil; aynı zamanda onun şekillendirici unsurudur. Fikirtepe örneği, aktörler arasında yalnızca politik veya idari değil; aynı zamanda söylemsel bir hegemonya mücadelesi yaşandığını ortaya koymaktadır. Bu mücadele, dönüşümün fiziki çıktılarından çok daha derin düzeyde algı, yönelim, değer üretimi ve meşruiyet katmanlarında şekillenmektedir.

Dönüm Noktalarının Söylem Üretimi Üzerindeki Etkisi

Fikirtepe kentsel dönüşüm süreci, 2005 yılından başlayarak birçok kurumsal, yasal ve fiziksel müdahaleyle şekillenmiş; bu müdahaleler, söylemsel düzeyde önemli kırılma anları yaratmıştır. Tez kapsamında belirlenen dört dönem, yalnızca uygulama değişimlerini değil; aynı zamanda söylemin yapısını ve temasını da dönüştürmüştür. Bu anlamda söylem üretimi, durağan bir süreçten çok, her dönüm noktasında yeniden biçimlenen dinamik bir yapıya sahiptir.

İlk dönem (2005–2011), kentsel dönüşümün daha çok yerel ölçekte tartışıldığı, Fikirtepe özelinde ise “dönüşümün potansiyel vaatlerinin öne çıkarıldığı bir söylemsel atmosferle başlamıştır. Bu dönemde karar verici aktörler, alanın konumu ve yatırım cazibesini vurgularken; “çağdaş kent”, “yerinde dönüşüm” ve “kentsel yenileme” gibi olumlu yüklemeler içeren kavramlara sıklıkla yer vermiştir. Bu aşama, söylemin kurucu niteliğini taşıyan ve dönüşüm fikrini meşrulaştıran bir yapıdadır. Ancak bu pozitif dil, halkın beklentilerinin yükselmesine yol açarken; sürecin belirsizliğini de görmezden gelmiştir.

İkinci dönemde (2011), yerel ve merkezi aktörler arasındaki yetki çatışmaları söyleme doğrudan yansıması; söylemdeki birlik bozulmuş ve karmaşıklaşmıştır. Bu dönem, söylemsel çelişkilerin ve aktörler arası uyumsuzlukların en görünür olduğu süreçtir. İstanbul Büyükşehir Belediyesi ile Kadıköy Belediyesi’nin farklı öncelikler ve tanımlar içeren açıklamaları, dönüşümün sadece fiziksel değil, kurumsal bir mücadele alanı hâline geldiğini göstermiştir. Bu söylemsel dağınıklık, halk nezdinde güven sorununun temelini atmış; söylemdeki çatışmalar, uygulamadaki duraksamalarla birleşerek sürecin istikrarsızlığını artırmıştır.

Üçüncü dönem (2012 sonrası), 6306 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesiyle birlikte dönüşüm söyleminde radikal bir değişimin başladığı evredir. “Afet riski”, “hız”, “tek yetkili idare” gibi ifadeler, söylemin yönünü kökten değiştirmiştir. Bu kavramlar, dönüşüm sürecinin teknokratik bir zemine oturtulduğu, karar alma süreçlerinin merkezileştirildiği ve meşrulaştırmanın artık “risk” temelli yapıldığı bir süreci yansıtmaktadır. Bu aşamada söylem, yerel katılımı dışlayan ve güvenlik gerekçeleriyle şekillenen bir otorite diline dönüşmüştür. Bu tür dönüşümler söylemin yalnızca kelimelerle değil; kurumsal yapılanmalarla da birlikte evrildiğini göstermektedir.

Dördüncü dönem ise uygulama odaklı söylemlerin öne çıktığı, temel atma törenleri ve lansmanlarla süslenmiş, iletişim stratejilerinin yoğunlaştığı bir aşamadır. Bu dönemde söylem, artık projenin kendisinden çok, “başarı hikâyesi” anlatısı üretme işlevi taşımaktadır. Açıklamalarda sıkça rastlanan “Parmak ısırtacak proje”, “hayal dahi edilemeyecek proje”, “milletimizin barınma ihtiyacını karşılayanın gururu” gibi ifadeler, söylemin yalnızca mekânsal değil, ideolojik bir zemin üzerinden de kurulduğunu göstermektedir. Ercan ve Danış (2019), bu tür dil örüntülerini “ulusal kimlik temelli söylemsel inşa” olarak tanımlamakta ve yerel bir müdahalenin ulusal düzeyde meşrulaştırılmasına hizmet ettiğini vurgulamaktadır.

Tüm bu dönemseller kırılmalar, dönüşüm söyleminin yalnızca bağlamsal koşullara göre değil; aynı zamanda yasal düzenlemeler, yönetim değişiklikleri ve kamuoyu tepkilerine göre şekillendiğini göstermektedir. Söylemin bu esnekliği, dönüşüm sürecinin hangi aktör tarafından kontrol edildiğini, hangi temalarla meşrulaştırıldığını ve kimin çıkarına hizmet ettiğini ortaya koymaktadır. Her yeni dönüm noktası, söylemsel düzeyde bir yeniden kurulum işlevi görmüş; söylemin sadece değişimi yansıtmakla kalmadığı, aynı zamanda onu yönlendiren bir araç olarak işlev gördüğü net biçimde ortaya çıkmıştır.

Tez Bulgularının Literatürle Karşılaştırmalı Değerlendirmesi

Bu araştırmanın bulguları, literatürde kentsel dönüşüm süreçlerine dair öne çıkan temel yaklaşımları büyük ölçüde doğrulamakla birlikte, bazı özgün katkılar da ortaya koymaktadır. Literatürde kentsel dönüşümün yalnızca fiziksel mekânların yenilenmesiyle sınırlı olmadığı; aynı zamanda ekonomik, sosyal ve ideolojik boyutların da sürece dâhil olduğu vurgulanmaktadır (Roberts, Sykes ve Granger,

2016; Harvey, 1989). Araştırmamızda, karar vericilerin söylemlerinde öncelikli olarak afet riski, fiziksel yenileme ve ekonomik kalkınma temalarının öne çıkması; buna karşın sosyal boyutun ikincil düzeyde kalması, literatürde dile getirilen bu çok boyutlulukla örtüşmektedir. Aynı şekilde, etkilenen toplulukların söylemlerinde belirsizlik, mağduriyet, hak kaybı ve toplumsal bağların zayıflaması gibi sosyal kaygıların öne çıkması, Carmon (1999), Gürlü (2003) ve Uzer ve Sallan Gül (2023) gibi çalışmalarda ifade edilen sosyal çözülme ve toplumsal erozyon olgusuyla paralellik göstermektedir.

Öte yandan, bu çalışma yalnızca literatürü doğrulamakla kalmayıp, karşılaştırmalı analizler üzerinden dikkat çekici farklılıklar da sunmaktadır. Literatürde çoğu çalışma karar vericilerin politik söylemlerini ya da etkilenen toplulukların deneyimlerini ele almakta, ancak bu iki boyutun söylemsel düzeyde karşılaştırılmasına sınırlı biçimde yer vermektedir. Araştırmamız, her iki aktör grubunun söylemlerini eş zamanlı olarak çözümleyerek, aralarındaki benzerlikleri ve farklılıkları ortaya koymuş, böylece literatürdeki tek boyutlu bakış açısını genişleten özgün bir katkı sağlamıştır. Özellikle karar verici söylemlerindeki “risk” ve “modernleşme” temalarının toplumsal meşruiyet üretiminde nasıl işlev gördüğünün; buna karşılık topluluk söylemlerindeki mağduriyet ve güvensizlik vurgularının bu meşruiyet çerçevesini nasıl sorguladığının gösterilmesi, literatürde sınırlı şekilde işlenmiş bir karşıtlığı somutlaştırmıştır.

Bulgular ayrıca literatürde daha az tartışılan “dönemsel söylemsel evrim” konusuna ışık tutmaktadır. Çalışmada, karar vericilerin söylemlerinde farklı dönemlerde farklı temaların ön plana çıktığı, söylemlerin dönüşüm sürecinin aşamalarına göre değişim gösterdiği belirlenmiştir. Bu durum, Türkün (2011); Ercan ve Danış (2019) gibi araştırmacıların kentsel dönüşüm söylemlerinde meşruiyet arayışının zamana bağlı olarak farklı araçlar üzerinden üretildiğine ilişkin tespitlerini desteklemekte; aynı zamanda Fikirtepe örneğinde bu evrimin somut göstergelerini ortaya koyarak literatüre ampirik bir katkı sunmaktadır.

Literatürde sıkça vurgulanan bir diğer mesele, kentsel dönüşüm süreçlerinde halkın katılımının sınırlı kalması ve kararların çoğunlukla yukarıdan aşağıya doğru alınmasıdır (Özden, 2016; Kılıç ve Göksu, 2018). Tez bulgularımız, Fikirtepe örneğinde bu durumun açık bir şekilde ortaya çıktığını göstermektedir. Karar verici söylemleri çoğunlukla merkezîyetçi, teknik ve risk odaklı bir çerçevede

kurgulanmış; halkın söylemleri ise sürece katılım eksikliği, iletişim yetersizliği ve adalet talepleri etrafında yoğunlaşmıştır. Bu karşıtlık, literatürde ifade edilen yönetim sorunlarını doğrulamakta ve katılımcı süreçlerin eksikliğinin dönüşümün toplumsal meşruiyetini zayıflattığını göstermektedir.

Sonuç olarak, bu çalışma literatürde kentsel dönüşümün fiziksel, ekonomik ve sosyal boyutlarını açıklayan kuramsal yaklaşımları büyük ölçüde doğrulamakla birlikte, söylem analizi yöntemiyle bu yaklaşımları daha görünür ve karşılaştırmalı biçimde somutlaştırmıştır. Bulgular, kentsel dönüşüm söylemlerinin yalnızca projeleri meşrulaştıran bir araç olmadığını; aynı zamanda dönüşümün yönünü, kapsamını ve toplumsal algısını belirleyen kurucu bir unsur olduğunu açık biçimde ortaya koymuştur. Bu yönüyle tez, literatürde çoğunlukla ayrı ayrı ele alınan karar verici ve topluluk söylemlerini karşılaştırmalı olarak inceleyerek, kentsel dönüşümün söylemsel inşasını bütüncül bir bakışla açığa çıkarmış ve Fikirtepe örneği üzerinden özgün, eleştirel ve literatürdeki boşluğu dolduran nitelikli bir katkı sunmuştur.

Gelecek Araştırmalara Yönelik Öneriler

Bu tez, Fikirtepe örneği üzerinden söylem analizi yöntemiyle yürütülmüş nitel bir araştırmadır. Bu çerçevede, sonraki akademik çalışmalara yol gösterebilecek bazı öneriler öne çıkmaktadır. Fikirtepe, Türkiye’deki dönüşüm projelerinin önemli bir örneğini teşkil etse de farklı ölçeklerde ve coğrafyalarda benzer söylem kalıpları üretilebilir; İstanbul’un başka ilçelerinde veya diğer büyükşehirlerdeki dönüşüm örneklerinin söylem temelli karşılaştırmalı analizleri bu çalışmanın kapsamını genişletecek nitelikte olabilir. Söylemlerin zaman içerisinde nasıl dönüşüm geçirdiği bu tezde dönemsel olarak ele alınmış olsa da daha sık aralıklarla yapılan söylem analizleriyle söylemsel değişim süreçleri daha detaylı izlenebilir ve söylem–politika ilişkisi dinamik bir bakışla analiz edilebilir. Söylemin mekânsal karşılıklarını incelemek de analize görsel ve mekânsal bir boyut kazandırabilir; üretilen mekânın hangi özellikleri taşıdığı, tasarım ve planlama kararlarına nasıl yön verdiği üzerine çalışmalar yapılabilir. Ayrıca sosyal medya, internet forumları ve dijital kampanyalar gibi yeni mecralardaki söylemler özellikle etkilenen toplulukların örgütlenme pratikleri açısından incelenebilir. Nitel yöntemlerin yanında anket ve içerik analizleri gibi nicel verilerle desteklenen çalışmalar ise

aktörlerin söylem eğilimlerinin nicel dağılımlarını, eğilim analizlerini ve tematik haritalarını çıkararak karşılaştırmaları güçlendirebilir.

Uygulayıcı Kurumlara Yönelik Öneriler

Fikirtepe örneğinde yürütülen söylem analizi, kentsel dönüşüm projelerinin yalnızca teknik ve mekânsal bir mesele değil, aynı zamanda sosyal, yönetsel ve ideolojik boyutları olan çok katmanlı bir süreç olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Bu nedenle, kentsel dönüşüm uygulamalarında aşağıdaki noktalar dikkate alınmalıdır.

Etkilenen toplulukların söylemlerinde en çok öne çıkan temalardan biri “dışlanmışlık” ve “karar süreçlerine dahil olmama” olmuştur. Bu durum, kentsel dönüşümün toplumsal meşruiyetini zayıflatmaktadır. Süreç boyunca düzenli bilgilendirme toplantıları, müzakere platformları ve ortak karar mekanizmaları kurulmalı; katılım yalnızca bilgilendirme düzeyinde kalmamalı, karar alma sürecine doğrudan katkı sağlayacak yapılarla kurumsallaştırılmalıdır.

Dönüşüm projelerinde kullanılan söylemler süreci meşrulaştırmak amacıyla sıklıkla “afet riski” ve “modernleşme” gibi temalarla çerçevelenmektedir. Ancak bu tür söylemler dönüşümün ekonomik ve politik arka planını gizleyebilmektedir. Bu nedenle söylemin içeriği kadar niyeti ve etkisi de dikkate alınmalı; söylem üretimi daha dengeli ve şeffaf biçimde yürütülmelidir.

Fikirtepe özelinde ortaya çıkan “sosyal bağların kopması” ve “yerinden edilme” temaları, fiziksel dönüşümün sosyo-kültürel yapıyı zedeleyici etkilerini göstermektedir. Uygulayıcılar, yerel aidiyetleri, tarihsel dokuyu ve komşuluk ilişkilerini gözeterek sosyal etki değerlendirme süreçlerini zorunlu kılmalı; mimari ve planlama kararlarında bu unsurları dikkate almalıdır.

Dönüşüm süreçlerinin tek elden ve merkezi bir otorite tarafından yürütülmesi uygulamada hız kazandırsa da yerel düzeyde sorunlara yol açabilmektedir. Özellikle Fikirtepe’de yaşanan gecikmeler ve proje iptalleri, merkeziyetçiliğin her zaman etkili bir çözüm üretmediğini göstermektedir. Bu nedenle uygulayıcı kurumlar arasında koordinasyon kadar, esneklik ve yerel yönetimlerle uyumlu çalışabilecek idari modeller geliştirilmelidir.

Hem kamu görevlileri hem de özel sektör temsilcileri söylemin dönüştürücü etkisinin farkında olmalı ve kullandıkları dilin toplumsal sonuçlarını gözeterek

hareket etmelidir. Bu doğrultuda söylem üretimi ve iletişim stratejileri konusunda aktörlere eğitimler verilmeli; dönüşüm sürecinde etik dil kullanımı teşvik edilmelidir.

Bu önerilerin hayata geçirilmesi, kentsel dönüşüm projelerinin toplumsal meşruiyetini güçlendirmekle kalmayacak; aynı zamanda daha kapsayıcı ve sürdürülebilir sonuçlar doğurarak uygulama ve akademi için güçlü bir referans çerçevesi oluşturacaktır

KAYNAKÇA

- Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti). (2007). 22 Temmuz 2007 genel seçimleri seçim beyannamesi [PDF]. <https://www.akparti.org.tr/media/318777/22-temmuz-2007-genel-secimleri-secim-beyannamesi-sayfalar.pdf>
- Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti). (2011). 12 Haziran 2011 genel seçimleri seçim beyannamesi. <https://www.akparti.org.tr/media/iesaeuoj/12-haziran-2011-genel-secimleri-secim-beyannamesi.pdf>
- Akalın, M. (2016). Kentsel dönüşümün sosyal boyutları. *INES 2016: International Academic Research Congress*, ss. 247–264. <http://www.inescongress.com>
- Akkar, Z. M. (2006). Kentsel dönüşüm üzerine Batı'daki kavramlar, tanımlar, süreçler ve Türkiye. *Planlama*, 2, ss. 29–38.
- Aksak, P. ve Karadağ, A. (2022). Neoliberal kentleşme ve “yaşanan yerin tercihi” üzerine ölçek geliştirme çalışması. *Ege Coğrafya Dergisi*, 31(1), ss. 155–173.
- Aldrich, D. P. (2012). *Building resilience: Social capital in post-disaster recovery* (e-kitap sürümü). The University of Chicago Press.
- Altıntaş, S. (2012). Kentsel dönüşüm sürecinde iktidarın meşrulaştırıcı söylemi: Depremi hegemonik şiddeti. *Birikim*. <https://birikimdergisi.com>
- Arkitera. (2011, Ocak 18). Başkan Topbaş: “İmar artışı, İstanbul'un yenilenmesi için bir şans”. <https://www.arkitera.com/haber/baskan-topbas-imar-artisi-istanbulun-yenilenmesi-icin-bir-sans/> (Erişim Tarihi: 7 Nisan 2024)
- Ataöv, A. ve Osmay, S. (2007). Türkiye’de kentsel dönüşüme yöntemsel bir yaklaşım. *METU Journal of the Faculty of Architecture*, 24(2), ss. 57–82.
- Ayık, U., & Avcı, S. (2013). Bir kentsel dönüşüm projesine coğrafi bakış: Fikirtepe örneği. In N. T. Köroğlu (Ed.), *KBAM 4. Kentsel ve Bölgesel Araştırmalar Sempozyumu Bildiri Kitabı: Neo-liberalizm sonrası mekânsal müdahale biçimleri ve yansımaları* (ss. 397–411). Mersin Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü.
- Ayık, U. (2014). *Mekânsal ve toplumsal yansımalarıyla Türkiye’de kentsel dönüşüm projelerine coğrafi bakış: Fikirtepe örneği* [Yüksek lisans tezi]. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Balaban, O. (2012). The negative effects of construction boom on urban planning and environment in Turkey: Unraveling the role of the public sector. *Habitat International*, 36(1), ss. 26–35.
- Bartu Candan, A., & Kolluoğlu, B. (2008). Emerging spaces of neoliberalism: A gated town and a public housing project in Istanbul. *New Perspectives on Turkey*, 39, ss. 5–46.

- Başarmak, H. I. (2017). Urban transformation as the manifestation of neoliberalism in urban space. *Journal of International Management Educational and Economics Perspectives*, 5(1), ss. 36–47.
- Bektaş, Y. (2014). Bir kentleşme stratejisi olarak yasanın kentsel mekânı dönüştürmedeki etkisi: Ankara örneği. *Planlama*, 24(3), ss. 157–172.
- Bektaş, Y. (2021). Genel kentsel dönüşüm alanları ile öncelikli riskli alanlar arasındaki ilişkinin sorgulanması üzerine bir değerlendirme: İstanbul örneği. *Planlama*, 31(1).
- Bhaskar, R. (1989). *Reclaiming reality: A critical introduction to contemporary philosophy*. Verso.
- Boyraz, Z. ve Hoş, B. Y. (2014). Türkiye’de kentsel dönüşüm uygulamaları. *Zeitschrift für die Welt der Türken / Journal of World of Turks*, 6(3), ss. 45–63.
- Brownill, S. (1990). *Developing London’s Docklands: Another great planning disaster?* Paul Chapman Publishing.
- Can, İ. ve Çiçek, C. (2012). Gecekondulaşma, kentsel dönüşüm ve TOKİ konutlarının ticarileşmesi: Kars örneği. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi / Journal of the Institute of Social Sciences*, 9, ss. 37–61.
- Carmon, N. (1999). Three generations of urban renewal policies: Analysis and policy implications. *Geoforum*, 30, ss. 145–158.
- Carmona, M. (2019). Principles for public space design: Planning to do better. *Urban Design International*, 24(1), ss. 47–59. <https://doi.org/10.1057/s41289-018-0070-3>
- Cihangir-Çamur, K. ve Korkmaz, C. (2021). İnşaat odaklı ekonomide kentsel dönüşüm mevzuatının dönüşümü, pratiği ve planlama ilke-esasları çatışması: Mahkeme kararlarında Ankara örneği. *Planlama*, 31(1), ss. 95–107.
- Creswell, J. W. (2013). Nitel araştırma yöntemleri: Beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni (M. Bütün & S. B. Demir, Çev.). Siyasal Kitabevi.
- Creswell, J. W., & Creswell, J. D. (2018). Research design: *Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (5th ed.). SAGE Publications.
- Cumhuriyet. (2011, Ocak 18). Kentsel dönüşüm nereden başlayacak? <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/kentsel-donusum-nereden-baslayacak-214318> (Erişim Tarihi: 7 Nisan 2024)
- Çağlar, G. (2022). Decentering political authority and power: Feminist global governance studies in Europe. In L. Engberg-Pedersen, A. Fejerskov, & S. M. Cold-Ravnkilde (Eds.), *Rethinking gender equality in global governance: The delusion of norm diffusion* (ss. 151–171). Palgrave Macmillan.
- Çakır, S. (2011). Türkiye’de göç, kentleşme/gecekondu sorunu ve üretilen politikalar. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi / SDU Faculty of Arts and Sciences Journal of Social Sciences*, 23, ss. 209–222.
- Çelik, H. ve Ekşi, H. (2008). Söylem analizi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 27(27), ss. 99–117.

- Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. (2012, Ekim 6). Kentsel dönüşüme 35 ilde belirlenen riskli binaların yıkımı ile start verildi. <https://altyapi.csb.gov.tr/kentsel-donusume-35-ilde-belirlenen-riskli-binalarin-yikimi-ile-start-verildi.-haber-5129> (Erişim Tarihi: 7 Nisan 2024)
- Çilingir, A. ve Güler, İ. Ö. (2020). Afet politikalarında risk unsuru ve afet mevzuatında risk yönetimi. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*.
- Çoban, A. N. (2012). Cumhuriyetin ilanından günümüze konut politikası. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 67(3), ss. 75–108.
- Çuhacı, A. (2007). Ulrich Beck'in risk toplumu kuramı. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 3(14), ss. 129–157.
- Denzin, N. K., & Lincoln, Y. S. (Eds.). (2018). *The SAGE handbook of qualitative research* (5th ed.). SAGE Publications.
- Dupont, V. (2011). The dream of Delhi as a global city. *International Journal of Urban and Regional Research*, 35(3), ss. 533–554.
- Engincan, P. (2015). Kentsel dönüşümün sonuçları: Kent yoksulluğu/yoksunluğu ve toplumsal dışlanma. *İdealkent*, 6(16), ss. 107–122.
- Ercan, G. S. ve Danış, P. (2019). Söylem, söylem çözümlemesi ve eleştirel söylem çözümlemesi: Tanımları ve kapsamı. *DEÜ Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 6(2), ss. 527–552.
- Erdoğan, R. T. (2006). 1. TOKİ Konut Kurultayı açılış konuşması [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=dt8COyd1ZcI&t=216s>
- Eseler, B. ve Gençkaya, F. Ö. (2023). Kentsel dönüşüm kararlarına vatandaş katılımı: Fikirtepe kentsel dönüşüm projesi. *Artvin Çoruh Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(1), ss. 291–308. <https://doi.org/10.22466/acusbd.1313997>
- Eyidoğan, H. (2021, Mart 18). On beş yıldır bitmeyen bir kentsel dönüşümün hikâyesi: Fikirtepe. T24. <https://t24.com.tr/yazarlar/haluk-eyidogan/on-bes-yildir-bitmeyen-bir-kentsel-donusumun-hikayesi-fikirtepe,30099>
- Fairclough, N. (1992). *Discourse and social change*. Polity Press.
- Fairclough, N. (1995). *Critical discourse analysis: The critical study of language*. Longman.
- Fairclough, N. (2001). *Language and power* (2nd ed.). Routledge.
- Foucault, M. (1972). *The archaeology of knowledge* (A. M. Sheridan Smith, Trans.). Pantheon Books.
- Foucault, M. (1980). *Power/knowledge: Selected interviews and other writings, 1972–1977* (C. Gordon, Ed.). Pantheon Books.
- Foucault, M. (1987). *Söylemin düzeni* (T. Ilgaz, Çev.). Hil Yayınları.
- Fowlds, P. (2020). *Crumbs from the table?: The social legacy of the 'Right to Buy'* [Doctoral thesis], University of Central Lancashire. https://www.researchgate.net/publication/348054674_Crumbs_from_the_Table_the_Social_Legacy_of_the_Right_to_Buy

- Fullilove, M. T. (2004). *Root shock: How tearing up city neighborhoods hurts America, and what we can do about it*. One World / Ballantine Books.
- García-Lamarca, M., Anguelovski, I., Cole, H. V. S., Connolly, J. J. T., Pérez-del-Pulgar, C., Shokry, G., & Triguero-Mas, M. (2022). Urban green grabbing: Residential real estate developers' discourse and practice in gentrifying Global North neighborhoods. *Geoforum*, 128, 1–10. <https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2021.11.016>
- Gazete Kadıköy. (2011, Ocak 18). Fikirtepe dönüşümünde ilk adım atıldı. <https://www.gazetekadikoy.com.tr/gundundem/fikirtepe-dnsmnde-ilk-adim-atildi>
- Gazete Kadıköy. (2013, Eylül 4). Fikirtepe'de yeni planlar askıya çıktı. <https://www.gazetekadikoy.com.tr/gundem/fikirtepe039de-yeni-planlar-askiya-ikti>
- Giddens, A. (1991). *Modernity and self-identity: Self and society in the late modern age*. Stanford University Press.
- Gotham, K. F. (2012). Disaster, Inc.: Privatization and post-Katrina rebuilding in New Orleans. *Perspectives on Politics*, 10(3), ss. 633–646.
- Gramsci, A. (1971). *Selections from the prison notebooks* (Q. Hoare & G. Nowell-Smith, Eds. & Trans.). International Publishers.
- Guba, E. G., & Lincoln, Y. S. (1994). Competing paradigms in qualitative research. In N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (Eds.), *Handbook of qualitative research* (ss. 105–117). Sage.
- Gürbüz, H. (2025). Kaybedilen zenginliğimiz: Mahalle kültürü. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 34(2), ss. 1–24.
- Gürler, E. (2003). Kentsel yeniden üretim süreci üzerine karşılaştırmalı çalışma: İstanbul örneği. *Kentsel Dönüşüm Sempozyumu*, 11–13 Haziran 2003, ss. 113–158. YTU Basım-Yayın Merkezi.
- Güzey, Ö. (2012). Türkiye’de kentsel dönüşüm uygulamaları: Neo-liberal kent politikaları, yeni kentsel aktörler ve gecekondu alanları. *İdealkent*, 3(7), ss. 64–83.
- Hall, S. (1977). Culture, the media and the ideological effect. In J. Curran et al. (Eds.), *Mass communication and society* (ss. 315–348).
- Harris, Z. S. (1952). Discourse analysis. *Language*, 28(1), ss. 1–30.
- Harvey, D. (1989). *The urbanization of capital*. Blackwell.
- Harvey, D. (2005). *A brief history of neoliberalism*. Oxford University Press.
- Harvey, D. (2008). The right to the city. *New Left Review*, 53, ss. 23–40.
- Harvey, D. (2012). *Rebel cities: From the right to the city to the urban revolution*. Verso.
- Healey, P. (1997). *Collaborative planning: Shaping places in fragmented societies*. Macmillan Press.

- Healey, P. (2004). The treatment of space and place in the new strategic spatial planning in Europe. *International Journal of Urban and Regional Research*, 28(1), ss. 45–67. <https://doi.org/10.1111/j.0309-1317.2004.00502.x>
- Hürriyet. (2012, Temmuz 27). Anayasa Mahkemesi'ne kentsel dönüşüm başvurusu. <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/anayasa-mahkemesine-kentsel-donusum-basvurusu-21082837>
- İçli, G. (2013). Kentsel yapıyı çevrenin üretimi ve yeni mekânsal dinamikler: Kentsel dönüşüm üzerine sosyolojik bir değerlendirme. *Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi*, 5(1), ss. 247–257.
- İhlas Haber Ajansı. (2013, Mayıs 21). Bakanlıktan Fikirtepe açıklaması. <https://www.ihha.com.tr/haber-bakanlik-tan-fikirtepe-aciklamasi-277645>
- İlgün, T. R. Ve Uysal, A. (2022). Türkiye’de İmar Affı/İmar Barışı kanunlarının uygulamaları ve karşılaşılan sorunlar: Alanya örneği. *Türkiye Arazi Yönetimi Dergisi*, 4(2), 93–107. <https://doi.org/10.51765/tayod.950031>
- İmer, K., Kocaman, A. ve Özsoy, A. S. (2011). *Dilbilim sözlüğü* (3. bs.). Seçkin Yayıncılık.
- İşlek, U. Z. ve Şengül, F. N. (2024). Kentsel dönüşümün toplumsal yapıya etkileri: İstanbul Alibeyköy mahallesi örneği. *International Journal of New Horizons in the Social Sciences*, 1(2), ss. 71–82.
- Jacobs, K. (2006). Discourse analysis and its utility for urban policy research. *Urban Policy and Research*, 24(1), ss. 39–52.
- Jørgensen, M. W., & Phillips, L. J. (2002). *Discourse analysis as theory and method*. SAGE Publications.
- Kalağan, G. ve Çiftçi, S. (2012). Kamu-özel sektör iş birliğinin kentsel mekâna yansımaları: Kentsel dönüşüm örneği ve yeni aktörler. *Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi*, 4(2), ss. 121–133.
- Karaçizmeli, M. (2021). Lefebvre ve Foucault’da mekân: Kuramsal bir tartışma. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, 52(Kış), ss. 166–178. <https://doi.org/10.17498/kdeniz.996269>
- Karaman, O. (2012). Urban renewal in Istanbul: Reconfigured spaces, robotic lives. *International Journal of Urban and Regional Research*, 36(4), ss. 715–740.
- Kartal, M. ve Gençtürk, D. C. (2022). Henri Lefebvre kazısı: Neoliberal kentsel politikalar ve kent hakkı. *Turkish Studies – Economics, Finance, Politics*. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.53834>
- Koçancı, M. ve Ergun, C. (2018). Kent yoksulluğunun kentsel dönüşüm üzerinden okunması. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23(1), ss. 51–68.
- Köseoğlu, F. G. ve Sönmez, N. Ö. (2022). Danışıklı dönüşüm: Fikirtepe kentsel dönüşüm alanında paydaşların oluşan rant ile kurdukları ilişki biçimleri. *İdealkent*, 14(Özel Sayı), ss. 245–264.
- Kuyucu, T., & Ünsal, Ö. (2010). Urban transformation as state-led property transfer: An analysis of two cases of urban renewal in Istanbul. *Urban Studies*, 47(7), ss. 1479–1499.

- Laclau, E., & Mouffe, C. (1985). *Hegemony and socialist strategy: Towards a radical democratic politics*. Verso.
- Lefebvre, H. (1991). *The production of space* (D. Nicholson-Smith, Trans.). Blackwell.
- Lefebvre, H. (2014). *Mekânın üretimi* (I. Ergüden, Çev.). Sel Yayıncılık.
- LeGates, R. T., & Stout, F. (Eds.). (1998). *Early urban planning, 1870–1940: Planning the modern city* (Vol. 5).
- Lemanski, C. (2009). Augmented informality: South Africa's backyard dwellings as a by-product of formal housing policies. *Habitat International*, 33(4), ss. 472–484.
- Lincoln, Y. S., Lynham, S. A., & Guba, E. G. (2011). Paradigmatic controversies, contradictions, and emerging confluences, revisited. In N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (Eds.), *The Sage handbook of qualitative research* (4th ed., ss. 97–128). Sage.
- Manzo, L. C. (2003). Beyond home and haven: Toward a revisioning of emotional relationships with places. *Journal of Environmental Psychology*, 23(1), ss. 47–61. [https://doi.org/10.1016/S0272-4944\(02\)00074-9](https://doi.org/10.1016/S0272-4944(02)00074-9)
- Markoç, İ. (2019). The second migration of poverty: Fikirtepe, *Istanbul. Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 6(42), ss. 2858–2868. <https://doi.org/10.26450/jshsr.1422>
- Meydan, S. G. (2013). Kent planlama sürecinde çevre bilinci ve kentsel rant ilişkisi. *Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi*, (1), ss. 175–179.
- Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi. (2014). 42. Dönem Çalışma Raporu. <https://www.mimarist.org/42-donem-calisma-raporu/>
- Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi. (2014, 26 Ekim). 42. Dönem Çalışma Raporu. <https://www.mimarist.org/42-donem-calisma-raporu/> (Erişim Tarihi: 25 Şubat 2024)
- Mol, A. P. J., & Spaargaren, G. (2000). Ecological modernisation theory in debate: A review. *Environmental Politics*, 9(1), ss. 17–49.
- Monclús, F. J. (2003). The Barcelona model: An original formula? From 'reconstruction' to strategic urban projects (1979–2004). *Planning Perspectives*, 18(4), ss. 399–421.
- Mukul, İ. (2012, Eylül). *Mekânsal neoliberalizm bağlamında kentsel dönüşüm*. [Bildiri], 7. Karaburun Bilim Kongresi, İzmir. Karaburun Bilim Kongresi Düzenleme Kurulu web sitesinde yayımlanmıştır.
- Mutlu Kılıç, E. ve Göksu, A. E. (2018). Bir kentsel dönüşüm deneyimi: Kadifekale-Uzundere ikileminde bireysel öyküler üzerine düşünmek. *Planlama*, 28(2), 201–217. <https://doi.org/10.14744/planlama.2018.76476>
- Oevermann, H., & Mieg, H. A. (2015). Exploring urban transformations: Synchronic discourse analysis in the field of heritage conservation and urban development. *Journal of Urban Regeneration and Renewal*, 9(1), ss. 54–64.

- Okat, B. A. ve İnce, C. D. (2021). Kentsel sürdürülebilirlik ve dayanıklılık açısından kentsel dönüşüm uygulamalarında rant ve özel mülkiyete bir bakış. *İdealkent*, 12(33), ss. 905–933.
- Oktar, L. (1996). Söylem kavramı. B. Güngör (Akt.), *Söylem yaklaşımı üzerine bir kavram çalışması ve eleştirel söylem analizi içinde* (s. 112). Kritik İletişim Çalışmaları Dergisi.
- Okumuş, D. E. ve Eyüboğlu, E. E. (2015). Kentsel dönüşüm öncesi kentsel yaşam kalitesi araştırmasına yönelik yöntem önerisi ve Ataşehir Barbaros Mahallesi örnekleme. *Planlama Dergisi*, 25(2), ss. 93–106.
- Orbaşlı, A. (2020). Urban conservation and regeneration. İçinde A. Orbaşlı & M. Vellinga (Ed.), *Architectural regeneration* (ss. 99–125). Wiley-Blackwell.
- Özden, P. P. (2010). Kentsel yenilemenin unutulmuş ögesi: Toplumsal yenilenme. *Kent Araştırmaları Dergisi*, 6(2), ss. 20–21.
- Özden, P. P. (2010). Türkiye’deki kentsel dönüşüm politikaları ve uygulamalarına eleştirel bir bakış. Kentsel dönüşümde politika, mevzuat, uygulama: Avrupa deneyimi içinde, 1, ss. 194–224.
- Özden, P. P. (2016). *Kentsel yenileme*. İmge Kitabevi Yayınları.
- Özden, P. P. ve Kubat, A. S. (2003). Türkiye’de şehir yenilemenin uygulanabilirliği üzerine düşünceler. *İTÜ Dergisi*, 2(1), ss. 77–88.
- Özkan, Y. E. ve Sıdal, S. (2008). Kentin dönüşümü ve yoksulluk. *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, 6(24), ss. 22–49.
- Özsoy, E. ve Görgülü, T. (2022). Kentsel dönüşüm uygulamalarının süreç ve fiziksel mekâna etkilerinin Kayseri Sahabiye Mahallesi kentsel dönüşüm örneği üzerinden irdelenmesi. *Megaron*, 17(1), ss. 51–67. <https://doi.org/10.14744/MEGARON.2021.88964>
- Patton, M. Q. (2015). *Qualitative research & evaluation methods: Integrating theory and practice* (4th ed.). Sage Publications.
- Peck, J., & Tickell, A. (2002). Neoliberalizing space. *Antipode*, 34(3), ss. 380–404. <https://doi.org/10.1111/1467-8330.00247>
- Perlman, J. E. (2010). *Favela: Four decades of living on the edge in Rio de Janeiro*. Oxford University Press.
- Purvis, T., & Hunt, A. (2014). Discourse, ideology, discourse, ideology. *The British Journal of Sociology*, 44(3), ss. 473–499.
- Qu, L., & Spaans, M. (2009). *The mega-event as a strategy in spatial planning: Starting from the Olympic City of Barcelona*. [Bildiri sunumu], 4th International Forum on Urbanism (IFoU), The New Urban Question – Urbanism Beyond Neoliberalism, Amsterdam/Delft.
- Roberts, P., & Sykes, H. (Eds.). (2000). *Urban regeneration: A handbook*. Sage Publications.
- Roberts, P., Sykes, H., & Granger, R. (Eds.). (2016). *Urban regeneration* (2nd ed.). Sage Publications.
- Sadioğlu, U. ve Ergönül, E. (2020). Türkiye’de kentsel dönüşümün anlamı, aktörleri ve amaçları. *Kent Araştırmaları Dergisi*, 11(30), ss. 878–908.

- Saldana, J. (2009). *The coding manual for qualitative researchers*. Sage Publications.
- Saraçoğlu, C., & Demirtaş-Milz, N. (2014). Disasters as an ideological strategy for governing neoliberal urban transformation in Turkey: Insights from Izmir/Kadifekale. *Disasters*, 38(1), ss. 178–201. <https://doi.org/10.1111/disa.12038>
- Seydioğulları, H. S. (2016). Yeni yasal düzenlemelerle kentsel dönüşüm. (Yayın bilgisi eksik.)
- Smith, N. (1979). Toward a theory of gentrification: A back to the city movement by capital, not people. *Journal of the American Planning Association*, 45(4), ss. 538–548. <https://doi.org/10.1080/01944367908977002>
- Smith, N. (1996). *The new urban frontier: Gentrification and the revanchist city*. Routledge.
- Souliotis, N., Sayas, J., & Maloutas, T. (2014). Megaprojects, neoliberalization, and state capacities: Assessing the medium-term impact of the 2004 Olympic Games on Athenian urban policies. *Environment and Planning C: Government and Policy*, 32(4), ss. 731–745. <https://doi.org/10.1068/c1136r>
- Sözen, E. (1999). *Söylem: Belirsizlik, mübadele, bilgi/güç ve refleksivite*. Engin Yayıncılık.
- Şahin, Ç. (2015). Türkiye’de kentsel dönüşüme dayalı inşaat odaklı ekonomi modeli ve toplumsal maliyeti: En temel insan hakları, sosyal haklar, çevre hakkı ve kent hakkı açısından eleştirel bir değerlendirme. *Sosyoloji Konferansları*, 51, ss. 51–81. <https://doi.org/10.18368/TU/sk.09445>
- Şahin, Ç. (2015b). Türkiye’de kentsel dönüşüme dayalı inşaat odaklı ekonomi modeli ve toplumsal maliyeti. *Istanbul Journal of Sociological Studies*, (51), ss. 51–81.
- T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. (2021, Şubat 26). İstanbul ili Kadıköy ilçesi Fikirtepe Riskli Alanı ve çevresinin 1. etabına ilişkin 1/5000 ölçekli nazım imar planı ve 1/1000 ölçekli uygulama imar planı. <https://istanbul.csb.gov.tr/istanbul-ili-kadikoy-ilcesi-fikirtepe-riskli-alani-ve-cevresinin-1-etabina-iliskin-1-5000-olcekli-nazim-imar-planı-ve-1-1000-olcekli-uygulama-imar-planı-duyuru-414423> (Erişim: 22 Şubat 2024)
- T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. (2023). İstanbul İli, Kadıköy İlçesi, Fikirtepe Rezerv Yapı Alanı ve Çevresine ilişkin 1/5000 ölçekli Nazım İmar Planı ve 1/1000 ölçekli Uygulama İmar Planı duyurusu. <https://istanbul.csb.gov.tr/istanbul-ili-kadikoy-ilcesi-fikirtepe-rezerv-yapi-alani-ve-cevresine-iliskin-1-5000-olcekli-nazim-imar-planı-ve-1-1000-olcekli-uygulama-imar-planı-duyuru-437014>
- T.C. Kadıköy Kaymakamlığı. (t.y.). Kadıköy ilçe tarihçesi. <https://www.kadikoy.gov.tr/kadikoy-ilce-tarihce> (Erişim: 6 Nisan 2024)
- T.C. Resmî Gazete. (2012, Mayıs 31). 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/05/20120531-1.htm> (Erişim: 5 Nisan 2024)

- T.C. Türkiye Büyük Millet Meclisi. (2013). Fikirtepe’de riskli alan uygulaması ve kentsel dönüşüm sürecinde yaşanan sorunlara ilişkin araştırma önergesi (Önerge metni). <https://cdn.tbmm.gov.tr/KKBSPublicFile/D24/Y4/T10/WebOnergeMetni/956e9bdb-ddbc-4053-85f1-218ba6bb3a93.pdf>
- T24. (2023, 21 Ocak). Fikirtepe’deki ‘kentsel dönüşüm mağdurları’ eylemde: Tehdit ediliyoruz. T24. <https://t24.com.tr/haber/fikirtepe-magdurlari-eylemde-tehdit-ediliyoruz,1086858>
- Tan, X., & Altrock, U. (2016). Struggling for an adaptive strategy? Discourse analysis of urban regeneration processes: A case study of Enning Road in Guangzhou City. *Habitat International*, 56, ss. 245–257. <https://doi.org/10.1016/j.habitatint.2016.06.006>
- Tarih Vakfı ve Kültür Bakanlığı. (1993). *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi* (Cilt 4, ss. 329–340). Tarih Vakfı ve Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Tataroğlu, N., ve Uzun, G. (2023). Dönüşmesi gereken bir olgu: Kentsel dönüşüm. *Kent Akademisi*, 16(1), ss. 420–442.
- Tekeli, İ. (1985). *Tanzimat’tan Cumhuriyete Türkiye’de kentsel dönüşüm. Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi* (Cilt 4, ss. 878–890). İletişim Yayınları.
- Tekeli, İ. (2010). *Türkiye’nin kent planlama ve kent araştırmaları tarihi yazıları*. Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Theodore, N., Peck, J., & Brenner, N. (2012). Neoliberal kentçilik: Kentler ve piyasaların egemenliği (Ş. Geniş, Çev.). *Malzeme, Doku ve Renk*, 7, 21–37. (Orijinal çalışma 2011’de yayımlandı.)
- Theodore, N., Peck, J., ve Brenner, N. (2012). Neoliberal kentçilik: Kentler ve piyasaların egemenliği (Ş. Geniş, Çev.). *Malzeme, Doku ve Renk*, 7, ss. 21–37. (Orijinal çalışma 2011’de yayımlandı.)
- Thomas, S. (2003). *A glossary of regeneration and local economic development*. Centre for Local Economic Strategies (CLES).
- TMMOB. (2011, Ocak 21). ŞPO: Fikirtepe Projesi “Fikirsizlik”tir. <https://www.tmmob.org.tr/icerik/spo-fikirtepe-projesi-fikirsizliktir> (Erişim: 7 Nisan 2024)
- Topbaş, K. (2013). Kadir Topbaş – Fikirtepe Kentsel Dönüşüm Projesi yıkım ve temel atma töreni [Video]. YouTube. https://www.youtube.com/watch?v=esadQ_uIOb4&t=291s
- Topuz, İ., & Aslan, O. (2024). Nitel bir araştırma yöntemi olarak eleştirel söylem analizi. *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 17, 314–326. <https://doi.org/10.51531/korkutataturkiyat.222>
- Tuan, Y.-F. (1977). *Space and place: The perspective of experience*. University of Minnesota Press.
- Türkün, A. (2011). Urban regeneration and hegemonic power relationships. *International Planning Studies*, 16(1), ss. 61–72.

- Türkün, A. (2011). Urban regeneration and hegemonic power relationships. *International Planning Studies*, 16(1), 61–72. <https://doi.org/10.1080/13563475.2011.552473>
- Türkün, A., Öktem Ünsal, B., ve Yapıcı, M. (2013). *İstanbul'da 1980'ler sonrasında kentsel dönüşüm: Mevzuat, söylem, aktörler ve dönüşümün hedefindeki alanlar*. A. Türkün (Ed.), Mülk, mahal, insan: İstanbul'da kentsel dönüşüm (ss. 79–139). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. (Kent/Monografi 8)
- Uğurlu, Ö. (2013). Neoliberal politikalar ekseninde Türkiye'de kentsel mekânın yeniden üretimi. *TTB Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi*, 13(47), ss. 2–12.
- Uysal, Ü. E. (2012). Sulukule: Kentsel dönüşüm etno-kültürel bir direniş. *İdealkent*, 7(7), ss. 136–159.
- Uzer, O., ve Sallan Gül, S. (2023). Kentsel dönüşümün sosyolojik boyutları: Bursa Doğanbey örneği. *Sosyoloji Notları*, 7(2), ss. 17–34.
- Ünver, M., ve Suri, L. (2020). Kentsel dönüşümün Fikirtepe'ye yansımaları. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Teknoloji ve Uygulamalı Bilimler Dergisi*, 2(2), ss. 11–23.
- van Dijk, T. A. (1998). *Ideology: A multidisciplinary approach*. SAGE Publications.
- van Dijk, T. A. (2001). Critical discourse analysis. D. Schiffrin, D. Tannen ve H. E. Hamilton (Ed.), *The handbook of discourse analysis içinde* (ss. 352–371). Blackwell.
- van Dijk, T. A. (2008). *Discourse and context: A sociocognitive approach*. Cambridge University Press.
- Wodak, R., ve Meyer, M. (Ed.). (2015). *Methods of critical discourse studies* (3. bs.). SAGE Publications.
- Wood, L. A., ve Kroger, R. O. (2000). *Doing discourse analysis: Methods for studying action in talk and text*. SAGE Publications. <https://doi.org/10.4135/9781849209257>
- World Bank. (2021). Global lessons learned for urban resilience and regeneration projects: Informing Turkey's urban transformation process. <https://documents.worldbank.org>
- Yelling, J. A. (2000). The incidence of slum clearance in England and Wales, 1955–85. *Urban History*, 27(2), ss. 234–254.
- Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, A., ve Baz, İ. (2021). Bütüncül planlama anlayışının kentsel dönüşüm üzerindeki etkisi: Tuzla örneği. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Teknoloji ve Uygulamalı Bilimler Dergisi*, 3(2), ss. 137–150.
- Yılmaz, O. K. (2019). Türkiye'de kentsel dönüşümün uygulayıcı aktörleri ve yaptıkları çalışmaların sayısal verileri. *MUTAD*, 6(2), ss. 300–316. <https://doi.org/10.16985/mtad.660206>

Zhao, Y., An, N., Chen, H., & Tao, W. (2021). Politics of urban renewal: An anatomy of the conflicting discourses on the renovation of China's urban village. *Cities*, 111, Article 103075.

A

SÖYLEM ÖZET TABLOLARI

Tablo A.1 Mülakat 1 Söylem Özet Tablosu

İnceleme Metni	Mülakat 1
Ana Yaklaşımlar:	Mülakatta kentsel dönüşüm, eskimiş ve deprem riski taşıyan binaların yenilenmesi süreci olarak tanımlanmaktadır. Yanıtlayıcı, Fikirtepe'de yaşadığı deneyimden bu sürecin başlangıcında halkın büyük bir beklentisi olmadığını, bölgeye bir imar planı getirileceği ve bu süreçte devletin aktif bir şekilde yer alacağına dair çok fazla talep ve umut olmadığını vurgulamaktadır. Ancak, daha sonra duyduğu gelişmeler ve devletin imar planı açıklamalarıyla süreç hızlanmış ve halk yeni bir yaşam alanına kavuşma imkânı bulmuştur. Kentsel dönüşüm sonrası yaşam koşullarının iyileşmesi, özellikle deprem riski taşımayan ve sosyal donatıları olan modern binalara kavuşulması, olumlu bir gelişme olarak değerlendirilmiştir. Ancak sürecin yönetilmesindeki eksiklikler, müteahhitlerle yaşanan çıkar çatışmaları, yüksek aidatlar ve adaletsiz dağılımlar gibi sorunlar, kentsel dönüşümün olumsuz yönlerini oluşturmuştur. Yanıtlayıcı, kentsel dönüşüm sürecinin daha iyi yönetilebileceğini, devletin vatandaşı daha fazla dinleyerek ve müteahhitlerin çıkarlarından bağımsız projeler üreterek sürecin daha sağlıklı ilerleyebileceğini belirtmektedir.
İlişkili Söylemeler:	"Kentsel dönüşüm, miadını doldurmuş yapılarla ilgili bakanlığın, belediyelerin geçmiş dönemlerde yapmadığı yenilemeleri bakanlığın ele alarak yaptığı projeler." "Şimdi biz eski binalarda deprem riskiyle yaşıyorduk, ama şu anda daha sağlam bir yapıda oturuyoruz." "Bizim bulunduğumuz bölgede hiçbir imar planı yoktu, kimisi bir kat yapmış, kimisi iki kat yapmış, ekonomik durumlarına göre." "Fikirtepe kentsel dönüşüm planlamasına kadar bölgede bir imar planı yoktu." "Bizim için beklenen büyük bir imar çıkışı yoktu, ama yaşam koşullarımızda iyileşmeler oldu." "Kentsel dönüşüm süreci öncesinde pek bir beklentimiz yoktu. Ancak sürecin sonunda daha iyi yaşam şartlarına kavuştuk." "Devlet vatandaşı dinlemeli ve projeleri müteahhitlerin lehine değil, vatandaşın lehine yapmalı."
Kodlar:	miadını doldurmuş / bakanlık / yenileme / deprem riski / deforme / sağlamlık / problemli yapı / korku / projeli bina / kat / ekonomik güç / imar / arsa / 2,07 / imarsız bölge / plan / ötelediler / az oy / destek / arsa / daire / eğitim tesisi eksikliği / spor alanı eksikliği / sosyal donatı eksikliği / yeşil alan eksikliği / mülk sahibi / küçük esnaf / dükkân / söylenti / muhtar / bilgilendirme / tatminsizlik / halkın tepkisi / taahhüt / yollar sizin / hemşeri dernekleri / basından duyma / oran / plan oranı / hesaplama / ada birleşimi / daha lüks / daha fazla daire / maddi karşılık / sağlam bina /

	havuzlu daire / milyonluk daire / eski bina / deprem riski / sancılı süreç / üçte iki / malik / imza atma / hisse / temsilci / çıkar ilişkisi / müteahhit / baskı / ortak / teslim / yüksek aidat / Anadolu insanı / yaşam koşulları / muhafazakar / sıkıntılı süreç / alt yapı / emsal / sözleşme / bonus / mağduriyet / zarar etme / adaletsiz / kira yardımı / yüzde elli / diken üstünde / riskli bölge /
--	---

Tablo A.2 Mülakat 2 Söylem Özet Tablosu

İnceleme Metni	Mülakat 2
Ana Yaklaşımlar:	Yanıtlayıcı, kentsel dönüşüm sürecini genellikle olumsuz bir bakış açısıyla değerlendirmektedir. Kentsel dönüşümü, eski ve deprem riski taşıyan yapıların yenilenmesi süreci olarak tanımlamakta ancak sürecin doğru yönetilmediğini vurgulamaktadır. Fikirtepe bölgesinde başlangıçta imar planının eksik olduğunu ve insanların bu plana uymadığını ifade etmektedir. Kentsel dönüşümle birlikte birçok insanın yaşam koşullarının iyileştiği belirtilse de bölgedeki demografik değişiklik ve sosyal uyum sorunları ortaya çıkmıştır. Mülakatta yanıtlayıcı, müteahhitlerle yaşanan çıkar çatışmaları ve devletin sürece müdahale eksikliklerini eleştiriyor. Ayrıca, yapılan planlamaların çoğu zaman halkın ihtiyaçlarını karşılamadığını ve sonuçta pek çok mağduriyetin oluştuğunu söylemektedir. Devletin, müteahhitlere karşı daha güçlü bir denetim uygulaması gerektiğini vurguluyor.
İlişkili Söylemeler:	"Kentsel dönüşüm; miadını doldurmuş yapılarla ilgili bakanlığın, belediyelerin geçmiş dönemlerde yapmadığı yenilemeleri bakanlığın ele alarak yaptığı projeler." "Fikirtepe hiçbir zaman bir plan çerçevesinde gerçekleşmedi. Hep gecekondur şeklinde yapılmış." "Fikirtepe’de hiçbir zaman bir imar planı yapılmadı. İmar üç küçük kat olarak verildi." "Fikirtepe’deki halk, nasıl daha fazla kazanabiliriz diye düşünüyordu." "Kadir Topbaş Bey’in açıklamasından önce, halkın çoğu kentsel dönüşümün ne olduğunu tam olarak bilmiyordu." "Fikirtepe halkı 40 katlık binalar istiyordu ama bu beklenti karşılanmadı." "Devlet, müteahhitleri denetlemeden vatandaşları kendi başlarına bıraktı ve bu yüzden pek çok sorun yaşandı." "Fikirtepe’de yaşayan insanların çoğu artık orada yaşamıyor. Yeni yaşam alanlarına taşındılar çünkü sosyal yapıya uymadılar ve aidatları ödeyemediler."
Kodlar:	kötü bina / deprem riski / yenilemek / belediye / gecekondur / mülk / parselleme / daire / hisseli / yasa / tapu / gayri resmi / hazine yeri / su sorunu / belediye / oy / eğitim alanı eksikliği / spor alanı eksikliği / arazi / muhtarlık / imarlı / kat / imar planı / kat / itiraz / müteahhit / birleşim / büyükşehir belediye / emsal / ipucu / tepki / Anadolu’dan gelen / daha fazla kazanç / imar / bileştirme / ada bazlı / yüzde elli / imza / daha fazla para / sözleşme / batmış firma / vaad / metre kare / daire / kira yardımı / bakanlık / inşaat alanı / topraktan / yüzde / yaşam tarzı bir değil / seçmen kitlesi / sosyo ekonomik yapı / sosyal yapı / aylık gelir / kültür farkı /

Tablo A.3 Mülakat 3 Söylem Özet Tablosu

İnceleme Metni	Mülakat 3
Ana Yaklaşımlar:	Yanıtlayıcının kentsel dönüşümle ilgili genel yaklaşımları, bölgenin mevcut yapısının ve sosyal dokusunun korunması gerektiği üzerinde yoğunlaşmaktadır. Kentsel dönüşümü sadece fiziksel yapıların yenilenmesi olarak görmek yerine, sosyal ve kültürel yapıyı da göz önünde bulundurulması gereken bir süreç olarak değerlendiriyor. Fiziksel anlamda binaların yenilenmesi gerektiğini, ancak bunun yanında insanların eski yaşam biçimlerinin de korunması gerektiğini ifade ediyor. Dönüşüm sürecinin bölge halkının yaşam biçimlerini, kültürlerini ve ekonomik durumlarını zorlayacak şekilde yapıldığını vurguluyor. Fikirtepe örneğinde, yerleşik halkın kültürel bağlarının koparılması ve sosyal yapının parçalanması gibi olumsuz sonuçlar ortaya çıktığını ayrıca dönüşüm sırasında halkın taleplerinin göz ardı edilmesinin süreci zorlaştırdığına dikkat çekiyor. Yanıtlayıcı, ekonomik olarak dönüşümün çoğu insan için kazanç sağlamadığını aksine zorlayıcı bir hale geldiğini belirtiyor. Ayrıca, dönüşüm sırasında emsal değerlerinin yüksek tutulmasının bu bölgedeki insanları daha da zor duruma soktuğunu ve onların yaşam kalitesini olumsuz etkilediğini dile getiriyor.
İlişkili Söylemler:	• "Kentsel dönüşüm denince aklıma sadece binaların yenilenmesi değil, sosyal yapının da yenilenmesi gerekiyor." • "Fikirtepe'deki dönüşümde insanların yaşam alanları değişti ve sosyal yapı çok büyük zarar gördü." • "Buranın kentsel dönüşümüne gelmesi açısından baktığımızda bu bölgede genelde Anadolu'dan göç etmiş aileler yaşamakta, ama dönüşümde bu yapılar göz ardı edildi." • "Bu binaların fiziksel olarak yenilenmesi önemli ama buradaki insanların yaşam biçimleri de korunmalıydı." • "Bu bölgeye yapılan dönüşüm, insanların yaşamlarını zorlaştıracak şekilde yapıldı." • "Buranın eski halkı, kendine has bir yaşam biçimiyle burada yaşıyordu ama bu dönüşümle birlikte sosyal bağlar koparılmaya başlandı." • "İnsanlar modern binalara taşındılar ama bu yaşam biçimine alışmakta zorlandılar." • "Bu dönüşümde emsal değerleri o kadar yüksek tutuldu ki bu insanlar için kazanç değil kayıp oldu."
Kodlar:	sağlıksız / yenileme / Anadolu'dan gelmiş insan / plansız yerleşim / gecekondu / sağlıklı bina / Anadolu'dan göç / hisseli tapu / kırsal bölge / kurlsız / imarsız / belediye / su problemi / muhtarlık / kültürel yapı / arsa / tapu / kanalizasyon / büyükşehir belediyesi / Kadıköy belediyesi / eğitim alanı problemi / ibadet alan eksikliği / kırsaldan gelen insanlar / kamu hizmetleri eksikliği / sosyal çatışma / imar / hisseli tapu / bitişik nizam / arsa / kat / karşılık / 2,07 / parsel / metrekare / kazanç / yeşil alan eksikliği / nefes alacak yer yok / sosyal alan eksikliği / sağlıklı şehirleşme beklentisi / açıklama yok / bilgi verilmedi / duyum / emsal / toprağa basan ev / birden zenginleşme / hak sahibini uzaklaştırma / modern göç / yaşam modeli / köşeyi dönmek / dernek / kazanç / yüksek imar / kovulma hissi / daha modern bina / birleşim / uzayan süreç / sağlam bölge / yapı adası / rant / çantacı / sözleşme / teminat / imza / vekalet / kira yardımı / yatırım / kilitleme / Kiptaş / el koyma yetkisi / yaşanılmaz yer / muhafazakar /

Tablo A.4 Mülakat 4 Söylem Özet Tablosu

İnceleme Metni	Mülakat 4
Ana Yaklaşımlar:	Yanıtlayıcı kentsel dönüşümü, eski binaların yıkılması ve yerine yenilerinin yapılması süreci olarak tanımlıyor. Bu dönüşümde özellikle fiziksel altyapı ve yapıların yaşlanmış olmasının önemli olduğunu vurguluyor. Fikirtepe'deki yerleşim geçmişine değinerek, bölgenin çok sayıda hisseli tapuya sahip olduğunu bunun da dönüşüm sürecinde karmaşaya yol açtığını belirtiyor. Süreç boyunca planlama eksiklikleri ve vatandaşlar arasında iletişim eksikliklerine değiniyor, özellikle müteahhitlerin ve belediyenin yeterli bilgilendirme yapmadığını ifade ediyor. Görüşmede kentsel dönüşümün vatandaşlar için de net ve anlaşılır bir süreç olması gerektiğini, dönüşümün sosyal ve ekonomik etkilerinin doğru şekilde yönetilmesi gerektiğini savunuyor. Ayrıca, sosyal donatılar ve yeşil alanların eksikliğini vurguluyor ancak yeni yapılan binalarda bu konuda iyileştirmeler olduğunu belirtiyor. Ayrıca yeni yapılaşma ile birlikte sosyal çevrenin değiştiğini, eski sakinler arasında kültürel farklılıklar ve yaşam tarzı değişiklikleri yaşandığını belirtiyor. Bu durumun hem sosyal yapıyı hem de mahalledeki yaşam kalitesini olumsuz yönde etkilediğini düşünüyor. Fikirtepe'deki dönüşümdeki en büyük sorunun, yönetimsel eksiklikler ve planlama hataları olduğunu ifade ediyor
İlişkili Söylemeler:	• "Kentsel dönüşüm deyince, yani zamanı geçmiş, Ustalık, kalfalık, ile yapılan inşaatların veya 40, 50 yılı aşmış binaların yenilenmesi" • "Fikirtepe, 1900'lü yılların başından sonra Anadolu insanının buraya yerleşmesiyle bir yerleşim alanı haline geldi." • "Hisseli araziye yapılan yapılar, Kadıköy Belediyesi tarafından tapuya dönüştürüldü." • "Burası ustalık, kalfalık bilgisiyle yapılan binalar fakat bazı yapılar riskliydi." • "Vatandaşın evlerini yapabilmesi için mülk sahipleri arasında çok fazla problem vardı, çünkü imar planı yoktu." • "Bu dönüşüm süreci çok zorlayıcıydı, çok fazla planlama hatası yapıldı." • "Fikirtepe'deki dönüşümde sosyal çevre tamamen değişti, eski komşuluk ilişkileri kayboldu"
Kodlar:	zamanı geçmiş inşaat / yaşlanmış bina / yıkılıp yeniden yapma / hak / Anadolu insanı / hisseli arazi / hazine arazisi / dönüm / 18 uygulaması / belediye / tapu / bahçe payı / Kadıköy belediyesi / büyükşehir belediyesi / 2,07 / 4,14 / imece usulü / kargaşa / duyum olarak / 5 binlik plan / binlik plan / dilekçe / kaotik dönem / iki belediye arasında kaldık / bilmiyorduk / şaşırdık / gökyüzü serbest / elinden aldı / birbirlerine girdiler / hasılat paylaşımı / yüzde / plan / örnek sözleşme / imza atma / devlet güvencesi / yüksek aidat / yaşam tarzı / aç gözlüsünüz / çürük bina / yerinde dönüşüm / insanlar korkutuluyor / milli mesele / dedikodu / adeta morg / bina üstüne gelecek gibi / tıkış tıkış / çarpık bir kentleşme oldu / bizi gurbete çıkardılar / hafızamızı sildiler / travma geçirme / her şey değişti /

Tablo A.5 Mülakat 5 Söylem Özet Tablosu

İnceleme Metni	Mülakat 5
Ana Yaklaşımlar:	Yanıtlayıcı, kentsel dönüşümün yalnızca binaların yenilenmesinden ibaret olmaması gerektiğini, aynı zamanda şehre ve topluma katkı sağlaması gerektiğini vurguluyor. Ancak, günümüzdeki çoğu kentsel dönüşüm projesinin yalnızca inşaat alanlarını artırmaya yönelik olduğunu, bu projelerde altyapı yenilemesi, yeşil alanlar ve yollar gibi çevresel unsurların genellikle göz ardı edildiğini belirtiyor. Bu dönüşüm sürecinde binaların yenilenmesi gerektiğini ancak bunun şehirdeki doğal dokuyu ve yeşil alanları koruyarak yapılması gerektiğini ifade ediyor. Ekonomik açıdan, kentsel dönüşüm projelerinin çoğunun müteahhitlerin çıkarlarını gözetten bir süreç haline geldiğini savunuyor. Müteahhitlerin daha fazla metrekare elde etmek için projeleri genişletmelerine olanak tanıdığını ancak bunun vatandaşlara zarar verdiğini belirtiyor. Ayrıca sosyal açıdan kentsel dönüşümün komşuluk ilişkilerini zayıflatıldığını ve eski mahalle kültürünün kaybolmasına yol açıldığını ifade ediyor. İdari boyutta ise kentsel dönüşüm sürecinin yerel yönetimler ve bakanlık arasındaki belirsizlikler nedeniyle aksadığını belirtiyor. Yapılan projelerin çoğunun estetikten yoksun olduğunu ve yalnızca metrekare artırmaya yönelik olduğunu vurguluyor.
İlişkili Söylemler:	• "Kentsel dönüşüm dediğimizde bina yenilemesi yapıyoruz ama kente katkı sağlayan bir dönüşüm olmuyor." • "Biz alt yapıyı yenilemiyoruz, yolları yenilemiyoruz, yeşil alanları maalesef olan yeşil alanları da imara açıyoruz." • "Şu anda yapılan bütün kentsel dönüşüm projeleri betonlaşma getiriyor, yeşil alanlar yok oluyor." • "Müteahhitler daha fazla metrekare elde edebilmek için projeleri genişletiyor." • "Ekstra metrekare artışı sağlanıyor ama vatandaşa ne sunuluyor? Ekstra kazanç sadece müteahhittin cebine gidiyor." • "Kadıköy'deki dönüşümde sosyal bağlar yok oldu, insanlar eski komşularını tanımıyor." • "Şu anki yapılaşma, mahalle kültürünü yok etti, insanlar birbirini tanımaz oldu." • "Kadıköy Belediyesi ve bakanlık arasındaki iletişim eksikliği projelerin aksamasına neden oldu." • "Fikirtepe'de yapılan projeler mimari olarak estetikten yoksun, sadece metrekare artırmaya yönelik." • "Yüksek katlı binalar şehre zarar veriyor, çevreyle uyumsuz yapılar var."
Kodlar:	kredi / teşvik / binasal dönüşüm / bakanlık / artış / emsal / ekonomik şartlar / müteahhit / ekstra / altyapı / yollar / yeşil alan / güvenli bina / betonla doldurmak / ada bazlı / kente zararlı / düşük imar / hazine arazisi / kaçak / çirkin görüntü / demografi değişimi / Anadolu insanı / halk kaçtı / yerel yönetim zafiyeti / imar / ciddi imar / h serbest / görüş alınmadı / plan notları / ruhsat / modüler sistem / yüksek oran / yüzde / arsa payı / hak / arsa / paylaşım / Kiptaş / tip daire / metrekare / kent meydanı / cam bina / boş alan / emlak konut / TOKİ / anlaşıma / arsa maliki / mağduriyet / yönetmelik / Kadıköy belediyesi / rant planı / parsel / yakın bloklaşma / rezalet / beton katliamı / en kötü örnek / yoğun yapılaşma / rezil bina / imar affı / deprem / ekstra imar /

	zenginlik / kentsel katliam / yaşam alanları / çevreci / sağlam bina / betonlaşma / risk / rant ekonomisi /
--	---

Tablo A.6 Mülakat 6 Söylem Özet Tablosu

İnceleme Metni	Mülakat 6
Ana Yaklaşımlar:	Yanıtlayıcı, kentsel dönüşümün, eski yapıların risklerini ortadan kaldırmayı ve güvenli bir yaşam alanı sağlamayı amaçladığını belirtiyor. Fikirtepe'deki dönüşüm sürecini, başlangıçta yüksek imar oranlarının ve müteahhitlerin yoğun ilgisinin etkilediğini vurguluyor. Ancak süreç içinde karşılaşılan en büyük sorunlar arasında maliklerin beklentileri, yüksek kira talepleri ve imza paraları gibi ekonomik zorluklar bulunuyor. İmar planlarının sıkça değişmesi, bu projelerdeki belirsizlikleri artırdığını ve sürecin uzamasına yol açtığını belirtiyor. Ayrıca projelerin çoğunun metrekare odaklı olduğunu, ancak daha ferah ve yaşanabilir alanlar yaratılmasının gerektiğini ifade ediyor.
İlişkili Söylemeler:	"Kentsel dönüşüm yapıların eski yapıların, riskli yapının süresinde ve tekniğinde yapılmış olmasından dolayı yenileyerek bu risklerin ortadan kaldırılması noktasında yapılan bir hizmet olarak görüyorum ben." "Burada maliklerin yüksek kira beklentileri vardı. Ondan sonra imza atmak için bonus beklentileri, imza paraları vardı." "Bu iş bir kayda haline geldi ve burada müteahhitler bu işi yapabilmek için fırsat verdiler." "Burada ada bazında yapılanma olduğu için yüksek imar oranları 4.14 ile başladı. Sonra 4'e düştü." "Fikirtepe'deki süreçte en büyük sorunlardan biri, maliklerin beklentileri ve anlaşma zorluklarıydı." "Benim burada gördüğüm, binaların daha ferah, daha rahat olmasını sağlamış olmak gerekiyor."
Kodlar:	eski yapı / riskli yapı / gecekondu yerleşimi / çarpık yapılaşma / gece kondulaşma / revaçta / varoş / yeni tepe / müteahhit akını / Manhattan benzeri / çok yüksek emsal / rant / zorluklar / oran / ada bazlı / yüksek imar / yüksek kira beklentisi / bonus / imza atma / teklif / uzlaş / pazarlık / malik / imza bütünlüğü / emsal / SPK / yüzde / müteahhit mimari / kat maliki mimari / inşaat krizi / mağduriyet / imza toplama / emlak konut / bakanlık / yönetmelik / reysen el koyma / elinden alma / süreç hızlı / fazla emsal / yüksek bina / sıkıntılı yaşam alanı / ticari endişe / minimum yaşam alanı / bölge dokusuna uygun / sosyal yapıya uygun / alçak katlı / karanlık konutlar / metrekare odaklı / katlı binalar /

Tablo A.7 Mülakat 7 Söylem Özet Tablosu

İnceleme Metni	Mülakat 7
Ana Yaklaşımlar:	Yanıtlayıcı, kentsel dönüşümü öncelikle deprem gerçeği ve binaların yenilenmesi gerekliliği ile ilişkilendiriyor. Sonrasında kentsel dönüşümün sadece fiziki olarak binaların yenilenmesi değil aynı zamanda yaşam kalitesini artırmayı, çevresel ve sosyal sorunları çözmeyi amaçlayan bir süreç olması gerektiğini vurgulamaktadır. Ayrıca, dönüşümün başlangıç noktasında fiziksel yapının yenilenmesi gerekliliğine odaklanmış fakat sürecin ilerleyen

	aşamalarında sosyal yapı ve komşuluk ilişkilerinin zayıfladığını, bunun da kentsel dönüşümün amacına ulaşmadığını belirtiyor. Fikirtepe'deki dönüşümde binaların yüksekliği ve planlamadaki eksikliklerden dolayı yaşam kalitesinin düşmesinden endişe duyduğunu söylemektedir. Ayrıca sürecin uzamasının ve yanlış yönlendirmelerin vatandaşların bölgeye geri dönmesini engellediğini belirtmektedir. Bu bağlamda, kentsel dönüşümün daha şeffaf ve adil bir şekilde yapılması gerektiğini, yerinde dönüşümün daha etkili olacağını ifade etmektedir.
İlişkili Söylemler:	"Kentsel dönüşüm ülkemizin bir artık deprem gerçeği var." "Binalarımızın yenilenmesiyle alakalı, insanlarımızın can güvenliğini sağlamak için alınmış olan bir karar bir tedbirdir." "Buradaki insanların yaşadığı yapılar çok kötüydü, kaçak ve ruhsatsız yapılar vardı." "Fikirtepe bölgesi imara kapalıydı, burada hiçbir şey yapılamıyordu." "Vatandaşın ciddi bir talebi vardı, bu bölgenin dönüşmesi gerekiyordu." "Bizim fikrimiz yerinde dönüşüm olmalıydı, adacık adacık dönüşüm olsa çok daha rahat olurdu." "İnsanlar çürük yapılarla, sağlıksız yapılarla otursunlar, biz can güvenliğimizi istiyoruz." "Fikirtepe'deki dönüşümde binalar birbirine çok yakın, yeşil alan yok, sosyal donatılar sıfır."
Kodlar:	deprem / yenileme / can güvenliği / eski bina / düşük yaşam kalitesi / ada temsilcisi / bakanlık / çarpık yapılaşma / kaçak yapı / çürük bina / bir bölü binlik plan / büyükşehir / ilçe belediye / siyasal çekişme / yüksek imar / muhtar / plan notları / plan / emsal / hizmet alamama / dernek / hak / ada / müteahhit / emsal / kar / sağlıksız yapı / Kadıköy belediyesi / siyasi ayrılık / oran / çantacılar / imza atma / sözleşme / garantörlük / yargı süreci / fikir alınmadı / alacağımız / aidat / geçim zorluğu / yerimiz gasp edildi / komşuluk bitti / korku / yeşil alan yok / donatı alanı sıfır /

Tablo A.8 Mülakat 8 Söylem Özet Tablosu

İnceleme Metni	Mülakat 8
Ana Yaklaşımlar:	Yanıtlayıcı, kentsel dönüşümün önemli bir süreç olduğunu ancak bunun doğru şekilde yapılması gerektiğini vurgulamaktadır. Özellikle yerinde dönüşümün daha faydalı olacağını ve komşuluk ilişkilerinin korunması gerektiğini ifade etmektedir. Fikirtepe bölgesinde kentsel dönüşüm öncesinde ciddi sıkıntılar olduğunu belirtiyor. Özellikle çarpık yapılaşma ve ruhsatsız binaların bulunduğu bir bölge olduğunu, 1980'lerdeki gecekonduların zamanla imar bariyeriyle resmiyet kazandığını açıklamaktadır. Kentsel dönüşüm sürecinde vatandaşların ilk beklentisinin komşuluk ilişkilerinin devam etmesi olduğunu belirtmiştir. Ancak yüksek binalar ve sıkışık yaşam alanları, bu beklentilerin karşılanmadığını göstermektedir. Ayrıca ilk başlarda düşük emsal oranları bekleyen vatandaşların, süreç ilerledikçe daha yüksek emsal oranları talep ettiklerini ve bu durumun süreci tıkadığını aktarmaktadır. Kentsel dönüşüm sürecinde yeşil alanların, sosyal donatıların ve altyapının önemine değinmektedir. Ancak yapılan projelerde bu

	unsurların eksik olduğunu, daha çok beton yapıların yapıldığını belirtmektedir. Çevre Şehircilik Bakanlığı'nın müdahalesinin bu süreci hızlandırdığına ve doğru yönde bir adım atıldığına değinmektedir.
İlişkili Söylemler:	"Kentsel dönüşüm güzel bir olay ama yerinde kentsel dönüşüm olursa daha iyi olur." "Çünkü komşuluk ilişkileri filan hep yok oldu." "Çarpık yapılaşma vardı, çok kaçak yapılar vardı." "Fikirtepe bölgesi unutulmuş bir bölgeydi." "Bizim burada bir beklentimiz yoktu ama sonra bu emsal arttırıldı." "Yüksek binalar ve sosyal alanlar eksik olduğu için yaşam alanları daraldı."
Kodlar:	Büyükşehir belediyesi / Çantacı müteahhit / Komşuluk ilişkisi / Yatay mimarlık / imar / gecekondur / çarpık yapılaşma / Kadıköy belediyesi / Binlik plan / ruhsatsız / yeminli büro / arsa / müteahhit / zarar etme / tapu / aldatılma / emsal / risk alanı / emsali düşürme / ada bazında / bakanlık / ada temsilcisi / müteahhit / hazine / tapu / imza / kazmayı vurmak / değerli yer / çıkmaza girdi / yabancılar / dernek / paylaşım / aidat / küçük daire / komşuluk bitti / hepimiz dağıldık / sıkıntı / yüksek bina / spor alanı / çarpıklaşma /

Tablo A.9 Mülakat 9 Söylem Özet Tablosu

İnceleme Metni	Mülakat 9
Ana Yaklaşımlar:	Yanıtlayıcı, kentsel dönüşümün başlangıcında bölgedeki yapıların çoğunlukla gecekondur tipi, ruhsatsız ve çürük durumda olduğunu belirtiyor. Kentsel dönüşüm sürecinin başlangıcında, İstanbul Büyükşehir Belediyesi ve Çevre Şehircilik Bakanlığı tarafından başlatılan planlama çalışmalarına vatandaşların dahil edildiğini ve çeşitli tartışmalar yaşandığını aktarıyor. Fikirtepe'deki kentsel dönüşüm sürecinde planlanan 4,14 emsal artışı başlangıçta vatandaşlar tarafından memnuniyetle karşılandığını ancak süreç ilerledikçe karışıklıklar ve olumsuzluklar ortaya çıktığını belirtiyor. Özellikle müteahhitler ile yapılan sözleşmelerde şüpheler ve yanlış anlaşılmalara baş göstermiştir. Yanıtlayıcı, sürecin eksik yönlerini, vatandaşlar ile müteahhitlerin kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmelerini ve devletin düzenleyici rol oynamadığı takdirde benzer sorunların her bölgede yaşanabileceğini vurgulamaktadır. Ayrıca yeşil alan ve sosyal donatı alanlarının eksikliği de bir başka önemli sorun olarak öne çıkmıştır. Yanıtlayıcı, genel olarak devletin daha etkin bir rol oynaması ve vatandaşlara yönelik net bir bilgilendirme yapılması gerektiğini savunmaktadır.
İlişkili Söylemler:	"Biz burada 50 yıldır oturuyoruz, daha gecekondudan kurtulup daha iyi yaşam tarzı istiyorduk." "Fikirtepe'deki binalar çoğunlukla gecekondur tipiydi ve çoğu yapının ruhsatı yoktu." "Bu süreçte özellikle müteahhitlerin işin içine girmesiyle işler karmaşık hale geldi." "4,14 emsal, vatandaşlar için büyük bir fırsat gibi görünüyordu ancak süreç beklenildiği gibi gitmedi." "Vatandaşın çoğu, müteahhitler ve belediye arasında sıkıştı, kimse ne yapacağını bilemedi."

	"Fikirtepe'deki bu süreç halkın da suçu vardı, çünkü herkes kendi çıkarını düşündü." "Süreç başladığında, firmalar gelmeye başladı, ancak bazı insanlar çok fazla daire istediler." "Bu projede insanların büyük çoğunluğu müteahhitlerle pazarlık yaparak zarar etti." "Devletin düzenleyici bir rol oynaması gerektiğini düşünüyorum, aksi takdirde her yerde benzer sorunlar yaşanır."
Kodlar:	gecekondu / yeni bina / aile apartmanı / imar / arsa / müteahhit / daire karşılığı / karışık yer / düşük imar / kurtarmama / yüksek kat / orta halli imar / emsal / karşı parti / TOKİ / muhtar / büyükşehir belediyesi / merkezi yer / dedikodu / sıkıntılı şeyler / firmalar / piyango vurması / sözleşme / karışık işler / emlak konut / eski komşuluk / aidat / büyük gelir / insanlar mutsuz / mahkemelik olma / ağladık / duygusal bağ / psikoloji bozuldu / kira yardımı / yeşil alan yok / TOKİ / müteahhitte pazarlama / yüzde / kara propaganda /

Tablo A.10 Mülakat 10 Söylem Özet Tablosu

İnceleme Metni	Mülakat 10
Ana Yaklaşımlar:	Yanıtlayıcı, kentsel dönüşüm sürecini özellikle Fikirtepe bölgesindeki deneyimleri üzerinden değerlendirmiştir. Kentsel dönüşümün temelini eski yapıların yenilenmesi ve gecekondu alanlarının dönüşümü olarak tanımlarken, altyapı yetersizlikleri ve yanlış uygulamaların dönüşüm sürecini olumsuz etkilediğini vurgulamıştır. Fikirtepe'nin önceki durumunu, plansız ve ruhsatsız yapılan yapılarla dolu, çarpık bir kentleşme olarak nitelendiriyor. Ayrıca kentsel dönüşüm sürecinde vatandaşların yeterli bilgi almadığını, özellikle temsilciler ve müteahhitlerle ilgili sorunların halkı mağdur ettiğini ifade etmiştir. Geçmişte, vatandaşların birçok konuda yanıltıldığını ve müteahhitlerin her zaman şeffaf olmadığını aktarmıştır. Sosyal açıdan da yeni yaşam alanlarında eski komşuluk ilişkilerinin kaybolduğunu ve bu durumun vatandaşlar arasında memnuniyetsizliğe yol açtığını dile getirmiştir. Genel beklentileri ise kentsel dönüşümün daha sağlıklı bir şekilde yapılması için devlet ve vatandaş arasındaki iş birliğinin güçlendirilmesi gerektiği yönündedir. Bu sürecin şeffaf olabilmesi için aracı kurumların, mühendislik ve mimarlık odalarının devreye girmesini, vatandaşın doğru bilgi alabilmesi için danışmanlık hizmeti sağlanması gerekliliğini belirtmiştir.
İlişkili Söylemeler:	"Kentsel dönüşüm kavramını çevresel dönüşüm kavramı, eski binaların dönüşümü olarak tanımlıyorum." "Vatandaşa doğru bilgi verilmedi." "Ada temsilcileri de bir nevi emlak komisyoncuları gibi davrandılar." "Süreç doğru işlemedi. Yetkililer tam batı toplayıp da bir bilgi vermedi." "İlk Büyükşehir Belediyesi tarafından planlamalar yapıldı ama vatandaşın haberi yoktu." "Devletin vatandaşla iş birliği, kurumlarla iş birliği bir aracı kurum olmalı. Yani resmi bir kurum olmalı."
Kodlar:	Eski bina / gecekondulaşma / Şehrin yenilenmesi / altyapı / çarpık kentleşme / ruhsatsız / daire / vaat / mahkemelik / ada / imar / pay / imarlaşma / değerlendirilecek / devasa binalar /

	büyükşehir / çantacı / sabredin / sözleşme / mağduriyet / sıkıntılı süreç / bilgi yok / çevre bakanlığı / ada temsilcisi / müteahhit / imza atma / emlak konut / iletişim eksikliği / muhatap yok / belediye / pay / aidat / komşuluk yok / otel gibi / TOKİ /
--	--

Tablo A.11 Metin 1 Söylem Özeti Tablosu

İnceleme Metni	2006 yılında Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın 1.TOKİ Konut Kurultayı açılışında yaptığı konuşma
Ana Yaklaşımlar:	Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, konut edinme konusunda gerçekleştirilen önemli çalışmalara değinmiş ve bu faaliyetlerin ülke genelinde yaygınlaşacağına vurgu yapmıştır. Erdoğan, bu çalışmaların merkezinde Toplu Konut İdaresi (TOKİ) ve onun kritik rolü olduğunu belirtmektedir. Ayrıca, Türkiye'nin ekonomik büyüme süreci üzerinde durarak, özellikle inşaat sektörünün bu büyümedeki önemli katkısına işaret etmektedir. Kentsel dönüşüm projelerinin kapsamı, sosyal altyapı yatırımları ve ekonomik büyüme ile ilgili yapılan çalışmalar; toplumun ihtiyaçlarına yönelik büyük adımlar atıldığını gösterirken, bu sürecin başarıya ulaşmasında iş birliğinin büyük bir önem taşıdığına dikkat çekilmektedir.
İlişkili Söylemeler:	• Türkiye'nin en temel meselesinden biri olan konut alanında bizim iktidarımızla bildiğiniz gibi çok ciddi bir seferberlik başlamıştır • Ülkemizin 81 vilayetinde konut yapımı kentsel dönüşüm projeleri başlamış olacak • Toplu Konut İdaremiz Türkiye'nin en büyük rüyalarından birini gerçekleştirmektedir • Kaynaklarını adeta kendisi üretir hale gelen TOKİ sadece konut üretmiyor. Şehirlerimizi yeniden planlıyor, yeniden inşa ediyor ve aynı zamanda da bir teşvik unsuru oluyor • Zira şehirlerimizi bir ot gibi saran gecekondu düzenini ortadan kaldırmak bizim en büyük idealimizdi. • Türk yüklenici firmalarımız el ele vermek suretiyle ve ama samimiyet de bir dayanışma içerisinde bu kentsel değişimde Türkiye'nin bu gelişmesi sürecinde Türkiye'yi süratle o arzuladığımız yarınlara kavuşturacağımızın müjde haberidir. • İnşaat sektörü Türkiye'de en çok büyüyen sektörlerinin başında giriyoruz. Görüyorsunuz öteki bütün sektörlerle de doğrudan ilgili olan bu sektör reel ekonominin adeta motor gücü haline gelmiştir.
Kodlar:	satış / teslim / vade / inşaat sektörü / ev sahibi /kentsel değişim / gecekondu / medeniyet / modern / şehir / yıkım / işgal / modern / gecekondu düzeni / proje / yüklenici firma / hizmet / konut üretimi / belediye / fakir fukara / sağlıksız yapılaşma / inşaat sektörü / deprem / altyapı / müteahhit / dayanıklı / modern / sosyal donatı / peyzaj / şehir / konut üretimi / alt gelir grubu / yoksul / peşin / vadeli / peşinat / taksit / bedavacılık / dönüşüm protokolü / hızlı / hasılat paylaşımı / kredi / kentsel yenileme / sosyal konut / medeniyet / kenar mahalle / müteahhit / siyasi rant / işgal / inşaat sektörü / istihdam / büyüme / milli gelir / emlak/ talep / özel sektör / küresel rekabet / istikrar

Tablo A.12 Metin 2 Söylem Özeti Tablosu

İnceleme Metni	2007 Genel seçimleri için hazırlanan Ak Parti Seçim beyannamesinin Toplu Konut başlığı
Ana Yaklaşımlar:	Seçim beyannamesinde, hükümetin 2003 yılında başlattığı planlı kentleşme ve konut atağının büyük bir seferberlik olarak vurgulandığı belirtilmiştir. TOKİ'nin önemi vurgulanarak, kentsel dönüşüme öncülük ettiği ifade edilmektedir. Vatandaşlara uygun ödeme şartlarıyla konut sunulduğu ve gelecekte tamamlanmış konut sayısının 500.000'e çıkarılmasının hedeflendiği belirtilmektedir.
İlişkili Söylemler:	- Hükümetimiz 2003 yılında başlattığı planlı kentleşme ve konut atağıyla ve yerel yönetimlerle iş birliği içerisinde, Cumhuriyet tarihimizde bugüne kadar görülmemiş hızda ve kapsamda bir çalışma başlatmıştır. - Toplu Konut İdaresi Başkanlığı (TOKİ) yürüttüğü projelerle kentsel dönüşüme öncülük etmiştir. - Önümüzdeki dönemde hedefimiz tamamlanmış olan konut sayısını toplam 500.000'e çıkartmaktır.
Kodlar:	Toplu konut / hükümet / kentleşme / hızlı / TOKİ / modern şehir / aile / sosyal yapı / kaliteli konut / ödeme şartı / vade / sosyal donatı / konut / dar gelirli / çağdaş kent / yaşanabilir kent / inşaat

Tablo A.13 Metin 3 Söylem Özeti Tablosu

İnceleme Metni	2011 Genel seçimleri için hazırlanan Ak Parti Seçim beyannamesinin Kentsel Dönüşüm başlığı
Ana Yaklaşımlar:	Beyannamede, Türkiye'deki konut stokunun büyük kısmının ekonomik ömrünü tamamladığı ve depreme dayanıksız olduğu belirtilmektedir. Kentsel dönüşümün AK Parti hükümeti tarafından başlatıldığı ve TOKİ ile yerel yönetimlerin iş birliğiyle 60 ilde gecekondü dönüşümü yapıldığı vurgulanmaktadır. Dönüşüm, sadece yapıları yenilemekle kalmayıp sosyal hizmetlerin de geliştirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu süreç, şehirleri küresel ölçekte örnek hale getirmeyi ve deprem riski taşıyan bölgelerde dönüşüm çalışmalarını hızlandırmayı amaçlamaktadır. Ayrıca, dönüşüm projeleri ile vatandaşları ekonomik kayba uğratmadan yaşam kalitelerini artırmayı hedeflediği vurgulanmaktadır.
İlişkili Söylemler:	- Türkiye'de 19 milyon civarında konut stoku bulunmaktadır ancak büyük bir kısmı ekonomik ömrünü tamamlamıştır. - Yapıların çoğu depreme dayanıklı değildir. - AK Parti, "kentsel dönüşüm" kavramını ülke gündemine kazandırmıştır. - Gecekondü bölgelerindeki insanlar, güvenli ve sağlıklı konutlara sahip olacaktır. - Deprem riski taşıyan şehirlerde dönüşüm çalışmaları devam edecektir. - Kentsel dönüşüm, Marmara Havzası'ndan başlayarak Ege ve Doğu Anadolu bölgelerine yayılacaktır. - Kentsel dönüşümle, şehirler çağdaş hale getirilecek ve yoksulluk azalacaktır. - Kentsel dönüşüm projeleri, vatandaşları ekonomik kayba uğratmadan hayat kalitesini artıracak şekilde gerçekleştirilecektir.

Kodlar:	Deprem / dayanıklı / kentsel dönüşüm / TOKİ / yerel yönetim / çarpık yapılaşma / gecekondü / ferah mekanlar / sosyal donatı / fiziksel altyapı / çağdaş / modern şehirler / yoksulluk / ekonomik gelişim / istihdam / gecekondü bölgesi / güvenli / huzurlu / sağlıklı / depreme hazır / çarpık kentleşme / yenileme projesi / kurumlar arası bütünleşme / sosyal devlet anlayışı / ekonomik kayıp / hayat kalitesi / belediye / site yönetimi / sosyal dönüşüm / sosyal hizmet programı
----------------	--

Tablo A.14 Metin 4 Söylem Özeti Tablosu

İnceleme Metni	2011 yılında, İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Kadir Topbaş'ın, Arkitera Mimarlık yayını sitesinde yer alan Fikirtepe Kentsel Dönüşüm Projesi üzerine açıklamaları
Ana Yaklaşımlar:	İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Kadir Topbaş, İstanbul'da kentsel dönüşüm çalışmalarının önemine dikkat çekmiş ve Fikirtepe'deki projeyi bu bağlamda örnek olarak sunmuştur. İstanbul'un deprem riski ve çarpık yapılaşma sorunlarına çözüm ararken, imar artışlarıyla deprem riskini ortadan kaldırmayı hedeflediklerini belirtmiştir. Ayrıca, belediye tarafından başlatılan dönüşüm projelerinin, vatandaşların kendi kaynaklarını kullanarak binalarını yenileme imkânı sağlayacağını vurgulamıştır. Topbaş, Fikirtepe'nin yanı sıra Kağıthane, Esenler, Güngören gibi ilçelerde de dönüşüm projelerinin süreceğini ifade etmiştir. Ayrıca, belediye arazilerinin satışı ve özel mülkiyet alanlarında yapılan çalışmalar hakkında bilgi vermiştir. Başkan, şehrin yenilenmesi ve dönüşüm sürecinin hızlandırılması için büyük çaba harcadıklarını belirtmiştir.
İlişkili Söylemeler:	• Türkiye'nin en temel meselesinden biri olan konut alanında bizim iktidarımızla bildiğiniz gibi çok ciddi bir seferberlik başlamıştır • İmar hakkını arttırarak deprem riskini ortadan kaldırmak için İstanbullulara fırsat veriyoruz. • Fikirtepe üzerinde yaptığımız çalışma ve 1 milyon 500 bin metrekarelik alan üzerindeki proje çalışması imar düzenlemesi 14 Ocak tarihindeki meclisimizden oybirliğiyle geçti. • Fikirtepe farklı bir bölgeydi, üzerinde çok konuşulan bir nokta olduğu için orasını biz gündemde tuttuk. • Bundan sonra her ilçede bu hakları vererek vatandaş, kendi kaynaklarını kendi içinde oluşturacağı bu şartlarla, binalarını yenileyebilecek ve deprem riskinden kurtulabilecek. • Öte yandan, kamuya ve vakıflara ait arazilerle ilgili devletin şu anda satış yapmaya başladığını biliyoruz. • Verdiğimiz imar hakkı o kadar yüksek ki hepsine yeter.
Kodlar:	Satış / teslim / vade / inşaat sektörü / ev sahibi / kentsel değişim / imar artışı / yenilenme / şans / deprem korkusu / imar hakkı / deprem riski / örnek bölge / metrekare / proje / imar / oybirliği / kendi içinden dönüşme / kendi kaynağı / parsel birleşimi / imar hakkı / kamu arazisi / işgal / mülkiyet / vakıf arazisi / özel mülkiyet

Tablo A.15 Metin 5 Söylem Özeti Tablosu

İnceleme Metni	2011 yılında, İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Kadir Topbaş'ın, Cumhuriyet gazetesinde yer alan Fikirtepe Kentsel Dönüşüm Projesi üzerine açıklamaları
Ana Yaklaşımlar:	İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Kadir Topbaş'ın Fikirtepe Kentsel Dönüşüm Projesi ve diğer kentsel dönüşüm çalışmalarına ilişkin Cumhuriyet gazetesindeki açıklamalarında, 2011 yılını İstanbul'un yenilenmesi ve deprem riskinden kurtulması için bir başlangıç dönemi olarak nitelendirmiştir. Fikirtepe'nin örnek bir bölge olarak değerlendirildiğine vurgu yapmış, 1.500.000 metrekarelik alan üzerindeki imar düzenlemelerinin belediye meclisinden oy birliğiyle geçtiği belirtilmiştir. Ayrıca, siyasi partilerin ortak görüş ve katkı sunmasının projenin doğruluğunu gösterdiği ön plana çıkarılmıştır. Vatandaşların kendi kaynaklarını kullanarak yapılarını yenileyebilecekleri fırsatların oluşturulacağına dikkat çekmiştir. Diğer bölgelerde de dönüşüm çalışmalarının başlayacağı ifade edilmiş, imar haklarının artırılarak riskli alanlardaki yapıların yenilenmesine olanak tanınacağı vurgulanmıştır. Özel mülkiyet alanlarında yapı sahipleri arasında anlaşmaların teşvik edildiği ve kamuya ait arazilerin satış sürecinin başlatıldığı ifade etmiştir.
İlişkili Söylemler:	• 2011 ve gelecek yılların, İstanbul'un yenilenmesi ve deprem riskinden kurtulması çalışmalarının ağırlıklı olarak başladığı bir dönem olmasını arzuluyoruz. • Fikirtepe'nin bir örnek bölge olduğunu belirten Topbaş, burada 1 milyon 500 bin metrekarelik alanda yapılan proje çalışması ve imar düzenlemesinin 14 Ocak'ta belediye meclisinden oy birliğiyle geçtiğini belirtti. • Bu öngördüğümüz imar haklarını artırmak suretiyle, deprem riskini ortadan kaldırmak adına İstanbullulara ve riskli alanlara fırsat vermeye çalışıyoruz. • Fikirtepe farklı bir bölgeydi, üzerinde çok konuşulan bir nokta olduğu için orasını biz gündemde tuttuk. • Kamuya ve vakıflara ait arazilerle ilgili devletin şu anda satış yapmaya başladığını biliyoruz. • Verdiğimiz imar hakkı o kadar yüksek ki hepsine yeter.
Kodlar:	Yenilenme / deprem riski / örnek bölge / metrekare / proje çalışması / imar düzenlemesi / oy birliği / kendi içinden dönüşme / kendi kaynağı / parsel birleşimi / imar hakkı / fırsat / çarpık yapılaşma / farklı bölge / hak / kendi kaynağı / kamu arazisi / vakıf arazisi / devlet / satış / mülkiyet / milli emlak / takas / özel mülkiyet / imar hakkı

Tablo A.16 Metin 6 Söylem Özeti Tablosu

İnceleme Metni	2011 yılında, Şehir Plancıları Odasının, TMMOB sayfasında yer alan Fikirtepe Kentsel Dönüşüm Projesi üzerine açıklamaları
Ana Yaklaşımlar:	Şehir Plancıları Odası, 21 Ocak 2011 tarihinde İstanbul Fikirtepe ve Çevresi Uygulama İmar Planı ile ilgili bir basın açıklaması yapmış ve planı “fikirsizlik” olarak tanımlamıştır. Açıklamada planın İstanbul'un sağlıklı koşullarını daha da kötüleştireceği ve şehircilik ilkeleriyle bağdaşmadığı belirtilmektedir. Planlama kararlarının, bölgede nüfusu ve yapılaşma yoğunluğunu artırırken sosyal donatı alanlarını göz ardı ettiği ifade edilmiştir. Ayrıca, planın 3194 sayılı İmar Kanunu ve

	ilgili mevzuat gerekliliklerini yerine getirmediği, bu nedenle hukuksuz olduğu vurgulanmaktadır. İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin Fikirtepe'yi "kentsel dönüşüm alanı" ilan etmeden dönüşüm çalışması başlatması, hukuki ve şehircilik ilkelerine aykırı bir yaklaşım olarak değerlendirilmiştir. TMMOB Şehir Plancıları Odası, bu kararların iptali için hukuki yollara başvuracağını ve insanca yaşanabilir alanların üretilmesi için mevzuata uygun düzenlemelerin yapılması gerektiğini savunmaktadır. Ayrıca, diğer belediyelerin bu tür örnekleri takip ederek benzer hukuksuz uygulamalara yönelme riskine dikkat çekilmiştir.
İlişkili Söylemler:	- Planlama tekniği açısından kabul edilmesi olanaksız bu hukuk dışı kararla, İstanbul 'un bir parçası daha bugün sahip olduğu sağlıklı koşullardan çok daha içinden çıkılmaz duruma gelecektir. - Yaşanan bu hukuksuzluğun belki de en vahim yönü bu hukuk tanımaz, İstanbul 'u daha da içinden çıkılmaz duruma getirecek olan imar komisyonu fikrinin ülkemizde benzer sorunlu alanlara sahip belediyeler tarafından örnek alınması olasılığıdır. - İstanbul Büyükşehir Belediye Meclisi tarafından kabul edilen ve Fikirtepe bölgesinde yapılaşma haklarını Kadıköy 'ün iki katına çıkaran, yaşayacak nüfusu binlerce kişi arttıracak kararın uygulanması durumunda okul çağı çocuklarının gidecek okul bulamadığı, hastaların gideceği sağlık tesisi bulamadığı, sosyal ve kültürel amaçlı hiçbir tesisin yapılmadığı, kamu kurumlarının hizmet tesislerinin bulunmadığı ve yaşayanların nefes alacağı bir parkın bile oluşturulmadığı bir kent parçası oluşacaktır. - Planlama tekniği açısından ve hukuksal açıdan büyük bir hata olan Fikirtepe İmar Planına ilişkin 'imar komisyonu fikri'nin iptal edilmesi ve insanca yaşanabilir alanların üretilmesinin Asgari Standartları'nı içeren mevzuatımıza uygun, yeni bir düzenlemenin yapılması yasal zorunluluktur.
Kodlar:	fikirsizlik / kabul edilemez / hukuk dışı / içinden çıkılmaz / hukuk tanımaz / deprem / yenilenme / güvenli yapı / belediye / yaşanmaz / yapılaşma hakkı / nüfus artışı / kültürel tesis eksikliği / sosyal tesis eksikliği / rekreasyon alanı eksikliği / imar kanunu / yönetmelik / metrekare / altyapı / sosyal donatı / parsel / yeşil alan / kanun / yoğunluk / gecekondu / kazanç / şehircilik / yaşanabilir / yapılaşma hakkı /

Tablo A.17 Metin 7 Söylem Özeti Tablosu

İnceleme Metni	2011 yılında, İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından hazırlanan Fikirtepe Kentsel Dönüşüm Projesi İmar Planı notları
Ana Yaklaşımlar:	2005 yılında nazım imar planı kapsamında özel proje ve kentsel dönüşüm alanı olarak belirlenen Fikirtepe bölgesine yönelik ilk uygulama imar planı, İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından hazırlanarak 14.01.2011 tarihinde belediye meclisinde onaylanmış ve askı süreci tamamlandıktan sonra yürürlüğe girmiştir. Planın gerekçesi, bölgedeki fiziksel dokunun mevcut ihtiyaçları karşılamada yetersiz kalması ve yapılaşma sorunlarının ciddi boyutlara ulaşması olarak ifade edilmiştir. Bu nedenle, bu problemlere çözüm üretmek ve mekânsal gelişimi sağlamak

	amacıyla bir yöntem geliştirilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca, planda kentsel donatı alanlarının eksikliği de dile getirilmiş ve bu alanların artırılması hedeflenmiştir. Plan, parsellerin birleşimiyle oluşturulacak yeni alanlarda kademeli bir emsal artışı önermiş ve parsellerin birleştirilmesini teşvik ederek ada bazlı çözümleri desteklemiştir. Bu planlama yaklaşımı, emsal değerlerinin kademeli olarak artmasını sağlamış ve ada bazında birleşimde bu oran %100 yani 4,14 olarak belirlenmiştir. Yapı yüksekliği başlangıçta serbest olarak belirlenmiş ancak sonrasında 80 metre ile sınırlandırılmıştır.
İlişkili Söylemler:	Plan notları
Kodlar:	İmar planı / yapı adası / donatı alanı / parsel / altyapı / İBB belediye / avan proje / net parsel / tevhid / altyapı / konut alanı / nizam / blok etüdü / ticaret / hizmet / imar yönetmeliği / taks / kentsel dönüşüm / kaks / emsal / yüzde /

Tablo A.18 Metin 8 Söylem Özeti Tablosu

İnceleme Metni	2011 yılında, Kadıköy Belediye Başkanı Selami Öztürk'ün Gazete Kadıköy sayfasında yer alan, Fikirtepe Kentsel Dönüşüm Projesi üzerine açıklamaları
Ana Yaklaşımlar:	Kadıköy Belediye Başkanı Selami Öztürk'ün Gazete Kadıköy sayfasında yer alan açıklamalarında, Fikirtepe'deki vatandaşların yıllardır projeye ilişkin endişeleri ve beklentileri olduğunu dile getirerek, Fikirtepe Kentsel Dönüşüm Projesi ile bu bölgedeki imar problemlerinin çözüleceğini ve bölgedeki binaların deprem riski taşıdığını belirterek, projeye bu binaların yenilenebileceğini vurgulamıştır. Ayrıca, vatandaşların müteahhitlerle anlaşarak binalarını yeniden inşa edebileceği ve bunun yanı sıra parsellerini birleştirerek daha fazla imar hakkı elde edebilecekleri ifade etmiştir. Öztürk, kentsel dönüşümün halkın katılımıyla, bölge halkının yerinden edilmeden gerçekleşmesini istediklerini ve sürecin başından itibaren katkı sağladıklarını belirtmiştir. Planın askıya çıkarak yürürlüğe gireceğini vatandaşların ise müteahhit seçiminde söz sahibi olacakları belirtmektedir.
İlişkili Söylemler:	"Fikirtepe Kentsel Dönüşüm Projesi ile Fikirtepe, Dumlupınar ve Eğitim Mahallelerinin imar probleminin çözüleceği ve 20 yıldan daha uzun süredir plansız olan bölgenin yeni planla kentsel dönüşüm sonucu tüm binalarının yenilenebileceği" vurgulanmıştır. "Binaların depremde yıkılmama garantisi olmadan, vatandaşların müteahhitlerle anlaşarak mevcut binalarını yıktırıp yeniden yaptırabileceği" belirtilmiştir. "Yeni imar planı ile parsellerini birleştiren vatandaşların daha fazla kat hakkı alabileceği ve böylece daha sağlam ve modern binalarda yaşayabileceği" ifade edilmiştir. "Kentsel dönüşümün Fikirtepe'den başlaması ve halkın yerinden edilmeden sürecin ilerlemesi gerektiği" dile getirilmiştir. "Fikirtepe'deki halkın kendi mülkleriyle ilgili karar alacakları ve istedikleri müteahhitlerle çalışabilecekleri" açıklanmıştır. "Kentsel dönüşüm süreci sonrası vatandaşların daha güvenli ve deprem riski taşımayan binalarda yaşamaya başlayacakları" vurgulanmıştır.

Kodlar:	mağdur / imar problemi / plansız bölge / yeni plan / yenileme / depreme karşı zayıf / müteahhit / yıkım / mühendislik hizmeti / belediye hizmeti / park / parsel / deprem / endişe / büyükşehir belediye / çürük bina / sağlam bina / imar planı / daha fazla kat / hak / söz sahibi / mülk / imar hakkı / kent rantı
----------------	---

Tablo A.19 Metin 9 Söylem Özeti Tablosu

İnceleme Metni	2012 yılında yürürlüğe giren 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun'un metni.
Ana Yaklaşımlar:	6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun 2012 yılında yürürlüğe girmiştir. Kanunun amacı, afet riski altındaki alanlarda ve riskli yapılarda sağlıklı ve güvenli yaşam alanları oluşturmak için yapılan iyileştirme, tasfiye ve yenileme çalışmalarının usul ve esaslarını belirlemek olarak tanımlanmıştır. Kanun kapsamında riskli alan ve riskli yapı gibi kavramlara açıklık getirilmiş. bu alanlarda yapılacak düzenlemeler ile ilgili süreçler yetki ve sorumluluklar belirlenmiştir. Kanun Türkiye’de gerçekleşecek olan kentsel dönüşüm uygulamalarına yönelik ana dayanak haline gelmiştir
İlişkili Söylemeler:	- Kanunun amacı: Afet riski altındaki alanlar ile bu alanlar dışındaki riskli yapıların bulunduğu yerlerde, sağlıklı ve güvenli yaşam alanları oluşturulmasını sağlamak amacıyla iyileştirme, tasfiye ve yenileme işlemlerinin usul ve esaslarını belirlemektir. - Riskli yapılar ve alanlar: Riskli alanlar, zemin yapısı veya yapılaşma sebebiyle can ve mal kaybı riski taşıyan yerler olarak tanımlanır. Bu alanlar ve riskli yapılar, bakanlık veya idare tarafından belirlenir. - Riskli yapıların tespiti: Riskli yapıların tespiti, ilgili kurumlar tarafından yapılır ve tespit edilen yapılar, tapu kütüğüne işlenir. Yapı sahiplerine gerekli bildirimler yapılır. - Riskli yapılar için tahliye ve yıkım: Riskli yapılar, öncelikle malikleriyle anlaşma yoluna gidilerek tahliye edilir. Anlaşmaya varılmadığı takdirde, kamu idaresi tarafından yıkım işlemleri gerçekleştirilir.
Kodlar:	afet riski / riskli yapı / sağlıklı güvenli yaşam / bakanlık / belediye / büyükşehir belediye / rezerv yapı alanı / TOKİ / riskli alan / yönetmelik / yapı maliki / temsilci / tespit / üniversite / tapu müdürlüğü / arsa payı / hak sahibi / tapu / hazine / özel mülk / tahliye / konut / iş yeri / yıkım / malik / arsa / hisse / tevhid / ifraz / parsel / hasılat paylaşımı / üçte iki / dava / satış / hasılat / kamulaştırma

Tablo A.20 Metin 10 Söylem Özeti Tablosu

İnceleme Metni	2012 yılında Başbakan Recep Tayyip Erdoğan’ın 6306 sayılı yasa sonrası, 35 ili kapsayan dönüşüm projeleri yıkım ve temel atma töreninde yaptığı konuşma
Ana Yaklaşımlar:	Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, temel atma töreninde yaptığı konuşmada Türkiye’nin karşılaştığı büyük sorunlardan birinin kentsel dönüşüm olduğunu belirtmiş ve şehirlere göçün plansız bir

	şekilde gerçekleşmesinin, gecekondulaşma ve plansız yapılaşmayı beraberinde getirdiğini ifade etmiştir. Erdoğan, gecekondulu yapan vatandaşların suçlanmaması gerektiğini, bu durumun şehir yöneticilerinin hatasından kaynaklandığını belirtmektedir. Ayrıca, İstanbul'daki KİPTAŞ projesi ve ülke çapında yapılan konut projeleriyle bu çarpık kentleşmeye karşı alternatifler sunduklarını ifade etmiştir. Erdoğan konuşmasında hedeflerinin tüm Türkiye'deki şehirleri aynı şekilde imar etmek olduğunu belirtmiştir. Erdoğan, afetlere dayanıklı konutların inşa edilmesi gerektiğini belirtirken, bu hedef doğrultusunda 1999 Gölcük Depremi ve 2011 Van Depreminden sonra yapılan yasal düzenlemelere de değinmektedir. Kentsel dönüşüm çalışmalarının, yeni yapılaşma anlayışının ekonomiyi canlandırmaya ve yoksulluğu azaltmaya yönelik olduğunu ve mevcut yapıların güvenli hale getirilmesini amaçladığını ifade etmiştir.
İlişkili Söylemler:	• Şehirlerin plansız büyümesi beraberinde çevrenin tahribini, yoksulluğun derinleşmesini ve afetler karşısındaki çaresizliği getirdi. • Gecekondulu yapan vatandaşımıza kızmasın. Gecekondulu dediğimiz hadise, şehirleri yönetenler işlerini doğru ve tam yapmadığı için, vatandaşımızın kendi kendine bulunduğu bir çözümdür. • KİPTAŞ vasıtasıyla 4,5 yılda 17 bin konut inşa ettik. Azmedilirse, çarpık kentleşmeyi nasıl ortadan kaldırdığımızı gösterdik. • 1999 Gölcük ve Düzce depremleri ile 2011 Van depremi, bize bu tedbirleri mutlaka, ne pahasına olursa olsun hayata geçirmemiz gerektiğini gösterdi. • Yeni yapılaşma anlayışımızın ekonominin canlandırılmasına, işsizliğin ve yoksulluğun azaltılmasına yönelik bir boyutu da var. • Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Kanunu, işte bu hedeflerimize süratle ve etkin şekilde ulaşmamızı sağlayacak bir düzenleme.
Kodlar:	kangren / göç dalgası / plansız büyüme / gecekondulu / çevre tahribatı / derin yoksulluk / afete karşı yetersizlik / deprem / bina çökmesi / Kiptaş / konut / çarpık kentleşme / gelir grupları / TOKİ / dayanıklı konut / teslim / ayırım / imar etmek / depremzede / ihtiyaç sahibi / mahrumiyet / dayanıklı / sağlıklı / güvensiz / afet riski / yeni yapı / yeni hayat alanı / yeşil alan / ekonomik canlanma / işsizliğin önlenmesi / yeni yapı

Tablo A.21 Metin 11 Söylem Özeti Tablosu

İnceleme Metni	2012 yılında yürürlüğe giren 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun'un iptali ile ilgili Cumhuriyet Halk Partisinin Anayasa Mahkemesine başvuru gerekçelerini içeren ve Hürriyet gazetesinde yer alan açıklamalar.
Ana Yaklaşımlar:	CHP'nin, 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun'un bazı maddelerinin iptal edilmesi ve yürürlüğünün durdurulması için Anayasa Mahkemesi'ne başvurmuştur. CHP Mersin Milletvekili Ali Rıza Öztürk, söz konusu kanunun afet riski yaratmasa da ekonomik ve sosyal kayıplara yol açabileceğini

	savunmuştur. Öztürk, kanunun asıl amacının dönüşüm olduğunu belirterek, dönüşümün bilimsel bir alan olarak değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamış ancak hükümetin bu dönüşümü daha karlı bir iş olarak görüp afet olgusunu bahane ederek hukuki engelleri ortadan kaldırmaya çalıştığını belirtmiştir. Ayrıca, kanunun hazırlanmasında üniversiteler ve bilim çevrelerinin görüşlerinin alınmamış olması, amacın afet riskinin azaltılması ya da bilimsel dönüşüm değil başka çıkarlar olduğunu göstermektedir. Yasa ile Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ile TOKİ'ye yetki verilmesi, yerel yönetimlerin haklarının ihlal edilmesi ve yurttaşların barınma haklarının yok sayılması gibi eleştirilerde bulunulmuştur. Öztürk, bu kanunun uygulanmaya başlanması halinde kentlerde yeni bir yağmanın önünü açacağına ve kentsel dönüşümün rantasal dönüşüme dönüştüğüne dikkat çekmiştir.
İlişkili Söylemler:	• Hükümetin dönüşümü karlı bir iş olarak görüp afet olgusunu bahane ederek hukuki engelleri ortadan kaldırmaya çalıştığı iddia edildi. • Kanunun hazırlanmasında üniversiteler ve bilim çevrelerinin görüşlerinin alınmaması, amacın afet riskini azaltmak değil başka çıkarlar olduğunu gösterdi. • Yasa ile Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ile TOKİ'ye yetki verilmesi eleştirildi. • Yerel yönetimlerin haklarının ortadan kaldırılması, yurttaşların barınma haklarının yok sayılması gibi sorunlar dile getirildi. • Mülkiyet hakkının ihlal edilmesi ve eşitlik ilkesinin göz ardı edilmesi eleştirildi. • Kanunun doğal, kültürel ve tarihi varlıkları korumak yerine, yeni bir yağmanın önünü açacağı iddia edildi. • CHP, kentsel dönüşümün rantasal dönüşüme dönüştüğünü savundu. • Öztürk, kanunun uygulanmaya başlaması halinde kentlerin büyük zarar göreceğini ve iptal edilmesi gerektiğini belirtti.
Kodlar:	ekonomik kayıp / sosyal kayıp / dönüşüm / ekonomik / mimarlık / mühendislik / kentsel tasarım / bilim / uygulama / karlı iş / afet olgusu / ulusal ve uluslararası hukuk / hak / finans / üniversite / meslek odası / afet riski / yerel yönetim / barınma hakkı / mülkiyet hakkı / bakanlık / yağma / rantasal dönüşüm

Tablo A.22 Metin 12 Söylem Özeti Tablosu

İnceleme Metni	2013 yılında, Çevre ve Şehircilik Bakanlığının hazırladığı Fikirtepe Kentsel Dönüşüm Projesi planı üzerine İHA'da yer alan açıklamaları
Ana Yaklaşımlar:	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Fikirtepe bölgesinde devam eden dönüşüm çalışmalarına yönelik basında çıkan bazı haberlere yönelik cevap verdiği bu açıklamasında, Fikirtepe'nin "çöküntü bölgesi" olduğunu, afete karşı dayanıksız ve sağlıklı yapılar bulunduğunu ve mevcut donatı alanlarının yetersiz olduğunu belirterek bu bölgenin hızla dönüştürülmesi gerektiğini vurgulamıştır. Bakanlık, bu bölgedeki yapıların kalitesiz olduğunu, zemin açısından sorunlar bulunduğunu ve eski yapıların büyük kısmının kullanılmaz durumda olduğunu tespit ettiğini ve bu sorunları çözmek için 6306 sayılı kanunu devreye sokmayı planladığını belirtmiştir.

İlişkili Söylemeler:	- Fikirtepe bölgesinin "çöküntü bölgesi" olduğu, afete karşı dayanıksız ve sağlıklı yapılar bulunduğu belirtilmiştir. - Mevcut donatı alanlarının yetersizliği, nüfus ve yapılaşmadan kaynaklanan çevre koşulları nedeniyle bölgenin dönüştürülmesi gerektiği vurgulanmıştır. - Bakanlık, Fikirtepe'nin 'riskli alan' ilan edilmesi gerektiği sonucuna varmıştır. - Bakanlık, bölgedeki yapıların kalitesiz olduğunu ve bazı binaların uygulama sürecinde yıkıldığını ya da kullanılmaz durumda olduğunu tespit etmiştir. 6306 sayılı kanun kapsamında riskli alan ilan edilmesiyle vergi, resim ve harçlardan muafiyet sağlanacağı, vatandaşlara kira yardımı ve kredi desteği verileceği ifade edilmiştir.
Kodlar:	çöküntü bölgesi / afet / dayanıksız yapı / sağlıklı yapı / donatı alanı / 4,14 emsal / riskli alan / bakanlık / 6306 sayılı yasa / lisanslı kuruluş / bina kalitesi / yıkılma / tespit / sorunlu / vergi / resmi harç / muafiyet / kira yardımı / kredi desteği /

Tablo A.23 Metin 13 Söylem Özeti Tablosu

İnceleme Metni	2013 yılında, Kadıköy Belediye Başkanı Selami Öztürk'ün Gazete Kadıköy sayfasında yer alan, Bakanlığın hazırlamış olduğu Fikirtepe Kentsel Dönüşüm Projesi planı üzerine açıklamaları
Ana Yaklaşımlar:	Kadıköy Belediye Başkanı Selami Öztürk Gazete Kadıköy sayfasında yer alan açıklamalarında Fikirtepe için yapılan yeni planı olumlu bulduğunu belirtmiş ve planın gerekliliğine vurgu yapmıştır. Öztürk, eski planların yargı kararıyla iptal edilmesinin ardından yeni planın Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından yapıldığını ve bunun olumlu bir gelişme olduğunu ifade etmiştir. Öztürk, yeni plandaki düzenlemelerin müteahhitlerin işlerine devam etmelerini sağlayacağını ve sürecin hızlanması gerektiğini belirterek ayrıca, her daireye iki otopark öngörülmesi ve yolların genişletilmesi gibi önemli değişiklikleri de olumlu bulduğunu söylemiştir. Öztürk çalışmalara genel olarak olumlu yaklaşarak, bu düzenlemelerin gelecekte yaşamı kolaylaştıracağını vurgulamıştır.
İlişkili Söylemeler:	- Kadıköy Belediye Başkanı Selami Öztürk, "mevcut planlar yargı kararıyla iptal edilmişti. Dolayısıyla bir çıkmaza girilecekti ki girilmeden Çevre ve Şehircilik Bakanlığı yeni plan yaptı" diyerek yeni planın gerekliliğini belirtiyor. "Müteahhitler birkaç düzenleme ile işlemlerine, işlerine devam edebilecekler" diyerek yeni planın işleyiş açısından olumlu etkiler yaratacağını vurguluyor. "Önemli olan ondan sonra bir an evvel işin yürümesini sağlamak" diyerek sürecin hızlanması gerektiğine işaret ediyor. "Bu kadar yoğun yapılaşmanın olduğu bir yerde otopark şartının konulması çok doğal bir olay. Doğru bir karar olarak görüyorum" diyerek otopark düzenlemesini olumlu buluyor.
Kodlar:	plan / iptal kararı / bakanlık / anlaşma / ev / yıkım / perişan / sosyal patlama / küçülme / müteahhit / hızlı ilerleme / daire / ekstra otopark

	/ geniş yol / yoğun yapılaşma / altyapı / hayatı rahatlatma / yüksek maliyet
--	--

Tablo A.24 Metin 14 Söylem Özeti Tablosu

İnceleme Metni	2013 yılında, İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Kadir Topbaş'ın, Fikirtepe Kentsel Dönüşüm Projesi temel atma töreninde yaptığı konuşma.
Ana Yaklaşımlar:	İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Kadir Topbaş, Fikirtepe'nin yıllardır süregelen kötü yaşam koşullarını iyileştirmek amacıyla başlatılan kentsel dönüşüm sürecine olan bağlılıklarını dile getirmiştir. Bu dönüşümle birlikte, bölgenin modern ve yaşam standartlarını yükselten bir yapıya kavuşacağı belirtilmiştir. Bu bağlamda, Fikirtepe'nin dönüşüm sürecinde yeşil alanların ve çevre dostu yapılarının ön planda olacağı ifade edilmiştir. Topbaş, İstanbul'un büyüme ve gelişim sürecinde kentsel dönüşümün kritik bir rol oynadığını belirtmiş ve bu süreçle birlikte şehri daha yaşanabilir hale getirme hedeflerinin altını çizmiştir. Fikirtepe'deki dönüşümün İstanbul'un genel gelişimine katkı sağlayacağı ifade edilmiştir. Kentsel dönüşüm projelerinin halkın katılımıyla ve onların ihtiyaçlarına göre şekillendirilmesi gerektiğini vurgulayan Topbaş, Fikirtepe örneğinde olduğu gibi, projelerin toplumun yararına olması gerektiği ve vatandaşların yaşam kalitesini artıracaklarını ifade etmiştir.
İlişkili Söylemeler:	"Fikirtepe'deki dönüşüm, aslında İstanbul'un en önemli dönüşüm projelerinden birisidir. Burada yıllardır kötü şartlar altında yaşayan vatandaşlarımıza sağlıklı, güvenli ve modern konutlar sunacağız." "Bu projede sadece binalar yapılmayacak, çevre dostu yapılar ve yaşam alanları oluşturulacaktır. Aynı zamanda yeşil alanların ve sosyal donatıların artırılması hedeflenmektedir." "İstanbul, dünyanın en hızlı büyüyen şehirlerinden biridir ve bu büyümeyle paralel olarak kentsel dönüşümün önemi artmaktadır. Fikirtepe'deki dönüşüm de İstanbul'un modernleşme yolunda attığı büyük bir adımdır." "Kentsel dönüşüm projelerinde halkın katılımı çok önemlidir. Bu projeleri halkımızın ihtiyaçlarına göre şekillendirerek, onların yaşam kalitesini yükseltmeyi hedefliyoruz."
Kodlar:	yatırım / kaynak / borç / yetki / hak / su sorunu / çöp sorunu / hava kirliliği / belediye / marka proje / projeler / hizmet / fikirtepe planları / imar düzenlemesi / peşkeş / tapu / korku / imar düzenlemesi / kendi kararı / yoğunluk / tamah etmek / yetki / bakanlık / kanun / parsel bazında / ada bazında / plan / rezerv alan / harç muafiyeti / ruhsat / temel atma / yıkım / ilçe belediye / alt yapı / donatı alanları / model yerleşim / huzurlu yerleşim /

B

TEMATİK GRUPLANDIRMA TABLOLARI

Tablo B.1 Mülakat 1 Tematik Gruplandırma Tablosu

AKTÖR	KENTSEL DÖNÜŞÜM				
	FİZİKSEL	EKONOMİK	SOSYAL	İDARİ	TASARIM/MİMARİ
ETKİLENEN TOPLULUKLAR	RİSK	KAZANIM	KATILIM	KURUM	İMAR
	RİSKLİ BÖLGE	EKONOMİK GÜÇ	İPUCU	BELEDİYE	İMAR
METİN	DEPREM RİSKİ	HESAP	BASINDAN DUYYA	BAKANLIK	PLAN
MÜLAKAT 1(M.S.B.)-SES DÖKÜMÜ	YENİLEME	EMSALE DAHİL	SÖYLENTİ	MUHTARLIK	
	YENİLEME	YENİ EMSAL	DESTEK		
	ALTYAPI	2,07	AZ OY		
	YIKIP YAPMAK	YÜZDE ELLİ	ÇIKAR İLİŞKİSİ		
	ADA BAZLI	ADA BİRLEŞİMİ	TATMİNSİZLİK		
	FİZİKİ YAPI		BİLGİLENDİRME		
	DEFORME	YARDIM			
	DEFORME YAPI	KİRA YARDIMI	SÜREÇ		
	MİADINI DOLDURMUŞ		SANCILI SÜREÇ		
	SAĞLAMLIK	BEKLENTİ	KORKU		
	PROBLEMLİ YAPI	DAHA LÜKS	MAĞDURİYET		
	PROJELİ BİNA	MİLYONLUK DAİRE	HALKIN TEPKİSİ		
	İMARSIZ BÖLGE	HAVUZLU LÜKS	ÖTELEME		
	ESKİ BİNA	BONUS	SÖYLENTİ		
	EĞİTİM TESİSİ EKSİKLİĞİ	DAİRE	DİKEN ÜSTÜNDE		
	SPOR ALANI EKSİKLİĞİ	KAT	BASKI		
	SOSYAL DONATI EKSİKLİĞİ		HALKIN TEPKİSİ		
	YEŞİL ALAN EKSİKLİĞİ	PAYLAŞIM	TESLİM		
		YOLLAR SİZİN			
	BOYUT	ORAN	DEMOGRAFİ		
	ARSA	PLAN ORANI	HEMŞEHRİ DERNEĞİ		
		YÜZDE	ANADOLU İNSANI		
	FONKSİYON	ADALETSİZ	MUHAFAZAKAR		
	KONUT	SÖZLEŞME			
	DÜKKAN	MÜTEAHHİT	TEMSİL		
			KAT MALİKİ		
			ARSA SAHİBİ		
			İMZA ATMA		
			HİSSE TEMSİLCİSİ		
			ORTAK		
			MÜLK SAHİBİ		
			ÜÇTE 2		

Tablo B.2 Mülakat 2 Tematik Gruplandırma Tablosu

AKTÖR	KENTSEL DÖNÜŞÜM				
	FİZİKSEL	EKONOMİK	SOSYAL	İDARİ	TASARIM/MİMARİ
ETKİLENEN TOPLULUKLAR	RİSK	HESAP	KATILIM	KURUM	İMAR
	DEPREM RİSKİ	BİRLEŞİM	SEÇME KİTLESİ	BELEDİYE	İMAR
METİN	YENİLEME	EMSAL	OY	BAKANLIK	İMAR PLANI
MÜLAKAT 2(E.Ç.)-SES DÖKÜMÜ	YENİLEME	YÜZDE ELLİ		MUHTARLIK	
	ADA BAZLI		SÜREÇ	BÜYÜKŞEHİR BELEDİYE	
	FİZİKİ YAPI	YARDIM	İPUCU		
	KÖTÜ BİNA	KİRA YARDIMI	BATMIŞ FİRMA		
	GECKONDU		HALKIN TEPKİSİ	YÜRÜTME	
	GAYRİ RESMİ	BEKLENTİ	İTİRAZ	YASA	
	HAZİNE YERİ	VAAD			
	SU SORUNU	METRE KARE	DEMOGRAFI		
	EĞİTİM ALANI EKSİKLİĞİ	İNŞAAT ALANI	ANADOLUDAN GELEN		
	SPOR ALANI EKSİKLİĞİ	DAİRE	YAŞAM TARZI		
	İMARLI YER	KAT	SOSYAL YAPI		
		DAHA FAZLA KAZANÇ	SOSYO-EKONOMİK YAPI		
	BOYUT	DAHA FAZLA PARA	KÜLTÜR FARKI		
	PARSEL				
	ARAZİ	PAYLAŞIM	TEMSİL		
		TOPRAKTAN	İMZA ATMA		
		MÜTEAHHİT	MÜLK SAHİBİ		
		SÖZLEŞME	HİSSE		
		YÜZDE	TAPU		

Tablo B.3 Mülakat 3 Tematik Gruplandırma Tablosu

AKTÖR	KENTSEL DÖNÜŞÜM				
	FİZİKSEL	EKONOMİK	SOSYAL	İDARİ	TASARIM/MİMARİ
ETKİLENEN TOPLULUKLAR	YENİLEME	KAZANIM	KATILIM	KURUM	İMAR
	YENİLEME	KAZANÇ	DUYUM	BELEDİYE	İMAR
METİN	SAĞLIKLI ŞEHİRLEŞME	BİRDEN ZENGİNLEŞME	AÇIKLAMA YOK	BAKANLIK	BİTİŞİK NIZAM
MÜLAKAT 3(S.B.)-SES DÖKÜMÜ		KÖSEYİ DÖNMEK	BİLGİ VERİLMEMESİ	MUHTARLIK	
	FİZİKİ YAPI	KAZANÇ		BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ	
	YAŞANILMAZ YER	RANT	SÜREÇ	KADIKÖY BELEDİYESİ	
	TOPRAĞA BASAN EV		UZAYAN SÜREÇ	DERNEK	
	GECEKONDU	HESAP	HAK SAHİBİNİ UZAKLAŞTIRMA	KIPTAŞ	
	SAĞLIKLI BİNA	EMSAL	ÇANTACI		
	KURALSIZ	BİRLEŞİM	KİLİTLENME	YÜRÜTME	
	İMARSIZ	2,07		EL KOYMA YETKİSİ	
	EĞİTİM ALANI EKSİKLİĞİ	KARŞILIK	DEMOGRAFI		
	YEŞİL ALAN EKSİKLİĞİ		ANADOLU İNSANI	KAMUSAL HİZMET	
	TEMİZ SU EKSİKLİĞİ	YARDIM	MUHAFAZAKAR	KAMU HİZMETLERİ EKSİKLİĞİ	
	PİS SU EKSİKLİĞİ	KİRA YARDIMI	KIRSALDAN GELEN İNSAN		
	SOSYAL ALAN EKSİKLİĞİ		YAŞAM MODELİ		
	İBADET ALANI EKSİKLİĞİ	BEKLENTİ	KÜLTÜREL YAPI		
	PLANSIZ YERLEŞİM	YATIRIM			
	NEFES ALACAK YER YOK	KAT	SOSYAL ETKİLER		
		YÜKSEK İMAR	KOVULMA HİSSİ		
	BOYUT	DAHA MODERN BİNA	MODERN GÖÇ		
	ARSA		ANADOLUDAN GÖÇ		
	PARSEL	PAYLAŞIM	KIRSAL BÖLGE		
	YAPI ADASI	TEMİNAT	SOSYAL ÇATIŞMA		
	METREKARE	SÖZLEŞME			
			TEMSİL		
			HİSSELİ TAPU		
			TAPU		
			İMZA ATMA		
			VEKALET		

Tablo B.4 Mülakat 4 Tematik Gruplandırma Tablosu

AKTÖR	KENTSEL DÖNÜŞÜM				
	FİZİKSEL	EKONOMİK	SOSYAL	İDARİ	TASARIM/MİMARİ
ETKİLENER TOPLULUKLAR	YENİLEME	KAZANIM	KATILIM	KURUM	İMAR
	YIKIP YENİDEN YAPMA	AÇ GÖZLÜLÜK	BİLMİYORDUK	BELEDİYE	PLAN
METİN	MİLLİ MESELE		ŞAŞIRMA	KADIKÖY BELEDİYESİ	PLAN NOTLARI
MÜLAKAT (A.G.- SES DÖKÜMÜ)		HESAP		TAPU	BAHÇE PAYI
	FİZİKİ YAPI	2,07	SÜREÇ	BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ	BEŞ BİNLİK PLAN
	İMECE USULÜ	4,14	BİRBİRLERİNE GİRDİLER		BİNLİK PLAN
	ÇÜRÜK BİNA		DEDİKODU	YÜRÜTME	YERİNDE DÖNÜŞÜM
	ZAMANI GEÇMİŞ İNŞAAT	KAYIP	DUYUM OLARAK	DİLEKÇE	GÖKYÜZÜ SERBEST
	YAŞLANMIŞ BİNA	YÜKSEK AİDAT	İKİ BELEDİYE ARASINDA KALDIK	DEVLET GÜVENCESİ	
			ELİNDEN ALMA	18 UYGULAMASI	PROJE
	BOYUT	PAYLAŞIM	KAOTİK DÖNEM		ÇARPIK KENTLEŞME ÖRNEĞİ
	ARSA	YÜZDE	KARGAŞA		
	PARSEL	HASILAT PAYLAŞIMI			TASARIM
	DÖNÜM	ÖRNEK SÖZLEŞME	SOSYAL ETKİLER		ADETA MORG GİBİ
			HERŞEY DEĞİŞTİ		BİNA ÜSTÜNE GELİR GİBİ
	FONKSİYON		TRAVMA GEÇİRME		TIKIŞ TIKIŞ
	HAZİNE ARAZİSİ		HAFIZAMIZI SİLDİLER		
	HİSSELİ ARAZİ		GURBETE ÇIKARDILAR		
			İNSANLAR KORKUTULDU		
			DEMOGRAFI		
			YAŞAM TARZI		
			ANADOLU İNSANI		
			TEMSİL		
			HAK		
			İMZA ATMA		

Tablo B.5 Mülakat 5 Tematik Gruplandırma Tablosu

AKTÖR	KENTSEL DÖNÜŞÜM				
	FİZİKSEL	EKONOMİK	SOSYAL	İDARİ	TASARIM/MİMARİ
ETKİLENER TOPLULUKLAR	RİSK	KAZANIM	KATILIM	KURUM	İMAR
	RİSK	EKSTRA İMAR	GÖRÜŞ ALINMAMA	BELEDİYE	İMAR
METİN	DEPREM RİSKİ	CİDDİ İMAR		BAKANLIK	PLAN
MÜLAKAT (A.E.- SES DÖKÜMÜ)		YÜKSEK ORAN	SÜREÇ	TOKİ	DÜŞÜK İMAR
	YENİLEME	ZENGİNLİK	MAĞDURİYET	KİPTAŞ	H SERBEST
	ALTYAPI	RANT EKONOMİSİ	HALK KAÇTI	EMLAK KONUT	PLAN NOTLARI
	ADA BAZLI			KADIKÖY BELEDİYESİ	BOŞ ALAN
	YEŞİL ALAN	HESAP	DEMOGRAFI		RANT PLANI
	YAŞAM ALANI	EMSAL	DEMOGRAFİK DEĞİŞİM	YÜRÜTME	YOĞUN YAPILAŞMA
	ÇEVRECİ	ARTIŞ	ANADOLU İNSANI	YÖNETMELİK	İMAR AFFI
				YEREL YÖNETİM ZAAFIYETİ	KENTSEL KATLIAM
	FİZİKİ YAPI	BEKLENTİ	TEMSİL	RUHSAT	BETONLAŞMA
	GÜVENLİ BİNA	KREDİ	ARSA MALİKİ		
	ÇİRKİN GÖRÜNTÜ	TEŞVİK	HAK		TASARIM
	REZİL BİNA	EKONOMİK ŞARTLAR			BİNASAL DÖNÜŞÜM
	KAÇAK				BETONLAŞMA
		PAYLAŞIM			KENTE ZARARLI
	BOYUT	MÜTEAHHİT			MODÜLER SİSTEM
	ARSA	ARSA PAYI			TİP DAİRE
	METREKARE	ANLAŞMA			KENT NEYDANI
	PARSEL	YÜZDE			CAM BİNA
		PAYLAŞIM			YAKIN BLOKLAŞMA
	FONKSİYON				REZALET
	HAZİNE ARAZİSİ				BETON KATLIAMI
					EN KÖTÜ ÖRNEK

Tablo B.6 Mülakat 6 Tematik Gruplandırma Tablosu

AKTÖR	KENTSEL DÖNÜŞÜM				
	FİZİKSEL	EKONOMİK	SOSYAL	İDARİ	TASARIM/MİMARİ
ETKİLENEN TOPLULUKLAR	RİSK	KAZANIM	SÜREÇ	KURUM	İMAR
	RİSKLİ YAPI	FAZLA EMSAL	MAĞDURİYET	BAKANLIK	YÜKSEK İMAR
METİN	ESKİ YAPI	REVAÇTA	HIZLI SÜREÇ	EMLAK KONUT	ADA BAZLI
MÜLAKAT (M.V.-SES DÖKÜMÜ)		YENİ TEPE	ZORLUKLAR	SPK	
	FİZİKİ YAPI	MÜTEAHHİT AKINI	REYSEN EL KOYMA		PROJE
	GECEKONDU YERLEŞİMİ	MANHATTEN BENZERİ	ELİNDEN ALMA	YÜRÜTME	MÜTEAHHİT MİMARİ
	ÇARPIK YAPILAŞMA	ÇOK YÜKSEK EMSAL		YÖNETMELİK	KAT MALİĞİ MİMARİ
	GECEKONDULAŞMA	RANT	TEMSİL		
	VAROŞ	BONUS	İMZA TOPLAMA		TASARIM
			İMZA ATMA		YÜKSEK BİNA
	BOYUT	HESAP	MALİK		SIKINTILI YAŞAM ALANI
	YÜZDE	EMSAL	İMZA BÜTÜNLÜĞÜ		MİNİMUM YAŞAM ALANI
					BÖLGE DOKUSUNA UYGUN
		BEKLENTİ			SOSYAL YAPIYA UYGUN
		YÜKSEK KİRA BEKLENTİSİ			ALÇAK KATLI
					KARANLIK KONUTLAR
		KAYIP			METREKARE ODAKLI
		İNŞAAT KRİZİ			KATLI BİNALAR
		TİCARİ ENDİŞE			
		PAYLAŞIM			
		ORAN			
		TEKLİF			
		UZLAŞI			
		PAZARLIK			

Tablo B.7 Mülakat 7 Tematik Gruplandırma Tablosu

AKTÖR	KENTSEL DÖNÜŞÜM				
	FİZİKSEL	EKONOMİK	SOSYAL	İDARİ	TASARIM/MİMARİ
ETKİLENEN TOPLULUKLAR	YENİLEME	KAZANIM	KATILIM	KURUM	İMAR
	YENİLEME	YÜKSEK İMAR	FİKİR ALINMAMA	KADIKÖY BELEDİYESİ	PLAN
METİN				BAKANLIK	BİNLİK PLAN
MÜLAKAT (B.B.-SES DÖKÜMÜ)	FİZİKİ YAPI	HESAP	SÜREÇ	BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ	PLAN NOTLARI
	ESKİ BİNA	EMSAL	KORKU		
	KAÇAK YAPI	ALACAĞIMIZ	SİYASAL ÇEKİŞME	YÜRÜTME	PROJE
	ÇARPIK YAPILAŞMA	ORAN	YERİMİZ GASPEDİLDİ	GARANTÖRLÜK	YEŞİL ALAN YOK
	DÜŞÜK YAŞAM KALİTESİ		YARGI SÜRECİ OLDU		DONATİ ALANI YOK
	ÇÜRÜK BİNA	KAYIP		KAMUSAL HİZMET	
	CAN GÜVENLİĞİ	AİDAT	SOSYAL ETKİLER	HİZMET ALAMAMA	
	SAĞLIKSIZ YAPI		KOMŞULUK BİTTİ		
		PAYLAŞIM	ÇANTACILAR TABİRİ KİŞİLER		
	RİSK	MÜTEAHHİT			
	CAN GÜVENLİĞİ	SÖZLEŞME	TEMSİL		
	DEPREM RİSKİ		HAK		
		KAYIP	İMZA ATMA		
	BOYUT	GEÇİM ZORLUĞU	ADA TEMSİLCİSİ		
	ADA		DERNEK		
			MUHTAR		

Tablo B.8 Mülakat 8 Tematik Gruplandırma Tablosu

AKTÖR	KENTSEL DÖNÜŞÜM				
	FİZİKSEL	EKONOMİK	SOSYAL	İDARİ	TASARIM/MİMARİ
ETKİLENE TOPLULUKLAR	YENİLEME	KAZANIM	SÜREÇ	KURUM	İMAR
	ADA BAZINDA	KÜÇÜK DAİRE	KAZMAYI VURMAK	KADIKÖY BELEDİYESİ	BİNLİK PLAN
METİN	SPOR ALANI		ŞIKINTI	BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ	İMAR PLANI
MÜLAKAT (Z.Z.- SES DÖKÜMÜ)		HESAP	ÇIKMAZA GİRDİ	BAKANLIK	
	FİZİKİ YAPI	DEĞERLİ YER	ALDATILMA		TASARIM
	RİSK ALANI	EMSAL		YÜRÜTME	YÜKSEK BİNA
	GECEKONDU		SOSYAL ETKİLER	YEMİNLİ BÜRO	YATAY MİMARLIK
	ÇARPIK YAPILAŞMA	KAYIP	KOMŞULUK BİTTİ		ÇARPIKLAŞMA
	RUHSATSIZ	AİDAT	DAĞILDIK		
		ZARAR ETME	ÇANTACI MÜTEAHHİT		
	BOYUT	EMSALI DÜŞÜRME	KOMŞULUK İLİŞKİSİ		
	ARSA				
	PARSEL	PAYLAŞIM	DEMOGRAFİ		
		MÜTEAHHİT	YABANCILAR		
	FONKSİYON	PAYLAŞIM			
	HAZINE YERİ	TAPU	TEMSİL		
			ADA TEMSİLCİSİ		
			İMZA		
			DERNEK		

Tablo B.9 Mülakat 9 Tematik Gruplandırma Tablosu

AKTÖR	KENTSEL DÖNÜŞÜM				
	FİZİKSEL	EKONOMİK	SOSYAL	İDARİ	TASARIM/MİMARİ
ETKİLENE TOPLULUKLAR	YENİLEME	KAZANIM	SÜREÇ	KURUM	İMAR
	YENİ BİNA	BÜYÜK GELİR	KARA PROPAGANDA	BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ	DÜŞÜK İMAR
METİN		PİYANGO VURMASI GİBİ	DEDİKODU	TOKİ	ORTA HALLİ İMAR
MÜLAKAT (M.B.- SES DÖKÜMÜ)	FİZİKİ YAPI	YÜKSEK KAT	KARIŞIK İŞLER	EMLAK KONUT	İMAR PLANI
	GECEKONDU		MÜTEAHHİTE PAZARLAMA		
	KARIŞIK YER	HESAP	ŞIKINTILI ŞEYLER		PROJE
	AİLE APARTMANI	EMSAL	MAHKEMELİK OLMA		YEŞİL ALAN YOK
		KURTARMAMA			
	BOYUT		SOSYAL ETKİLER		
	ARSA		İNSANLAR MUTSUZ		
		KAYIP	ESKİ KOMŞULUK		
	FONKSİYON	AİDAT	DUYGUSAL BAĞ		
	MERKEZİ YER		PSİKOLOJİ BOZULDU		
		PAYLAŞIM	AĞLADIK		
		YÜZDE			
		SÖZLEŞME	TEMSİL		
		MÜTEAHHİT	MUHTAR		
		DAİRE KARŞILIĞI	KARŞI PARTİ		
		FİRMALAR			
		YARDIM			
		KİRA YARDIMI			

Tablo B.10 Mülakat 10 Tematik Gruplandırma Tablosu

AKTÖR	KENTSEL DÖNÜŞÜM				
	FİZİKSEL	EKONOMİK	SOSYAL	İDARİ	TASARIM/MİMARİ
ETKİLENE TOPLULUKLAR	YENİLEME	KAZANIM	KATILIM	KURUM	İMAR
	ŞEHRİN YENİLENMESİ	DEĞERLENME	BİLGİ YOK	BELEDİYE	İMAR
METİN	ALTYAPI	DAİRE	İLETİŞİM EKSİKLİĞİ	BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ	İMARLAŞMA
MÜLAKAT (S.M.- SES DÖKÜMÜ)			MUHATAP YOK	BAKANLIK	
	FİZİKİ YAPI	KAYIP		TOKİ	TASARIM
	ESKİ BİNA	AİDAT	SÜREÇ	EMLAK KONUT	DEVASA BİNALAR
	GECEKONDULAŞMA		VAAT		OTEL GİBİ
	ÇARPIK KENTLEŞME	PAYLAŞIM	MAHKEMELİK		
	RUHSATSIZ	SÖZLEŞME	SABREDİN		
		MÜTEAHHİT	MAĞDURİYET		
	BOYUT	PAY	ŞIKINTILI SÜREÇ		
	ADA				
			SOSYAL ETKİLER		
			ÇANTACILAR TABİRİ KİŞİLER		
			KOMŞULUK YOK		
			TEMSİL		
			İMZA ATMA		
			ADA TEMSİLCİSİ		

Tablo B.11 Metin 1 Tematik Gruplandırma Tablosu

AKTÖR	KENTSEL DÖNÜŞÜM				
	FİZİKSEL	EKONOMİK	SOSYAL	İDARİ	TASARIM/MİMARİ
KARAR VERİCİLER	RİSK	YARDIM	DEMOGRAFİ	KURUM	PROJE
	GECEKONDU	VADELİ	FAKİR FUKARA	BELEDİYE	PROJE
METİN	İŞGAL	PEŞİNAT	YOKSUL	TOKİ	
2006- 1.TOKİ KURULTAYI- BAŞBAKAN ERDOĞANIN KOUŞMASI- VIDEO TRANSKRİPTİ- https://www.youtube.com/watch?v=dt8COyd1Zcl&t=216s	GECEKONDU DÜZENİ	TAKSİT	ALT GELİR GRUBU		
	SAĞLIKSIZ YAPILAŞMA	KREDİ	BEDAVACLIK	YÜRÜTME	
	DEPREM			DÖNÜŞÜM PROTOKOLÜ	
	KENAR MAHALLE	PAYLAŞIM		SEFERBERLİK	
		HASILAT PAYLAŞIMI		TESLİM	
	YENİLEME			VADE	
	KENTSEL DEĞİŞİM	BEKLENTİ		YÜKLENİCİ FİRMA	
	MEDENİYET	İNŞAAT SEKTÖRÜ		MÜTEAHHİT	
	MODERN ŞEHİR	İSTİHDAM		HİZMET	
	YIKIM	BÜYÜME		HIZLI	
	ALT YAPI	MİLLİ GELİR			
	SOSYAL DONATI	ÖZEL SEKTÖR			
	KENTSEL YENİLEME	KÜRESEL REKABET			
		İSTİKRAR			
	FİZİKİ YAPI				
	MODERN	KAZANIM			
		MEKAN			
	FONKSİYON	SİYASİ RANT			
	KONUT	SATIŞ			
	TOPLU KONUT	EV SAHİBİ			
	SOSYAL KONUT	KONUT ÜRETİMİ			
		EMLAK TALEBİ			

Tablo B.12 Metin 2 Tematik Gruplandırma Tablosu

AKTÖR	KENTSEL DÖNÜŞÜM				
	FİZİKSEL	EKONOMİK	SOSYAL	İDARİ	TASARIM/MİMARİ
KARAR VERİCİLER	YENİLEME	YARDIM	DEMOGRAFİ	KURUM	
	YAŞANABİLİR KENT	VADE	DAR GELİRLİ	HÜKÜMET	
METİN	MODERN ŞEHİR	ÖDEME ŞARTI	SOSYAL YAPI	TOKİ	
2007- 2007 genel seçimleri- ak parti seçim beyannamesi- toplu konut başlığı- https://www.akparti.org.tr/media/318777/22-temmuz-2007-genel-seçimleri-seçim-beyannamesi-sayfalar.pdf	ÇAĞDAŞ KENT		AİLE		
	KENTLEŞME	BEKLENTİ		YÜRÜTME	
		İNŞAAT		HIZLI	
	FİZİKİ YAPI				
	KALİTELİ KONUT				
	FONKSİYON				
	KONUT				
	TOPLU KONUT				
	SOSYAL KONUT				

Tablo B.13 Metin 3 Tematik Gruplandırma Tablosu

AKTÖR	KENTSEL DÖNÜŞÜM				
	FİZİKSEL	EKONOMİK	SOSYAL	İDARİ	TASARIM/MİMARİ
KARAR VERİCİLER	RİSK	EKONOMİK SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK	DEMOGRAFI	KURUM	İMAR
	GECEKONDU	EKONOMİK KAYIP	YOKSULLUK	MERKEZİ YÖNETİM	PLANLAMA
METİN	GECEKONDU BÖLGESİ			TOKİ	YENİLEME PROJESİ
2011-2011 genel seçimleri- ak parti seçim beyannamesi-kentsel dönüşüm başlığı- https://www.akparti.org.tr/media/iesaeuaj/12-haziran-2011-genel-seçimleri-seçim-beyannamesi.pdf	DEPREM		SOSYAL DEVLET	YEREL YÖNETİM	
	ÇARPIK YAPILAŞMA	BEKLENTİ	SOSYAL DEVLET ANLAYIŞI	BELEDİYE	
	ÇARPIK KENTLEŞME	EKONOMİK GELİŞME	SOSYAL DÖNÜŞÜM		
		İSTİHDAM	SOSYAL HİZMET PROGRAMI	YÜRÜTME	
	YENİLEME			KURUMLAR ARASI BÜTÜNLEŞME	
	ÇAĞDAŞ		TATMİN	SİTE YÖNETİMİ	
	GÜVENLİ		HAYAT KALİTESİ		
	MODERN ŞEHİRLER				
	HUZURLU				
	SOSYAL DONATI				
	FERAH MEKANLAR				
	FİZİKSEL ALTYAPI				
	FİZİKİ YAPI				
	GÜVENLİ				
	DAYANIKLI				
	DEPREME HAZIR				

Tablo B.14 Metin 4 Tematik Gruplandırma Tablosu

AKTÖR	KENTSEL DÖNÜŞÜM				
	FİZİKSEL	EKONOMİK	SOSYAL	İDARİ	TASARIM/MİMARİ
KARAR VERİCİLER	RİSK	KAZANIM	KATILIM	KURUM	PROJE
	DEPREM KORKUSU	ŞANS	OY BİRLİĞİ	BELEDİYE	PROJE
METİN	DEPREM RİSKİ	İMAR ARTIŞI			
2011- KADİR TOPBAŞIN AÇIKLAMLARI-ARKİTERA https://www.arkitera.com/haber/baskan-topbas-imar-artisi-istanbulun-yenilenmesi-icin-bir-sans/	İŞGAL				İMAR
		KAYNAK			İMAR
	YENİLEME	KENDİ KAYNAĞI			
	YENİLEME	KENDİ İÇİNDEN			
	ÖRNEK BÖLGE				
		BEKLENTİ			
	FİZİKİ YAPI	İMAR HAKKI			
	KAMU ARAZİSİ				
	VAKIF ARAZİSİ	PAYLAŞIM			
	ÖZEL MÜLKİYET	MÜLKİYET			
		PARSEL BİRLEŞİMİ			
	BOYUT				
	METREKARE				

Tablo B.15 Metin 5 Tematik Gruplandırma Tablosu

AKTÖR	KENTSEL DÖNÜŞÜM				
	FİZİKSEL	EKONOMİK	SOSYAL	İDARİ	TASARIM/MİMARİ
KARAR VERİCİLER	RİSK	KAZANIM	KATILIM	KURUM	PROJE
	DEPREM KORKUSU	ŞANS	OY BİRLİĞİ	BELEDİYE	PROJE
METİN	DEPREM RİSKİ	İMAR ARTIŞI		DEVLET	
2011- KADİR TOPBAŞIN AÇIKLAMLARI-CUMHURİYET- https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/kentsel-donusum-nere-den-baslayacak-214318	İŞGAL	FİRSAT		MİLLİ EMLAK	İMAR
	ÇARPIK YAPILAŞMA	KAYNAK			İMAR DÜZENLEMESİ
	YENİLEME	KENDİ KAYNAĞI			
	YENİLEME	KENDİ İÇİNDEN DÖNÜŞME			
	ÖRNEK BÖLGE				
		BEKLENTİ			
	FİZİKİ YAPI	İMAR HAKKI			
	KAMU ARAZİSİ	HAK			
	VAKIF ARAZİSİ	PAYLAŞIM			
	ÖZEL MÜLKİYET	MÜLKİYET			
	FARKLI BÖLGE	PARSEL BİRLEŞİMİ			
	BOYUT	TAKAS			
	METREKARE	SATIŞ			

Tablo B.16 Metin 6 Tematik Gruplandırma Tablosu

AKTÖR	KENTSEL DÖNÜŞÜM				
	FİZİKSEL	EKONOMİK	SOSYAL	İDARİ	TASARIM/MİMARİ
KARAR VERİCİLER	RİSK	KAZANIM	KATILIM	KURUM	
	DEPREM	YAPILAŞMA HAKKI	HUKUK TANIMAZ	BELEDİYE	
METİN	GECEKONDU	KAZANÇ	HUKUK DIŞI		
2011- ŞPO AÇIKLAMALARI- TMMOB- https://www.tmmob.org.tr/icerik/spo-fikirtepe-projesi-fikirsizliktir			KABUL EDİLEMEZ	YÜRÜTME	
	YENİLEME		FİKİRSİZLİK	KANUN	
	YENİLENME			İMAR KANUNU	
	ALT YAPI			YÖNETMELİK	
	FİZİKİ YAPI				
	YAŞANMAZ				
	İÇİNDEN ÇIKILMAZ				
	SOSYAL TESİS EKSİKLİĞİ				
	KÜLTÜREL TESİS EKSİKLİĞİ				
	REKREASYON ALANI EKSİKLİĞİ				
	GÜVENLİ YAPI				
	NÜFUS ARTIŞI				
	YOĞUNLUK				
	YEŞİL ALAN				
	SOSYAL DONATI				
	BOYUT				
	METREKARE				
	PARSEL				

Tablo B.17 Metin 7 Tematik Gruplandırma Tablosu

AKTÖR	KENTSEL DÖNÜŞÜM				
	FİZİKSEL	EKONOMİK	SOSYAL	İDARİ	TASARIM/MİMARİ
KARAR VERİCİLER	FONKSİYON			KURUM	PROJE
	KONUT ALANI			İBB BELEDİYE	AVAN PROJE
METİN	TİCARET				BLOK ETÜTÜ
2011- FİKİRTEPE İBB UYGULAMA İMAR PLANI NOTLARI	HİZMET			YÜRÜTME	
				İMAR YÖNETMELİĞİ	İMAR
	YENİLEME				İMAR PLANI
	ALT YAPI				NİZAM
	DONATI ALANI				TEVHİD
	BOYUT				
	PARSEL				
	NET PARSEL				
	KAKS				
	YÜZDE				
	YAPI ADASI				
	TAKS				

Tablo B.18 Metin 8 Tematik Gruplandırma Tablosu

AKTÖR	KENTSEL DÖNÜŞÜM				
	FİZİKSEL	EKONOMİK	SOSYAL	İDARİ	TASARIM/MİMARİ
KARAR VERİCİLER	RİSK	KAZANIM	SÜREÇ	KURUM	İMAR
	DEPREM	KENT RANTİ	ENDİŞE	BÜYÜKŞEHİR BELEDİYE	İMAR PLANI
METİN	DEPREME KARŞI ZAYIF		MAĞDURİYET		İMAR PROBLEMİ
2011- SELAMİ ÖZTÜRKÜN AÇIKLAMALARI- GAZETE KADIKÖY- https://www.gazetekadikoy.com.tr/gundem/fikirtepe-dnsmnde-ilk-adim-atildi		BEKLENTİ		KAMUSAL HİZMET	YENİ PLAN
	YENİLEME	İMAR HAKKI	TEMSİL	BELEDİYE HİZMETİ	
	YENİLEME	HAK	SÖZ SAHİBİ		
	PARK	DAHA FAZLA KAT	MÜLK		
	FİZİKİ YAPI				
	ÇÜRÜK BİNA	PAYLAŞIM			
	SAĞLAM BİNA	MÜTEAHHİT			
	MÜH. HİZMETİNDEN YOKSUN				
	YIKIMA MAHKUM				
	PLANSIZ BÖLGE				
	BOYUT				
	PARSEL				

Tablo B.19 Metin 9 Tematik Gruplandırma Tablosu

AKTÖR	KENTSEL DÖNÜŞÜM				
	FİZİKSEL	EKONOMİK	SOSYAL	İDARİ	TASARIM/MİMARİ
KARAR VERİCİLER	RİSK	PAYLAŞIM	TEMSİL	KURUM	
	AFET RİSKİ	ARSA PAYI	TEMSİLCİ	BAKANLIK	
METİN	RİSKLİ YAPI	HİSSE	MALİK	BELEDİYE	
2012- 6306 SAYILI YASA-RESMİ GAZETE- https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/05/20120531-1.htm	RİSKLİ ALAN	HASILAT PAYLAŞIMI	HAK SAHİBİ	BÜYÜKŞEHİR BELEDİYE	
		HASILAT	ÜÇTE İKİ	TOKİ	
	YENİLEME		TAPU	ÜNİVERSİTE	
	YIKIM	KAZANIM	YAPI MALİKİ	TAPU MÜDÜRLÜĞÜ	
	SAĞLIKLI GÜVENLİ YAŞAM	SATIŞ			
				YÜRÜTME	
	FİZİKİ YAPI			YÖNETMELİK	
	HAZİNE			TESPİT	
	ÖZEL MÜLKİYET			TAHLİYE	
	REZERV YAPI ALANI			KAMULAŞTIRMA	
				TEVHİD	
	BOYUT			İFRAZ	
	ARSA			DAVA	
	PARSEL				
	FONKSİYON				
	KONUT				
	İŞ YERİ				

Tablo B.20 Metin 10 Tematik Gruplandırma Tablosu

AKTÖR	KENTSEL DÖNÜŞÜM				
	FİZİKSEL	EKONOMİK	SOSYAL	İDARİ	TASARIM/MİMARİ
KARAR VERİCİLER	RİSK	BEKLENTİ	DEMOGRAFI	KURUM	
	GECEKONDU	İŞSİZLİĞİN ÖNLENMESİ	İHTİYAÇ SAHİBİ	KIPTAŞ	
METİN	BİNA ÇÖKMESİ	EKONOMİK CANLANMA	DERİN YOKSULLUK	TOKİ	
2012-35 İLDE KENTSEL DÖNÜŞÜM BAŞLAMASI TÖRENİ-BAŞBAKAN ERDOĞANIN KOUŞMASI-KENTSEL DÖNÜŞÜM BAŞKANLIĞI- https://altyapi.csb.gov.tr/kentsel-donusume-35-ilde-belirlenen-riskli-binalarin-yikimi-ile-start-verildi.-haber-5129	ÇARPIK KENTLEŞME		DEPREMZEDE		
	KANGREN		GELİR GRUPLARI	YÜRÜTME	
	DEPREM			TESLİM	
	AFET RİSKİ		TEMSİLİYET		
			AYRIM		
	YENİLEME		MAHRUMİYET		
	YEŞİL ALAN				
	DAYANIKLI		SOSYAL HAREKETLER		
	DAYANIKLI KONUT		GÖÇ DALGASI		
	YENİ YAPI				
	YENİ HAYAT ALANI				
	İMAR ETMEK				
	FİZİKİ YAPI				
	AFETE KARŞI YETERSİZ				
	SAĞLIKSIZ GÜVENSİZ				
	PLANSIZ BÜYÜME				
	ÇEVRE TAHRİBATI				
	FONKSİYON				
	KONUT				

Tablo B.21 Metin 11 Tematik Gruplandırma Tablosu

AKTÖR	KENTSEL DÖNÜŞÜM				
	FİZİKSEL	EKONOMİK	SOSYAL	İDARİ	TASARIM/MİMARİ
KARAR VERİCİLER	RİSK	KAZANIM	SÜREÇ	KURUM	TASARIM
	AFET OLGUSU	KARLI İŞ	SOSYAL KAYIP	YEREL YÖNETİM	MİMARLIK
METİN	AFET RİSKİ			MESLEK ODASI	MÜHENDİSLİK
2012- 6306 SAYILI YASAYA KARŞI CHP ANAYASA MHK. BAŞVURUSU AÇIKLAMASI-HÜRRİYET- https://www.hurriyet.com.tr/gundem/anayasa-mahkemesine-kentsel-donusum-basvurusu-21082837		YÖNTEM	TEMSİL	ÜNİVERSİTE	KENTSEL TASARIM
	YENİLEME	EKONOMİK	HAK	BAKANLIK	
	DÖNÜŞÜM	FINANS			
	UYGULAMA		HAKLAR	ADALET	
		KAYIP	BARINMA HAKKI	ULUSAL VE ULUSLARARASI HUKUK	
		EKONOMİK KAYIP	MÜLKİYET HAKKI		
		RANTSAL DÖNÜŞÜM			
		YAĞMA			

Tablo B.22 Metin 12 Tematik Gruplandırma Tablosu

AKTÖR	KENTSEL DÖNÜŞÜM				
	FİZİKSEL	EKONOMİK	SOSYAL	İDARİ	TASARIM/MİMARİ
KARAR VERİCİLER	RİSK	KAZANIM		KURUM	
	ÇÖKÜNTÜ BÖLGESİ	4,14 EMSAL		BAKANLIK	
METİN	AFET				
2013- BAKANLIK PLAN-PLANIN AÇIKLANMASI-İHA- https://www.iha.com.tr/haber-bakanlik-plan-planin-aciklanmasi-277645	RİSKLİ ALAN	YARDIM		YÜRÜTME	
		KİRA YARDIMI		6306 SAYILI YASA	
	YENİLEME	KREDİ DESTEĞİ		LİSANLI KURULUŞ	
	DONATİ ALANI	MUAFİYET		TESPİT	
		VERGİ-HARÇ		YIKIM	
	FİZİKİ YAPI				
	DAYANIKSIZ BİNA				
	SAĞLIKSIZ BİNA				
	SORUNLU				

Tablo B.23 Metin 13 Tematik Gruplandırma Tablosu

AKTÖR	KENTSEL DÖNÜŞÜM				
	FİZİKSEL	EKONOMİK	SOSYAL	İDARİ	TASARIM/MİMARİ
KARAR VERİCİLER	YENİLEME	PAYLAŞIM	SÜREÇ	KURUM	İMAR
	ALTYAPI	MÜTEAHHİT	HIZLI İLERLEME	BAKANLIK	PLAN
METİN	EKSTRA OTOPARK	ANLAŞMA			
2013-BAKANLIĞIN İL PLANINA SELAMİ ÖZTÜRKÜN AÇIKLAMALI- GAZETE KADIKÖY- https://www.gazete-kadikoy.com.tr/gundem/fikirtepe039de-yeni-planlar-askiya-ikti	GENİŞ YOL		SOSYAL DURUM	ADALET	
	HAYATI RAHATLATMA	KAYIP	SOSYAL PATLAMA	İPTAL KARARI	
		KÜÇÜLME	PERİŞAN		
		YÜKSEK MALİYET			
	FİZİKİ YAPI			YÜRÜTME	
	YOĞUN YAPILAŞMA			YIKIM	
	FONKSİYON				
	DAİRE				
	EV				

Tablo B.24 Metin 14 Tematik Gruplandırma Tablosu

AKTÖR	KENTSEL DÖNÜŞÜM				
	FİZİKSEL	EKONOMİK	SOSYAL	İDARİ	TASARIM/MİMARİ
KARAR VERİCİLER	YENİLEME	KAZANIM	TEMSİL	KURUM	PROJE
	DONATI ALANI	YOĞUNLUK	HAK	BÜYÜKŞEHİR BELEDİYE	PROJE
METİN	MODEL YERLEŞİM		KENDİ KARARI	İLÇE BELEDİYE	
2013-FİKİRTEPE TEMEL ATMA- KADİR TOPBAŞIN KONUŞMASI- KONUŞMA DÖKÜMÜ- https://www.youtube.com/watch?v=esa-dQ_uIOb4&t=291s	HUZURLU YERLEŞİM	KAYNAK	TAPU	BAKANLIK	İMAR
	ALT YAPI	KAYNAK			PLAN
	MARKA PROJE		SÜREÇ	YÜRÜTME	FİKİRTEPE PLANI
	YIKIM	BEKLENTİ	KORKU	KANUN	İMAR DÜZENLEMESİ
	TEMEL ATMA	YATIRIM		RUHSAT	
	FİZİKİ YAPI			YETKİ	
	REZERV ALAN	YARDIM			
	ÇÖP SORUNU	HARÇ MUAFİYETİ		KAMUSAL HİZMET	
	HAVA KİRLİLİĞİ	TAMAH ETMEK		HİZMET	
	SU SORUNU				
		KAYIP			
	BOYUT	PEŞKEŞ			
	PARSEL BAZINDA	BORÇ			
	ADA BAZINDA				

TEZDEN ÜRETİLMİŞ YAYINLAR

Konferans Bildirileri

1. Öksüz, G., & Arabacıoğlu, F. P. (2024). Kentsel dönüşüme eleştirel bir yaklaşım: Fikirtepe örneği. Lisansüstü Araştırmalar Sempozyumu I Bildiri Özetleri E-Kitabı, 26. T.C. Maltepe Üniversitesi, İstanbul. <https://hdl.handle.net/20.500.12415/12959>

